14.993
7/1-3

DAUDET.

A család támasza

OSZK

I-III.

N. M.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A CSALÁD TÁMASZA

REGÉNY

IRTA

DAUDET ALFONZ

FRANCZIA EREDETIBŐL FORDÍTOTTA

GERŐNÉ-CSERHALMI IRÉN

EGYEDÜL JOGOSÍTOTT FORDÍTÁS

ELSŐ KÖTET

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA
1898

A.M.N.MUZEUM KÖNYV-TÁRA

OSZK

14.993/711-3
25.480.

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Növedéknapló
1898 év 470. sz.

R2
R
1965

Budapest. Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.

Eudeline Raymond ifjusága.

Egy délczeg megjelenésü teremszolga haladt át az előszobán lámpával a kezében. Eudeline Viktor egyet köhintett, hogy hangja bátrabb csengésü legyen és arra kérte, juttassa eszébe az igazgatónak, hogy ő már régóta vár. A szolga még se fordulva igent intett a fejével és eltünt a kettős szárnyu ajtó homályában.

A kérelmező már egy jó órája ott üldögélt a szenesláda fekete posztótakaróján és türelmesen várakozott a párisi lyceum fakó, vörhenyes kövezetü, hosszu előszobájában, melynek falait óriási, fénymázas geologiai térkép boritotta.

A szép tavaszutói délután napja alkonyodóra szállt és Eudeline az előszoba ablakain keresztül látta, mint gyulnak fel a gázlámpák derékszögü fényvonalai az esthomályba borult udvar minden emeletén. Ehhez a sötét udvarhoz diadalmas emlékek füződtek. Három esztendő óta — még csak tavaly

nyáron is, mind a két fia: Raymond és Antonin, osztályaik legelső eminensei, azt a büszke örömet szerezték neki, hogy hallhatta, mint tapsolják és kürtölik szerény nevét, a szegény asztalos nevét, aki nagy szorgalma és erélyessége, no meg talán egy kis szerencse folytán anynyira vitte, hogy önállóan űzhette mesterségét.

Oh, ez a zsibongástól zajos udvar, mely zsufolva volt gyerekekkel és ünnepi diszbe öltözött szülőkkel; ez az udvar, amely királyi pompáju hermelintől és megbecsülhetetlen prémektől hemzsegett, milyen büszkén haladt ő rajta végig babérkoszorukkal és kitüntetésekkel elhalmozott két fia kiséretében! Diadalutjokon a dicsőség kiváncsi és irigy moraja zajlott föl köröttük, meg a szegény, szintelen szakállu apa, a templom-utczai nagygyáros utódja nyomán, aki fénylő, vadonatuj felöltőjében, egészségtől és büszkeségtől majd kicsattanó arczczal lépdelt a tömegben. Meg aztán a dijak kiosztása után az a kimondhatatlan boldogság, midőn koszorus fiaival kocsiba szállhatott, nyitott kocsiba, a melyben a jutalomkönyvek csillogó aranyozása, meg a babérkoszoruk zöldje villogott. Végigrobogott az egész városon, minden boulevardon büszkén mutogatta magát és Izoard Péter barátjának palais-bourboni lakásáról Javel kisasszonynak, a háziasszonyának champselyséei palotájába hajtatott.

— Az igazgató ur kéreti!

E félvállról odavetett felszólitásra Eudeline

hirtelen felocsudott álmodozó merengéséből és befordult az irodába, ahol egy szürkeruhás öreg ur, kinek mord arczán fülig ért a féloldalt csapott bársonysapka, levélirásba volt elmerülve és egy pillantást se vetve az előtte zavarodottan megálló jóképü óriásra, s szórakozottan szólalt meg:

— Remélem uram, ön azért jött, hogy végrevalahára a gyermekei tandíj kötelezettségeit lerójja.

— Sajnos, nem ugy van, sőt ellenkezőleg azt akarnám kérni, azért jöttem esedezni — hogy — hogy — —

A szegény ember, kit e nem várt fogadtatás teljesen kihozott a sodrából, akadozó hangon hebegett, dadogott, arcza ibolyaszinüvé festették a fejébe szökő vér biborhullámai.

— Bocsánatot kérek, hebegte végre, az asztalra téve óriási méretü vadonatuj czilinderjét, mely őt körülbelül ép annyira feszélyezte, mint a mondanivalója. Ön alig ismer engem, uram, épen csak a gyermekeim révén. Szeretném hát megmondani önnek, uram, mielőtt kérésemmel előállanék, hogy ki vagyok és kik az én jóakaróim.

Az igazgató tiltakozni akart a hosszu lére eresztett mondóka ellen, de ez a szó: jóakaróim szeget ütött a fejébe. Mert a szószátyár mai korban néha a legkisebb embernek is lehetnek igen magasállásu protektorai. Ráfanyalodott tehát, hogy türelmesen meghallgassa, miként Eudeline Viktor, aki önerejéből küzdötte fel magát, az Orillon-utczá-

ban született egy asztalosműhely gyaluforgácsai közepett.

Két-három évig járt az elemi iskolába, azután mint inas lépett be Rillaume Vilmos műhelyébe és attól többé meg nem vált. A mester feleségül adta hozzá a leányát és később átadta néki üzletét is, mely azonban, sajnos, Eudeline kezei között nem virágzott ugy, mint apósa idejében.

— Pedig hát tetszik látni, igazgató ur, hogy böcsületes képem van és nincs a modoromban semmi, ami visszataszitó volna a vevőkre. Kiabálok ugyan; ami igaz az igaz, igenis, kiabálok; heves természetü vagyok; a vér mindjárt a fejembe szökik. De azért soha még a légynek se vétettem, tessék meghinni . . . Egy gyengém van csak, a melyik nagy káromra volt. Nagyon szeretek épitkezni. Óh mennyi pénzt költöttem már műhelyekre, munkásházakra, közlakóházakra — —

Az a haragos kézmozdulat, melylyel az igazgató egyet rántott makkocskákkal diszitett sapkáján, megakasztotta nyelvén a szót; de miután az igazgató kezével intett, hogy folytassa, Eudeline nagy hévvel füzte tovább a szót:

— Mindazonáltal mégis kikerültem volna a csávából kitünő barátaim segitségével, akik mindannyian nagyon befolyásos emberek. Itt van például Izoard Péter, az országgyülési gyorsiró iroda főnöke, egy derék, előkelő uriember; a felesége egy gyönyörü kis ennivaló nizzai asszonyka, csak saj-

nos, kissé gyenge tüdejü. — — Igazgató ur bizonyosan ismeri az én Izoard barátomat, egyetemi tanár volt, — nyolczvankettőben nyugalomba helyezték.

— Nem ismerem!

— Meg aztán Javel kisasszony, a háziasszonyom, szintén pártfogásába vett.

— A képviselőnek rokona — —?

— Igenis kérem, igenis, nagynénje a képviselőnek és belügyminiszteri titkárnak — — Oh uram, az egy nemesszivü nő, ép oly nagylelkü, mint amilyen dusgazdag. Megszeretett bennünket, engem meg a feleségemet, mert látta, hogy milyen nagy áldozatokat hozok gyermekeim neveléséért meg tanittatásáért és azért, hogy, amennyire tőlem kitelik, a munkásaim sorsán is lenditsek. — — A hátralékos vételárt számba se vette. A szerződésünk végére járt és ő tizenöt esztendei törlesztésre adta el nekem a telket anélkül, hogy csak egy krajczárral is emelte volna a részleteket. Sőt még az épitkezési mániámnak is kedveskedett, amennyiben ingyen adta meg nekem a jogot, hogy háza udvarában egy nagy műhelyt épithessek, amelyet aztán bérbeadhatok és amely majdnem annyit jövedelmez, hogy kifizethetem vele a házbéremet. Mikor az épület tető alá került és kifüggesztettem a kapura a lakásthirdető czédulát, már majdnem kihevertem a bajt, és ime, egyszerre hirtelen meghal Javel kisasszony valami embolida... vagy hogy is hijják következtében. — — Bocsánatot kérek, nem vagyok nagyon jártas az idegen szavakban

— — — egy szóval, meghalt — — és én szerencsétlen flótás most az unokaöcscsével és egyedüli örökösével, vagyis jobban mondva annak ügyvédjével és jogi tanácsadójával, Petit-Sagnier urral, a királyi táblai ügyésszel, állottam szembe. Ez pedig ugy bánt el velem, mint valami rablóval, aki az öreg asszonyt kizsákmányolta, és hivatalosan értesitett, hogy ha nem fogom pontosan fizetni a részleteket, Javel Márk ur rögtön felmondja a törlesztéses kedvezményt és ugy a ház mint a felépitett műhely, melyre én az engedélyt furfangos cselfogásaimmal csaltam ki a jólelkü vén kisasszonytól, visszaszállnak Javel Márk úrra.

— Petit-Sagnier ur csak kliensének érdekeit védte, ezt nem lehet tőle rossz néven venni, morogta az igazgató, kinek arczvonásai egy pillanat óta ujra kemény kifejezést öltöttek.

Eudeline arczának pirját hirtelen sápadtság váltotta fel, az a rózsás halványság, mely a vérbő és elhizott embereket jellemzi. Nagy erőmegfeszitéssel uralkodott csak magán, hogy hevesen fel ne fortyanjon és hogy megfékezze kitöréssel fenyegető dühét. Rövidujju szőrös kezével görcsösen megmarkolta az iróasztal szélét és nyugodtan válaszolt:

— Képzelheti igazgató ur, mennyire iparkodtam, hogy ezentul soha hátralékban ne legyünk a törlesztésekkel — — — ennek áldoztam fel feleségem utolsó ékszereit, amiket szegényke a leányunknak tartogatott, gyémántjait, kashmir-shawljait — — — sőt annyira mentem, hogy elzálogositottam — —

Az ajkaira toluló vallomásnak iszonyu voltától megrémülve, hirtelen félbeszakitotta a megkezdett mondatot, aztán zavarodottan folytatta:

— Annyira mentem, hogy megvontam a gyermekeimtől azt az oktatást, melyre oly büszke voltam, hogy őket benne részesithettem, mert magam, sajnos, nem tanultam semmit. Ah uram, én, aki kölyökkoromban irigy szemmel néztem a Charlemagne lyceum kapujánál azokat a gazdag gyerekeket, akik iskolába járnak és tanulhatnak; én, aki annyit szenvedtem saját tudatlanságomtól, akinek egyetlen dicsősége és boldogsága az volt, hogy azt mondhattam magamban: a fiaim fognak tudni latinul, a fiaim tudósok lesznek! Gondolja meg uram, minő kétségbeejtő csapás volt az, hogy most hónapokig otthon kell őket tartanom, mert a tandijat házbérre forditottam — — — — Oh uram, mennyit sirtam én az anyjukommal együtt, amikor láttam, hogy a szegény gyermekek otthon ődöngnek tétlenül, különösen, ha elgondoltam, hogy ez a nagy áldozat ugyis kárba veszett, mert mégis elkótyavetélik az ingóságaimat — — mert ez az, ami bennünket most fenyeget — — — az árverés — — a — — —

Hangja zokogásba fult. De az igazgató türelmetlen mozdulatát látva, volt annyi lelki ereje, hogy visszafojtsa.

— Ne féljen igazgató ur, nem akarok öntől pénzt kölcsönkérni; csak egy nagy kegyért esede-

zem alássan. Nemsokára itt az irásbeli pályamunkák ideje, melyeknek alapján kiosztják a jutalmakat; engedje meg, hogy a gyerekek az irásbeli dolgozatok napján bejárjanak az iskolába. Mindketten biztosak benne, hogy a maguk osztályában az év végén ők lennének az elsők. Kérem, ne fossza meg őket ettől az örömtől; ne fosszon meg engem e gyönyörüségtől; ez ugyis az egyetlen örömöm, ami számomra még megmaradt ebben az életben!

— Lehetetlen, uram, ezt nem engedhetem meg. A fiai csak az esetben járhatnak ujra előadásokra, ha ön megfizeti a hátralékos tandijat.

Eudeline mind a két kezével az iróasztalba kapaszkodott ép oly görcsösen, mint ahogy kéréséhez ragaszkodott. Könyörgött, rimánkodott. Legalább az idősebbiknek, egyedül csak az idősebbiknek, aki a harmadikat a döntő nagy pályázat esztendejét járja, engedjék meg, hogy abban iskolatársaival együtt résztvehessen.

Az igazgató felpattant ültéből.

— Az iskolai szabályzat tiltja.

Egyuttal megnyomta ujjával az iróasztal fölötti villamos csengő gombját, mire Eudeline, be se várva a teremőr megjelenését, meghajtotta magát és szótlanul távozott.

Még az imént, amint felhaladt a széles kőlépcsőn, melynek gázlámpáit ép felgyujtották, szivében hivő reménység derengett: a lyceumbeli tanár urakba vetett szent bizodalom, a latinul tudó uri

emberek iránti bálványozó tisztelet. Nem várta ugyan a tényleges segélyt, de legalább jóságos szavakat remélt: antik remekirókból meritett, szemenszedett vigasztaló idézeteket. Ámbátor a büszkesége hónapok óta visszarettentette ettől a lépéstől, mégis azzal a biztos meggyőződéssel jött, hogy meglesz a várt eredménye és minden bajában megvigasztalta az a gondolat, hogy Raymond majd részt vesz a nagy, általános pályázatban és hogy az Eudoline névtől fognak visszhangzani a Sorbonne ódon falai. Most, hogy ez a reménye is füstbe ment, vége mindennek. A sok csapás közül csak ezt az egyet látta maga előtt. Honnan vegye ezt a sok pénzt, hogy a két negyedév hátralékos tandiját megfizesse?

Midőn a Charlemagne lyceum kapujából kifordult, egy név villant meg az agyában: Izoard, a palais-bourbonbeli hivatalnok, akinek meg se merték mondani, hogy a gyerekek már három hónap óta nem járnak iskolába. De azonnal ezer ellenvetés czikkázott át a lelkén. Izoard, aki feleségét Nizzába kisérte, tán nem érkezett még haza. Meg aztán mennyi tengersok pénzzel adósak neki már eddig is; az utolsó hetek munkásbérével, a tizezer frankkal, amibe az épitkezés került. — — Nem, nem, más kibuvót kell keresni. — — De mit? Kinek az ajtaján kopogtasson?

Egyszerre csak, midőn érezte, hogy a finoman permetező esőtől átnedvesedett a haja és forrón lüktető homloka, észrevette, hogy még mindig kezé-

ben tartja a kalapját. Minő iszonyu lelkiállapotba hozta ez a látogatás! Oh, annak a vén, portássipkáju gazembernek sejtelme se volt arról, hogy egy izben az iróasztala, meg a hatalmas tintatartója és az előtte felhalmozott iratok és kartonok közel voltak ahhoz, hogy vele együtt a levegőbe repüljenek.

Eudeline még most is érezte, hogy a keze reszket és a térde megcsuklik alatta a visszafojtott dühtől. A sáros és lucsoktükrü járdán jobbra-balra tántorgott, mint akkor, amidőn életében először és utoljára csipett volt be — a kereskedelmi utazók bankettjén, amelyen épp Javel Márk maga elnökölt. Hej, aznap este beh hatalmas szónoki szusza volt az Indre és Loire képviselőjének; hogy dagadozott szép fehér mellénye és hogy duzzadozott délczeg férfias keble ama csengő frázisoktól, melyekben felindulástól rezgő hangon, reszkető szempillákkal hangoztatta, hogy jelenleg minden jó hazafinak kötelessége a köztársasági felebaráti könyörület — — Különben lehet, hogy Javel tényleg hisz is abban az emberi szolidaritásban, amelyet oly ékesszólóan fejtegetett, lehet, hogy csak Petit-Sagnier, az ügyvédje, lovalja bele ezekbe a kegyetlen intézkedésekbe, aminő ez a szombatra kitüzött árverelés.

— Ha tán elmennék hozzá — — ha ville l'éveque-utczai lakásán felkeresném őt személyesen és kegyelmes elnézésért esedeznem; ő tán emberségesebb ügyvédje.

Igy tünődött Eudeline, amidőn a gyár udvarán végig haladt. A munkások már hazamentek; az egész épületben eloltották már a lámpákat, csupán az irodában égett még egy gázláng. A lépcső alján, a portás ajtaja előtt, egy pillanatig megállt.

— Eudeline ur, az ön czimére érkezett valami, szólalt meg a házmester, az alárendeltek ama komor mintegy messzi távolból jövő hangján, akik tudják, hogy a czég már nem viszi sokáig.

Eudeline átvette a két iratot, a mit a portás átnyujtott neki; az egyik egy árverési tudósitás volt, mely a szombatra kitüzött árverésről hivatalosan értesitette, a másik egy levél, amelyet közömbös ujjal bontott fel. Egy pillantással átfutotta és a saját szemének sem hitt.

— Holnap délelőtt tizenegy órára a vizsgálóbiró elé idézik.

Ezer mennykő, erről teljesen megfeledkezett. Ugy érezte, mintha a lépcsőház szakadna a fejére, megingott és két-háromszor ismételte hangosan, oly hangosan, hogy a portás fülkéjébe is behallatszott:

— Most meg kell halnom — — nem marad hátra egyéb, mint a halál — —

Benyitott a földszinti pénztárba, elbocsátotta Alexis urat, a könyvelőt és csak hajnalfelé ment fel a szobájába. Az egész éjszakát két levél megirásával töltötte, amelyeket kétségkivül többször ujra meg ujra átfogalmazott. Ime e levelek, vagyis

inkább e végrendeletek egyikének szószerinti másolata:

Kedves Péter barátom!

A husvéti szünidők ime elmultak és a képviselőház összeül ujra. Ugy tartom, hogy te ez idő szerint Nizzában hagytad a betegedet kedves leányával együtt és hogy jelen levelem, mely hirül adja néked halálomat, már a Palais Bourbonban talál. Igen, a halálomat, jól olvastad. Előre nem látott körülmények, melyek legyürték erőmet, arra kényszeritenek, hogy erőszakkal váljak meg ettől az élettől. Szegény nőm el fogja mondani, ha tudja, azokat az okokat, melyek engem e kétségbeesett elhatározásra inditottak, én magam nem merem tenni; nagyon szégyelném bevallani azt, hogy a te barátod, a tősgyökeres negyvennyolczas, mennyire meggyalázta nevének mocsoktalan becsületét. De mindazonáltal nem akarok meghalni ugy, hogy neked Isten hozzádot és köszönetet ne mondjak és tőled bocsánatot ne kérjek. Oh, bocsánatot mindenekelőtt azért a tizezer frankért, a melyet nekem kölcsönbe adtál és amit magammal viszek a sirba. Ha Javel Márk, az én uj háziuram, becsületes ember, vissza fogja neked téríteni annak az épületnek a költségeit, amelyeket te fedeztél és amelytől ő huzza a házbért. Ezzel a levéllel egyidejüleg irok én neki is és remélem, ő kegyesen tudomást fog róla venni és talán kezedre fog

járni abban is, hogy a fiaim részére egy ingyenhelyet eszközölhess ki a gymnasiumban, hogy befejezhessék tanulmányaikat. Különösen az idősebbik fiam, Raymond számára, aki arra lesz hivatva, hogy majd engem helyettesitsen, hogy halálom után a család feje és támasza legyen. Kérlek, édes jó öreg Péterem, hadd folytassa ő csak tanulmányait és soha üzletember ne legyen. Az üzletember élete rosszabb, mint a bagno. Az ember minden perczben a becsületét és vagyonát koczkáztatja. A két fiam közül legalább az egyik kerülje ki ezt a sorsot. És most, kedves pajtásom, még egyszer, utoljára ölellek és csókollak és köszönetet mondok a feleségednek és Geneviéve kisasszonynak azért a szives figyelmességért, amit nőm és kis leányom irányában tanusitottak. Hidd meg, hogy a szivem vérzik, amiért el kell szakadnom örökre az én drága kis világomtól; de ennek meg kell lennie, az ő boldogságukat vásárlom meg ez áron.

Éljen a demokrata és szoczialista köztársaság!

Eudeline Viktor.

Izoard Péter, aki az előtte való este tért volt haza a törvényhozó-testület palotájában lévő kicsiny lakásába, mely feleségének és leányának távollétében elhagyatottnak, üresnek és óriási méretünek tünt fel előtte, épen magányos ebédjéhez ült le a palota belső, deszkapallós udvarára nyiló nyitott

ablak mellett, amelyen át a többi villásreggeliző hivatalnokok zajos villa- és tányércsörömpölése felhallatszott, midőn az irodaszolga ezt a levelet hozta volt neki. Egy pillantást se vetve az aláírásra, lecsapta az asztalkendőt, összeszedte minden heverő pénzét és az első fiakker, amely a Bourgogne-utczán végigrobogott, lóhalálában a Temple városrész felé vitte a fekete szemöldökü, őszbe vegyülő bajszu kis emberkét, aki a kocsiban oly szenvedélyesen hadonászott, hogy majd bezuzta az ablaktáblákat és marseillei pathósszal és hanglejtéssel az utczák lármás zajában egyre azt hangoztatta:

— Eudeline öngyilkos? — — Eudeline becstelenséget követett volna el? — — — Mennydörgős mennykü, ezt csak akkor hiszem, ha látom.

Az egész városrész hosszában és széltében, melynek lejtős utjain a déli órában zsibongó éhes tömeg sürgött-forgott, gyümölcsöskofák, virágárusok, zöldséges parasztok meg halas-asszonyok a járda szélén sorba állitották kézi talyigáikat. A frissen sült kenyér és a kirántott hal meleg párolgó illatárja közepett a munkás-zubbonyba öltözött lányok és pőremellü napszámosok kenyérrel hónuk alatt és zsiros papirral a kezükben egymást lökdösve, kibálva, nevetve és fecsegve hullámzottak föl és alá.

E zajos élettől lüktető zsibongás láttára minden kerékfordulás megerősitette Izoard Pétert a maga optimista meggyőződésében. Mindenütt delet harangoztak a templomok tornyain és a gyárak

udvarain; delet harangoztak, az éhség, az élet önző óráját, mely az utcza minden járó-kelőjének egy és ugyanazt a falánk, szórakozott, sóvár kifejezést kölcsönzi: a tengerfenéki, zsákmányvadászatra induló czápa prédasóvárgását.

Öngyilkosságot elkövetni — — ugyan ki teszi ezt? Hát reggelizni ki fog akkor?

De midőn leszállt a kocsiról; az Eudeline ház mindenféle szinü és nagyságu tölgyfahasábokkal megrakott udvarának hátulsó részében egy vadonatuj épület vakitó fehér vakolatát pillantotta meg, melynek föstött vászoncimtábláján ez a felirat volt olvasható:

»NAGY BOLTHELYISÉG KIADANDÓ!«

szívét dermesztő hideg fagyasztotta meg. Ő azt hitte, hogy Eudeline kiadta már a műhelyét. Felesége hosszas betegeskedése meg az utazás következtében soká nem látták egymást. Szive még jobban elszorult, mikor az egyik inasgyerek, aki fedetlen fővel vigan fütyörészve haladt végig az udvaron, kérdésére azt válaszolta, hogy az ur igenis reggel elment és azóta még haza nem jött. Midőn az első emeleti lakásba becsengetett, keze reszketett.

A három lépcsővel felemelt régi lakosztály ajtaja félig kinyilt és egy sudárnövésü, körülbelül tizenötesztendős vézna, szőke fiu dugta ki könyben ázó, rémült, ijedt arczocskáját.

— Mi az Raymond, mi a baj? kérdé Izoard.

A gyermek nem válaszolt, hanem kétségbeesett arckifejezéssel intett neki, hogy kerüljön beljebb, betuszkolta a folyosóra és aztán zokogva borult a vállára.

— Izoard bácsi, hol van a papa? Mondja meg, hol van a papa?

Ugyanebben a perczben Izoard ur érezte, hogy kezeit forró könyekkel és égő csókokkal boritják; a másik fiu volt az, a kis vöröshaju Antonin, aki valahonnan a föld alól termett mellette és beléje csimpaszkodva, szintén azt kérdezte, hol a papa, de halkan, összeszoritott fogakkal, állkapcsai görcsös rángatódzásával. A gyermeki fájdalom ez őszinte és igaz megnyilatkozása annyira meghatotta a marseilleit, hogy egyre törülgette a szemét és kereste a szavakat:

— De édes gyermekeim, én nem tudom, hol az apátok. — — Én délvidékről érkeztem haza és véletlenül kerültem ide.

Midőn aztán jobbra-balra maga mellé ültetve egy-egy fiut, letelepedett az üres szoba szivetfacsaró zürzavara és rendetlensége közepett, Izoard a zokogástól és panaszos jajgatástól megszaggatott szavakból lassanként megsejtette az itt lezajlott családi drámát, melyben most már, sajnos, kénytelen volt hinni.

Az apjuk az egész éjszakát az irodában töltötte. Reggel egy rettenetes jelenet zaja ébresztette fel őket, mely a szülők hálószobájában folyt le.

Eudeline rekedt hangon kijelentette, hogy neki megy a Szajnának, nem marad más hátra. Erre aztán gyors léptekkel futott ki a házból, az anyjuk sirva követte őt és összetett kezekkel rimánkodott neki, hogy ne haljon meg. Ők azóta remegve itt várnak és nem tudják, mi történt.

Izoard iparkodott őket megnyugtatni. Hisz' ismerik az apjukat, hogy milyen hirtelen természetü és indulatos ember, de azért gyöngéd szeretettel ragaszkodik a családjához. Iszonyu katasztrófáknak kellett történiök, hogy őt ilyen kétségbeesett elhatározásra birják.

Katasztrófáknak?

Az idősebbik fiu azzal a koravén arczkifejezéssel beszélt, melyet a szerencsétlenség koraérettsége kölcsönöz a gyermekeknek.

— Mióta ön elutazott, Izoard bácsi, sok katasztrófa ért bennünket. Tessék körülnézni, a faliórát meg a függönyöket mind eladták, alig van butorunk. Isten a megmondhatója, hogy mi mindent adtunk már el és zálogositottunk el, csakhogy azt a rettenetes részletet megfizethessük. Tóni vitt el mindent a zálogházba, mert én nem mertem és a papát meg a mamát mindenütt ismerik. De még ez mind semmi. Hiszi ön azt, Izoard bácsi, hogy már három hónapja nem járunk iskolába?

A két fiu, amint igy mellény és nyakkendő nélkül, papucsba bujtatott lábbal csoszogtak körötte, tényleg a rendes kerékvágásból kizökkent henyélők

ama közös vonását tüntette fel, mely az iskolátkerülő diákokat és szolgálatot mulasztó katonákat jellemzi.

— Az fájt szegény papának legjobban, hogy minket az internatusból kirekesztettek. Sokkal jobban búsult rajta, mint azon, hogy a kis Dinát Cherbourgba kellett küldeni a keresztanyjához, aki őt el is vállalta. Ekkor aztán hirtelen mindketten felkiáltottak:

— Itt a mama!

Annyi időt se engedtek neki, hogy leüljön és felhajtsa a fátyolt láztól remegő ajkairól, könytől biborfoltos, halovány arcáról.

— Mama, hol hagytad a papát? kiáltották mind a ketten egyhangulag.

— Az apátok, gyermekeim — — — az apátok — — —

Hazugsággal akarta őket ámitgatni, nehogy gyermekszivüket elviselhetlenül nehéz csapással sujtsa hirtelen; de Izoard váratlan jelenléte, a jó barát részvétteljes, mélyen megszomorodott arcza lelohasztotta a bátorságát. Tudott ő is arról a levélről, amit a férje irt neki és tudta azt is, hogy az első szóra, egyetlen egy árva szóra, amit váltanak, zokogásra fog fakadni és elárul mindent. Azért beérte hát néma köszöntéssel, mintha Izoard jelen se volna és erőltetett nyugalommal azt felelte:

— Mikor elhagytam apátokat, nyugodtabb volt — — — Remélem, mára nem kell félnünk semmitől.

A szegény asszony félreforditotta a fejét, hogy kikerülje gyermekeinek rájaszegzett gyanakvó, fürkésző pillantásait.

— De hát miért hagytad őt magára, mama? kérdé Raymond bizalmatlan, szinte szigoru hangon.

Az anya mélyen lehorgasztotta gondtelt fejét és igen szeliden, igen alázatosan válaszolt, akárcsak férjével állana szemben vagy mintha legidősebb fia máris a családfőt helyettesitené:

— Hogy titeket megnyugtassalak, édes magzataim.

Aztán minden további kérdezősködést kikerülendő, Izoard urhoz fordult és szivettépő, kétségbeesett szempillantással, mely hallgatagon elárulta a szörnyü valóságot, sóhajtotta:

— Javel Márk ur nagyon kegyetlenül bánt el velünk.

— Ezt nem tudom felfogni, nem én, dörmögte a rengő szakállu, tömzsi kis emberke. Javel, akivel én gyakran érintkezem, a parlamentben a republikánusok szine-javából való; ő is a nép gyermeke és a kiskereskedők osztályából cseperedett fel, melynek minden ügyes-bajos dolgát töviről-hegyire ismeri szülőházi tapasztalatból. Ezernyolczszázhetvenben, az ostrom alkalmával, hallottam őt egy nyilvános gyülekezeten szónokolni; a váltólejárat meghosszabbitásáról beszélt és az egész hallgatóságot mélyen meghatotta néhány rövid mondattal, melyben leirta, hogy minő lelki gyötrelmeket okoz a kiskereskedőnek a váltó

lejárása. — — És ez az ember, aki oly szivetinditón szónokolt erről a tárgyról, ez volna a legaljasabb kétszinü alakoskodók egyike? — — A kocsim lenn áll a kapunál, hadd jőjjenek velem a gyerekek, elmegyünk a helyettes államtitkár urhoz. Szentül meg vagyok róla győződve, miként ő neki nincs tudomása arról, hogy maguknál árvereztetnek és mindenesetre jótállok érte, hogy nem fogják elárverezni.

— Az Isten hallgassa meg szavait, sóhajtotta a szegény anya.

Aztán rájuk parancsolt, hogy öltözködjenek fel gyorsan, de nem mert a szemükbe nézni.

Mikor a fiuk elhagyták a szobát, a torkát fojtogató zokogás hangos jajszóban tört ki.

— Oh, szegény kis báránykáim, zokogta arczát kezeibe temetve.

Izoard melléje ült a pamlag szélére, melyre a könyekre olvadó asszony lerogyott. Alig mert kérdezősködni.

— Hát igaz legyen? Eudeline tényleg megcselekedte volna azt, amivel fenyegetődzött.

Eudeline asszony a fejével integetett, hogy ugy van, de arczát még mindig czérnakeztyüs kezeibe rejtette.

Izoard kővé meredten bámult rá.

— De hisz ön nem volt tanuja annak, hogy megtette? Csak nem engedte volna, hogy öngyilkos legyen? Meg aztán egy pár rongyos forint miatt az ember nem öli meg magát. Hoztam most is

pénzt; az igaz, hogy nem sokat, de mégis jobb ez is, mint a semmi.

Ez élénk, taglejtésekkel kisért, lázas izgatottsággal kibökött, szaggatott szavak hallatára a szerencsétlen asszony némán rázta fejét:

— Oh Izoard uram, ha tudná — —

Izoardnak hirtelen eszébe villant, hogy Eudeline levelében holmi becsületbeli vétséget emlegetett.

— No, hadd halljuk, beszéljen nyiltan; ilyen régi, jó barátnak meg lehet vallani mindent.

— Tudja meg hát kérem, a dolog ugy áll — — —

Aztán alázatosan lehorgasztott fővel, mintha a gyóntatószékben ülne, tompa hangon megsugta neki azt a szivettépő vallomást, melyet szegény ura az imént közölt vele, amint lassu léptekkel végigsétáltak a Szajna-csatorna partján.

Oh jaj, mindig csak a Javel Márktól való velőtfagyasztó rettegés kinozta. Hogy megfizethesse a házbért, elzálogositotta a gyárnak bizományba kapott áruczikkeit. Ezek aztán persze lejáratkor odavesztek, mert nem volt pénze, hogy kiváltsa vagy prolongálja. A kárositott felek aztán beperelték őt és a vizsgálóbiró magához idézte; a fegyház, a Mazas,* a becsületvesztés és a gyalázat várt reá és gyermekeire.

— Oh, barátom, ez az, ami őt különösen megőrjitette, az a gondolat, hogy a fiainak pirul-

* Páris egy hires börtöne.

niok kell majd apjuk neve miatt, hogy az olyan derék, becsületes emberek, mint a milyen ön, Izoard ur, nem fognak többé szóba állni vele. Képzelheti, hogy én tiltakoztam, hogy kértem és rimánkodtam, ne ölje meg magát. De ő oly meggyőző erővel beszélt, oly megczáfolhatatlan érveket hozott fel annak bizonyitására, hogy az ő halála az egyetlen mód arra, hogy az egész dolgot jóvátegye és önmagát a börtöntől, gyermekeinket meg a gyalázattól megmentse. Végre már nem tudtam, mit feleljek. Hisz ön tudja, milyen zsarnok, erőszakos ember volt szegény; én mindig engedtem, mert mindig én huztam a rövidebbet. Sikoltoznom kellett volna; olyan erősen bele kellett volna csimpaszkodnom, hogy ne tudjon lerázni. — — De én annyira meg voltam semmisülve; a fejem szédült, megállt az eszem. Ő meg hirtelen azt mondta: »Csókolj meg, anyukám, és menj haza, de vissza ne fordulj« — — Én meg ugy tettem, amint ő parancsolta — — és most itt vagyok és nem tudom, mi van vele. — — Oh, én édes, szegény jó uram, az Isten oltalmazzon meg.

A gyerekek visszajöttek.

Anyjuk remegő kezekkel igazitott egyet-mást az öltözetükön, mialatt Izoard megdöbbenve gondolkodott ezen a hősies öngyilkosságon, melybe ez a szerencsétlen rabasszony oly naiv együgyüséggel egyezett bele.

— Hadd legyen legalább valami haszna a halálának, mondogatta magában, mialatt kocsiján

elvitte a gyerekeket a Ville l'Évéque-utczába, ahol a belügyminiszteri helyettes államtitkár kerttel körülvett, ódon magánházban lakott, a miniszterium közvetlen szomszédságában.

Az országgyülési gyorsirói iroda főnöke sajtó alá rendezi az országgyülési tudósitásokat és megspékeli azt ilyesfajta mazsolákkal: »helyeslés jobbról, tetszés balról, zajos mozgás, hangos helyeslés, hosszas tapsvihar«. Magától értetődik tehát, hogy minden képviselő érdekében áll az, hogy vele jó lábon legyen. Izoard tehát biztos volt benne, hogyha ő küldi be névjegyét az államtitkár urnak, még ha véletlenül villásreggelinél ül is, nem fogja őt váratni, s nem fogja ki üzenni, hogy jőjjön máskor, mint ahogy föltétlenül megtette volna más, nálánál sokkal magasabbrangu hivatalnokkal.

Alig hogy bevezették őket az államtitkár ur dolgozószobájába, — amilyenhez hasonlót még a gyerekek nem láttak, — a Charlemagne lyceum igazgató szobája ehhez hasonlitva szegényes előszobának volt nevezhető, — ebbe a gyönyörü, fényesen berendezett szobába mely olyan magas akár egy templom, művésziesen festett ablaktábláival, puha perzsa-szőnyegekkel kipárnázott, ódon tölgyfafaragványu bőrszékeivel, melyek bizonyos ünnepélyes távolságban sorakoztak a fal mentén, — zavaros félénkség szállotta meg a őket. De teljesen kijöttek a sodrukból, midőn látták, hogy egy délczeg, rózsásarczu, gondozott, szőke bajszu uri ember, kinek telt idomain,

hajlékony mozdulatu testén feszült a sötét, angolgyapjuszövetü öltözet, mindkét kezét az érkezők felé nyujtva sietett elébük, az asztalkendővel a hóna alatt; mintegy jelezve, hogy villásreggeli közben tart.

— Kedves barátom, minek köszönhetem ezt az örvendetes látogatást?

Izoard a két gyermekre mutatott:

— Államtitkár ur, ezek az ön lakójának, Eudeline urnak a fiai.

Javel Márk ur mosolya e szavaknál azonnal odafagyott ajkára, szája széle vonaglott, arcza elfakult és lesütött szemmel hebegett néhány magyarázó szót:

— Hogy ő éppen ma reggel kapott Eudeline urtól egy igen exaltált levelet, amolyan levelet, minők a nagy állásban lévő emberek kezébe mindig halomra érkeznek és hogy ő azt a levelet azonnal elküldte Petit-Sagnier ügyvédjéhez, aki a Javel-féle örökség kezelésével van meg bizva. Ime, itt a sürgöny, melyet az ügyvéd válaszképen küldött.

Izoard apó, akinek az államtitkár egy diszkret mozdulattal lopva a kezébe nyomta a sürgönyt, erre gyorsan azt felelte:

— Sajnos, nincs mit titkolnunk e szegény gyermekek előtt.

Aztán hangosan olvasta:

»Ebből az egész öngyilkossági meséből nem hiszek én egy szót se. Az az ember az unoka-

öcscsel folytatni akarja azt a kizsákmányolást, amit a nénjével művelt. A holnapra, azaz szombat délutánra kitüzött árverést föntartom.«

A két fiu egy érzésre hevülve, dühös megbotránkozással pattant föl abból a szögletből, ahová önkénytelenül félénken vonultak félre. Mind a ketten egyszerre akartak szólani; a kisebbik, a vöröshaju Toncsi, indulatos felgerjedését, szenvedélyes taglejtésekkel tudta csak kifejezni. Ideges, görcsös rángatódzás akasztotta meg a nyelvét, hogy a szavak nem tolulhattak ki dühösen vicsoritott, összeszoritott fogai közül. Raymond, az idősebbik, mutáló hangjával és magasnövésü, vézna, hosszu testével, szintén nem volt sokkal ékesebben szóló az öcscsénél; de minthogy igaztalanul sértegetett és gyalázott apjuknak szüksége volt védőre, a gyermek emberül megállotta helyét;

— Nem, az apjuk nem csaló. Ha azt mondta, hogy megöli magát, hát bizonyosan szándékában is volt, hogy megtegye; és azért öli meg magát, hogy meneküljön azok elől a gaz majmok elől, akik őt kérlelhetlenül üldözik, mint Petit-Sagnier, meg mások is. A világ meg fogja ezt tudni, ő mindenütt el fogja mondani, ki fogja irni a lapokba — — azt fogja tenni, igen, meg ő!

— Az apjuk már meg is ölte magát, nekik ugyan még nem mondtuk meg, sugta oda Izoard ur, akit ez a kétségbeesett kifakadás megszeppentett.

De a Javel Márk ur ajkain lebegő bágyadt,

szánalomteli részvétmosoly csakhamar annyira megvigasztalta, hogy abban a hiszemben, miként a magasrangu államhivatalnok épp oly mélyen meg van hatva, mint ő maga, nem is restelte a pilláin rezgő két nehéz könycseppet, mit a gyermekek panaszos feljajdulása szemébe csalt. Szegény jóhiszemü öreg; azt hitte, hogy egy gyakorlott politikust, aki finom angol szövetruhákban jár, meghat az ilyen Diderot korába való családi dráma. De a gyerkőcz ám a lapokat emlegette és azoktól félt az államtitkár ur. Maga előtt látta már a reggeli lapokban azt a hasábos czikket, mely »Javel öröksége« czim alatt hirül hozza Eudeline Viktor öngyilkosságát, meg a gyermekeknek nála tett látogatását. No, hiszen szép port verne föl az ilyen história. Jóvá kellett hát tenni gyorsan azt a hibát, amit Petit-Sagnier tett. Szerencsére a marseillei származásu Izoard bácsival van dolga, aki épp oly háladatos, mint a mily fecsegő természetü; elbűvölő nyiltsággal nyujtotta hát neki jobbját és melegen megszoritva a kezét, igy szólt:

— Kedves barátom! . . .

Javel Márk ur mindenkit igy titulált, akinek más hangzatos czimet nem adhatott.

— Köszönöm, hogy elhozta nekem ezt a két fiatal embert és igy alkalmat nyujt arra, hogy egy végzetes igaztalanságot jóvátegyek.

Aztán isteni nyájassággal fordult a kővé meredten rábámuló Raymondhoz:

— Fiatal barátom, nem tudom, vajjon az édes apja dülőre hajtotta-e végzetes tervét. — — Remélni akarom, hogy még eddig nincsen semmi baj. Mindenesetre mondja meg az én nevemben kedves anyjának, hogy habár a becsületes emberek másnyelven beszélnek, mint a törvénytudó urak, maguknál nem lesz árverelés se most szombaton, se a következő szombatokon.

— Tudtam, oh tudtam, hogy az én Javel Márkomban nem fogok csalódni! kiáltott fel Izoard ur örömrepeső arczczal és nagy önmegtagadásába került, hogy a nyakába ne boruljon a szónokló államtitkárnak.

Harmadnap tényleg nem is az árverés folyt a szerencsétlen asszony házánál, hanem Eudeline ur temetése, akinek holttestét nehány órával előbb halászták ki a Szajnából. Az asszony nagynehezen kikönyörögte magának az engedélyt arra, hogy öngyilkos urát tisztességesen eltemethesse. A gyászszertartás, melynek költségét Izoard viselte, igen ünnepélyes és Eudeline rangjához illő volt. Sokan vettek részt benne, nagyobbára mesteremberek és kiskereskedők.

A nagykereskedők haragudtak Rillaume Vilmos utódjára az ő szoczialista és humanitárius nézetei miatt; de később aztán mélyen megbánták távolmaradásukat, midőn megtudták, hogy az államtitkár is kikisérte a halottas menetet egészen a temetőbe. Javel Márk ur ugyanis érezte, hogy azt

a rossz benyomást, melyet ez az eset a közvéleményre gyakorolt, csak ugy enyhitheti, ha szerencsétlen áldozatának temetésén megjelenik, sőt még az a zseniális ötlete is támadt, hogy bünbakul magával hozta a maga jogtanácsosát, Petit-Sagniert, a meghizott és élvezethajhászó ügyvédek valódi typusát, akit a gyárimunkások, kik homályosan értesültek az előzményekről, haragos mormogással és barátságtalan arczczal fogadtak. Ami Javel ur személyét illeti, általános rokonszenv meleg érzésével üdvözölte őt mindenki, midőn kifogástalan gyászos ünnepélyességgel, fekete keztyüs kézzel szállott le a miniszteri fogatról, a félreeső kis külvárosi templom ajtaja előtt.

Izoard Péter meg a gyerekek az oszlopos előcsarnokban vártak és tudva azt, hogy Javel mint szabadkőmüves és páholyelnök soha nem lépi át semmiféle templom küszöbét, mind a hárman elébe siettek és könybefuló hangon köszönték meg, hogy eljött.

— Fortitudo animi, suttogta halkan Izoard, kinek könyes meghatottságában eszébe jutottak a professzoroskodása idejéből való régi latin szövegek és a templom előcsarnokában viaszgyertyák fényében uszó ravatalra mutatott.

As államtitkár egy szót sem tudott latinul és tudásának e hézagát oly szégyenkezve rejtegette, akár egy fekélyes a maga baját; de hát annyit megértett, hogy a fortitudo czélzás akart lenni arra

a hősi halálra, melylyel ez az apa meghalt gyermekei kedvéért és mivelhogy az idősebbik fiu éppen mellette állott, tüntetően a keblére ölelte őt, mintegy ünnepélyesen kijelentve azt, hogy őket védő szárnya alá fogadja.

— Gyermekeim, szólalt meg érczescsengésü, fülbemászó hangján, mely messze elhallatszott, az apátok ama republikánusok egyike volt, akiktől a köztársasági kormány nem tagadhat meg semmit. Mindazt, amit Eudeline Viktor sirontulról ránkhagyott levelében kért, özvegyének, legidősebb fiának mint a család támaszának részére, meglesz. Esküvel fogadom mindazok előtt, akik szavaimat hallják.

Voltak is ott nagy számmal, akik hallották.

E naptól fogva számitható az első döntő lépés, amit Javel Márk a népszerüség göröngyös utjain tett, amelyen aztán páratlan gyorsasággal és hajlékonysággal haladt előre.

És ugyancsak e naptól fogva vette át Raymond uj hivatását, mint »a család támasza«.

A vele járó kötelességeket és rabszolgaságot megsejtette abból a részvétteljes szánalomból és kitüntető tiszteletből, amely őt környezte és melynek meleg, jóleső leheletét már akkor érezte, a midőn öcscsével követte a halottas kocsit.

Apjuk váratlan halála, aki indulatos heveskedése mellett mégis oly elnéző és gyöngéd volt iránt uk, iszonyu fájdalmat okozott ugyan ifju szivének, de az ő gyászába mindamellett némi öntudat-

lan büszkeség, sőt bizonyos pose is vegyült. Ő nem zokogott gyerekmódra, mint Antonin, hanem öntudatos fontoskodással és szomoru ünnepélyességgel ballagott a gyászmenet élén.

Ez a korát messze tulhaladó morosus magatartás, ez a tulzott, sőt néha tettetett érzelgősség, mintegy reá ragadt és le nem kopott róla ama három-négy esztendő folyamán sem, mit a Louis-le-Grand gymnasium internatusában mint tandijmentes tanuló töltött az érettségi vizsgáig.

Szomoru története, melyet a gymnasiumban mindenki ismert, főkép pedig az államtitkár köztudomásu kegye, akinek ő ingyenhelyét köszönhette, hirneves egyéniséggé tették őt. A látogatóteremben a tanulók figyelmeztették rá a szülőket:

— Nézzétek, ez a harmadik B. osztályu tanuló, ott az a magas szöszke, még csak tizenöt éves és már a családjának istápolója.

És a felügyelő, akit az anyák ilyenkor kérdésekkel ostromoltak, titokzatos hangon válaszolt:

— Nagy protekcziója van ennek a fiatal gyereknek — —

Ez a protekczió persze, mint rendesen, inkább illuzoris volt, mint tényleges.

Néhány héttel a temetés után az államtitkár bejelentette látogatását a gyászoló özvegynek, aki felette büszke volt erre a kitüntetésére és az államtitkár urat meg ügyvédjét, Petit-Sagnier urat, ugyanabban a földszintes irodában fogadta, ahol

szegény kétségbeesett férje halálos verejtéktől izzadó homlokkal vergődött az öngyilkosságot megelőző éjszakán, a pénztár farácsozata és a kettős polczon sorba állitott, juhbőrkötésü üzleti könyvek között. Jelen voltak Izoard Péter és Alexis ur, a gyár könyvelője; ez lévén Javel Márk ur határozottan kifejezett óhaja, hogy Eudeline asszonynyal egyetemben ők hárman tartsanak családi tanácsot, tekintettel arra, hogy Eudeline asszony semmi módon és semmi körülmény között nem folytathatja férje üzletét. Álmodozó természetü, anyátlanul felnevelt leány volt, kinek a Sacré-Coeurben megkezdett nevelését egy regényes hajlamu nevelőnő folytatta a Páris környékén fekvő Morangis-kastély félreeső, csendes magányában; későbbi házasságában se fejthette tehát ki azt a női intelligenciát és tevékenységet, mely a párisi kereskedővilágban sok bámulatosan szerzett vagyonnak a magyarázatát adja meg. Hiányzott belőle az üzleti szellem, meg az ahhoz megkivánt hajlam is; azonfelül pedig visszariasztotta őt férjének lobbanékony hevessége, amely megutáltatta vele az egész üzletet.

Ez a derék ember és kitünő férj, aki imádta feleségét, hangos kiabálásával mindannyiszor megfutamitotta őt és e tizennyolcz esztendei elég boldog házasság folyamán a szegény asszony majdnem megsiketült, akár egy igen erős lövegü ágyu szolgálattevő tüzére.

Különben egy kis jellemző adat minden szó-

nál jobban magyarázza a viszonyokat: Házassága egész ideje alatt alig tette be kétszer lábát ebbe az irodába, ahol a családi tanácskozást megtartották. Könnyen felfogható, hogy e teljesen vértezetlen asszony, aki még ilyen fiatal gyermekekkel maradt özvegyen, visszariadt az üzlet továbbvezetésétől, ettől az üzleti örökségtől, melynek ezernyi veszélyét, gondját és baját, az üzleti könyvek pontosságával és szigorú szabályosságával diadalmasan büszkélkedő könyvelő most im föltárta előtte.

Igaz, hogy a czég nagyon keresett volt és sok a vevője, de már igen ósdi és idejét multa vezetése; nagy a rendetlenség, sok az elévült, behajthatatlan künnlévősége meg a tartozása, említést se téve a hátralékos törlesztésről és azokról az adósságokról, amelyeket a behajtható künnlévőségek semmiesetre sem fedeznek. De hogy és mikép rázza le magáról ezt a terhet? Eladja-e a telket? Akkor előbb ki kellene azt fizetni teljesen; meg aztán kinek kell egy olyan régi telek, amely olyan gödrös és keresztül-kasul furt, mint egy ócska öntöző.

Alexis ur, a könyvelő, kinek ez a hasonlat nagyon megtetszett, ismételten hangoztatta e kijelentését, mialatt Izoard ur és Eudeline asszony megdöbbenve bámultak egymásra.

— Kérem, én tudok rá egy vevőt, szólalt meg mostan Sagnier uram, nagynevü kliensének egy intésére.

Meg is nevezte azonnal a Nathan testvérek

charonne-utczai butorkereskedő czéget, akik hajlandók arra, hogy a házat a hátralékos törlesztési összeggel meg a rajtalévő bankterhekkel együtt átvegyék.

— Hát az udvarban lévő ingatlant? kérdé Izoard Péter élénken.

Az ügyvéd olyan kézmozdulatot tett, mintha elejtené az egész üzletet.

— Nathanék nem szóltak erről az ingatlanról, mely különben az amugy is elég szükre szabott udvarban sok helyet foglal el és a világosságnak meg a szabad levegőnek utját állja; ők örülnének, ha megszabadulhatnának tőle.

Eudeline asszony alig tudta visszafojtani a könyeit.

— Micsoda? Még azt a nyomorult tizezer frankot se kapnánk vissza, amibe felépitése került?

A kövér ügyvéd megvetően biggyesztette fel az ajkát.

— Ez épitkezés is egyike volt szegény Eudeline számtalan tévedéseinek — —

— Ne is gondoljon többé erre, kedves barátnőm, szakitotta félbe az ügyvédet Izoard, az, aki önnek azt a pénzt kölcsönözte, nem sürgeti annak visszafizetését.

— Olyan gazdag ember az? kérdé Javel ur nyájas mosolylyal.

— Olyan magamszerü, kegyelmes uram, felelt Izoard felderülő arczczal.

— Ez esetben, kedves barátom — —

Az államtitkár ur egy elegáns chagrinbőrös tárczát teremtett elő kabátja oldalzsebéből, egy chekket vett ki belőle, amelyre, az iróasztal mellé ülve, odabiggyesztette aláirását az Alexis ur tollával, akinek az átnyujtott tollat szintén egy »kedves barátom«-mal köszönte meg és egy ötezer frankról szóló utalványt tett az asztalra, hogy ne kelljen meggondolatlan barátjának az egész összeget viselnie.

Izoard elpirult, dadogott és visszautasitotta a chekket, aztán meggondolta a dolgot és mondá:

— Különben jó, elfogadom, Eudeline asszonyra való tekintettel, akinek kevesebb pénze lesz, mint nekem meg a barátomnak.

A szegény asszony azt se tudta, hogy hová legyen hálájában. Már annyi köszönettel tartoznak ennek a derék, jó Javel urnak. Egy pár nappal ezelőtt Raymondnak megszerezte a helyet a gymnasiumban; aztán egy ajánlólevelet adott nekik Esprit Cornathoz, az alkotmánygyülés hajdani tagjához, aki most a villamos készülékek gyárának igazgatója és ahová Izoard Péter Antonint tanoncznak bejuttatta. És mindezenfelül most még ez az ötezer frank.

— Ugyan, kedves nagysád, kérem, nincs mit köszönni, suttogta Javel Márk, az evangeliuménál is szeretetteljesebb, jóságos apai hangon.

Midőn ismét hintóba szállottak és vágtatva robogtak végig a külváros sáros utczáin, Petit-Sagnier ügyvéd szemére lobbantotta kliensének ezt a fölösleges nagylelküségét.

— Mi az ördög szánkázta? Én önnek itt egy pompás üzletet kötök, lerázom a nyakáról a nevetséges bérletet, és veszedelmes bérlőjét, egy remek ingatlant szerzek önnek ajándékba és ime, ön most a maga ötezer frankjával elrontja mesterművemet. — — Mondhatom, nagyon jól csinálta. — —

— Kedves Petit-Sagnier barátom, szólt a magasrangu államférfiu, gyönyörrel élvezve egy finom havanna illatát, amely épp oly szőke és szép pödrésü volt, mint a bajusza — én nem szeretem a nagyon is kitünő üzleteket és bizalmatlan vagyok minden olyan dolog iránt, ami nem kerül semmibe — — Higyje meg, hogy ez nem elveszett pénz. Önnek az a feladata, hogy a néném örökségét kezelje és ellenőrizze, de nekem a politikai pályámra kell ügyelnem.

— És ön érti a dolgát, uram, felelt erre hódolatteljes derültséggel az ügyvéd, aki eleddig csupán szerencséskezü embernek tartotta volt a kliensét.

Ez az ötezer frank módot nyujtott Eudeline özvegyének arra, hogy addig, mig Raymond eléri azt a kort, melyben tényleges támasza lehet a családnak, Cherbourgban, — ahol férje halála után vonult meg sógornőjénél, — ne kelljen olyan szüken élnie és időről-időre küldhessen is egy-egy izes falatot a louis-grandbeli internátus tanulójának meg az Esprit Cornathoz elszegődött tanoncznak. Azokban a levelekben, amiket az anya fiaihoz irt, de különösen az idő-

sebb fiuhoz intézett levelekben egyre azon panaszkodott, hogy úgy ő maga mint leánya milyen hosszantartó számkivetésre vannak kárhoztatva és egy és ugyanazzal a kétségbeejtő utóirattal végződött mindegyik levele: »Dolgozzál fiam, dolgozzál szorgalmasan, hogy bennünket mielőbb megszabadithass innen.« A szerencsétlen fiu dolgozott is; de valami rendkivüli, megmagyarázhatatlan pech ugy akarta, hogy ő, aki azelőtt a legkisebb megerőltetés nélkül a Charlemagne gymnasium minden osztályában jutalomdijakat nyert, most, mikor tanulmányainak határozott fontos önczélja van, az év végén még dicséretet sem kapott.

Tanárai, akik effölötti bánatának meghittjei, szorgalmának és igyekvésének szemtanui voltak, csak a gyors növés okozta testi és lelki kimerültségnek tulajdonitották emlékező tehetsége és gyors felfogása e hirtelen megcsappanását, ennél a rendkivül tehetséges és tökéletes testi-lelki egyensulylyal megáldott fiatal gyermeknél.

Izoard pedig arra az idegrázkódtatásra magyarázta, amelyet az apa tragikus halála okozott.

— Tessék megnézni az öcscsét, Antonint, mondotta egy alkalommal Javel Márknak, midőn a képviselőház folyosóján erről a sajátságos jelenségről beszélgettek, — amióta szegény Eudeline öngyilkos lett, a szegény fiunak béna a nyelve, hebeg, dadog, keresi a szavakat; ki tudja, vajjon ez az idegbaj, a bátyjánál nem-e az akarat-ideget bénitotta meg?

— Lehet, kedves barátom, no; de akárhogy is van, küldje fel hozzám a fiatal embert a miniszteriumba valamelyik vasárnap délelőtt. Hisz az ilyenből ki lehet gyógyulni. Viszontlátásra, barátom és el ne mulaszsza, védenczemet hozzám felküldeni.

Izoard ur persze nem mulasztotta el közölni, de megesett, hogy gyakran tisztelgett a Grand Louis gymnasium tanulója protektoránál, majd a belügyminiszteriumban, majd meg a kereskedelmi és pénzügyiben, mely magas állásokat Javel ur egymásután fölváltva töltött volt be — tanulmányainak hosszu tartama alatt egészben csak két izben sikerült neki, hogy az államtitkár legmagasabb szine elé kerüljön és ekkor is alig tartott öt perczig az audienczia. Mindig csak egy és ugyanazokkal a nagyhangu frázisokkal traktálta őt Javel Márk, amiket a St-Joseph egyház előcsarnokában is hangoztatott, ugyanazokkal a sokatmondó fogadalomszerü igéretekkel, melyeket a köztársasági kormány nevében tett Eudeline Raymondnak, aki özvegy asszony fia és a család egyedüli támasza.

— Ne feledje ezt soha, fiatal barátom!

Pedig hát sokkal okosabb és előnyösebb lett volna, ha a fiatal ember egy időre teljesen megfeledkezik azokról az ünnepélyes, sulyos kötelezettségekről, melyek a jövőben várnak rá. Mert ép e reáháramló feladattal való folytonos foglalkozás, az a rettegés, hogy nem lesz elég ereje köte-

lezettségeinek megfelelni eredményezte azt, hogy e rettegés testileg és lelkileg megbénitotta és megfosztotta fiatalságának minden örömeitől, lelkesedése minden fellobbanásától.

A Theatre Francais egy délutáni előadása alkalmával, ahová a gymnasium két osztályát elvitték, »Hamlet« tragédiáját adták, melyet most látott először. Raymond kissé szinpadias és mint rendesen, kissé mesterkélt kétségbeesést tanusitott, melynek okát egy Marqués nevü iskolatársának vallotta meg, midőn a szinházból jövet glédában ballagtak egymás mellett hazafelé.

— Tudod, mért sajnálom a dán trónörököst; tudod, mért ejték könyet a sorsán, mintha a mieink egyike volna? Mert őrá is, mint jómagamra, olyan feladat vár, mely tulhaladja erejét, amelyre életének minden pillanatában rettegve gondol és amely megkeseriti minden örömét. Neki sincs joga arra, hogy fiatal legyen, hogy szeressen és szerettessék; nincs joga arra, hogy korának megfelelő életet éljen. Mint hősnek, mint a bosszuálló nemezisnek kell szerepelnie, a mire nem érez magában elég erőt. Oh, ez szivettépő látvány!

Ez a vallomás, melyet a fiatal gymnazista este azon melegiben elmesélt az anyjának, aki egy miniszternek volt a felesége, az előkelő uri hölgyben, kit a köztársaság előkelő bonvivantjai még mindig a szép Marqués asszonynak neveztek, élénk érdeklődést keltett a regényeslelkü és

szép szőke hajzatu fiu iránt, mely titkos érdeklődésének kielégitésére csak jóval később nyilott alkalma.

Raymond akkoriban nem akart látogatást tenni sehol, nem fogadott el semmiféle meghivást. A vasárnapokat a Bourbon-palotában töltötte Izoard urnál, vagy pedig Morangis faluban, mely Párisnak tőszomszédságában van, ahol Izoard ur neje betegsége óta az év nagy részét szokta volt tölteni. Ugyanitt lakott volt Aillaume Vilmos is, az öreg gyáros, midőn visszavonult az üzlettől és ebből a nyaralási ismeretségből szövődött a két családot összefüző szoros barátság.

Hajdanában Izoard és Eudeline minden szombat este együtt szálltak le az anthony-i állomáson. Miután Eudeline asszonyt a leányával omnibuszba ültették, ők ketten gyalog sétáltak a völgyes utak egyikén, melyre hatalmas vén szilfák vetették árnyukat; ezek az ezüstlombu, divatjukat mult fák szegélyzik ugyanis a Belle-Épine és Monthéry közt elterülő határtalan rónaságot.

És a külvárosi gyárosnak mindig megujuló gyönyörüsége telt ebben az egyórai sétában, amikor a sürü, illatos vadrózsa- és kökénybokrok kettős lombsora között sétált az öreg Izoard karján, aki a képviselőház kulisszatörténeteit és a folyosók kis titkait beszélte el neki, s mennydörgő hangon szurta közbe: »Gambetta maga mondta ezt nekem a büffetnél — —« vagy pedig: »Dufaure

urtól tudtam meg, hogy ezt a törvényt nem fogják elfogadni«.

Raymond és Antonin ezalatt a czukorrépaföldeken lapdásdit játszottak a tankönyveikkel, hajigálták egymást a füzetekkel és zajos vigadozásuk belevegyült a pacsirta ujjongó dalolásába, mely szárnycsattogva emelkedett fel a magasba és dalolva kerengett a vetések fölött, mintha a leáldozó nap aranyozott biborhálójába akadt volna bele.

Morangis falunak végén, ott hol a három országut keresztezi egymást, egy nagy pázsitos tér közepett, óriási olasz nyárfa sudár törzse emelkedett, melynek politikai multja volt Aillaume apó ugyanis, akinek már negyvennyolczban volt itt földbirtoka, világosan arra emlékezett vissza, hogy akkoriban látta, miként kérgétől meg lombos ágától megfosztott törzsét az akkori lelkész nemzeti három szinre festette volt be és a »Szabadság fájának« nevezte el.

E nyárfa árnyában, mely azóta visszatért rendes természeti fejlődési törvényeihez és visszaadatott becsületes élőfahivatásának, a mi két uriemberünk minden szombat este ott találta Geneviévet, aki őket rendesen megvárta, szeretetteljes figyelemmel settenkedve nagy kendőkbe burkolt beteges anyjának tábori széke körül, mellette ült az öreg Aillaume, aki igazi Voltaire arcz volt, — mint ahogy azt Labiche festette, — örökké a burnótos szelenczét forgatta és ujjai között állandóan szorongatott egy jó adag tubákot.

Az öreg rendesen elejébe jött unokáinak, akiken rajongó szeretettel csüngött. Az urak aztán egy ideig politizáltak, de sohasem voltak egy véleményen, mert mind a három különböző generációhoz tartozott és mindegyiknek más volt a gondolkodásmódja, más az érzelme, sőt más a szavajárása is.

Mikor aztán a hüs esti szellő végigborzongott a nyárfán és megremegtette a lombját, Geneviéve, aki féltette az anyját, jelt adott az indulásra, mire mindnyájan felkerekedtek és különböző irány felé iparkodva elváltak; a beteg lassu léptekkel ballagott haza férje és leánya karján, a régi vadászkastély felé, melyben felütötték volt sátorfájukat. A nagy verandáju földszintes nyaraló magas, igen apró koczkáju ablakai a tiz mértföldnyi kiterjedésü buza- és czukorrépaföldekre nyilottak.

Aillaume nagyapó pedig tötyögős lépteivel sebesen haladt az Eudeline család élén a nagy, ódon kastély felé, amelynek sötét és hatalmas homlokzata előtt két óriási tulipánfa viritott és melynek alkonypirtól biborba vont ablakai olybá tüntették fel, mint valami lángbaborult óriási kastélyt, melyet valami csodavarázslat büvereje teljes épségben tartott.

A szabadság fája, melynek égbenyuló orma lassankint elhullatta gallyait és ágait, évről-évre ritkulni látta a szombateste alatta gyülekező kis barátcsoportot.

Először is az agg Aillaume Vilmos húnyta le szemét, aztán Eudeline Viktor és néhány hónappal később pedig Izoardné, akinek örökös jajos panasza örök álomra csendesült a nizzai temetőben; végül Eudeline asszony és Dina is elmaradtak, kiknek vidéki számkivetése még igen hosszutartamunak látszott. Most már senki sem várta a kis gyorsirót, amikor estenkint Párisból kijött a nyaralójába, csak a mély gyászba öltözött Geneviéve meg annak legjobb barátnéje, Castagnozoff Zsófi, egy pápaszemes, pupos, törpe leány, egy dusgazdag odesszai gabonakereskedőnek egyetlen leánya, aki szülőinek akarata ellenére Párisba jött, hogy ott orvosi diplomát szerezzen és hogy megfizethesse a beiratási dijat, magánórákat adott mindama holt és élő nyelvekből, mindama rengeteg sok tudományból, amik a szlávfajt jellemző pompás emlékezőtehetségü és fényes intelligenciáju agyában felhalmozódtak.

Izoard Péter véletlenül nem tartozván azok közé, akik nem osztották barátjának és mesterének, Proudhonnak, a női agyról hirdetett theoriáit, azt szerette volna, hogy Geneviéve szerezze meg Castagnozoff barátnője segitségével a fiuk teljes klasszikai tudását. De az anyja betegeskedése, valamint a délvidékeken való folytonos tartózkodás megakadályozták Geneviévet abban, hogy ő is érettségit tegyen. Midőn anyja halála után a délvidékről egyedül jött haza, az arcza oly ijesztő holthalványan fehérlett ki sötét gyászruhájának keretéből

ből és szemei oly lázasan ragyogtak, ajkai a korállnál is pirosabban biborlottak, hogy barátai és rokonai meghökkenve aggódtak miatta. Állandóan künn kellett laknia a zöldben, minden testi és szellemi megerőltetéstől szigoruan kellett óvakodnia és Zsófia most csak mint jó barátnő és mint orvos látogatott ezentul el a kis morangisi nyaralóba, ahol eszményi igazságról és egyetemes emanczipációról való eszméi visszhangra leltek.

Mindazonáltal Geneviéve, noha tanulmányait félbe kellett szakitania, még mindig eleget tudott ahhoz, hogy a nálánál fiatalabb Raymondnak latinból és mathematikából ismétlő órákat adhasson, amelyeknek a gymnasista már egész héten át előre örült. Éjjel-nappal azokról a vasárnapi délutánokról álmodozott, amiket a morangisi ebédlő egyik barátságos ablakmélyedésében töltött, mely az évszakhoz mérten, majd verőfényben uszott, majd homályba borult. Órahosszakig elüldögélt az imádatraméltó szép, magas növésü lány lábainál, akit a gyerekek kismamának szólitgattak és mialatt Geneviéve az ölében tartott Virgiliust forditotta, érezte, mint perzseli és izgatja a szoknyákon keresztül is az ifju lánytestben lüktető hő.

Raymond ekkor tizennyolcz éves volt és a bölcsészetet kezdte hallgatni. A mi filosoptereinket rendszerint arról lehet megismerni, hogy mindannyian felhős, borongó arczczal és olyan komor ünnepélyességgel járnak-kelnek, mint meg-

annyi aranykulcsos kamarás, akik büszkék arra, hogy hátukon viselik aranyhimzésü jelképben azt a szimbolikus és titokzatos két kulcsot, melylyel Kant és Schoppenhauer nyitja meg előttük az emberi lélek és az egész világ összes rejtélyes titkait. Ne mosolyogjanak, kérem, ez a mi hazánk egyik kórsága, hogy nálunk ezernyolczszázhetven óta oly nagy fontosságot tulajdonitanak a filozofiának, különösen pedig a német filozofiának, mely jelenleg a gymnasiumban a humaniórák helyébe lépett, ama fényes felvilágositást terjesztő humaniórák helyébe, amelyek oly hosszu évek során át a felsőbb iskolai tanulmányok szellemi előcsarnokai voltak

Raymondnak, akit elsőszülöttségi jogai s kötelezettségei már amugy is időnek előtt elkomoritottak, ez uj tanulmányai folytán, melyeknek miszteriumaiba behatolt, okszerüen a legsötétebb melancholiába kellett volna merülnie. A tanár szivetszaggatóan morozus ember volt és bölcsészeti doktrinája egyenesen kétségbeejtett; a tanulók előadás után maguk közt nem beszéltek másról, mint halálról és öngyilkosságról, az élet ocsmány és csuf voltáról, meg a világi dolgok hiuságáról. És mégis a Louis le Grand internátusbeli gymnasista komor ifjuságában ép ez az egy esztendő volt a legszebb, a bölcsészeti tanfolyam ez esztendeje, mely ezernyolczszáznyolczvanhárom október havában egy vasárnap reggelén kezdődött.

Ezen a vasárnapi reggelen Geneviéve és Casta-

gnozoff barátnője, akik az előtte való este érkeztek Morangisba, a szabadságfának árnyában várták az öreg Izoardot, aki az antony-i állomásra ment Raymond elejébe. A sárguló alacsony füben leheveredve háttal támaszkodtak az őszi levélhullástól lombjafosztott nyárfának.

Castagnozoff Zsofia széles kalmuk-orrát és pápaszemes rövidlátó szemeit valami orvosi jegyzetfüzetbe ütötte bele, mialatt Geneviéve izgatottan járkált, fel és alá; napernyője hegyével görgette a köveket, köröket vont a homokos talajba, szóval a szórakozott és türelmetlen várakozásnak mutatta minden jelét.

A két barátnő, ugy magatartásban mint külsőben, egymással homlokegyenest ellenkezett.

Az orosz lány zömök, kicsiny, fonnyadt arczbőrü teremtés volt, akinek bájnélküli alakja nem árulta el se korát, se nemét és azonfelül ruhái és kalapja mind a szomszéd boltokból kerültek ki, holott Geneviéve alig huszéves sugár alakján a legbüvösebb eleganczia varázsa ömlött el; fekete öltözetét a gyászidő leteltét jelző ibolyacsokros fehér kalap élénkitette, mely rózsás üde arczát, bársonyos szürke szemét, jóságos, biborpiros ajakát beárnyékolta.

A vasárnap ünnepélyes, méla csendje, az egész természet áhitatos, hangtalan mozdulatlansága, oly szembeötlőn vevődik észre künn a szabadban, ahol a hétköznapi munka zaja sokkal

nagyobb mérveket ölt, sokkal messzebbre elhallatszik és ellátszik, mint a városban!

Hosszu idő óta néma hallgatásba merültek mind a ketten, midőn egyszerre egy egész közeli pisztolydurranás, melyet az őszutó halvány köde mintegy eltompitott, azt a megjegyzést csalta Zsofia ajkaira:

— Nini, a Mauglas fiu, ugylátszik fenyőrigókat lő a számodra.

Geneviéve napernyőjével szórakozottan rajzolgatta tovább az ut porában a furcsábbnál furcsább geometriai alakokat.

— Igaztalanul bánsz ezzel a szegény gyerekkel, szólalt meg Zsofia ujra. Ugylátszik, hogy őszintén szeret, tehetséges fiu és amellett nagyon szerény; bizonyitja az, hogy neked hosszu ideig fogalmad se volt arról, hogy szomszédod, a vén kertész fia, ki agg szülei iránt oly gyermeki szeretetet, annyi gyöngédséget tanusit, a Journal des Débats Revue hires, nagytudásu műkritikusa, aki antik domborműveket tanulmányozott, a görög és szyriai tánczokról irt hires értekezést. Nem mondom, hogy szép ember, azt se mondom, hogy elegáns megjelenésü; de a te kedvedért kicsipi magát, gondot fordit a külsejére — — meg aztán ő legalább férfias megjelenésü — — nem valami nadrágba bujt, nyafogó hölgyike.

— Menj hát hozzá feleségül, vetette oda Geneviéve, bosszusan hátrafordulva.

Zsofia a jegyzetfüzetről felvetette szánalomraméltó, rút eszkimóarcát, melyet a vasárnap tiszteletére szalagokkal és tollbóbitákkal cziczomázott fel és bánatos szelidséggel, melybe a haragtartó irigység szikrája se vegyült, azt válaszolta:

— Én szivesen mennék hozzá — — csakhogy ő nem állna rá, amilyen rút az arczom. — — De hát hallgass ide, édes lelkem — —

Szeretetteljes szóval magához édesgette a fiatal leányt, aztán megfogta mind a két kezét és arra kényszeritette, hogy egyenesen álljon meg előtte.

— Meg kell, hogy mondjam neked azt, ami régóta nyomja már a lelkemet. Mondd, mit cselekszel? Hová gondolsz? Hová csábitod ezt a gyermeket, aki náladnál négy évvel fiatalabb és akiből soha férfit nem faraghatsz, akárhogy is iparkodol? Ha még az öcscséről volna szó, hagyján. Toni még alig tizenhat esztendős, bár hebeg, s félig nyomorék, de mennyi akaraterő, mennyi energia rejlik ebben a gyerekben. Holott a bátya! — — Hát igazán azt hiszed, hogy ő, a mikor naphosszakig melletted ül, szorosan hozzád simulva és szemetek ugyanabba a könyvbe néz, tanul? Pedig ugyancsak ráférne a szorgalmas tanulás; saját érdekében meg a családjára való tekintettel; te meg elvonod a munkától. Ha eszembe jut, mi mindent ki nem gondoltak, hogy magyarázatát adják Raymond napról-napra szemmelláthatólag megcsappanó figyelmé-

nek és felfogási képességének — — amihez pedig nem kellett valami nagy divinácziő. Te voltál e vizenyős-vérü ifju indolencziájának az ürügye, te voltál az álomba ringató mákonya. Állj meg ezen az uton! Te annak a gyermeknek a boldogtalanságát okozod és talán a magadét is. A testvérnéne szerepe nem állja meg a próbát; az érzékiség rettenetes kelepcze, melyben ő is lépre megy és mely téged is tőrbe csal egy szép napon. És mi lesz aztán veletek? Te nem lehetsz felesége! A szeretője csak nem lehetsz, ugy-e? Előre látom, hogy mindketten rövid idő mulva nagy bajban lesztek.

Geneviéve piruló arczczal állott ott, nem vonta vissza kezeit, nem tagadott semmit, nem szakitotta félbe; türte, hogy Zsofia elmondja mindazt, ami mondanivalója volt.

Oh, hányszor tette magának ugyanezeket a szemrehányásokat, amelyek most barátnője ajkairól hangzottak:

— Bebizonyitsam, hogy igaz?

Ezzel egész közel hajolt a rövidlátó orosz lány pápaszeméhez, hogy őszinte, nyilt mosolyában megmutassa gondolkodásának kristálytisztaságát és halkan a fülébe sugta, mintha köröttük más emberi lény is volna:

— Férjhez megyek, Zsófiikám.

— Derék leány vagy! kiáltott fel Zsofia, felpattanva örömében.

— Kihez?

— A régi kérőmhöz, Simeonhoz. Ma hivatalos nálunk és valószinüleg ujra meg fogja kérni a kezemet. Csakhogy most már — —

Casta megrökönyödve bámult rá.

— Igazán? Komolyan mondod? Simeonhoz? Te Simeont választod?

Sürü, bozontos szemöldökét minden egyes szavánál magasabbra vonta össze.

Micsoda? Ez a pedáns, rugóra járó, felhuzható, kifent arczu, szellemeskedő hivatalnok, ez a nyulszivü gyáva, aki a saját árnyékától is megijed, akiben nincs semmi szenvedély, akinek nincsen egy önálló gondolata, aki soha életében semmit se mondott és semmit se gondolt, amit előtte ezer meg ezer más ember nem mondott és gondolt volna, ez legyen az a férfi, akit Izoard Geneviève többre becsül Mauglas fényes tehetségénél és önálló, fenkölt gondolkodásánál?

— Hallga, édes kicsikém, megbolondultál te vagy mi? Nem találod Mauglast elég fiatalnak, elég sikkesnek?

— Nem, ezt nem mondhatnám, nem ismerem elég jól — — de félek tőle

— Hallod, Geneviève, most már én is kezdek félni. Geneviève, én csak a te réveden ismerkedtem meg vele, azért mégis egész nyiltan beszélek előtte magamról meg a barátaimról. Még tegnap este is hallotta, amint elmeséltem, hogy a hálószobámban elbujtattam — —

— Oh, egész nyugodt lehetsz, szakitotta őt félbe Geneviève, élénk tiltakozással, nagyon derék, tisztességes embernek tartom; csakhogy van a mosolyában, az ajka szögletében valami titokzatos és cynikus, ami engem bánt és zavarba hoz. Az a gondolat, hogy ez az ember rám gondol, hogy az én emlékem, az én képem az ő lelkében él, kellemetlenül érint.

Casta alig hallhatón suttogta:

— Pedig engem milyen boldoggá tenne ez a gondolat.

Aztán sóhajtva tette hozzá:

— Rosszul van ez az élet berendezve, nagyon rosszul.

Az utkanyarulatnál most léptek nesze hallatszott.

A szegény, rút Casta sárgás, pergamenszerü orczái ártatlan biborra gyultak, melynek rikitó pirja szalagcsokrának szinével versenyzett, mert Izoard és Raymond mögül egy vadászpuskát, meg egy fajdkakas-tollal ékesitett tiroli kalapot látott előbukkanni.

— Hallgass ide, tubikám, dörmögte mély basszus hangján a kis Izoard apó, kinek a szélben lengő hófehér és mindhosszabbra megnövő szakála a sugaras őszi reggel verőfényes világitásában valóságos sappeurré * változtatta a békés öreget. Hall-

* Sappeur; franczia katonák, akik magas bárányból sapkát, bőrkötényt és hosszu szakált viselnek.

gass ide és mondd, mit szólsz ehhez te? Mauglas ur, akit utközben hittunk magunkkal, azt tartja, hogy az egyik nemzedék oly távol áll a másiktól, mint a Mars, vagy nem bánom én melyik bolygó a földünktől és hogy olyan fiatal gyerkőczök, mint amilyen a mi Raymondunk, nem értenek meg, a mikor az 1852-iki államcsinyről meg Badingue* gyáva visszavonulásáról szólok.

— Valaminthogy nem értik a vélem egyivásuakat, akik folyton revancheról meg háboruról álmodoznak.

A széles, duzzadt ajkak körül, melyek közül rövidszáru angol pipa kandikált elő, az a mosoly lebegett, melytől Geneviève irtózott.

Az a férfi, aki ezt a sajátságos kijelentést koczkáztatta, egy testes, magas, körülbelül harminczötnegyvenéves, színészábrázatu uri ember volt, ki vadonatuj csillogó, csattos bársonyzekéjében mély, szinte földig érő meghajlással közeledett a két fiatal leányhoz, miközben hódolatteljesen megemelt kalapjának fajdtoll-bóbitája a földet söpörte.

Az orosz leány, kit Mauglas rendesen nem szokott ilyen figyelemmel kitüntetni, olyan büszke volt reá, hogy ebből a tiszteletteljes meghajtásból neki is kijut a maga része, hogy szegénynek kissé ironikus, de csuf arcza egy villámgyors szempillanatig majdnem széppé szellemült át.

* Badingue : III. Napoleon gúnyneve.

Mauglas persze ezt nem figyelte meg és Geneviève hez fordulva, folytatta:

— Ez olyas dolog, mintha én most Nagysád előtt azzal vádolnám Lafarge asszonyt,* hogy igenis ő megmérgezte a férjét. Bármint vélekedjék is Geneviève kisasszony e hires bünperről, meg vagyok győződve, hogy minden fanatikus felhevüléstől menten mondaná meg a véleményét; holott odahaza azt hittem tegnap este, hogy az én jólelkü, drága anyám az ég minden villámát zuditja szegény fejemre, csupán csak azért, mert kétségbe mertem vonni ennek a szent asszonynak az ártatlanságát. Vannak egyes szavak s egyes dátumok, amelyek megannyi jelkövek, melyekről az egyivásu, egy korból való emberek egymásra ismernek, egymás lelkébe behatolhatnak; például Lafarge asszony, az öreg Raspail,** a fájdalomcsillapitó viz, mind egyaránt közös, kedves emlékei, ugy az édes anyámnak, mint az ön kedves atyjának, ugyebár kisasszony?

Geneviève szórakozottan igennel felelt Mauglas kérdésére; de hátra se fordult, mert teljes figyelme Raymondra irányult, aki szorosan melléje simulva, utközben elmondta neki szóról-szóra annak a szivettépő levélnek a tartalmát, amelyet ma reggel Cherbourgból kapott és a melyben Eudeline asszony könyekre fakadva panaszkodik az idősbik fiának, miként ő teljesen lemondott már arról a reményről,

* Lafarge asszony egy régi híres bűnpör hősnője.

** Régi hires vegyész és államférfi.

hogy még egyszer viszontlátja majd Párist és hogy kedves gyermekei körében ott élheti le hátralévő napjait.

És minthogy Eudeline asszony szintén érzelgős teremtés volt a Leliák, Indianák* és Lafarge asszony kortársa, könyörögve kérte Raymondot, küldjön neki gyorsan néhány virágot Morangis nagy tulipánfáiból, hogy mielőtt meghal, beszivhassa illatukat és maga elé idézhesse ifjusága boldog tanyáinak édes emlékeit, amelyeket ez életben nem fog többé viszontlátni soha.

Igaz ugyan, hogy e baljóslatu, komor, halálsejtelmes levélen keresztbe irt néhány megnyugtató sorban Dina az édes anyjuk legkitünőbb egészségi állapotát konstatálta; de ezek a sorok közül kirivó szemrehányások, az anya tamáskodó kételyei már reggel óta nyomasztón sulyosodhattak a szegény fiu szivére, mert a »kismama« érezte, hogy vállához simuló ifju teste izgatottan és lázasan reszket a gymnasiumi bennlakók durva, szürkeposztó öltönye alatt. Ugyanis se Kant, se Spinoza, se Schoppenhauer fel nem oldozzák a bölcsészeti tanfolyam hallgatóit e nevetséges iskolai egyenruha alól.

És ime, ő épp ezt a mai napot szemelte ki arra, hogy nagy fájdalmat okozzon neki. Oh, a szomszéd fia most hiába sürgölődött, forgolódott körülte; hiába kisérlette meg az irodalom meg az uj ka-

* George Sand regényeinek hősnői.

máslik hóditó hatását, mialatt lassu lépésekkel haladtak tova mindannyian a váltakozó facsoportokkal és magas szénakazlakkal tarkázott réten. Geneviève csak azt az egyet látta, csak arra az egyre gondolt, mikép tudassa Raymonddal, hogy férjhez megy? Mikor mondja meg neki? Mindenesetre reggeli előtt. Raymond ismerte Simeont és tudta: micsoda járatban van. Ha e szokatlan órában itt fogja őt látni, rögtön tisztában lesz mindennel és ez a váratlan hir, ha előző magyarázat nélkül, készületlenül sujtja, kétszerte nagyobb fájdalommal tölti el majd a szivét.

De hát hogy eszközölje ki azt, hogy Simeon megérkezése előtt öt perczig egyedül lehessen Raymonddal?

E pillanatban a Morangis-kastély rengeteg tömbjének távolból sötétlő homlokzata köszöntött feléjük; a bejárat két oldalán zöldelő tulipánfák eszébe juttatták Eudeline asszony kivánságát.

— Szakgassuk le most mindjárt az anyádtól kért virágokat, sugta oda halkan Raymondnak és be sem várva válaszát, magával vonta őt és odakiáltotta a többieknek, hogy csak menjenek előre, ők néhány perczre betérnek a kastélyba.

Noha Geneviève már huszonkét éves volt és orvostanhallgató barátnőjének, meg igen szabadgondolkodásu apjának köszönhette nevelését, megőrizte a hajadon-leány elbüvölő szüzies ártatlanságát és szemérmetességét.

Ennek a magyarázata abban rejlett, hogy Izoard apó, mint tősgyökeres marseillei születésü, igen komplikált jellemü és gondolkodásu, agyafurt ember volt, akinek gondolatmenete áthatlan választófalakkal egymástól elkülönitett fogalomrekeszekre volt beosztva. Azt kivánta ugyan, hogy a leánya müvelt nő legyen, de nem akart belőle uniformisos gymnasista kisasszonyt faragni, aki tudományos kifejezésekkel dobálódzik. Valamint azt se akarta, hogy modern jukker-leány váljék belőle, aki minden lóversenyen és minden premiéren tüntetően résztvesz, minden sportnyelvben otthonos és utánozza a zenés lebujok divatos énekesnőit. Minthogy ő Geneviève-et minden vallási oktatás nélkül nevelte fel, annál tartózkodóbb magaviseletet és modort követelt tőle; azonfelül pedig valódi délszaki zsarnok apa volt, vad, kérlelhetetlen és olyan szigoru, mint egy háremőr. A környéken gyakran emlegették Geneviève szavait, akit az apja egy izben véletlen tévedés folytán valami kissé pikáns szindarab előadására vitt el és aki másnap egész ártatlanul igy nyilatkozott Castagnozoff barátnője előtt:

— Tudod, engem nem zsenirozott, csak a papa miatt rösteltem.

Noha Castagnozoff Zsófia, kit Izoard magához vett, hogy az ő »tubiczájának« oktatását befejezze, egy cseppet se osztotta az öreg ur délvidéki nézeteit, a nagytudásu, éleseszü leány megtetszett az

öregnek ugy erkölcseinek, mint modorának és szavainak szigoru tartózkodásánál fogva, valamint a naturalista fesztelen beszélgetéstől és az erős szavaktól való hüledező irtózása miatt, mely az orvosi egyetemen példabeszéddé vált.

Valahányszor Casta szomszéd tanulói akár előadás közben, akár a botanizálási séták alkalmával le akarták rázni a nyakukról ezt a szegény rút teremtést szoczialista hitvallásának uton-utfélen hirdetett tanaival együtt, vagy ahányszor abban akartak gyönyörködni, mint pirul el szőke hajának tövéig, nem kellett egyebet tenniök, minthogy féktelenül megeregették az utczai suhanczok válogatott kifejezéseivel füszerezett diákbeszélgetéseiket. Ilyenkor Casta haragosan megrázta a homlokába csüngő hajtincseket, meg fejékének tollbóbitáit és szemérmetesen félrevonult, mint a tisztátlanságot kerülő czirmos.

E kissé sajátságos, kettős nevelési befolyáson kivül édes anyjának betegsége majdnem mindig az otthonához lánczolta Geneviève-et. Soha nem járt nyilvános iskolába, sem nevelő intézetbe; nem volt regényes hajlamu; belőle hiányzott, amit szokás szerint fantáziának nevezünk, azaz, mindig testestül-lelkestül annak szentelte magát, amit csinált és egész figyelmét, egész akaraterejét abban összpontositotta.

Innen magyarázható az a teljes ártatlanság, mely ezt a ragyogó szép leányt még huszéves

korában is jellemezte és igy érthető az is, hogy az anyai ösztön, az első és egyetlen érzelem, amely benne felébredt, mint alakulhatott át és mint válhatott szinte önkéntelenül, és öntudatlanul szerelemmé.

Midőn a tavalyi vakáczió alkalmával ennek tudatára ébredt, ez a felfedezés feldúlta a lelkét. Hogy ez a gymnasista-gyerek őt szeresse, az még hagyján és érthető; de hogy ő viszonozza ezt az érzelmet; hogy zavarba jön és izgatott, mihelyt közelébe kerül; hogy éjjel-nappal erről a szőkefürtös, huszárbajuszos szép arczról, ezekről a finom metszésü, hófehér kezekről álmodozik; hogy haragszik, ha Raymond más nőre veti szemét, vagy ha Marquès barátjának édes anyja őt a látogató-szobába hivatja, ezek mind olyan gyengeségek, melyekről sohse hitte volna, hogy azokat valamikor magán észreveszi. Micsoda? Ez a gyerek, akit ő abcére tanitott, ő a kismama...

Ez az érzelem ép oly borzasztó volna, mint nevetséges. Rögtön megtett minden tőle telhetőt, hogy ebből az érzelemből kigyógyuljon. Vigyázott minden szavára, minden mozdulatára; kikerült minden veszedelmes érintkezést, minden gyengéd bizalmaskodást.

De mennyi önmegtagadásába, mennyi hiábavaló erőfecsérlésbe került ez. Az egész életét meg kellett változtatnia; szakitania kellett régi szokásaival és Izoard apó a nap minden órájában megdöbbenve kérdezte:

— Mondd csak, leányom, mi lelt téged?

A fiu szemei pedig aggódva, kétségbeesetten, bánatosan és könybelábbadva bámultak rá; azok a nehéz, csillogó gyermekkönyek reszkettek pilláin, amelyeknek soha még anya ellentállni nem tudott. Aztán belátva, hogy milyen nehéz annak a dülőre hajtása amivel meg akar birkózni és hogy ez sehogy sem fog sikerülni, erre a hősies házasságra határozta el magát.

Most, hogy erre a lépésre szánta magát, meg kellett, hogy értesse Raymonddal is cselekedetének inditó okait és hogy elfogadtassa véle érveléseit; ez pedig nehéz feladat, mert a fiu szerette őt és szerelmének teljes tudatában volt, noha sohase merte neki bevallani.

Tizenhat éves korában verseket irt hozzá, a decadentia korszakának latinságával irt rajongó hymnuszokat — Genoveva mea laudes — amelyekben felsorolá barátnőjének bájait, csipkerózsa arcát, karcsu jegenyetermetét. Ama ritka nőalakok, fejedelemnők és hősi harczosnők, akik tankönyveiben elvétve szerepeltek, a testvéri szeretettel lángoló Elektra, valamint Virgilius Camillája, mind, mind a kismama ragyogó mosolyával és kristálytiszta, szürke szemével köszöntötték.

Az iskolában, a hálószobában, sétaközben és szünórában mindig csak rája gondolt, az ő szép kis-mamájára, kinek medaillonba foglalt arczképétől soha meg nem vált. Marquès barátja volt az egyet-

len, akinek megmutatta ezt az arczképet és az anyja, a miniszter felesége, szintén engedelmet nyert, hogy megtekinthesse ezt az ereklyét, mert a szép asszony melegen érdeklődött e gyermekszerelem iránt. Raymond ugyanis regényes kalandokat szőtt e szerelme köré és álnév alatt szerepeltette ezt a szép leányos arczot, melynek nyilt tekintetü, nagy szeméből oly zavarbaejtő őszinteség sugárzott és melynek kristálytiszta mélysége oly átlátszó volt, hogy csak iránta való rokonszenvét olvasta benne.

De hát mi módon tudassa vele, hogy ő osztja érzelmeit? Hogy mondhatja ennek az angyalnak azt a szót: »Szeretlek!« ha nem akarja megkoczkáztatni, hogy elveszti a paradicsom ama parányát, melyben már része van, azt a félboldogságot, melylyel sok más ember beérné.

Midőn eziránt tanácsot kért Marquèstől, a fiatal ember, aki már ekkor jobban ismerte a nőket, mint a Grand Louis lyceum többi tanulói, a szerelmi vallomás két módját ajánlotta neki. Vagy ölelje magához szenvedélyesen, ajkat-ajkra tapasztva, ha majd egy este kettesben lesznek; vagy pedig alattomosan a szokottnál szabadabb és ügyes fordulatu beszélgetések, czéltudatos olvasmányok és alkalmas képek segitségével törjön czéljára.

Szerencsére a veleszületett tisztesség, de méginkább természetes elfogultsága és félszegsége visszatartották őt minden ilyes kisérlettől és noha Raymond vakon bizott barátja korát jóval meg-

haladó tapasztalataiban, tovább is csak némán és titokban imádta Geneviève-et és hozzája simulva, ruhája érintésén megrészegedve, hajolt a kismama ölében fekvő Virgilius fölé.

De amint a mai verőfényes októberi reggelen lüktető erekkel, lázasan pezsgő vérrel, mellette sétált, ugy érezte, hogy egész valóján egyszerre végig tombol a szenvedély vihara, a fiatalság, a férfiasság hirtelen támadt felpezsdülése.

Az egész uton azt hajtogatta:

— Ma lesz a napja; ma megvallom neki, hogy szeretem.

Geneviève ezalatt hősies szivének önmegtagadásával arra készült, hogy elhitesse vele, el önnönmagával, hogy nem szereti őt.

— Micsoda? A kastély még nincs bérbeadva, kérdé Raymond, amint a monumentális kapu elé értek, melyen egy szélben lebegő kis fatáblácskán az esőtől és széltől napról-napra elmosódottabb vonásokban ez állott:

»Bérbe adatik vagy eladó.«

— Szegény kastély, igazán nincs szerencséje.

Mig Geneviève igy szólt, keze a csengőzsineget kereste, melyet valószinüleg egy arramenő utas téphetett le abbeli dühében, hogy hosszas csengetése után senki se nyitott ajtót.

— Mikor a nagyapád meghalt, angol emberek vették meg, akik itt egy nagy eperfatelepet akartak alapitani selyemhernyók nagyban való te-

nyésztésére. Ez a vállalat csütörtököt mondott. Elköltözésük után függesztették ki ezt a czédulát és azóta mindig itt ékeskedik.

Az udvar hátulsó részén a csősz sipkája jelent meg a magas földszintes ablakok egyikének széles mélyedésében, melyek az ódon kövekből faragott terraszra nyilottak és egy parancsoló hang azt kiáltotta:

— Csak lökjenek egyet az ajtón, nincsen bezárva.

Genevieve engedelmeskedett.

— Ez Lombard apó, szólt oda Raymondnak, volt fontainebleaui erdőfelügyelő. Azért lakik itt, hogy a kastélyt a netáni vevőknek megmutathassa; jórészt szabad idejében pedig azzal szórakozik, hogy a parkban lévő különböző fák ágaiból sétabotokat, villákat, gereblyéket faragcsál. Hiszen tudod, hogy Aillaume nagypapa szenvedélyesen szerette az exotikus fákat tenyészteni. De mi lelt, édes fiam, hogy ugy reszketsz?

A megnyiló ajtó éles csikorgása, melylyel együvé olvadt a kerti falon napsugárban sütkérező páva rekedt kiáltása és a szomszéd templomtorony nagymisére hivó harangjának csengő kongása, szive legmélyéig meghatották Raymondot. Ujra átélte zsenge gyermekéveinek e maihoz hasonló vasárnapi reggeleit, amelyeken ugyanilyen aranyzománczos fényben uszó vakitó verőfény ömlött el. Ilyenkor ő az apjával vadászatról tért vissza és apja kezénél

fogva vezette őt végig a nagy főudvaron, melynek finom, sárgás homokja csak ugy ropogott és recsegett a lábai alatt; most a felburjánzó dudva vetette fel az udvart és az ősz hervadt levelei boritották be. A konyhába befordulva, levetette a hátáról a zsákmánynyal dúsan megrakott vadásztarisznyát. — — Oh Istenem, mennyi emlék! Minő viharosan kavargó forgataga ezer bús gondolatnak? A feje elszédült, a szive csordultig megtelt keserüséggel és minden lépésnél, amit tett, minden legparányibb tárgy, melyre ráismert: Autannak, a nagypapa vén dán vadászkutyájának kuczkója, az ebédhez szólító kis harang okozta falhorpadás, könyeket csalt a szemébe.

— Nagyon rosszul esik ez a viszontlátás, kis mama, szakitsuk le virágainkat és menjünk el innen; szólt Raymond Geneviévéhez fordulva, akit Raymond mély megilletődése szintén meghatott.

Geneviève máris megbánta, hogy ide csalta Raymondot és szeretett volna visszafordulni. De a kastély homlokzata előtt pompázó tulipánfák, melyekről a mult éjszakai vihar a lombozat felét lepergette, rég virágjokat vesztették.

Lombard apónak, aki elébük sántikált és mély tisztelettel emelintette meg sipkáját, amikor megtudta, hogy a birtok volt tulajdonosának egyikével beszél, szerencsére eszébe jutott, hogy a tó partján van még egy kis fiatal csemete, melyen még nyilik egynéhány virág.

— Ha Eudeline ur oda méltóztatik fáradni, keresztül mehet a kastélyon. — — A kapu épen nyitva áll. Fel akarom használni az utolsó szép napokat, hogy a nagy szalont szellőztessem és a függönyöket kiporoljam ezzel a saját készitményü pálczámmal — tette hozzá, nagy büszkén a kezében szorongatott mogyoró-botra mutatva, amelynek felső vége fütykösnek volt kifaragva.

A szalon négy ablakán át, melyek egymással szemközt a park két átelleni oldalára nyiltak, Raymond megpillantotta a napsugárban tündöklő tavat, mely az őszi verőfényben ugy csillogott, mint egy óriási tükörlap, mely a szalon arany és zöldszinü falkárpitjainak keretéből kicsillogó falitükröket visszaverte.

Vajjon lesz e annyi ereje, hogy odáig elmenjen, mikor szive belebogosodik a felvert emlékek lelkén átfonódó szálaiba, melyek gyermekkora tanyájának talajából, mint megannyi felkuszó, egész énjét körülszövő, átfonó, összeszoritó és megfullasztó folyondárok burjánzanának fel minden talpalatnyi földből?

— Hadd el Raymond, látom, ez nagyon izgat, majd eljövünk máskor, suttogta Geneviève, kinek megesett rajta a szive.

A fiu megemberelte magát és az erős férfit akarta mutatni.

— Nem, nem, akarom; ennek meg kell lenni, máskor már késő lesz.

És Geneviève kezét megfogva, együtt léptek be a házba.

Oh, ez a lépcsőház, visszhangot felverő deszkapallójával, a maga halvány, rózsaszinü stukkaturájával, melynek fogasain még most is ott lógnak az ócska szalmakalapok! Gyors léptekkel haladtak végig rajta és mégis hogy megrázkódott, midőn a gyümölcsös beáramló illata és a jól ismert dohos penészszag csapta meg az arczát!

A nagy főlépcső kanyarulatánál, melynek feljáratán még mindig ott ékeskedett a régi kristálygolyó, melyen Antonin kézíjja hajdanában csorbát ejtett, egy pillanatra ugy látta, mintha Aillaume nagyapó sovány, hosszan elnyult, görbehátu alakjával macskamód lapuló testtel, iramodnék fel a lépcsőkön.

A félig nyitott ajtókon át jobbról-balról a multak árnyai suhantak ki és be, mintha messze távolból hivogatnák, csalogatnák, néma jelekkel szólnának hozzá az elhagyatott termek félhomályában. Látta, mint nyujtják feléje kisérteties kezeiket, hallotta a kedves, rég elnémult és sirbaszállt hangok baráti suttogását, a folyosók kanyarulatainál érezte az elsurranó női ruhák érintését, ráismert az ódon fali órák elhangzott ketyegésére.

A lelkére boruló mély benyomás, mely róla visszahatásként Genevièrere is ráomlott, olyan élénk rezgésbe hozta a szivét, hogy midőn ujra kiértek a szabadba, sokáig némán haladtak egymás mellett.

A köröttük elterülő parkban a magány és az elhagyatottság nem nyilatkozott meg abban a bús és kopár pusztaságban, mely a szobák imént végignézett hosszu során szemükbe ötlött; hanem épp ellenkezőleg, a korlátlanul működő természet ama buja, mindent benövő tenyészetében, mely mindent sürün ellep, amit az ember elhanyagol. A fasorokat felverte a fü; a mezőket élősdi mohák boritották, a fákat ápoló kéz nem nyeste és nem gondozta, azokat a félig lombjahullott gyertyánfák árnyatadó kettős fasorában a suttogva zizegő ágak és galyak túltengő sürüséggel hajtottak ki. Az ágak közt a költözködésre készülő és rövid pihenőre letelepedett seregélyek, rigók, czinegék és vörösbegyek csicseregve és dalolva szökdécseltek és kergetődztek; a csalóka napsugár elámitotta őket.

Az egész óriási park vad rengeteggé vált; zöld növényzettel sürün telenőtt utak tárultak fel előttük, ezek az ápolatlan, elhanyagolt lombösvények, melyeket az erdészek holt utaknak neveznek és amelyen csak itt-ott rebbent szökdécselve végig egy-egy hófehér szegyü tengeri nyul vagy egy sikló kigyó siklott el gyürődző testtel a füszálak közt. A mohfelverte padokon egy-egy tánczoló sugár, egy széllengette árnyék azt az illuziót keltette bennük, mintha kedves ismert silhouettek köszöntenék őket utjokban.

— No, most a sziget közelébe értünk, most meg kell, hogy penditsem a férjhezmenetelemet,

gondolta magában Geneviéve, de midőn látta, hogy Raymond milyen izgatott, inába szállott a bátorsága.

Raymond megrészegült az emlékek édességétől és a jelenről teljesen megfeledkezve, egészen a multakban élt.

Ha most Aillaume nagyapó megjelent volna előtte valamelyik fasor kanyarulatánál, egy szippantásra való burnóttal sovány ujjai között és az őt sarkon követő vadászkutya kiséretében, Raymond ezt nagyon természetesnek tartotta volna.

Midőn végighaladtak a kis fahidon, mely átvezetett a sötét, mélyvizü tavon, mely keskeny csatornaként övezte a ritka, exotikus fákkal beültetett pázsitos térségeket, egy pillanatig mozdulatlanul állott meg Raymond és odatámaszkodott a hid korlátjához.

A fiatal leány, látva azt, hogy kisérője elmarad mögötte, aggódva fordult vissza:

— Mit csinálsz itt?

Raymond felvetette elsápadt szép arczát.

— Semmit! Nézem, hogy ragyog a napsugár a viz bodros hullámain.

Aztán elváltozott, remegő hangon tette hozzá:

— Mennyire hasonlitok az apámra — ugy-e kis mama?

Ettől féltette őt Geneviève leggyötrőbb aggodalommal: apjának emlékétől és a gyermeklélekre mély benyomást gyakorolt öngyilkosságának utóha-

tásától. Még keserűbb szemrehányásokkal illette önnönmagát, amiért őt ezeknek a lelkében felidézett emlékeknek kitette.

— Az apádra? Nem találom! Igaz, hogy ő is szőke és magas termetű volt, ugy mint te, de több hasonlatosság nincs köztetek; te szakasztott az anyád vagy.

— Lehet, hogy lelkileg és jellemben az anyámra ütök. Én is gyenge, akaraterő nélküli ember vagyok és ez rettenetes egy csapás, amikor az emberre nagy feladatok várnak. Ezenfelül még sajnos, nem ringatom magamat illuziókban, mint az anyám; nem vagyok regényes hajlamu.

— A mi generációnk egyáltalán nem valami regényes hajlamu, szólt Geneviève nevetve és hogy elvonja Raymondot komor, sötét gondolataitól, figyelmeztette őt az ősz köröttük feltáruló remek szépségeire: a vadberkenyefák, tulipánfák és borókák háromszögeire, melyeknek óriási szentségtartókként szinaranynyal bevont törzsei kimagaslottak a dúsan felburjánzott fűtengerben, mely az éjjeli zivatartól lekonyulva, a reggeli napsugárban vigan feléledt. És a hullott levelek, meg a vörös berkenyék bibora között ott sötétlett a nádas.

— Nézd csak, lelkem, amott van az édes anyád kivánta virág.

És térdre ereszkedve a buja fűben feléje fordult, vigan lobogtatva jobbjában egy utolsó virágszálat, melyet a vihar levert. A szép lány karcsu,

hajlékony derekának ruganyos mozdulatai, melyeket gyászruhájának testhez simuló finom gyapjasszövete kiemelt; mosolyának elbűvölő varázsa, mely szalmaszalagokból és napsugarakból font kis kalapja alól pajzánul nevetett feléje, egy szempillantás alatt szétoszlatták a multak kisértő árnyait és leverő vizioit. Hirtelen felocsudva álmodozásaiból és a való életre valamint szivének szerelmére ébredve, odatérdelt melléje és fejét a leány vállára támasztva, képmutató érdeklődéssel nézte a zöldesbarna, majdnem levélszinü virágot.

— Szegény mama, mit ábrázolhat neki ez a szinevesztett fakó, gyürött virágszirom? Hacsak szomoru sorsának jelképét nem látja benne, melynek az én életem valószinüleg szakasztott mása lészen.

Raymond remegve simult szorosabban Geneviève hez és beletemette arczát a leány hófehér nyakába.

— Oh kis mama, félek az élettől. Mi lenne belőlem, ha te nem támogatnál, nem biztatnál? Ugy-e, nem fogsz elhagyni soha?

Geneviève azt gondolta magában: — Most itt az idő, ha most nem merek szólani, ki tudja: vajjon mikor lesz merszem.

És még mindig térden állva, meg se moczczant és hátra se fordult, midőn halkan válaszolt:

— Nem, édesem, bármi történjék is, nem hagyak el soha, és ha férjhez megyek, ami valószinüleg a közeljövőben megtörténik, mindig szerető hű nővéred és barátnőd maradok.

Alig hogy e szavak elröppentek ajkairól, érezte, hogy Raymond feje lesiklik vállairól, és amint hátrafordult, látta, hogy az hófehérré vált sápadt arczczal, fénytelen szemekkel, mozdulatlanul hever a pázsiton; kalapja pedig leesett a fejéről és ott feküdt mellette a fűben.

— Raymond, mi lelt, édes fiam?

Most ő maga ölelte karjaiba, szoritotta keblére afeletti ijedtében, hogy oly holthalvány az arcza.

— Semmi, szédülés fogott el, ájulás környékezett. Ugy éreztem, mintha lábaim alatt ingadoznék a talaj és mintha a fák a levegőbe felszállva kerengnének köröttem; egy szavadra, amit ajkaidról hallani véltem, de amelyet te nem is mondtál, ugy-e nem, kis mama? Ugy-e kis mama, nem? Ugye? Nem fogsz férjhez menni?

Geneviève sohse tudott hazudni, némán horgasztotta le szép fejét.

Erre Raymond keserű jajgatásra és zokogásra fakadt. Férjhez megy? Kihez? Simeonhoz? Tehát szerelem nélkül? Mert sohse szerette — — — Nem, azt nem fogja tenni — — — oh Istenem! — — —

Fejét Geneviève ölébe hajtva, hangosan zokogott, lángoló csókokkal boritva mindkét kezét, mig Geneviève ékesszólásának erejével igyekezett őt csillapitani és meggyőzni.

— Meg kell lenni, édes kis Raymondom — — az apám akarja. Hisz tudod, már nem vagyok fiatal . . . Meg aztán magad is meg fogsz nősülni

egy szép napon és azért tovább is hű barátom leszesz.

Raymond szenvedélyesen rázta a fejét.

— Én? Azt hiszed, hogy én valamikor megnősülhetek? Mihelyt lesz valami állásom, azonnal egy egész családot kell fentartanom, hisz én vagyok a család támasza. Meg aztán van-e számomra a világon más nő rajtad kivül? Azt hiszed, hogy valaha más nőt tudnék elvenni? — — — Mert én szeretlek, de te nem szeretsz. Nem, te nem szeretsz engem szerelemmel; te nem is tudod, mi az a szerelem! Mert iskolai uniformis és kalpag van a fejemen, hát gyermeknek nézel. Holott én tizennyolczéves vagyok már és az én korombeli fiatal barátaim már mind a szeretőikről beszélnek. Nekem soha nem kellett szerető, mert csupán csak te rád gondoltam és a te szerelmed volt pajzsom a szerelem tisztátalan parazitái ellen. De ha te is elhagysz, hát mi lesz belőlem? Az élet olyan szomoru, olyan komor. Oh te rossz, rossz kis mama!

Elhallgatott és néma csókokkal és könyekkel áztatta piczi kezeit. Geneviève is hallgatott, mert lelkében gyötrő tusa dult ez ünnepélyes helyen, ez ünnepélyes órában. Raymond látta, hogy hazugsághoz kell folyamodnia, ha győzedelmeskedni akar ezen a tisztalelkű lányon, aki maga a megtestesült igazság. A benne lappangó szónoki üres frázisokra vetemedett tehát.

— Jól van, — szólt hirtelen felpattanva, — ha

férjhez mégy, az apám megmutatta az utat, amelyen meg lehet menekülni az élet keserűségei elől — — csakhogy én nem fogok az ő koráig várni.

Geneviève megdöbbenve sikoltott fel:

— Raymond, hallgass!

Raymond nyugodtan folytatta, bizva érvelése biztos hatásában.

— Az imént gondoltam rá, mikor a hidon áthajoltam. Az apám megjelent nekem a viz fenekén, ugy ahogy akkor láttam, mikor kihuzták a Szajnából. Intett, hogy jőjjek le hozzá, ott lenn sokkal jobb helyem lesz! Jól van, majd meglátjuk.

Ezt a szót: »majd meglátjuk« szilárd fenyegetés, szivetfacsaró hangján mondta és oly szomoru mosolylyal kisérte, hogy Geneviève szerető szivét ijedt rémület fogta el. Pedig a dolog valójában ugy állt, hogy az imént a vizben tükröződő arczképének bizonyos hasonlatosságában tényleg az apja alakját vélte látni. »Hogy lehetett neki annyi bátorsága, hogy meg ölje magát? Én nem tudnám megtenni! Mindenekelőtt csak élni, oh csak élni!« mondotta volt magában ama rövid merengés perczeiben, melyek annyira aggasztották a fiatal lányt, a ki maga sokkal nyiltabb és őszintébb volt, semhogy csak egy pillanatig is kételkedett volna Raymond fenyegetéseinek valóra válásában, melyek teljesen megegyeztek személyes rettegésével. Oh ezek a végzetes szomoru örökösödési törvények, melyekkel a tudomány elhomályosi totta amugyis oly sötét életünket!

— Ő is neuropatha, mint az apja; csak hasonló véget ne érjen.

Hányszor fortyant fel méltatlankodva, amikor hallotta, hogy Casta, a fiatal tudósnő, kérlelhetlen diagnózisával tört pálczát a kis Raymond törekvése és reményei felett. Oh Istenem, ha lakodalmát követő első reggelen a vizből kihalászva hoznák haza ezt a szeretett gyermeket szederjes ajakkal, örökre kilobbant szemmel és mindezt egy Simeon kedvéért, akit nem szeret, akit sohse fog szeretni. És amint Raymond ujra ismételte kegyetlen és hazug fenyegető szavait: »Majd meglátom« Geneviève kicsi kacsója betapasztotta a száját.

— Elég, ne gyötörj és ne beszélj többé ilyen borzalmas dolgokat. Legyen, én még ez egyszer nem megyek férjhez. Nem tudom ugyan, hogy mit szól ehhez a papa és hogyan fogja Simeonnal elintézni a dolgot. Hadd intézzék el maguk közt; utóvégre az se lesz valami nagy szerencsétlenség, ha sohse megyek férjhez és mindig csak a kis mama maradok. — — No, hadd nézzek a szemedbe, meg vagy most elégedve, mondd?

Geneviève szenvedélyes anyai gyöngédséggel hajolt feléje; ajka körül a szeretet, a jóság sugara ragyogott és Raymond érezte, hogy ez a lány most az övé, az övé örökre, az ő könynyen elámitható örök áldozata.

Büszke öröm lelkesedett fellobbanásával a keblére ölelte őt és szenvedélyes hévvel suttogta:

— Igaz? Igaz, hogy nem mégy férjhez? Nem mégy férjhez soha? Oh, milyen jó vagy, oh, kis mama, mennyire szeretlek . . . Mondd, hogy te is szeretsz· — Raymond —

Ajkaik egymáshoz tapadtak és összeforrtak az első csókban.

Aztán néhány pillanatnyi néma hallgatás és gyönyörteli elfogultság állt be. Amint egymással szemben ültek a buja fűben, melyből a napsugár szikrákat csalt ki és amelyen lenge ökörnyálszálak lebegtek hófehéren, mindketten érezték, hogy valami uj, valami váratlan, előre nem látott esemény lopódzkodott közéjük. Raymond nem a fiacskája többé, Geneviève már nem a kis mama. Egyedül vannak. Az árkok viz medenczéi mozdulatlanul csillognak. Az egész park zsong és lüktet. Oh, ha az ő fajtalan barátja láthatná őket e pillanatban, be nevetne rajtuk, hogy ott ülnek lángoló tikkadt ajkaikkal és nem forrnak össze égő csókokban; bambán és bátortalanul lecsüggesztett karjaik, melyeket izzó szerelmi vágyak szoros ölelésre ösztökélnek, tétlenül vesztegelnek.

A néma hallgatást egy hang bontotta meg, mely mindkettőjük nevét kiáltotta és melynek hallatára a gyertyánliget egész madárserege ijedten sipogva szerterebbent.

— Casta hiv, ő keres minket. Apa bizonyára nyugtalankodik, — szólt a fiatal lány halkan és mindaketten pirulva indultak utnak. Miért pirultak el, amikor nem is bünösök?

Geneviève csalódott! Izoard ur nemcsak hogy nem aggódott miatta, sőt fel akarta használni a lánya távollétét, hogy a kérővel a hozomány kérdését tisztázza; ezt a komoly kérdést, melynek fiatal lányok jelenlétében való feszegetése kissé kényes és feszélyező.

Izoard apó már jó ideje ott állott a palafödelű, antik vadászlak küszöbén, melynek ajtaja fölött egy kőből faragott czimer ékeskedett, amelyről az idő romboló foga háromnegyedrészét eltörölte a belé vésett jelvényeknek. Mihelyt megpillantotta az Antony állomáshoz vezető országuton az óriási omnibuszt, mely zsufolásig megtelt párisi kirándulókkal, akár a legszebb és legverőfényesebb tavaszi vasárnap, fogta széleskarimáju ültetvényes kalapját, mely körül már két esztendő óta fekete gyászfátyolt hordott és méltóságteljesen leszállt a terrasz három lépcsőjéről, hogy jövendőbeli vejének elejébe menjen. Az omnibusz Mauglasék kapujánál állott meg, akik a szomszéd nyaralót lakták, mely sokkal modernebbül épült. A Mauglas fiu meg az apja, egy vén parasztember, kinek egész teste olyan ferde és tekergős volt, mint valami szőlőtőke és kinek arczbőre felszántott ekebarázdára hasonlitott, nagy óvatossággal vették át a kocsistól a számukra érkezett füles és fületlen nagy kosarakat, melyeken a párisi gourmandok leghiresebb szállitó czégeinek czimei büszkélkedtek és egyenként adogatták oda Mauglas mama sárga csontos és kérges kezeibe, aki a

konyha zárt redőnyei mögött sürgölődve, pepecselt a tűzhely körül. A vén negyvennyolczas, az országut közepén állva, az irigység bizonyos nemével nézte ezt a procedurát.

— Tyüh az áldóját, beh nagybélű emberek ezek! És ez igy megyen minden vasárnap. A fiu valamennyi jó barátját meghivja ezekre a családi dinom-dánomokra; ni, itt jönnek éppen csapatszámra.

Czvikkeres és monoklis, cylinderes és ferenczjózsefkabátos uriemberek, kiket magatartásuk és külsejük után itélve, falusi orvosoknak vagy törvényszéki szolgáknak nézett az ember, de kiknek intelligens és unott arczuk fővárosi jelleget viselt, ugrottak le az omnibuszról és mintha a szabad, oxygéntelt levegő és a sugaras verőfény ragyogása megrészegitette volna őket, nagyokat ugorva és kurjongatva toppantak be a házba. Az egyik közülök, a ki utolsónak maradt, sokkal izlésesebben volt felöltözve, sötétzöld elegáns ruhába, hamuszürke keztyüvel a kezén, tartózkodó modorral köszönt a párisi uracsoknak. Ez volt Simeon ur, a quästura hivatalnoka.

Mint nyugdijba vonult ezredes unokaöcscse, a ki jelenleg országgyülési képviselő és a parlament quästora, a mi fiatal emberünk roppantul nagyra volt előkelő rokonságával és fennen kérkedett is vele; nagyon választékosan öltözködött; kipödöritette a bajuszát kifente hegyes kis szakállát; nagy vál-

tozatosságot fejtett ki nyakkendőiben és sétabotjaiban és hölgyek jelenlétében gigerli módra hunyorgatta a szempilláit.

— Nos Simeon, mit mondtam én? Nem megjósoltam, hogy a leány maga-magától is beleegyezik, hogy csak legyen türelemmel. No lám, most czélnál vagyunk.

Az agg gyorsan benyitotta az ut szélére nyiló, szőllőindákkal befutott csengetyüs sövényajtót és betuszkolta Simeont a nagy gyümölcsösbe, melyet Mauglasékkal osztott meg, olyan formán, hogy csak egy vékony keritéses fal választotta el őket egymástól. Jobbról és hátulról nem voltak szomszédjai és köröskörül sürű csipkerózsa és kökénybokrok virágzó sövénye fonódott össze keritéssé; ezen tul pedig mérhetetlen sikság terült el, amerre a szem csak látott.

Az egész kert hosszában kitünő karban tartott, bámulatos gonddal homokozott fasor vonult végig, melynek mindkét oldalát dúsan termő gyümölcsfák és lombtörzsök szegélyezték volt annak idején, hogy a szegény, beteg asszony ősz idején is a lombozat zöldjén legeltethesse a szemét. A fasor közepe táján pedig, egy köralaku térségen, széles, ernyőalaku, fonott szalmatetőnek falusi egyszerüségű támpóznája egy köralaku padnak szolgált támlájául. Erre a padra telepedtek le mindaketten, hogy Geneviève megérkezéséig nyiltan és fesztelenül beszélhessék meg a dolgot. A szomszéd kertből vidám

kaczagás zaja és a morangisi templomtorony távolban megcsendülő harangjainak kondulása hallatszott.

— Én azt mondottam önnek annak idején kedves Simeon, hogy a leányomnak ötvenezer frank hozománya van, mely összeget az én édes gyermekem Nizzában elhalt nagyanyjától örökölte. De ez a kis vagyon azóta megcsappant, hogyan és miként, azt megmondom azonnal.

Izoard apó egyszer-kétszer elköhintette magát, hogy jövendőbeli ipjának időt adjon erre a kijelentésre: »Ugyan, mit törődöm én ezzel?« Vagy pedig: »Kedves apósom, én fölötte állok az ilyen kicsinyességnek.«

De Simeon mélységesen hallgatott és Izoardnak folytatnia kellett a megkezdett mondókát.

— Midőn a feleségem megbetegedett és kibéreltük ezt a kis birtokot, a nyaraló annyira megnyerte a tetszését, hogy nem érte be annak puszta kibérlésével, hanem azonnal sürgette annak a megvételét. Álmatlan éjszakái voltak, ha eszébe jutott, hogy a haszonbéri szerződés lejárásával vége szakadhatna az itteni boldogságnak. Erre a lányom azt mondta: »Apám, vedd meg a házat.« Szerencsétlenségemre akkoriban tizenötezer frankkal rendelkeztem csupán, a nyaralóért pedig huszonötezeret kértek. Geneviève kiegyenlitette ezt a különbözetet, amin ön bizonyára nem fog csodálkozni.

De a fiatal ember ellenkezőleg nagyon is nagy meglepetést tanusitott.

— Röviddel azután folytatta Izoard: — Eudeline Viktor barátomnak, — annak a két fiunak az apja, akiket ön is ismer, — holmi épitkezésnél égető szüksége volt egy kis pénzre. Életkérdés volt a mitsem jövedelmező udvar holt tőkéjének kamatoztatása. A kicsikém azt kérdezte tőle: »Mennyi pénzre van szüksége? Tizezer frankra. Tessék!« Én meg a feleségem, természetesen minden észszel megokolható érveléssel igyekeztünk őt lebeszélni, azt mondtuk: »Vigyázz lányom, a mai korban akármilyen szép is a lány, hozomány nélkül nem kap férjet.« Mire ő nevetve felelt: »Simeon azért csak elvesz, ő szeret. — — — Oh, édes fiam, ő nagyon jól ismerte magát. De hát mindamellett ez is tizezer frankkal csorbitotta a vagyonát. Eudelinéknél senkinek sejtelme sem volt róla, hogy a pénz a lányomé; ez Geneviève óhaja volt; ő azt hitte, hogy a gyermekek tán kevésbé szeretnék, hogy a jótevő szerepe némiképp feszélyezné velük szemben — — — — szóval ilyen fiatal lánytempós rögeszméi voltak — — de szép rögeszmék ugyebár?

Szavait mély csend követte, melyet csak időről-időre bontott félbe a madarak dalos szava és a távoli harangok csendülése, melyeknek édes, zengőbongó, derüs ujjongása hullámzott végig a napsugaras légen. Oh ez a tiszta, kék, verőfényes ég! Ez a sugaras, üde, boldog kézfogókra teremtett őszi reggel!

— Tehát, ha nem csalódom, Geneviève kis-

asszony hozománya jelenleg csak harminczezer frank!

A quästura hivatalnoka élesen sipitó hangon ejtette ki e kérdő szavakat, aztán választ se várva, folytatta:

— Ez baj, nagy baj! — tette hozzá elmerengve és lehorgasztott fővel, hátrakulcsolt kezekkel játszott az aranygombos sétabottal, melylyel zavarában mindkét lábszárát meg-megveregette, miközben apró lépésekkel tipegett a pad körül és magyarázgatta Izoardnak, hogy most milyen kellemetlen helyzetben van. Neki ugyanis ötvenezer frankra van szüksége, nem pedig harminczezerre — még pedig mulhatatlanul, mert részt akar venni egy uj vállalatban, egy nagyméretű verseny-agártenyészde alapitásában, melyet ő a dampierrei nagy falkák fővadászával együtt fog berendezni és a melynek alaptőkéjét kétszázezer forintra állapitották meg, mely négy ötvenezer forintos részre oszlik meg. Már csak az ő részének a befizetését várják, még pedig régota várják már . . . Aztán szemét hunyorgatva, tette hozzá:

— Képzelheti, Izoard uram, hogy nem voltam szűkében a házassági ajánlatoknak . . . Az én nagybátyám, a quästor, több izben nagyon szép hozományt ajánlott — de nekem Geneviève kisasszony még az ő szerényebb hozományával is jobban megfelelt volna. Nekem ám be kell váltanom az igéretemet; meg aztán nem is engedhetem meg, hogy

mások huzzanak hasznot az én eszméből; mert az agárfuttatás eszméje az enyém és megvallom, nagyon szerettem volna, ha az ön lánya élvezte volna eszmém eredményét.

— Eh, sohse bánja, hisz tudja, hogy milyen az én lányom, — vigasztalta meg őt Izoard apó, aki még mindig nem tudta, hogy Simeon mire akar kilyukadni. — A kicsike egészen az apjára üt, sohse tudta megbecsülni a pénz értékét .... Szeressétek egymást; ajándékozzatok meg szép unokákkal és gazember a nevem, ha többet kivánok tőletek.

A hivatalnok hirtelen félbehagyta gépies körbenjárkálását és hamuszürke kezeivel botja aranygombjára támaszkodva, a lehető legkerekebben kijelentette, hogy ő neki az esetleges kudarctól való rettegése régi gyöngéje és hogy ennél fogva teljes lehetetlenség, hogy ő ötvenezer franknál kevesebb hozománynyal családot alapitson.

Izoard ur halvány arczczal válaszolt:

— De a lányomnak nincs ötvenezer frankja, uram!

Most már látta Simeont jellemének egész dicső ragyogásában.

— Akkor, kedves Izoard uram, legmélyebb sajnálatomra, kénytelen vagyok — — —

Ezzel megemelé a kalapját a letünő napfényben, udvariasan meghajtotta kerek kis fejét, melyen ép ugy, mint Izoard kertjén egyenes és bámulatos gonddal meggereblyézett ösvény vonult végig, aztán

gyors és ruganyos léptekkel sietett a hátsó-ajtó felé, mely csilingelve nyilott meg és az országutra fordult ki.

— Simeon, hát a reggelivel mi lesz? — kiáltott Izoard utána.

Morangisban kevés a korcsma; Antonybe kellene elébb visszatérnie, sőt tán be is kellene majd várnia a vonatot — — — — Simeon erre nem is gondolt. A kilincscsel kezében, habozott. De az a gondolat, hogy neki szemébe kell néznie Genévièvenek, elriasztotta. Kezével visszautasitó mozdulatot tett és nagy sebbel-lobbal szökött meg, mintha versenyagarainak egyike magával vinné őt gyors lábain.

Csalódásának váratlan durvavolta annyira lesujtotta Izoardot, hogy mozdulatlanul ült a lugas árnyékában és gépiesen motyogta hófehér rezegő szakállába: — No ez oszt szép! — — No ez oszt szép! — Igy találták őt Raymond és Geneviève, midőn Castagnazoff Zsófival együtt hazakerültek. Mindahármojuknak nagyon furcsa volt az arczkifejezésük. Geneviève szép arczát biborvörösre gyujtó, aggodalommal azon tünődött, remegve, vajjon mivel okadatolja édes apjának és Simeonnak a végleges visszautasitást. Raymond pedig, akinek egész énje még mindig az első csók mámoritó kéjétől remegett, még most is érezte a forró ölelés lágy, hajlékony melegét és a kebléhez simuló, duzzadó kebelek ruganyos idomait. Tekintetéből önkénytelenül annyi boldogságtól derüs, hálás köszönet ragyogott, hogy mindketten megszépültek és átszellemültek.

— Mi lelte ezeket? — tünődött Casta, mikor hozzájuk csatlakozott és utközben egyre faggatta a barátnéját:

— Megmondtad neki?

— Meg hát!

— Nem látszik valami nagyon kétségbeesettnek?

— Nem tudom miért! — felelt erre Geneviève kitérő néma mozdulattal, mialatt minden gondolata csak a körül forgott, hogy pórul járó kérőjének mit mondjon, mivel magyarázza a váratlan kosarat.

— Simeon éppen ebben a pillanatban ment el, — dörmögte a tömzsi kis Izoard apó, mihelyt Geneviève a terraszra ért.

— Micsoda? Elment?

Ezt a kijelentést mindhárman egyszerre mondták.

— Még pedig, remélem, ugy ment el, hogy be nem teszi soha ide többé a lábát, — dörögte a marseilli, aki alig talált elég erős és átkozódó szavakat, hogy kifejezhesse haragos méltatlankodását. — — Találd ki, tubiczám, — e szavaknál akkorákat lóditott a karjain, hogy majd kificzamitotta a vállát. — Találd ki, mért nem akart Simeon téged nőül venni — — mert szó se fér ám hozzá; most már ő az, aki nem akarja — — Tudod mi az oka? Mert a hozományodból huszezer frank hiányzik. Jó madár, mondhatom!

Geneviève a nyakába borult. — Ne busulj apuskám, majd megvigasztalódunk.

Szeme örömtől szikrázott a tettetett melancholia könnyed fátyola alatt, melylyel benső örömét akarta rejtegetni.

— Könnyen akad, aki helyébe álljon — szólt az orosz lány, kinek monoklija majd Raymondot, majd Geneviève vizsgálta növekvő nyugtalansággal. — Nem is kell messze mennünk, ugy hiszem a fiatal Mauglas...

Az öreg stenographus meglepetten pattant fel. Nagyon féltékeny apa volt és igy ép olyan vak, mint minden féltékenyen szerető sziv és soha észre nem vette a szomszéd udvarlásait és kitüntető figyelmét.

— A fiatal Mauglas? — kérdé a legmélyebb basszus hangján.

E pillanatban a szomszéd kertből Izoard szavaira mintegy válaszul rikácsoló baritonhang csendült meg, vékony gitárpengetés kiséretében:

Az ebédet nem szabad hogy feledjük,
Jertek rögtön, hogy a sonkát megegyük.

Mire hamis hangok vidám kara, dobok és serpenyők kisérő zenéjével à l'unisono zenditették rá:

Mert a sonka mitsem ér,
Csak ha meleg és kövér.

Geneviève apjának karjába kapaszkodott.

— Lám, ilyen az én imádóm jelenlegi lelki állapota; kövessük a jó példát és menjünk ebédelni, barátaim.

A százesztendős ódon vadászlak nagy ebédlőjében, melyben annyi vidám bordal és annyi teli torok-

kal felcsendülő kaczagás hangzott el a restaurátio és a császárság korában élő kincstári bérlők, hadseregszállitók, pairek és szenatorok ajkairól, kiknek zajos vigadozása gyakran meg-megreszkettette azokat az apró, zöld üvegtáblákból összeállitott magas ablakokat, — ebben a barátságos ebédlőben, mely minden vasárnap délután dolgozószobává alakult át, Raymond már sok boldog napot élt át, de soha még a maihoz foghatót. A verőfényben uszó óriási síkság, mely a távol lila ködétől határolva bontakozott ki előtte, amint az ebédlőasztalnál reggelizett, mintegy valami uj kápráztató, eddig nem ismert terra incognita tárult fel előtte, melyet a szenvedély fedezett fel. Geneviève-el szemben ült és valahányszor tekinteteik összeolvadtak, mindannyiszor azt szerette volna odakiáltani: gyere, szökjünk meg, repüljünk el innen! Egész lényében az erő és öröm dagadozó felpezsdülése lüktetett arra a gondolatra, hogy Geneviève mindörökre neki igérkezett el első szerelmi csókjainak szüntelen ajkán égő, édes, bóditó zamatjával. Most már nem félt az élettől.

Antonin váratlan megérkezése meg azok a jó hirek, amiket hozott, betetőzték a kis családi kör derűs jókedvét. Képzeljék csak, ezt a fiatal gyereket a főnöke elviszi Angliába egy a Themze partján lévő nagy villanygyár felügyelőjének, mely gyár egy nagy tanintézet villanyos világitására épült. Szabad lakást, fűtést és olyan ellátást kap, mint akármelyik mérnök, pedig még alig tizenhét éves, s óh,

hogy fog ennek örülni a mama. Örömében a szokottnál akadozóbb nyelvvel hebegett a szegény fiu; beszédjének ideges nehézkességét az izgatottság fokozta olyannyira, hogy levegő után kapkodott és görcsösen hadarászott elcsukló hangon, egy csomó semmitmondó szaggatott összefüggéstelen, zavaros, kisegitő szót: »elvégre — — — ugyebár — — — az izé — — hogy is mondjam — — hát — — izé — — no — —«, a melyekkel a mondatait kellett megspékelni, hogy ezáltal időt nyerjen a szolgálatukat megtagadó rebellis kifejezések meglelésére.

— Megtartja ön vosges-téri lakását? — kérdé Casta, aki maga mellé ültette kedvenczét és fekete kávéval kinálta meg.

— Igen kisasszony! Először is nem drága és mivelhogy gyakran jövök majd Párisba — — Szóval — izé, hogy is mondom — — — izé, — rendelkezésére áll.

Az orosz lány kitörő lelkesedéssel fogadta ezt az ajánlatot. Casta ugyanis épen most a saját lakásán rejtegette egyik földijét, a hires Lupniak anarchistát, akinek Párisban való tartózkodása adott okot rá, hogy a pétervári rendőrprefektus legügyesebb spitzlijeivel együtt utána jöjjön Párisba. Ez a vosges-utczai lakás pompás menedék lesz és jó messze van a Pantheontól meg a St. Marcel külvárostól, a hol rendesen a kivándorlottak szoktak letelepedni.

— Mikor utazik Londonba Tonin?

— Holnap kellett volna indulnunk, csakhogy

a régi szolgálati könyvem nincs rendben; Calaisban meg nagyon szigoruan veszik azt az izét — az igazoló iratokat.

— Igen, tudom. Lupniak meg nehány czimborája miatt. Azért hát, ha holnap elutazik . . . No, de mi itt untatjuk a többieket; jöjjön, vigyük ki a fekete kávét és vonuljunk vissza a kertbe.

Kimentek és a sövény keskeny árnyékában egy kis padra telepedtek.

Antonin, noha egy évvel fiatalabb volt Raymondnál, sokkal idősebbnek látszott. Zömök, testes fiu volt; kemény tenyerét durva kérges bőr boritotta; igazi érczműves mesterember tipusa volt egész modorában és ruházkodásában. Bár mindig igen csinosan járt, bizonyos társadalmi alárendeltség jellegét viselte magán, melyet fakó-vörös, de korántsem velenczei arany-vörös árnyalatu göndör haja, szemöldök hijánnélküli szeme és tűzfoltokkal tarkázott arcza még kirivóbbá tették. Ő azonban mindig panasz és harag nélkül türte ezt az alárendeltséget, melyre nem a születése, hanem csupán balsorsa kárhoztatta és annál meghatóbb volt idősebbik testvére iránti hódolatteljes bámulata, akinek első szülöttségi joga a műveltség és előkelő nevelés összes erkölcs- és észfinomitó fölényeit megszerezte. Raymond gyöngéd testvéri szeretettel ragaszkodott az öcscséhez; hanem amugy lóhátról beszélt vele és az egész házban mindenki leereszkedő hangon szólt hozzá és bizonyos fölényes modorral bánt vele. Ugy

bántak vele, mint valami szegény oktondival, akinek puszta megemlítése mosolyt csalt minden ajakra.

— Nem szeretem, hogy Tonin ezekbe a politikai dolgokba keveredik, — szólt Raymond, a kerti pad felé vetve tekintetét.

Izoard megnyugtatta, — Antonin nagyon okos fiu és nem fogja magát veszedelmes dolgokba belelovaltatni; meg aztán most ugyis hosszabb időre külföldre megy.

— Nem aggódom miatta, már akkor Castát jobban féltem.

Az öreg az ablakpárkányra támaszkodva, hangosan gondolkodott.

— Ezek az orosz földijei, a kikkel Casta érintkezik, nem is forradalmárok, mint inkább valóságos vadállatok. Jó magam nagy forradalmárokat ismertem; sőt még azzal is dicsekedhetem, hogy fiatal koromban magam is az voltam de azért szivünk is volt és nem voltunk vadállatok. Ez a vérszomjas vadállatarczu ember, ez a Lupniak, a kit Casta egy este bemutatott nekünk, azzal dicsekedett előttünk, hogy . felgyujtotta valamelyik kis-oroszországi kerületi kormányzó kastélyát és elevenen égette el őt, a feleségét meg a három gyermekét. — — — Valóságos vadállat. Ha elgondolom, hogy a mi Castánk, akinek oly részvétteljes, oly nemes érzésű szive van, aki soha még egy legyet se tudna megölni, velük szüri össze a levet, nem értem, hogy micsoda összeköttetés lehet közte meg e kannibalok kö-

zött. Meg aztán a kezemet a tűzbe merném érte tenni, hogy nagyobbrészt mind az orosz rendőrség szolgálatában állanak és vagy besúgók meg áruló kémek vagy ágent provokateurök. A szegény lány nem akar hinni szavaimnak, mig majd egyszer olyan kalandja lesz, pedig ez még a legenyhébb eset, mint amilyet én éltem ott negyvennyolczban a Barbes klubban. Aznap a mi nagy polgárunk elnökölt, az ülnöki széket pedig Esprit Cornat, Antonin főnöke — — — De ugy tudom, már gyakran elmeséltem neked ezt az esetet, ugy-e lányom?

Geneviève mosolygott.

— Ugy hiszem, hogy igen.

— No, akkor majd a barátnődnek fogom elmondani, — szólt az apja, kit ez egy cseppet se hozott ki sodrából. — Ő jobban hasznát veheti, mint te.

Geneviève felkelt, hogy ő is kövesse a kertbe készülő apját; mert az a gondolat, hogy most Raymonddal négyszemközt marad, zavarba hozta; midőn egyszerre a kert hátterében zöldelő bokorsövény mögül a fiatal Mauglas Cavourkalapja és vastag csutakos angol pipája tüntek elő. Határozottan félt ettől az embertől. Ámbár sohse adott magának számot róla, mégis érezte, hogy miatta ólálkodik folyton a ház körül és lépteinek puszta neszére már megijedt. Akkor már egész más fajtáju elfogultság az, mit Raymonddal szemben érez; elhatározta tehát, hogy inkább ő vele marad itten. És

mint minden vasárnap, ugy ma is az ablak mellé telepedett a kis mama tanitványával, hogy egész délután szorgalmasan tanuljanak.

— Izoard ur, jöjjön csak hamar és legyen a tanum.

A fiatal Mauglas, kinek felső teste a sövény mögül bukkant elő, gunyos hangon és a bőséges lakomától biborra gyult arczczal, pipájával integetett az öregnek.

— Én az imént Castagnozoff Zsófia kisasszonyt in flagranti, egy kiskoru fiu elcsábitásán csiptem rajta. — — — A tényállás a következő . . .

Erre aztán elmesélte, hogy az imént vendégeinek egyikét az omnibuszhoz kisérte és a kis mellékösvényen visszafelé ballagva, csókok csattanását hallotta; valóságos csókzáporzuhogást, egy egész csóközön zugása csapta meg a fülét — — közelebb került és ime mit látott az ő legnagyobb meglepetésére. Ezret egy ellen, ha kitalálják — — —

— Oh, Mauglas ur, — szabadkozott a szegény Zsófia oly komikus, rémült hüledezéssel, hogy Izoard uramnak a kaczagás torkába fojtotta régi meséjét.

— Hát nem látja, hogy csak gúnyolódik, kicsikém? — — Különben az se volna olyan nagy baj, ha a lányok a fiuk után futnának mai nap, amikor a férfiak már nem törődnek a lányokkal, hanem csak a pénzt hajhásszák. Kedves szomszéd uram, beh igaza volt, mikor nekem ma reggel azt

mondotta, hogy milyen óriási különbség választja el az egyik generációt a másiktól; hej de volt is alkalmam, hogy az imént erről meggyőződjek.

— Simeon személyében, ugyebár? — kérdé Mauglas maliciosus mosolylyal.

Minthogy az öreg meglepetten csodálkozott, hogy szomszédja oly jól van értesülve, Mauglas megmagyarázta a dolgot.

— Hisz elég hangosan beszélgettek a lugasban. Nem kellett hallgatódznom, de azért minden szót meghallottam. Még azt is tudtam, hogy mily járatban volt; eldicsekedett vele az egész omnibusz-kompánia előtt.

— Mindenesetre, kedves szomszéd uram, ma megtanultam legalább azt, hogy a velem egyidős emberek meg a harmincz és negyven évesek közt nem csupán hogy nagy különbség van, hanem valóságos áthidalhatlan örvény választ el egymástól, különösen érzelem dolgában.

Mauglas erre azt felelte:

— Amit ön most mondott, az áll, kedves Izoard bácsi; még pedig ugy nagy, mint kicsiny dolgokban. Ön például nem szivarozik. Az ön idejéből való férfiak nem szivaroztak. Már én, la, nézze meg a pipámat; valóságos lokomotivcső; miglen a fiatal generáczió, Antonin, Raymond generácziója alig szi el egy-egy czigarettát; bort nem iszik; elvből soha nem kaczag, és soha nem énekel mást, csak Wagnert, pedig Wagnert nem könnyű ám énekelni. Hja kérem,

az, a ki először használta azt a kifejezést: »az én hajóm utasai«, hogy ezzel a kortársait értse, az találta meg a leghelyesebb kifejezést. Azok az emberek, akik egy hajón utaznak, ugyanazon esélyeknek vannak alávetve, ugyanazokon a csapásokon haladnak. Akár az első, akár a harmadik osztály utasai, egy a lobogójuk, egy a kormányzójuk, egy az iránytűjük. Ugyanazokat a könyveket olvassák, a hajó-könyvtár könyveit; egy és ugyanaz a zene andalitja el őket. A közös öröm és közös veszély rendkivüli szolidaritást szül. Ha az utasok egyike meg talál halni, minden sziv elszorul, ha nem is ismerték; holott a mögötte érkező vagy előtte tovasikló gőzösről csupán az elmosódott viszhang, a ködben uszó roncsok vizioi jutnak el hozzájuk. Masini egy régi románcza jut erre az eszembe, melynek egy buskomor mondatában benne van minden, amit az imént mondtam.

Most szája szögletéből kivette a pipát és égnek emelve karját, poziczióba vetette magát és érzelgősen turbékolta:

Egy kornak zenéje elsikló hajó
Oh oh, oh oh . . .

Aztán tisztelettelljesen köszönt és eltünt a galagonya bokrok mögött.

— Furcsa egy teremtés, — mormogta Izoard, midőn a daloló rekedt hangja elhalt.

Antonin, aki eddig egy szót se szólt, hanem a padján, mint egy tüskés sün ugy összegubbasz-

kodott, most felvetette vállai közé huzott fejét és kijelentette, hogy az ő nézete szerint Mauglas kissé tulságos... ehem... szóval, hogy ugy mondjam tulságosan izé — —

— Ugyanezt akartam én is mondani, — helyeselé Castagnazoff Zsófia.

Ez este, midőn morangesi barátjai, mint rendszerint, a szabadság fája előtt búcsuztak, Raymond és Antoninnak végtelenül jól esett, hogy bizalmas kettesben, egymáshoz simulva sétálhattak az antonyi pályaudvarig, a félreeső, rövidebb mellékutakon, melyeket ők gyermekkoruk óta ismertek. Langy őszi est vonta be az egész végtelen síkságot hullámos ködfátyolával, melyből a magas szalmakazalok fekete, kerek foltokként sötétlettek ki, hasonlóan koubáhkhoz, szentek ódon sírjaihoz, akik estendenként fel-feltámadnak az algeriai sikokon. A messze távolból óriási, vörhenyes páragomolyag bibora látszott. Párisnak lángbaborult lehelete tünt fel a látó határon. Oh, minő büszkén sétált Antonin fivére karján. Minő meghatott áhitattal hallgatta bizalmas vallomásait, Geneviève iránti szerelmének és kölcsönös fogadalmuk történetét.

— Mi szeretjük egymást, de ah, soha ez életben nem leszünk egymásé, — szólt az idősbik testvér aki mindig szavaló és szinészies poseba vágta magát, még akkor is, ha legőszintébb és legigazabb érzelmeinek adott kifejezést.

— De ugyan mért, édes bátyám?

Antonin hangja reszketett és hangjának remegésébe ugyanannyi fájdalom és szomoruság vegyült, mint öröm; mert lelke mélyén, legeslegmélyén, ott, ahol teljes sötétség van és ahová az ember maga se mer sohse behatolni, a kis mama ragyogó képe tündökölt és habár a bátyját sokkal méltóbbnak tartotta erre a végtelen boldogságra, lehet, hogy tán néha a saját maga részére is sóvárogva álmodozta e ragyogó eszményképet....

— Mért ne vennéd őt el, mihelyt csak lehet?

— Ezt sohase tehetem; tudod te ezt jól, én a család támasza vagyok. Nehéz áldozat, de már erre régóta el vagyok készülve.

Legőszintébb meggyőződés hangján beszélt; oly szent meggyőződéssel, hogy könyek peregtek végig arczán arra a gondolatra, hogy a családjáért mi mindent kell áldozatul hoznia De Antonin nem igy gondolta a dolgot. Hát mire való volna az ő szorgalma és a törekvése; mi a manóba számüzetné önmagát Anglia ködös ege alá, ha nem azért, hogy bátyja nehéz feladatán könnyitsen? A rájuk boruló éjhomályban megszoritotta a kezét és többé el nem bocsátotta.

— Ketten fogjuk magunkat feláldozni, bátyám. Hallgass ide, hogy mi az én szándékom.

Körülöttük sötét éj volt, csak néha-néha huhogott egy bagoly valami odvas fűzfán. Görcsösen hebegve és dadogva, kötszókkal és indulatszókkal spékelve meg a mondatait, melyekben hiányoztak a szükséges kifejezések, elmondta neki, hogy mi az ő

terve. Először is megfizeti az apa adósságait, azt az ötezer frankot, amelylyel Izoard ur barátjának tartoznak. Mióta Esprit Cornathoz belépett, az összeg felerészét meg is takaritotta már; azt persze meg nem mondta szegény fiú, hogy milyen szükölködés árán és most azt reméli, hogy egy évi angolországi tartózkodás után letörleszthetí tartozásának legalább is a felét. Aztán a mama és Dina Párisba költöznek; már kilátásba is van a számukra egy igen elegans kis üzlet, a melyben valami saját találmányu villamos lámpát fognak elárusitani — — — mert hál' Istennek, eszméi vannak mindig — — azokban nincs hiány.

A bátyja hirtelen megállt az ut közepén és elbocsátotta öcscse karját. Néhány lépésnyire tőlük egy korcsma lámpása pislogott szomoruan az őszi ködben és valamivel távolabb Antony állomás legszélső házainak lámpásai tünedeztek elő.

— Hát én, hol maradok mindebből? — kérdé kesernyésen.

Ma nyilalt szivébe legelőször egy most még alig észrevehető fájdalom, mely később aztán mindig metszőbben jelentkezett.

Tonin nem értette meg bátyja kérdését és ismételten kérdé:

— Micsoda? Hogy te hol maradsz?

— No igen, tanulmányaim végeztével, ha majd kikerülök a gymnasiumból? Akkor majd nekem kell gondoskodnom a háztartásról, Dináról meg a mamáról.

— De hiszen te nem gondoskodhatsz róluk; neked vagy a jogot kell elvégezned vagy a tanárképzőbe kell járnod — — mire valók volnának különben a tanulmányaid? — —

— Gyerek te! — —

A bátyja átkarolta öcscsét és apai szeretettel magához ölelte őt.

— Gyerek! Mintha csak szó lehetne is arról, hogy én a jogot vagy a tanárképzőt végezzem; mintha nem áldoztam volna fel nekik már is a jövőmet mindennel együtt.

— De már abból nem lesz semmi! — kiáltott fel Tonin szenvedélyes lelkesedéssel, — addig magamra vállalom a család fentartását, amig neked kezeid között nem lesz az izé — — az izé — —

— Elég — — ez sértés, — szólt Raymond büszkén és parancsoló hangon.

Tonin pedig zavarodottan hebegte:

— Oh bocsáss meg, nem akartalak megsérteni — —

— De hát, hogy és mint fogod ezt elintézni?

Az állomáshoz értek. A nagyobbik fivér imponáló kézmozdulattal, mely az egész kis állomást a maga sötét facsoportjával és a pályaudvar összes lámpásaival mintegy magába felölelte, azt válaszolta erre:

— Ez az én dolgom!

Antonin e határozott kijelentés hallatára szentül meg volt győződve róla, hogy Javel Márk ur

bizonyára gondoskodott valami állomásról, amelyet Raymond a lyceumból kijövet, elfoglalhat. Ezek a derék emberek ugyanis ma is, miként az első napon, rendületlenül hittek a miniszter pártfogásában; a kisebbik fiu pedig még szilárdabban bizott benne, mert naivabb volt a többieknél.

— Jól van, — gondolta magában, — majd a vasuton kivallatom — de alig, hogy a fivére mellé letelepedett, valaki máris helyet foglalt a kocsiban és a rosszul megvilágitott kupé utolsó üres helyét foglalta el. A vonat zsúfolásig telt meg kirándulókkal és csak ugy zsongott, még a külső ajtók kilincseibe is egy egész csomó utas kapaszkodott meg. Valóságos vasárnapesti helyi-vonat volt. Midőn kiértek a pályaudvarból, vakitó fehér fény áradt szerte egy pillanatig a tovarobogó vonatokban.

— Jó estét, fiuk, — sipogta egy ismerős hang, melyre Raymond azt felelte:

— Jó estét, Mauglas uram! —

Öcscse jelenlétében azon volt, hogy az ismert iróval henczegve beszéljen; de lelke mélyén félt tőle; mert tudta, hogy szeret gunyolódni és különösen Geneviève jelenlétében nagyon röstelte előtte lyceumi egyenruháját és tizennyolcz éves korát. Ma este Mauglas kivételképen nagyon szórakozottnak látszott; nem volt gúnyoló kedvében; a nyitott ajtón kihajolva, bámult ki a sötétbe, mintha fürkésző szemével át akarna hatolni a sötétségen, keresztül akarna látni a ködön.

Aztán egyszerre megszólalt:

— Gyerekek, emlékeznek-e maguk még a háborura? — Hátra se fordulva intézte hozzájuk e szavait. — Hol voltak az ostrom idején? Vagy tán a világon se voltak még akkor?

— Már bizony én a világon voltam, — felelt Raymond, az orrát fintoritva. — Világosan emlékszem akkori életünk minden részletére; a gyár zárva volt és ambulanciát rendeztek be a termekben; a mi városrészünk ezrede, melynek apám volt az ezredese és Alexis nevü könyvelőnk az őrmestere, dobpergéssel járták be az utczákat és azt énekelték:

Az ágyúnak szavára . . .

A kis mama pedig labdájával lövöldözött ránk és exerciroztatott engem és Antonint, hogy amikor azt kiáltja: »Vigyázz, a bomba!« mindaketten hasmánt a földre vessük magunkat. Jaj, meg a szegény mamának mennyi baja és bosszúsága volt a szakácsnőjével! Lóhus-ragout, csokoládés rizskása, meg a komisz ostromidőbeli kenyér járta ebédre; aztán valami félig elefánt, félig kenguruhúsból összekotyvasztott pástétom, melyhez az állatkert adta az anyagot és amelytől te olyan beteg lettél; emlékszel Antonin?

Antonin a sarokba lapulva, egy szót sem válaszolt. Mauglas pipáját harapdálva morogta:

— A kis öcscse, ugy látszik, nem nagyon lelkesül az ostrom emlékei iránt.

A fiu összeszoritott fogakkal, állkapcsainak

ideges riszantásával, a mely arról tanuskodott, hogy milyen nehezen tör fel ajkairól minden szó, szenvedélyesen válaszolt:

— A háboru rút és buta és — — és szóval, hogy is mondjam — — én nem szeretem a háborút.

A magas, testes Mauglas vállat vont.

— Szegény gyerkőcz, nem tudod te, hogy mi a jó.

És mig szeme folyton a sötétben fürkészett, halk, suttogó hangon, mintha önmagához szólna, sorra, ahogy kisérteties árnyaik egymásután fel-feltünedeztek az éjben, megnevezte mindazokat a hires helyeket, ahol csatákat vivtak: a konyhakertészettel foglalkozó parasztoklakta falvak, tejgazdaságok, majorok, gyárak, árupályaudvarok, annak idején megannyi erődők, sánczok meg előőrsök voltak.

— Hay, Chevilly, az arquelli vizmű, Hautes Bruyères! Oh, minő szép, lelkesedéssel és borzalommal teli éjszakákat töltöttem én itt a montrouqei erősség ágyuvillámai, meg a bajor sánczok golyóbisai közepett, melyek ugy zengtek-bongtak, mint a hegedűhúr, mikor a vonó végigtánczol rajta.

— Tehát ön nem szereti a háborut, fiatal barátom? Ezek az eszmék az ön korának szellemére vallanak. De önre specialiter Castáról, e szoknyába bujt karabélyosról, — akit különben imádok — meg az ő Tolstoj barátjáról ragadtak ezek az eszmék. Az a Tolstoj egy vén bolond, aki a

háborut ép ugy lehurrogatja, mint ahogy lenézi a szerelmet; mert nincs már neki se foga, se ereje; de mig az utolsó foga ki nem hullott, ezek a ragadozó állatra emlékeztető hegyes, ritka fogak, addig ő maga se vetette meg a jó falatot. Mért akarja tehát most a többieket visszariasztani? Mért hazudtolja meg a saját ifjukori szenvedélyeit? No hát én meg kijelentem önöknek — .—

Hangja elhalkult, mert látta, hogy a kupé többi utasai is odafigyelnek. Suttogó megjegyzései még sokkal mélyebben véső dtek bele az ifju elmékbe, kik most arra voltak kényszeritve, hogy meghallgassák.

— Igen, gyermekeim, ama harmincznyolcz esztendő alatt, amióta ezen a nyomorult sártekén élek, életem egyedüli szép óráit itt éltem, amikor e malomkövek és e törmelékhalmok között táboroztunk. Négy hosszú téli hónap tartama alatt, — kemény tél volt, olyan pomerániai tél, amit tarisznyájukban hoztak magukkal a németek a kovásztalan kenyerükkel meg a borsókolbászukkal együtt, — kicsiny előfutárcsapatunk, melybe be voltam sorozva, egyetlen egyszer se pihent meg. Egyetlen egy nap se mult el, hogy az ólmot vagy a mitraillet meg ne kóstoltuk volna; nincs ezen a vidéken sehol egy kő, melyhez az én véremből vagy a társaim véréből egy csepp ne tapadna. Hát még az éjféli emberüldözések, mikor a kerti gombaágyak mélyén kötélhágcsókkal, baltákkal és szuronyokkal fogtuk üldö-

zőbe az ellenséget, akárcsak egy melodrámában! Lássa, kedves Raymond, — már érezte, hogy a fiatalabbik figyelmét nem kötheti le, — a maguk böl csészei beszélhetnek, ameddig akarnak. Csak a veszély teszi nagygyá és széppé az életet meg az embert, a kicsinyes embert és a lapos köznapi életet . . . Ez a kis külvárosi zúg oly nagynak és határtalannak tünt fel előttem, mint egy egész világ, mikor azt hittem, hogy itt vész az életem. És még se veszett oda. — — Sajátságos sors! Inkább haljon meg az ember husz éves korában, az ellenség gyilkos golyójától sziven találva, semhogy galádul és aljas módon a fertőben végezze életét.

A hangja egyszerre a torkába akadt; kihajolt az ablakon és egy kukkot se szólt többé, mig a vonat be nem robogott a pályaudvarba.

— Elkisérjelek a ketreczbe? — kérdé Antonin a bátyjától, midőn a kitóduló tömeg tolongása közepett lefelé haladtak a pályaudvar lépcsőjén.

Mauglas, aki mellettük ment, összerezzenve kérdé:

— A ketreczbe?

Raymond elmosolyodott. Maguk közt igy nevezték a fiuk a gymnasiumot, melynek szigoru szabályzata megkivánta, hogy a benlakók mindegyikét, ha kimenője van, valamelyik barátja vagy rokona kisérje egészen az intézet kapujáig.

— Fölösleges, hogy Antonin ur olyan messze utat tegyen, — szólalt meg Mauglas élénken. —

Ő a Vosges-téren lakik, Páris tulsó végében, én meg Luxembourgban, az ön gymnásiuma tőszomszédságában. Ha tehát nincs ellenvetése társaságom ellen, ugy haza kisérem.

Antonin tiltakozni akart. De ajkáról olyan nehezen indult meg a szó, hogy a bátyja, ki felette büszke volt arra, hogy a gymnásiumbeli tanulótársai szemeláttára ilyen nagy irodalmi tekintélylyel jön haza karonfogva, örömrepeső szivvel fogadta el az ajánlatot, megölelte és megcsókolta Antonint, minden jókat és szerencsés utat kivánt neki, még mielőtt Antonin kibökte volna, amit mondani akart.

A szegény fiu egyedül ballagott az elhagyatott és sötét Páris utczáin végig, hogy kicsiny otthonába érjen. Hangosan beszélgetett önnönmagával, azzal a bámulatos gördülékenységgel, mely a félénk és dadogó emberek tulajdonsága, mihelyt egymagukra maradnak. És az egész uton az épülőfélben lévő házak, a hirdetésekkel tarkázott deszkakeritések, a rendőrök meg a padokon szundikáló részeg emberek mellett elhaladva, egyre londoni tartózkodásának ábrándjait szőtte az előtte lebegő fölfedezések és az ok révén remélt boldogsága álmait, amelyekről e hirtelen elutazás miatt bátyjával nem beszélhetett.

Ezalatt Raymond kisérőjével végig haladt e nyári éjszakában emberektől hemzsegő, fényárban uszó boulevard Michelen — mert ez az október utói nap valósággal nyári éjnek illett be. A midőn a nagy

kávéházak mellett mentek el, melyeknek kerti asztalai a járda felét elfoglalják, az ujságot bujó tanuló ifjuság ajkairól suttogva kelt ajkról-ajkra Mauglas neve. E halk moraj hallatára a gymnázista keble dagadozott és alakja büszkén kiegyenesedett; boldogan fecsegett és kaczagott, mialatt az ismert iró, kinek karján ő oly büszkén és henczegve mutogatta magát, gúnyos mosolyra biggyeszté husos ajkainak szögletét arra a néma, hamis mosolygásra, melytől Geneviève ugy irtózott. Milyen mulattató a fiatalok hiusága; olyan biztosan beleharapnak a csalétekbe.

— Látja, kedves Raymond barátom, maga sokkal tisztábban lát, mint az ön egész környezete. A szerencsétlenség koraéretté tette, megélesitette az eszét, meg aztán a tanulás, a sok gondolkodás — — — azért fordulok inkább önhöz, mint Izoard urhoz, vagy az öcscséhez.

— Köszönöm a bizalmát, Mauglas ur!

— Látja, kérem, ennek a derék Castagnozoff Zsófinak a sorsa nagyon érdekel. Látom, hogy rossz társaságba vegyül, hóbortos emberekkel czimborál; ha nincs Morangisban, közös jó barátainkkal, csupa hóbortos ficzkókkal van dolga. Tudom, sejtem, hogy valami kellemetlen kalandba keveri bele magát. Az az ipse, akit magánál rejteget — —

— Lupniak?! — —

— Az! Lupniak! Hát most azt kérdem magától, okos cselekedet-e ez? A saját szobájában rejti el

ezt a Lupniakot, ezt a veszedelmes gyilkost, akinek személyleirását közölték Európa összes rendőrségei. Biztos ön abban, hogy Lupniak az?

— Hogy biztos-e benne? Hiszen Izoard apó még csak ma délután is borzadva emlegette őt előtte és Geneviève előtt. — Mauglas szomoruan felsohajtott és azt kérdezte Raymondtól, vajjon ez a szerencsétlen teremtés nem-e rejt még valakit magánál? Vajjon nem-e hallotta, hogy Zsófia egy bizonyos Papoff nevét emlegette volna?

— Azt a Papoffot, a ki pantheon-utczai lakásán titkos nyomdát rendezett be magának?

— Azt! azt! Milyen pompás emlékezőtehetsége van, kedves barátom.

Egynéhány perczig szótlanul haladtak egymás mellett, aztán a járda közepén megállottak.

— Kedves fiam, egyesült erővel meg kell, hogy őt mentsük. Én utálom a politikát; de annak a lapnak utján, melynek belmunkatársa vagyok és amely hajdan Gambetta lapja volt, megismerkedtem a köztársaság minden söpredékével. Azonkivül pedig mindenkivel jó lábon vagyok, a belügyminiszterrel, a rendőrkapitánynyal. A mi Casta barátnőnk tehát Franczia országban nyugodtan alhatik . . . De most a pétervári rendőrprefektus korlátlan teljhatalommal jár Párisban. Mintha már látnám, hogy csapnak le szegény Castára ragadozó ölyv módjára. Tehát értesülve kell, hogy legyek minden uj ismeretségről, amelyet köt. Sőt alapos gyanum is van egy igen titokzatos

orosz könyvtárra, ahová ő egy idő óta nagyon gyakran jár el. Igen, igen, a pascal-utczai könyvtár. Ejnye, de pompás spitzli volna önből, — szólt Mauglas és szemében olyan lángoló tűz lobogott fel, hogy Raymond összerezzent, mintha egy mellette eldurranó puska villáma czikázott volna föl. Oh hányszor fog ő később visszagondolni erre a vésztjósló lángra, milyen dühös haraggal fogja harapni a párnáit, ha a gymnásiumi hálóterem éjjelein visszaemlékszik majd rá. De most, ebben a pillanatban, megrészegült a hiuságtól; feje elkábult arra a mámoritó gondolatra, hogy valamennyi tanulótársa, aki vele egyidejüleg kerül haza, tiszteletteljesen veszi le majd a kalapját nagynevü kisérője előtt.

— Mindenekelőtt meg kell, hogy Casta barátnőnk tudja, hogy a Saint Marcel városrész minden odujában, meg a pascal-utczai könyvtárban és a »Quatorze Marmites« czimü korcsmában is akadnak a forradalmárok között sokan, a kik az orosz rendőrség szolgálatában állanak. Remélem, ön erről értesiteni fogja.

— Számithat rám· Mauglas uram.

Ez a Mauglas név, melyet direct nyomatékosan hangsulyozott a lyceum kapuja előtt várakozó felügyelő hallatára, fényes, diadalmas fogadtatást biztositott a fiatal Eudelinenek . . . Mauglas, Javel Mark! ennek a fiunak vannak aztán szép összeköttetései! Ezzel künn az életben jó lesz majd barátságot kötni.

Másnap Raymond még mindig a morangisi park sugaras tavaszfakadásának és az első csók tüzes kéjének varázsa alatt állott. Hogy ezt az édes érzést minél tovább élvezze és egyuttal megkönnyebbitse annak lelkét gyötrő emlékét, papirra akarta vetni a benyomásait. De a legdekadensebb szellemü vers, a legszubtilisabb próza se fejezte ki annak az árnyékát se, amit ő érzett. Ugy érezte, mintha valami ragyogó siklókigyó siklott volna ki a kezei közül és az illatos fűben, a sugaras verőfényben ott bontogatná előtte kéjesen testének gyürüs idomait. Ma értette meg legelőször Verlaine versének e sorát, annak a Verlainenek, aki néhány hónap óta a nagyok kedvencz költője lett:

Et le reste est littérature.

Mennyivel könnyebb azt leirni, ami csupán csak irodalom és nem élemény.

E mai hétfő délután négy órakor Raymondnak a vizitteremben egy látogatója akadt, aki annyira kihozta a sodrából, hogy megfeledkezett az irodalomról, sőt még a szerelemről is. A halvány, tompafényü őszi délután alkonya félhomályba vonta a földszintes fogadótermet, melynek komor iskolai jellegü falfestményei között a szülők és tanulók elmosódó alakjai csoportokba verődve halkan beszélgettek.

Midőn Raymond a bejárat két lépcsőfokát átugrotta, messziről egy magas termetü uri embert pillantott meg, aki háttal az ablakhoz támaszkodva várta őt. Raymond Esprit Cornatra, Antonin

főnökére vélt ismerni és aggódó nyugtalansággal gyorsan sietett feléje, látva azt, hogy Antonin nincsen vele. De midőn közelebb ért, azonnal észrevette a tévedését. Esprit Cornatnak ugyan ép ilyen rövid volt a dereka, ép ilyen hosszuk a lábszárai és ép ilyen sörtés az ősz haja; de közelről az alaktalan szájszélek meg az ápolatlan szőke szakál alól, erősen kiálló arczcsontok és állkapcsok tüntek eléje vad kifejezést kölcsönözve ennek az embernek, aki tehát semmiben sem emlékeztetett a negyvennyolczas évek parlamentjének volt tagjára. Nagyon halkan, korrekt franczia nyelven, lágycsengésü hangon és idegenszerü kiejtéssel beszélt.

— Eudeline Raymond urhoz van szerencsém, ha nem csalódom! Lupniak vagyok. Vigyázzon, ránk néznek, uralkodjék magán. Tudassa a lehető leggyorsabban Castagnozoff Zsófiával, hogy ne jőjjön haza pantheon-utczai lakására; a rendőrség megszimatolta. Mondja meg neki, hogy biztonságban vagyok tegnap este óta ott, ahová ő engem küldött és ahol neki ma este hozzám kell csatlakoznia, ha nem akarja, hogy holnap reggel Morangisban elcsipjék.

A gymnázista érezte, hogy az arcza elsápad és a térdei roskadoznak.

— De hát mi történt?

— Besugó akadt.

A tolvajnyelv durván és bizarrul hangzott a lágy szláv hanglejtés zenéjében.

— Nem volt annyi időnk, hogy megtudjuk, ki az áruló — — annyi bizonyos, hogy a prefektus mindent tud; légyottjaink helyét meg kell változtatnunk és mindenkiben gyanakodnunk kell.

Egy pillanatig elgondolkodott, homlokát mind sötétebb ránczokba szedte, aztán élénken mondá:

— Valóságos csoda, hogy ez nekem eszembe jutott. Fog ön módot találni arra, hogy Zsófia még ma este értesüljön a történtekről?

— Ma ülés van a képviselőházban; Izoard Pétert rögtön értesitem és ő még ma este Morangisban lesz.

— Helyes! Jó estét!

Forró oroszlánleheletü párázat csapta meg Raymond arczát; egy óriási száraz kéz kulcsolódott finom ujjai köré és a fiu látta, mint hajol meg a forradalmár hatalmas alakja az ajtó küszöbén és a sötétségbe befordulva mint tünik el.

Milyen gyötrelem dulta a lelkét vasárnap reggelig. Hátha ő az, aki elárulta a titkot! De hisz akkor azt kellene feltennie, hogy Mauglas az egyetlen, akinek szólott. — — — Lehetséges ez? Nem! Csakhogy ama politikai környezetben, ahol a nagy kritikus mozog, egy vigyázatlanul elejtett szó, egy információ, melyhez semmi rossz szándék nem fűződik, elegendő arra, hogy ez az információ tovább terjedjen és az orosz rendőrprefektus fülébe jusson.

Raymond visszaemlékezett reá, hogy milyen butául fecsegett. A kijózanodott részeg, a delirium-

ból felocsudott lázbeteg engesztelhetlen, éles látásával emlékezett vissza a legkisebb szavára; látta magát, mint lépegetett büszkén, fiatal kakas módjára, magasra tartott taréjjal a hires iró oldalán. Vajjon mért van az, hogy minden hasonló koru fiatal ember egyszer átesik a hiuságnak ama krízisein, midőn az ösztönszerüleg valami olyan meg nem lévő egyéniséget akar fittogtatni, amely él és mozog, és amelyet minden érintés megsebez, mert a tollazatának nagyobbik fele még hiányzik?

Midőn Eudeline Raymond a következő vasárnap nyirkos, hideg, esős reggelén a morangisi állomásról elinduló omnibuszon ült, ilyen és hasonló szomoru gondolatok kóválygogtak a fejében. Izoardékról mitse hallott egész héten és Antonintól, a ki már néhány nappal ezelőtt elutazott, szintén nem kapott levelet. Ez az ólomszürke ég, a párás légben károgva kerengő hollók fekete serege, a kiholt pályaudvar, ahol őt ma senki se várja, milyen ellentétben állott mindez a mult vasárnappal. Borongós kedvének komorsága azonban tetőpontjára ért, midőn látta, hogy Mauglasék nyári laka lecsukott redőnyeivel néma és elhagyatott.

— Elutaztak, — szólt a kocsivezető Raymond kérdésére.

Midőn a nyaraló ajtaja előtt leszállott és a kapu rézkölöncze csörömpölve megkondult, szive ép oly nagyot dobogott. Egy kis toló-ablak, melyet eddig sohse nyitottak ki, recsegve csördült meg. Izoard

apó boszusan dörmögve kérdé: »Ki az!« és Raymondnak meg kellett mondania a nevét, mielőtt bebocsátották a házba.

Midőn az ebédlőbe lépett, legnagyobb meglepetésére és zavarára először is Geneviève pillantotta meg a magas ablakok egyikénél; ugyanazon a helyen és ugyanabban a karosszékben ült, ahol őt vasárnap délután tanitotta. De ki az, aki ott ül most a fiatal lány lábainál lévő nádzsöllyén? Antonin, az ő Tonin öcscse, ünneplőruhába bujt mesteremberre emlékeztető magatartásával!

— Micsoda? Hát nem vagy Londonban?

Nem volt elég ereje, hogy többet is mondhasson. Legalább ő azt hitte, hogy csak ennyit mondott; de nem csupán az ajkunk beszél; az arcz legkisebb izmai meg az arczbőr alatt lüktető vér és idegeink remegő vibrálása, egész benső érzelmi énünk, és ami ezt az ént körülveszi és köréje szövődik, a láthatatlan idegháló léggömbfinomságú szövedéke, mindez érthetően beszélt, midőn énje minden paránya lázas reszketésével ráförmedt a fivérére: »Mit csinálsz te itt? Mért bitorlod az én helyemet? Ha tudnád, hogy milyen fájdalmasan nyilalt a lelkembe, amikor titeket itt együtt láttalak.«

Erre mindaketten, Antonin és Geneviève, ugyanezen a nyelven, ugyanezen a sokat mondó néma hangon válaszoltak neki és megnyugtatták. A lány édes mosolyával, melynek kristálytisztasága nem tudott hazudni; Tonin pedig biztatóan megnyug-

tatta alázatos ebhűséget kifejező szemöldöknélküli gyenge szemével, melyet könybelábbadva hunyorgatott az ablakon beáramló, vakitó fény meg a határtalan fehér rónaság káprázatától. Ez csak egy szempillantás műve volt. Raymond megcsillapulva, Casta után kérdezősködött, mire Antonin diadalmas hangon felelt:

— Casta egész nyugodtan Londonban van.

— No hiszen, szegény szépen kisiklott a körmük közül, — mondá Izoard apó, aki az ebédlőbe visszatért, miután odakünn az utczaajtót egy hatalmas, lármás szerkezetü, zörgős biztonsági lánczczal elreteszelte. És Raymondhoz hajolva, a fülébe súgta:

— Tudd meg, hogy itt nálam keresték őt.

— De papa, hiszen hangosan beszélhetünk, — szólt Geneviève nevetve, — magunk vagyunk.

Antonin a függönyt félrevonta, hogy Mauglasék elhagyatott, esőverdeste kertjére nézzen ki.

— Már szomszédunk sincs.

Raymond borzongva kérdé:

— Igaz, hová lettek Mauglasék?

— Myszterium! Nyolcz nap óta csupa myszteriumban uszunk, — mondá nagy pathosszal Izoard apó, az asztalra téve egy nagy palaczk otthon főzött, kitünő szilvapálinkát, melyet ő büszkén »házi iparnak« nevezett.

Raymond átázott az omnibuszon jövet és mialatt ő egy-két kupiczával ivott ebből a páratlan

jóságu pálinkából, hogy felmelegedjék, Antonin elmesélte neki a kalandját.

Midőn Tonin vasárnap este Raymondtól és Mauglastól bucsuzva hazatért vosges-téri lakására, nyugtalan és izgatott volt. Valami bántotta a lelkét. Azok az orosz rendőrségi stiklik, amikről egész délután folyt a beszéd; az a titkos üzenet, melyet Casta Lupniaknak küldött, akit ő pantheon-utczai lakásán rejtegetett és amelyben sürgette, hogy minél előbb illanjon el onnan és meneküljön Antonin vosges-téri lakására; ez a sok apró részlet, amely meg személyes gondjait növelte, lázas izgatottságot szült a derék fiu lelkében és agyában oly őrült hajszában kóválygottak a gondolatok, mint ahogy a patkányok futkostak és szökdöstek ide s tova a meredek lejtőjü tetőzet padlásán, melyre két szobájának ablakai nyilottak. Másnapi elutazására kikészitett málhája be volt már csomagolva és Antonin nem tudta magát elhatározni, hogy lefeküdjék; annál kevésbé, mert a szomszédnőjénél, egy szép sudár lánynál, valami himzőnőnél, akivel néhanapján elbeszélgetett, látogatóban volt a katonaszeretője, egy nagyon lármás vadász-gyalogos. És ime, amint Antonin erre a lármás bakára gondolt, aki reggeli két óráig maradt a kedvesénél, eszébe jutott rögtön, hogy ennél jobb alkalom nem kinálkozhatik soha többé Lupniak átszállitására. A katona jelenléte megmagyaráz majd mindent. A becsengetést, a hangokat, a nehéz férfilépteket. Menjünk hát!

Midőn röviddel éjfél előtt a Pantheon-utczába ért, Casta háziasszonya, aki Antonint már régebbről ismerte, mert Izoard Geneviève-et több izben oda kisérte volt, mihelyt meglátta, odakiáltotta neki:

— Ah, ön az, Eudelin ur. Beh későn jön. De Zsófi kisasszony nincs ám idehaza, még falun van.

— Tudom, azzal bizott meg, hogy vigyek ki neki egy pár orvosi munkát, amelyre szüksége van.

— De kérem, nincs nálam a kulcs . . . Önnek adta át? Igazán? No ön akkor nagyon szerencsés halandó — — — Azok a kozákok roppant bizalmatlan emberek.

Tonin nagynehezen tudta csak megakadályozni a szolgálatkész asszonyt, hogy vele együtt fel ne menjen. Hát még milyen ravasz furfanghoz kellett folyamodnia, hogy Casta ismeretlen lakosát észrevétlenül lejuttassa és elcsempészsze a portás ajtaja előtt. Szerencse, hogy Lupniak hidegvér és leleményesség tekintetében valósággal csodákat mivelt.

Egy nagy láda könyvvel a hátán jött le Casta szobájából, mint ügyesen rögtönzött hordár, akire Tonin a lépcsőn bukkant rá és aki ép kapóra jött, hogy e rémnehéz csomagot a kocsiba szállitsa.

Másnap reggel aztán, midőn a fiatal Eudeline hazakerült a lakására, a vosges-téri házmester azt mondta neki:

— Eudeline ur, a főnöke, Esprit Cornat ur, tönn van a szobájában; láttuk, mikor fölment.

A fiu nem válaszolt erre egy szót se; noha a meglepetése nőttön nőtt, midőn szobájában a kusza haju és ápolatlan szakállu muzsik helyett, akit az éjjel a lakására küldött, a saját főnökének bajuszta lan arczát és arany szemüvegeit látta maga előtt, kinek ábrázatát Lupniak a falon függő arczkép mintájára utánozta. Ez az álruha tette lehetővé azt, hogy az orosz anarchista a Kis-Oroszországnak elkeresztelt Szt-Marcel városrészbe ellátogathatott, hogy megtudja, mi az ujság. Itt értesült arról, hogy az előtte való este — valóságos szerencse, hogy idejekorán illant el, — a franczia rendőrség razziát tartott a Pantheon-utczában, a Pascal-utczában, a »Quatorze Marmites« czimü vendéglőben, hogy ott letartóztassák a legismertebb orosz emigránsokat és egérfogó kelepczét állitsanak fel Castagnozoff Zsófia lakása körül is, akinek hazaérkezését minden pillanatban várták. Legelőször is barátnőjét akarta értesiteni; ekkor egész önkénytelenül és természetesen Raymond jutott eszébe meg a lyceum; és ép oly természetes volt az az ötlet is, hogy mihelyt Zsófia Antonin vosges-utczai lakásán hozzájuk csatlakozott, elektrotechnikus mesterembernek öltöztették fel, aki a gyár igazgatójával Londonba megy, hogy ott egy hasonló gyárat rendezzen be. Antonin a saját munkásöltönyét és az okmányait adta oda Zsófiának. A főnöke, kivel Antonin az egész esetet közölte volt, Lupniaknak választói igazolványát és az alkotmánygyülés tagjainak jelvényéül szolgáló antik

érmét bocsátotta rendelkezésére. Kedden este aztán mialatt Antonin a nagyobb biztonság kedvéért Morangisba bezárkózott, Esprit Cornat pedig Lyonba utazott, hogy ottani üzleti dolgait rendbehozza, Lupniak meg Zsófia Londonba utaztak, ahova épen és sértetlenül érkeztek meg, mint ahogy a ma reggel érkezett levél tudatja, melyben a szökéshez szükségelt okmányokat és igazolványokat visszacsatolták.

— Oh, bátyám, ha te tudnád — —

Antonin nagy léptekkel mérte végig az ebédlőt, szenvedélyes taglejtéssel és számtalan »izével« pótolva elbeszélésének azon szavait, amelyek kissé nehezebben tolultak fel a nyelvére.

— Ha tudnád, hogy ezek a forradalmárok milyen gyerekek, milyen naiv emberek; olyan csengő a kaczagásuk, mint szüz lányok vagy ártatlan gyermekek nevetése — — — és amellett gyujtogatnak — — ölnek — — szóval — hogy is mondjam — — izé — izé. — — Nem értem. Hétfő este óta, amikor én meg Lupniak a Vosges-tér oszlopos boltozata alatt Castát vártuk és ez az ördöngős ficzkó azzal mulattatta magát, hogy akrobata hajlékonysággal pillérről pillérre suhanva, árnyképeket vetett a falra és igy bolonddá tartotta az oszlopcsarnok alatt őrtálló biztost; másnap este elválásunkig szakadatlan jóizű kaczagással töltöttük el az időt. Én folyton azt hajtottam: Hallgassanak, hallgassanak! — — Az ódon Royalni-tér régi házai olyan

némák és csöndesek, minden szó visszhangot kelt benne. És az a szép szomszédnőm, a miseruha-himzőnő, a szemével szerette volna feltörni az ajtóm lakatát és kukucskáló lyukat szeretett volna fúrni a falba . . . De Lupniak sokkal ravaszabb, semhogy hagyta volna magát nyakon csipetni. Csak a czigarettája veszedelmes. Már a pantheon-utczai lakásban majdhogy meg nem járta vele, mert a szivarszag elárulta; rólam pedig, mióta Zsófia hangját hallották és dohányszagot éreztek, azt hireszteli a szomszédnőm fűnek-fának, hogy kétes hirű nőket fogadok a lakásomon.

Külseje és egész megjelenése oly kevéssé fértek össze ezzel a váddal, hogy mindnyájan elnevették magukat.

Izoard uram rögtön ujra hangoztatta a mysterium szót; fürkésző és suttyomban leselkedő carbonaro tekintete körüljárta a szobát és Raymondnak odanyujtva a kupicza házi-pálinkát, melyet megvetően; az asztalon felejtett, igy szólt:

— De azt ám nem mondták meg, hogy Castagnozoff Zsófia levelében kijelenti, miként az orosz rendőrség két-három igen ügyes és ravasz embert tart a maga szolgálatában, — — akik közé — — — no találd ki, hogy ki tartozik?

Raymond reszkető kézzel nyult a feléje nyujtott kupicza után és fuldokló hangon kérdé:

— Kicsoda?

Oly halkan súgták a fülébe a nevet, hogy az

ablaktáblákat csapdosó eső túlharsogta; de mindnyájan tudták ezt a nevet.

— Te ugy vagy vele, mint jó magam, kedves Raymond öcsém, hihetetlennek tartod. De mit szólsz ehhez a kettőhöz — e szavaknál a lányára és Toninra mutatott, — ezek meg vannak győződve róla, hogy igaz.

— Én mindig féltem tőle, — suttogta Geneviève.

Antonin még egy szót akart szólni, de Izoard apó annyi időt sem hagyott neki, hogy szóhoz jusson.

— Az ilyen jeles iró, aki a Revue legutolsó füzetében is olyan pompás tanulmányt irt »az adonisi ünnepeken tartott méhtánczokról« — — a tollnak ilyen hivatott művésze ilyen aljas foglalkozásra vetemedjék! Micsoda bizonyitékunk van erre, Casta barátnőnk állitásán kivül? Hogy az öreg Mauglas elutazott? Ez az elutazás nem bizonyit semmit.

— Bocsáss meg, — szólalt meg Geneviève nyugodtan. — Ő nagyon jól tudta azt, hogy följelentésére becsukják majd Castát és mégis bántotta volna, hogy aztán velünk ujra találkozzék. Gondolj csak vissza arra, hogy Casta hétfőn este ment el innen és kedden reggel már itt volt a rendőrség.

— Lehet, hogy Zsófia valami meggondolatlanságot követett el, — vágott közbe Raymond, a ki enyhülést talált abban a gondolatban, hogy saját ügyetlenségének súlyos felelősségét másra hárithatja.

Izoard ez ellen tiltakozott.

— Nem ő, soha! Láthatod azt abból is, hogy sem te, se Geneviève, sem én Izoard Péter, a régi gárdabeli vén róka, aki Lajos Fülöp alatt két évig ült a dutyiban, nem dicsekedhettünk a bizalmával. Csak a mi Antoninunknak mondott el mindent, és hogy nem tette rosszul, bizonyitja az, hogy sokkal jobban intézte el a dolgot, mint bármelyikünk is tette volna az ő helyén.

Ez utolsó szavak csendben hangzottak el, olyan néma csendben, hogy a háztető felett elvonuló hollósereg károgását, a szakadatlan eső locscsanását hallották, mely a mérhetetlen sikságon, hosszú mértföldeken át lezuhogott.

— Hát ha akarjátok tudni az én legőszintébb véleményemet erről a dologról, — jelentette ki Raymond, aki most, hogy már visszatért a nyugalma, ujra megtalálta a család támaszához illő fejedelmi és apai mosolyt — azt tartom, hogy szegény Casta kissé elhamarkodta a dolgot, amikor magát önkényt számüzte és elitélte; hisz mi tudtuk, hogy nem volt összeesküvő. Tegyük fel, hogy már el is zárták volna, egyszerüen Javel Márkhoz mentem volna.

Olyan határozott hangnyomatékkal mondotta ezt és sugár teste oly büszkén egyenesedett ki az internatusi egyenruha alatt, hogy mindnyájan megindultan és néma bámulattal nézték, amely bámuló meghódolás ugy a minisztert mint jó magát illette. Látva az elért hatást, még jobban henczegett.

— Igen, azonnal Javel Márkra gondoltam, mikor Lupniak a gymnáziumba jött hozzám és mihelyt éreztem, hogy veszély fenyegeti a barátnőnket. Szerettem is volna azonnal a képviselőházba szaladni, de a gymnázium szigoru szabályai — — meg aztán, hogy hajtson az ember dülőre intézeti kóczruhában férfias cselekedeteket.

— Bravo! — kiáltotta fel a gyorsirói iroda főnöke, ki nyilván abban a hiszemben volt, hogy most a parlamentben ül. A hivatalos értesitőbe ezt szurta volna közbe: »Hosszas éljenzés!«

A szónok diadalmaskodott, de szive mélyén némi haragot táplált Antonin ellen. Noha senkinek se volt tudomása elkövetett bolondságáról és noha minden jóra fordult, ellenséges indulatot érzett az öcscse, e tejfeles szájú gyerek iránt, akit az orosz nő bizalmával felette kitüntetett és ki előtte titkolódzott és a Machiavelli szerepét játszotta egy egész este. Legjobban pedig az bántotta a dologban, hogy Castának igaza volt, mikor a két testvér közül a fiatalabbikra esett a választása. Mert az idősbik mindent elárult, az öcscse meg mindent megmentett; még pedig az első komolyabb bonyodalom alkalmával, ahol ők mindketten kontaktusba kerültek a való élettel.

A gyönge szivü és vakon megbizó Antonin erre, mintha olvasott volna bátyja gőgös homlokán, az mondá:

— Igazad van, bátyám. Buzgóságomban kissé

elhamarkodtam a dolgot és az én hibám, hogy a kis mama most sokáig fogja nélkülözni a legjobb barátnőjét, mert Zsófia hosszú időre utazott el. Csakhogy — — ugye — szóval, hogy is mondjam, izé — — neked csak egy szavadba kerül Javel Márk urnál és Zsófia nemsokára itt lehet ujra.

Bátyjának egy kézmozdulata félbeszakitotta szavait. Ezek a mentegetődzések, bármily alázatosak és őszinték voltak is, nem elégitették ki megsértett büszkeségét. Különösen Geneviève re való tekintettel vette zokon Antoninnak az ő diadalmaskodását meg azt az elsőbbséget, melyet nyolcz nap óta kivivott magának ebben a házban. Geneviève előtt akarta őt lealázni és az őt megillető alárendeltségébe visszaterelni. Azzal a protezsáló fensőbbséggel veregette meg öcscse vállát, melynek sulyos voltát már ő maga is érezte volt egy illustris miniszteri kéz ránehezedő vállveregetése alatt.

— Édes fiam, akarsz-e nekem szót fogadni? Te is Angliába mész hosszabb idei tartózkodásra; kérlek, ottléted ideje alatt szakits meg minden összeköttetést a Lupniakokkal, a Papoffokkal, a szoczializmus és internaczionalizmus minden hőseivel, sőt még a mi kedves Castánkkal is. Ezek az emberek nem neked valók; mert nagyon is tudósak hozzád képest és elforgatnák a fejedet, elvonnának a munkádtól; a fejedet meg telebeszélnék olyan filozófiai utópiákkal, amelyeket te meg nem értesz — mert a filo-

zófiai tudomány nehezebb ám, mint a te mesterséged — — — és végre az lenne belőled, ami a világon a leghaszontalanabb és a legveszedelmesebb: amolyan fattyuhajtás, amolyan nevetséges és homályos existenczia; olyan volnál mint egy rosszul fehéritett szerecsen.

Raymond érezte, mint rezzen meg e szavak hallatára öcscsének vézna teste az ünneplő öltöny durva posztója alatt, amint lehorgasztott fővel hallgatta. Szive azonnal elszorult, mert hiuságának haragos fellobbanásaitól eltekintve nem volt rosszlelkü. Meg aztán, hogy is lehetett volna keményszivü a szeretet e meleg hajlékában, derék emberek födele alatt, mely oly enyhe és sugaras mint egy melegház.

— Ne vedd zokon tőlem, Tonin, nem akarlak megbántani. De apánk nincsen, én vagyok az idősbik, hát kötelességem . . . Mondd, hogy nem haragszol rám!

Tonin felvetette a fejét.

— Haragudni? Rád — — de — de — — de — — —

Egy pillanatig zavartan dadogott; aztán elhagyta az ereje és mindkét megkérgesedett kezével megragadva bátyja finommetszésü puha kezét, meghatottan szoritotta azt oda ajkaihoz, melyekről a feltörő szók el nem röppenhettek. Most még Raymond volt a győztes; de lelkében kényelmetlen utógondolat fészkelte be magát és felváltva majd

Izoardra majd a lányra nézett, azon tünődve, vajjon ők is ép ily szentül vannak-e meg győződve fölényéről?

— Princeps juventutis, szállok hozzád, — kiáltott föl Izoard, felkapva a poharát. A derék urnak a megilletődés mindig ajkaira adta a profeszszorkorabeli latin szót.

Hát Geneviève? Vajjon mire gondolt Geneviève? Vajjon ő is el volt e telve bámulattal, ugy mint az apja? Vagy pedig visszaemlékezett-e Casta bölcs tanácsaira, amint az ablaküveghez szoritva az arczát, mindkét karjával a karosszék támlájára könyökölt és mintegy néma kérdést intézett az óriási látóhatárhoz, amely fehéren, titokzatosan és némán bámult rája mint egy vak ember szemcsillaga.

I.

Valamennyi párisi, akik a Szajna balpartján laknak, emlékeznek arra, hogy körülbelül tiz esztendővel ezelőtt a Szajna-utcza alvégében egy szük, kis boltocskát láttak, melynek félkörben egymás fölé sorakozó tarkaszinű kis üveggömböcskéi fénylő sugárvonalat vetettek a szomszéd házak szürke, fakó utvonalainak egyhangu egyformaságába. Mihelyt az est beköszöntött, ezek a gömbök felgyultak és este kilenczig ugy lángoltak és tündököltek, mint valami pompás éjszakai szivárvány. Maga a

czégtábla, amely szintén csupa apró lámpából volt összeállitva, ezt a feliratot viselte:

A CSODALÁMPÁHOZ.
MME EUDELINE ÉS TÁRSA
SZAB. VILLANYVILÁGITÁS.

A társczégnek ez imponáló többesszáma ugyan édeskeveset felelt meg a valóságnak, mert Antonin, alighogy Párisba hozta fel Cherbourgból az anyját és a nővérét, hogy őket a Szajna-utczában letelepitse, Eudeline asszony máris egyedül maradt a boltjában, Dina pedig évi tizenötszáz franknyi fizetéssel be lépett a pósta- és táviróhivatalba.

Oh, minő egy csábitó kis boltocska volt ez csillogó fali tükreivel és tükörsima ragyogásu parkettirozott padlójával, mely ép ugy ragyogott, mint az állványok, melyeken a parányi tulipán, iris és gránátalma szinü és alaku lámpácskák sorakoztak; a pénztárnál pedig ott üldögélt az öreg asszony fekete csipkefejkötővel a fején, mely félig elfedte a két oldalt lecsüngő fehér à l'anglaise hajfürtöket, aminőket a nők Lamartine szép napjaiban viseltek. Napestig egyik-másik kölcsönkönyvtári regény olvasásába merült el. Hányszor állottam én meg a járdán és néztem irigyen ezt a csillogó, békés kis hajlékot, ama napokban, amikor még arról álmodtam, hogy én telepszem le Párisban mint boldogságkereskedő. Igenis, önök egészen jól olvasták, mint boldogságkereskedő. Hosszu ideig az volt a rögesz-

mém, hogy ezt a bizarr foglalkozást választom életpályának, hogy az élettapasztalataimat ama rengeteg sok szerencsétlen ember rendelkezésére bocsátom, akik nem tudják megkülönböztetni, mi a jó és micsoda kellemes oldalakat lehet felfedezni még azokban az existenciákban is, amelyeknek a sors a lehető legkevésbé kedvezett. E becses és ritka áruczikk elárusitására, melyet boldogságnak nevezünk, Eudeline asszony boltocskáját tekintettem volna mindig a legeszményibb keretnek, a szelidség, csend, tisztaság és derüs nyugalom alkalmas keretének.

De a véleményem valószinüleg megváltozott volna, ha valamelyik szöglet árnyas rejtekéből egy áprilisi estén szemtanuja lettem volna Dina kisaszszony hazaérkezésének, aki a központi póstahivatalból azzal a hatalmas farkasétvágygyal került haza, amely ebéd idején az ilyen fiatal, tizennyolcz éves gyomorban támadni szokott, midőn otthon nem várta őt se kész ebéd, se teritett asztal, de még egy falat harapnivaló se.

Ugy bizony, a boldogságkereskedőnek ez este nem lett volna meg a kellő nyugalma ama szokatlan lármában, amely megreszkettette a nagy ablakfalat, mely a boltot a lakosztálytól választotta el.

A lakosztály egy tágas ebédlőjének egyik homályos sarkában viaszktakaróval boritott nagy ebédlő-asztal állott; az átelleni sarokban rozoga falépcső, valóságos malomgrádics vezetett fel Raymond szobájába. A lépcső alján volt még egy kis

kamraforma rekesz, amelynek falába egy lyukat vágtak, hogy a tűzhely csövét azon keresztül lehessen vezetni, és az a sötét kis kuczkó volt a konyha. Szemben az ajtóval, egy magas spanyolfal mögött, állott az egyetlen ágy, mit Eudeline asszony a lányával osztott meg és az ágyfején egy gypszmadonna, egy nagy olvasó és egy szentelt pálmaág meg egy egész sereg szentkép diszlett, amelyekben a fiatal lány buzgó áhitattal hitt; noha ezek a szentképek korántsem tudták meggátolni a szenvedélyes harag dühöngő kitöréseit, melyekre hevessége néha elragadtatta magát. Ez az egész hátsó, udvari lakosztály egy csenevész hársfákkal beültetett homályos kis udvarra nyilott, melynek egyik ereszes szögletét Eudelinék szomszédja, a képkeretárus, használta. Dina gyakran az udvaron keresztül tért a lakásba, sőt ép ez volt mai rossz kedvének az oka is.

Midőn a bolt mellett elhaladt büszkén felemelt fővel és kecsesen bogba kötött fátyolával, fekete kis pompadourjával a hóna alatt, észrevette, hogy az anyja a kirakat tükörablakán sárgásan beszürődő esti félhomályban ma nem kedvencz könyveinek olvasásába merül el, hanem egy tizenötödik lajosbeli ezüstvirágos öltöny mellényét tömöli. Az öreg asszony mély elmerültségre valló arczéle és az a lázas sietség, melylyel ránczos, kiaszott ujjai mozogtak, indulatos haraggal töltötték el szivecskéjét, mely a meg nem teritett asztal és a hideg tűzhely

láttára lobbot vetett. Egy lökéssel a falhoz csapta az ágyat elfedő ellenzőt; keztyű, kalap, fátyol szerteházyva odaröpült az ágyra. Dühösen és nagy robajjal nyitogatta és zárogatta a különböző fiókokat, a piszkafa dühös taglejtések kiséretében csörömpölve zörgött a kályha jéghideg vaslapján és ez a finom vonásu, szép szőke babaarcz gyermekded üdeségü arczbőrével, haragos grimasseokra torzult el és a két selymes, merészen ivelt szemöldök két mély ránczot vetett a gyönyörű szép, ametiszt szinü szemek fölött.

— Az apja, szakasztott a szegény apja! — gondolta magában hangosan Eudeline asszony, aki az üvegfalas ajtónál állott és búsan nézett a lányára. Ez a lány eszébe juttatta azt a kedves, jó, de néha rettenetesen haragos férjet, akinek szenvedélyes fellobbanásai és tülhasitó kiabálása még most is, tiz év multán, érczes csengéssel zúgott a fülébe és vérvörös tűzsugárként czikkázott a szeme előtt. És amellett mégis oly jóságos, oly gyöngéd volt a családja iránt. . . . Szakasztott olyan mint a kis Dina! Vagy van-e a világon párja ennek a ritka tökélyű lánynak, lehet-e nálánál kötelességtudóbb gyermeket találni? Mióta Izoard ur egy állást szerzett neki a központi póstahivatalban — — az a kedves, jó Izoard ur, meg az aranyos, finom lelkü Geneviève, hogy is tudtak összeveszni ilyen hű barátokkal — azóta valamennyi főnöke nyakra-főre dicséri. Mintaképül emlitik az egész hivatalnok-testületnek és rövid

hat hónap alatt a helybeli sürgönyosztályba tették át, noha a Morse-féle távirónak olyan nehéz a kezelése. Az Istenért, hogy fortyanhat fel egy ilyen tökéletes, egy ilyen okos és jámbor teremtés olyan vad, pokoli haragra?

— Ugyan kérlek, mama, — dörmögte a szép kis eleven ördög bosszusan, — mit nézel ugy rám a te szomoru nagy szemeddel? Mért dugdosod ugy azokat a szinpadi czifraságokat, mintha nem látnám, hogy a fiad-urad mellényére uj gombokat varrsz? Én meg már vagy két hét óta hiába kérlek, hogy foltozd ki a kis pompadour-zacskómat, amelyben a villásreggelimet meg az apróságaimat viszem el a hivatalba. Pedig ez a zacskó hasznosabb szolgálatokat tesz a háznak, mint ez a szinpadi jelmez.

Az anyja szelid hangon igyekezett őt lecsititani:

— De édes lányom, hisz tudod, hogy Raymond — — —

— Jelmezben tánczolja a menuettet a külügyi miniszteriumban — —

Dina minden szónál összecsücsöritette az ajkát, hogy szavainak nevetséges pathoszt kölcsönözzön.

— No, hiszen már elég hosszu ideje untat bennünket az ő pásztor menuetjével, mit Dorante ur, a franczia nemzeti zeneakadémia tanára, rendez. El akarod, hogy énekeljem neked? — — Nem, majd inkább eltánczolom — — tra — la la la la la la — — —

A menuet dallamát dúdolgatva, de még mindig dühösen olyan ellenállhatatlan komikummal lejtette

az emlegetett menuettet, hogy egyszerre maga is elnevette magát és haragja hirtelen lelohadt.

— Tudod, mamuskám, mikor hazajövök a hivatalból, olyan éhes vagyok, hogy majd meghalok, — szólalt meg ujra teljesen megszelidülve. — Máskor, ha hazajöttem, az asztal meg volt teritve és egy csésze párolgó leves várt rám, amelylyel lecsillapithattam az éhségemet, mig az ebéd elkészült; de mióta Raymond az A* elnökségére aspirál és látogatásokat fogad szobácskájában, azóta csak nagyon későn raknak nálunk tüzet, mivelhogy a konyhaszag megfertőzi a levegőt. Hacsak Raymond urfinak megvan minden kényelme; ha neki az ágyban tálalják fel a reggeli csokoládéját és ha ő menuettet tánczol a miniszter bálján; akkor minden jól van; én meglehetek akárhogyan.

Eudeline asszony arcza felderült a tomboló vihar lecsendesedésének láttára.

— Ugyan, Dina, mintha nem te volnál az, aki legjobban örül Raymond sikereinek? Ne játszad hát a rossz, irigy testvért.

— Nem vagyok irigy; csak nem vagyok olyan elvakult mint te, meg Antonin.

Ezalatt kinyitotta az ebédlőszekrény ajtaját és szerencsésen ráakadt egy kis megmaradt kocsonyára, a mama szakácsművészetének büszke diadalára, és azonnal nekifogva az elfogyasztásához, a jóllakott-

* A = Association des étudiants: egyetemi ifjuság köre.

ság és lecsillapodás ama elnéző hangulatába csapott át, melynek a legszigorubb jellemek sem tudnak ellentállani.

Ekkor jelent meg Raymond a cselekvés szinhelyén.

A lenn tomboló vihar tartama alatt egyszerkétszer kinyitotta volt szobájának ajtaját; de gyorsan magára zárta ismét, midőn Dina haragjának uj meg uj kifakadásai csapták meg a fülét. Végre, midőn Dina hangja szokott, rendes skálájába tért vissza, egy csinos, tizenötödik Lajos korabeli fiatal márki jelent meg hajporos fürtökkel és csattos czipőkkel, zöld atlasznadrágban és fodros csipkejabotval a félemeletre vezető létraforma grádics felső fokán. Eudeline Raymond ez, aki most négy évvel idősebb, mint a morangesi szép őszi napokban.

— Nini, a hugocskám itthon van! — szólt Raymond tettetett meglepetéssel.

— Ugyan hadd ezt az alakoskodást; hallottad, hogy itthon vagyok, elég nagy lármát csaptam.

Aztán élénk mozdulattal az anyja felé fordulva, szinlelt bámulat hangján kiáltott föl:

— Milyen csecse a te fiad; a te kedvenczed nagyon csecse!

Raymond, hogy kikerülje az uj zivatart, gyorsan azt kérdezte az anyjától, hogy Aubertin nem küldött-e érte?

— Nem, — felelt az anyja, — hiszen mondtam neked, ha jönne is valaki, nem engedem fel

hozzád. Még csak az kéne, hogy te Aubertin csábító ajánlatait elfogadd.

— A világért se, — szólt Dina őszinte meggyőződéssel.

Raymond habozó arczkifejezéssel nézett majd az anyjára, majd a nővérére és ez a tétova határozatlan habozás jól illett kissé zavaros szeméhez és kifejezéstelen vonásaihoz, melyek a rizspor alatt rózsásra festett arczbőr vakító zománczában elmosódtak.

— Bármit mondtok is, kedveseim, mégis azt hiszem, hogy nem kellett volna ezt az ajánlatot visszautasitanom. Igaz, hogy nem valami fényes pályakezdet lett volna ez az állás, mint a kormányzó meghitt titkára és gyermekeinek nevelője; de meg vagyok győződve róla, hogy ha ügyesen csináltam volna a dolgot, rövid néhány hónap alatt csiphettem volna valami igazán jó állást, holott itt Párisban nem viszem semmire. Ebből a jogászkodásból, amelynek nincs se vége se hossza, még ha az A. elnöki állását meg is kapom, nem tudok rajtatok segiteni. Higyjétek meg, sokkal jobb volna, ha elutaznám.

Eudeline asszony kétségbeesett taglejtéssel válaszolt:

— Hová gondolsz? Hisz az az egész Anam egy nagy büzhödt mocsár; ha ott valami napszúrást, valami májdaganatot kapnál, mi lenne belőlünk?

— Itt van Antonin!

— Hallgass! Először nincs is jogod arra, hogy elutazzál. Emlékezzél csak az apa szavaira, amelyeket Izoard ur oly gyakran ismételt. Oh, mért nincsen itt közelünkben, hogy ujra hangoztassa: »Raymond lesz a család feje és támasza. Magára vállaljon minden kötelezettséget.« Szabad egy családfőnek elhagynia a családját?

— De ha más módon nem tudja megkeresni a mindennapi kenyeret a családja számára.

Aztán lopva tekintett a nővérére és vonagló ajakkal tette hozzá:

— Bizonyos vagyok benne, hogy Dina ép igy gondolkozik.

— No, akkor nagyon csalódol, — felelt a kicsike méltatlankodva és ha a fivére most ismételte volna neki mindazt, amit még egy pillanattal ezelőtt ugyancsak az ő ajkairól hallott, azon senki se csodálkozott volna el oly őszintén, mint az indulatos kis lányka.

Raymond beérte egy mosolylyal és a mama kezéből kivéve az apró virágokkal himes tizenötödik Lajos korabeli mellényt, a fáradságáért egy csókkal jutalmazta meg.

Vannak emberek, akiknek részben ügyetlen félszegségük, részben pedig lelki sivárságuk folytán nincs meg az az adományuk, hogy hizelegni tudnának; mig vannak ismét a természettől kiválóan megáldott teremtések, akik ugyszólván születnek a világra ez adomány elbűvölő varázsával.

— Hizelgő macska, suttogta Eudeliné asszony, kit a finom, selymes, szőke bajúsznak ősz fürtjeihez tapadó enyelgő érintése felvillanyozott.

Egyszerre a bolt ajtaja éles csengetyűszóval nyilott meg és a két nőnek egyidejüleg egy és ugyanaz a gondolata volt: »Aubertinék küldenek ide Raymondért.«

Dina azonnal a lépcsőhöz tuszkolta Raymondot; Eudeliné asszony pedig a boltba sietett, hogy a rettegett ellenségnek utját állja.

De alighogy a boltba lépett, meglepetten állott meg és teljesen elváltozott hangon kiáltott fel:

— Dina, Raymond, jertek hamar!

Aztán az érkezők elébe sietett és a pénztár mellett, a melyen a »Lafarge asszony börtönórái« mellett ott hevert Eudelinné asszony pápaszeme, egy pár perczig örömrepeső felkiáltások közepett folytak a csókcsattanásos, szeretetteljes ölelkezések.

Egy zömök, alacsony termetü, nyirott fejü öreg ember karjaiból, akinek arczát hófehéren aláomló szakál hullámozta körül, Eudelinné asszony rögtön egy fiatal szép lány keblére borult, akinek őszinte, nyilttekintetü arczából sugárzott a jóság; aztán kibontakozott az ölelésből és a háttérbe kiáltotta:

— Gyertek no, gyerekek, itt van Izoard ur meg Geneviève.

Már vagy fél éve nem látták egymást, azaz hogy makacsul nem látogattak el egymáshoz, noha alig néhány utcza távolságra laktak egymástól.

Hogy mi volt a szakitás oka? Állitólag valami politikai összekoczczanás Raymond meg az öreg gyorsiró között, melynek következtében Geneviève néhány hónapra ellátogatott barátnőjéhez, Castagnazoff Zsófiához, aki Angliában mint gyakorló orvos telepedett le. Ott aztán oly hatalmasan fogta el a honvágy, hogy hirtelen vissza kellett jönnie Párisba és röviddel e hirtelen visszatérés után, midőn egyizben Eudelinék szóba kerültek, Geneviève kereken kijelentette:

— Látogassuk meg őket, papa.

— Fruska, ez pompás gondolat!

Ezalatt Dina is bejött és Geneviève nyakába borult. Még mindig nagyon szépnek találta; de azt tartotta, hogy egy kicsit megfogytak az orczái és beesett a szeme. Mosolyogva néztek össze és mindkettőjének sirásra állott a kedve; az öreg Izoard pedig mély basszusban dörmögött, hogy tüntetőn az erős férfi szerepét játszsza.

— A kis mama azt mondja, hogy én voltam a hibás fél; azért én nyujtom hát előre a békejobbom.

Eudeline asszony folyton törülgette a pápaszemét.

— Én bizony sohase tudtam, hogy tulajdonkép min vesztünk össze.

Izoard elnevette magát.

— Az igazat megvallva, magam se tudom jóformán.

— Én még ugy se, — szólt a kis Dina. — Annyit tudok csak, hogy egy vasárnap délután tör-

tént itt a boltban, amikor felavattuk az üzletet; az urak Gambettáról, meg a köztársaságról beszélgettek és egyszerre csak összekoczczantak. — — — Mondd csak, kis mama, tudod talán te, hogy mért voltunk haragban?

Geneviève erőltetetten mosolygott és az öreg Izoard azt hitte, hogy a lánya érzelmeit tolmácsolja, ha azt mondja:

— Akárhogy is legyen, ezek az oknélküli összekoczczanások a legveszedelmesebbek; olyanok, mint azok a lappangó titokzatos belső bajok, melyeknek az orvosok nem tudják a nevét. Nagyon örvendek, hogy a lányom direkt Londonból jött haza és kigyógyitott bennünket ebből a bajból. Higyjétek meg, nagyon szomoru napokat éltem én itt egyedül, magamra hagyatva ebben a nagy Párisban; meg aztán azonfelül el is keseritett az a sok gazság, amit nap nap után tapasztaltam a parlamentben; a köztársaság aranyba és szennybe fúl — — — de ne beszéljünk erről a tárgyról! Hát mit csináltatok? Hogy megy az üzlet? Tonin még mindig ott dolgozik abban a villanyos gyárban? Hát Raymond hogy van? Ő már nemsokára végez! Meg van elégedve az uj pályájával?

— Oh nagyon is, — válaszolt Eudeline aszszony gyorsan. — Majd meglátják; itthon van, mindjárt lejön. Megmondtad neki, Didine, hogy ki van itt?

Geneviève közömbös hangon mondá:

— Ne bántsátok őt.

Mire Dina fellobbanva azt felelé:

— Ne háborgassuk? Hisz ő ép ugy örül a viszontlátásnak, mint mi.

Raymond késedelmezése feszélyezte a kis társaságot. Egyikük se szólt egy szót se, némán várták, midőn egyszerre az öreg negyvennyolczas észrevette a pénztár asztalán felejtett könyvet és arczán felgyult az öröm pirja.

— Látom, kedves barátom, hogy ön a mi korunk történetéhez hiven ragaszkodik.

— Ugy-e Izoard uram, sok igaz költészet rejlik ennek a szegény asszonynak a történetében?

— És milyen igaztalan sorsra jutott szegény!

— Oh, Izoard uram — — —

— Oh, Eudeline asszony — — —

Dina és Geneviève összemosolyogtak e jól ismert szavak és hanglejtések hallatára, mely mint valami feledésbe ment régi románcz kisértő visszhangja minden beszélgetésüknek bubánatos és csüggeteg refrain-je volt mihelyt egy rég elmult korszak e két idejét túlélő képviselője együvékerült.

Ezalatt a háttérben levő üvegajtó tágra nyilott és a küszöbön megjelent egy czifra selyemrokolyáju márki, kire Geneviève meg az apja a boltra boruló esthomályban rá sem ismertek.

— Nini, hisz ez Raymond, — szólt Izoard végre ölelésre kitárt karokkal sietve feléje. — Micsoda? hát most az ember maskurába bujik, mikor a régi jóbarátjait fogadja?

Eudeliné asszony magyarázatul elmondta, hogy a fia ma este a külügyi miniszteriumban menuettet tánczol és ott is ebédel ebben a jelmezben a menuett többi tánczosaival együtt.

— Tyűh az áldóját — mondá a marseille, kinek sürü szemöldökei haragosan összeránczosodtak. Nincs szerencsém, pedig én ma azt akartam, hogy estére mind az öten elmegyünk a »Quatre sergents de la Rochelle« előadására.

Aztán, midőn látta, hogy Raymond és Geneviève elfogultan és tartózkodó habozással állnak egymással szemben tisztességteljes távolságban, mogorva hangon szólott oda a lányának:

— No, csókold meg hát. Habár márkinak öltözködik is és a miniszteriumban ebédel; azért ő mégis a mi kis Raymondunk marad.

Szerencsére teljesen beesteledett már a kis boltban, amelyben a nap csak néhány apró fénycsillagot csalt ki a faliszekrények üveggömbjeiből; csak maga Raymond láthatta volna, hogy Geneviève milyen halvány és hogy reszket egész testében. De ő erre nem is ügyelt; mert a lelke már a ma esti mulatság kecsegtető gyönyörein járt, az ifjuság ama boldog lelkesedésével, mely előre élvez minden örömet.

Oh, milyen messze, mily végtelen messze esik a mától az az ártatlan első csók, mely a morangisi erdő lombkoronái alatt csattant el!

— Hát ma Valfonéknál ebédelsz? — szólt Izoard apó, mintha kitalálta volna a fiatal ember

titkos gondolatát. — Ott majd viszontlátod a szép Marquès asszonyt, a kit a gymnáziumban láttál. Már akkor is miniszter felesége volt. Én Bordeauxban ismerkedtem meg vele, ahol husz évvel ezelőtt rhetorika tanára voltam, — — — rendkivüli tanár — — — igen az voltam én oda lenn — — soha esküt nem tettem. Annak a hölgynek a férje akkoriban, a császárság utolsó napjaiban, a leggazdagabb hajótulajdonos volt Bordeauxban; valami portugal zsidó lehetett. Valfon, az apa, hires clown és kötéltánczos, előadásokat tartott a nagy cirkuszban a fia pedig valami kis zúglapot szerkesztett és már akkor is szenvedélyes játékos volt, kiről azt hiresztelték, hogy hazárdjátékon szórja szét Marqués asszony megtakaritott pénzét, aki husz évvel később, mint Valfonné asszony második férje, nyomorult neve alatt került be a miniszteriumba. No hiszen, szép banda!

Aztán bizalmasan tette rá széles tenyerét Raymond vállára és pajkosan kérdezte:

— Hát mondsza csak fiam, az anyja vagy a lánya kedvéért bujsz te ebbe a maskarába?

— Nem tudtam, hogy Valfonéknak lányuk is van, — suttogta Geneviève elváltozott hangon.

— Igen, első házasságból van egy lánya meg egy Wilkie nevü fia, aki hajdan Raymond iskolatársa volt. A szép Florence, ha jól tudom, Jacquand Claudiussal, a dúsgazdag lyoni selyemgyáros és szenátor fiával jár jegybe.

— Milyen jól tudja Izoard bácsi mindezeket, — jegyezte meg Raymond nevetve.

— Szomszédok vagyunk, lelkem. A törvényhozó, testület meg a külügyminiszterium épületei egymással határosak; a tűzfal repkényindáin át belátunk egymás legintimebb otthonába. Meg aztán tizenöt esztendei parlamenti stenografálás után, csak gondolhatod, hogy ismerem az egész parlamentet, különösen azokat, akik magukat köztársaságiaknak vallják. Engem már el nem ámithatnak, letettem minden illusióról. Szép dolgokat hallottam róluk, mióta nem láttuk egymást.

Haragos léptekkel járkált föl és alá a boltban. — Hej! ismerem én őket töviről-hegyire, a tisztelt képviselő urakat! Nevén nevezhetnék akárhány képviselőt és honatyát, akinek törvényhozói lelkiismerete méltó volna arra, hogy amolyan szalmakoszorú czégért akasszanak fölibe, mint amilyennel az eladó szántóföldeket és az eladó csikókat jelzik. Most a parlament tárva áll minden üzérkedésnek. A folyosókon egész a bizottsági termek ajtajáig ott lézengnek és settenkednek ezek a csúf, füstös szemüvegü majompofák, ezek a ravasz ágensek iratcsomókkal a hónuk alatt, akik a tőzsde oszlopos előcsarnokában, meg az igazságügyi palotával szomszédos kávéházaiban ődöngenek. És az a derék Simeon bácsi, a hajdani zsandárezredes, aki a parlamenti quästura főnöke, szemet húny ezeknek a botrányoknak! Miért is ne! Az unokaöcscse, Ge-

nevière volt udvarlója, aki versenyagár-istálló tulajdonosa, orczátlan nyiltsággal kufárkodik a képviselőkkel és rengeteg összegeket zsebel ez ocsmány mellékfoglalkozás a révén. Történtek ott elég piszkos dolgok! A példa pedig a legmagasabb helyről jön. Az egész világ tudja; az egész világ megmondhatná, hogy annak a Valfon juniornak a belügyminiszteriumban mennyire rúgnak az adósságai és milyen nagy összeget kell, hogy a jövendőbeli veje az asztalára leolvasson, ha azt nem akarja, hogy a házasság dugába dőljön. No hiszen, mondhatom, szép erkölcstelenségek fészke ez a tisztelt miniszteri család, ahová Raymond tánczolni jár!

— Ugyan, hadd menjen csak tánczolni, Izoard bácsi, — szakitotta őt félbe a kis Dina, abbeli félelmében, hogy az a csúnya politika, mely egyszer már összeveszejtette őket, ma ujra felüti hydrafejét. — Meglátja, mi sokkal jobban fogunk mulatni, mint ő.

És egyik kezével Izoard apó izmos karjába kapaszkodva a másikkal Geneviève karcsu derekát átölelve, a következő tervvel állott elő: »A helyett, hogy a »Quatre Sergeant's« előadását megnéznék, amit máskorra halasztanak, amikor majd mindnyájan elmehetnek, a szomszéd mazarin-utczai vendéglősnél, Melanonál rendel egy ravioli levest, milanói rizst és egy jó smóringot. Ma este véletlenül nincs éjjeli-szolgálatra beosztva; mihelyt Antonin hazajön bezárják a boltot, ő megterit szépen a szobában és

aztán. — — Oh, a kis selyma! A ravioli említésére az öreg Izoard apó, a ki Garibaldinak, az olasz konyhának és főszt jének lángoló hive volt, csettintett a nyelvével és sürü szemöldökei alatt nagyokat villant a szeme.

— Áll az alku; menj kicsikém, rendeld meg az ebédet.

— Elkisérjelek? — kérdé Geneviève.

Dina, aki a lakószobában gyorsan feltűzte a kalapját, hátra fordult és Raymondra mutatva, aki őket követte volt, halkan sugta:

— Nem, maradj itt és beszélgess Raymonddal, mielőtt elmegy hazulról.

Geneviève erre nem felelt; ugy tett, mintha meg se értené.

Midőn ketten magukra maradtak a bolt hátulsó részében, ösztönszerüleg az ablakhoz húzódtak mindaketten, mintha félnének a homálytól. Hallgatagon az üvegtáblához szoritott homlokkal némán nézték, mint borul az udvarra az esthomály, mint ölt a kövezet violaszin árnyalatot, mig a kocsiszinben beraktározott képkeretek aranyozásai ugy ragyogtak, mint a leáldozó nap bucsúsugarai, melyek a tető ormát és a hársfák lombos ágait biborfénybe vonták.

— Nyujtsd ide a kezedet, Geneviève.

Geneviève rá se nézett és nem válaszolt Raymond esengő kérésére; csak oda nyujtotta remegő kis kezét, némán, szótlanul.

— Milyen hideg a kis kacsód és hogy reszket. Hát igazán félsz tőlem?

Geneviève mély megindulással válaszolt:

— Nem én, biztositlak, hogy nem.

— De igen, igen, látom, hogy félsz. Még mindég arra a rettenetes jelenetre gondolsz, mely ott fönn a szobámban játszódott le közöttünk. Oh, milyen durván és ocsmányul viselkedtem irántad és te nem panaszkodtál rám senkinek .... Szegény mamuskám. Esdve kérlek, felejtsd azt az őrült pillanatot. Hidd meg, hogy az, ami akkor megesett velem, az sohse fog többé megtörténni. Te nem vagy, nem lehetsz számomra más, mint jó barátnő, mint jó szerető testvér.

A fiatal lány ajkai körül keserü bús mosoly vonaglott.

— Nem hiszesz nekem, Geneviève? Oh, látom, látom az arczodon, hogy nem hiszed a szavamat ... Hallgass meg hát — — —

És nem is annyira, hogy érveivel meggyőzze, mint inkább szükségét érezve annak, hogy mint minden fiatal ember, elmesélje hóditásait, annak a szép lánynak, aki után hosszu ideig epedett, Raymond suttogva beszélte el neki, hogy milyen nagy szerelmi sikerei vannak künn a nagy világban, abban a hivatalos nagy világban, ahol ő ma este tánczolni fog. Most már ismeri az igazi szerelem szenvedélyét; most már tudja, milyen kevéssé hasonlit ez ama gyermeteg őrjöngés-

hez, mely egy szép napon annyira elforgatta a fejét, hogy az édes kis mamuskáját megrémitette szenvedélyes kifakadásaival és magára zúditotta haragját, minek következtében aztán hosszú hónapokig duzzogva távol maradt tőlük. Hogy haragudott rá.

Minél tovább beszélt, annál hidegebbé és merevebbé váltak Geneviève ujjai szorongató kezei közt; ugy hogy önsúlyuktól majd kisiklottak ujjai közül; de ő ezt észre se vette, valamint észre nem vette a szobát mind sürübben homályba boritó szürkületben azt a fájdalmas ironikus kifejezést, mely szavai hallatára ez imádatra való szép lány arczán sötétlett, aki feléje hajolt és oly csábitó csóktávolban volt ajkaihoz, de ah, hiába. Részletesen elmondta szerelmi regényének minden mozzanatát; elmondta, mik voltak az első szavak, amelyeket az ő nagyvilági delnőjével váltott a miniszteri páholyban, ahová őt Marquès bevezette; elmondta, hogy és mint fokozódott lassankint merészsége olyannyira, hogy eleinte félénken, később bátrabban nyujtotta neki a karját, sőt később virágokat is vitt neki.

— Mondd csak, kis mama, hisz te magad is nő vagy, gondolod, hogy igazán szeret?

Mint minden ilyen fiatal embert, őt is az a rettegés gyötörte, hogy nem veszik őt komolyan. De legjobban bántotta őt az, hogy nem fogadhatja magánál ezt a szép asszonyt, aki már kétszer vagy háromszor kifejezést adott abbeli óhajának, hogy

szeretné őt odahaza, az iróasztalánál látni. Pedig itt az ő szajna-utczai, nyomorult kis lakásán, az anyja meg a nővére közvetlen szomszédságában, nem fogadhat senkit, legkevésbé pedig egy asszonyt, egy nagyvilági hölgyet. Oh milyen irtóztató a családi élet nyomora. Édes jó Isten, mikor fog ettől a nyügtől megszabadulhatni; Ha elgondolja, hogy huszonkét éves korában, miután annyit szaladgált Pontiustól Pilátusig és literszámra fogyasztotta a tintát, még annyit se tud keresni, hogy külön szobát béreljen a városban. Mert neki egy csinos garçonszobára van szüksége, Geneviève meg fogja ezt érteni, hisz ő maga is nő — — — meg egy zongorára és egy puha süppedő szőnyegre. Marquès asszony neves művésznő, akinek gyönyörü althangja hires Páris minden szalonjában.

A sötét éj szürke hamupermetegként a földre borulva rég elöntötte a kis udvart, melyben egy fénysugár se rezdült.

Egyszerre hirtelen vakitó, fehér fényár szürődött át az ablakon, a villanyos világitás, melyet Eudeliné asszony a boltban felgyujtott. Oly váratlanul és villámgyorsasággal gyult fel az a fény, hogy Genevièvenek nem maradt ideje letörölni azokat a forró könyeket, melyek orczáin végig peregtek. Raymond úgy elcsodálkozott Geneviève bánatdúlta arczán, mint a mennyire meglepte a fiatal lányt Raymond káprázató öltözete, melyről az imént teljesen megfeledkezett. Kissé parasztos elegancziáju

mozdulattal, melyet a fiatal márki ur bizonyára igen gyakran próbálhatott, most a zsebéből egy óriási zománczozott chronometert kivett, apja egyedüli örökségét, és hirtelen felrezzenve, mondá:

— Hány óra van!? Már ugy látszik késtem.

— No, hát menj, — felelt Geneviève, ránczba szedve a homlokát.

Az udvaron kocsirobogás hallatszott; a fiakker volt az, melyet Dina hozatott a bátyja számára, mert annak fura jelmeze összecsődítette volna az utcza valamennyi lakosait. Mialatt Raymond fölsietett a szobájába az aranyzsinóros háromszögü kalapjáért meg a botjáért, Dina szeretetteljesen súgta Geneviève fülébe:

— Kár ezért sirni, kis mama; nem lát ő ott náladnál szebb lányt egyet sem.

Egyuttal behivta a két öreget is, akik a multak szép emlékeinek zsarátnokát fel-felszitogatták, igy sóhajtva: Oh, Izoard uram! — Oh, Eudeline asszonyom!

— A méltóságos márki ur utra kél. — — — Nem volnátok hajlandók őt a kocsihoz kisérni.

A bucsu nagyon melancholikus volt. A szegényes kis udvar — — a selyemtopánkák ezüst csatjainak csillogása a fiakker kocsihágcsóján — — a csipkekézelők, melyeknek fodrai bucsucsókokat szórtak az otthon maradtak felé . . .

— Azt hinné az ember, hogy mi a »Számüzött bucsuját« játszuk, — jegyezte meg Izoard

apó, ki ezen a szerencsétlen pásztormenueten végtelenül bosszankodott.

De mihelyt Raymond távozott, a rájuk nehezedő szomoruság oszladozni kezdett. Meg kellett teriteniök az asztalt, tüzet kellett rakniok a konyha kemenczéjében és meg kellett gyujtaniok a nagy kék lámpát; mert a villanylámpák feltalálójánál még petroleumlámpák divottak ám, azután diadalmasan megérkezett ravioli, amely a konyha kemenczéjén a meleg hamuban, sisteregve az egész házat betöltötte zamatos, lelketviditó füszeres illatával. És midőn aztán Antonin a kisebbik fiu, is hazajött, hogy mint minden este, a mamának boltzárásnál segitsen, a csillogó teriték és a sok jókedvü arcz láttára, különösen Izoard bácsi és Geneviève váratlan jelenlétén annyira meglepődött, hogy szemöldöknélküli s mindig kissé bámész tekintetü szeme a néma elcsodálkozás oly bamba kifejezését mutatta, melynek láttára mindnyájan elkaczagták magukat.

A lefolyt négy év alatt a két testvér közötti csodálatos ellentét még élesebben kitünt. Antonin ugy mozdulatában, mint beszédében még mindig a mesterember volt, akinek arczán néha a sulyos felelősség és a gond ránczai borongtak; alig illett be az imént kocsiba ültetett urfi fivérének. Még mindig ugyanaz a jóságos lélek sugárzott belőle és még mindig oly nehezére esett a beszéd.

— Ejnye, fikom adta lajhárja, hát még mindég nem végeztél a te vasajtaiddal és lakataiddal?

Izoard apó mély basszusa dörmögött ily vidáman, mialatt Tonin bezárta a boltot.

— Ha még egyszer belemeritek a tálba, egy farkincza se marad benne számodra.

A kicsi ma este valóban olyan lassu és olyan ügyetlen volt, mint még soha. Nagy robajjal csapkodtatta a vasajtókat, megcsörögtette a lakatot. Ebédnél még rosszabbul járt. Abbeli félelmében, hogy tele találja fröcscsenteni az abroszt, ugy reszketett, hogy alig tudta a kanalat vagy a poharat az ajkához emelni. És ha szóltak hozzá, milyen nagynehezen bökte ki a szavakat!

Geneviève aggódva nézett rá.

— Mi baja van Toncsinak? Beteg?

— Oh én! soha! Csak az a meglepetés, hogy itt láttalak benneteket — — — ennyi hosszu idő után meg aztán — — — izé, izé — —

Csak ennyit birt mondani; a mély megindultság elnémitotta az est további folyamára. Midőn Izoard apó tudni akarta, hogy mi az ujság a mühelyben és hogy a főnöke meg van-e vele elégedve, Dinának kellett helyette felelnie és ő ezt oly szószaporitással és oly meleg lelkesedéssel tette, aminőt maga Antonin sohase engedett volna meg magának.

— Hogy meg van-e elégedve a főnöke? De hiszen Toninnak a fizetésén kivül már régóta bizonyos része is van a párisi czég nyereségéből, és ezenkivül egy külön laboratoriumot rendeztek be neki, hogy ott zavartalanul kisérletezhessen és folytassa ku-

tatásait. Amig ő a laboratoriumában van, senki se meri háborgatni; még maga Esprit Cornat sem. Mert ebből a laboratoriumból ment ám világgá azóta sok uj találmány. És egy-egy uj találmányra mindig véletlenül jut olyas csodamódon. Maga ugyan nem szereti a csodákat, Izoard bácsi; de ha elmondanám magának, hogy mimódon találta fel kis villanylámpáját, ezt a kis csudalámpást. Ennek köszönhetjük most azt, hogy im mindnyájan együtt lehetünk.

— Képzeljétek csak, egy szép napon a hulladékládában, ahol a csomagolástól elhullott maradékokat tartogatjuk, egy nagy csomó fonnyadt fü száradt, melynek megmeszesitésével szórakozott . . . Én épen az nap reggel elmondtam egy: »Üdvözlégy Máriát.«

A vén negyvenczolczas félbeszakitotta:

— Oh te kis bálványimádó, hát még mindig hiszesz a te szenteidben?

— Hiszek hát, rendithetlenebbül, mint valaha; mert mindig olyankor, amidőn igy imádkoztam — —

A derék Izoard türelmetlen mozdulattal fordult Eudeline asszonyhoz:

— Hát eladnak-e valamit ezekből a lámpákból?

— Nagyon sokat adunk el. Oly nagy a kereslet, hogy sajnálom, hogy nem tartottam Dinát idehaza. Most majd kénytelen leszek idegen segitséget magam mellé fogadni . . . No, de ez csak csekély baj; más az, ami engem aggaszt. A karbonmécs gyártásához — Eudeline asszony szemmel-

mellátható büszkeséggel bökte ki ezt a terminus technikust — föltétlenül szükséges Antonin jelenléte és neki maholnap be kell állania katonának. A multkor Esprit Cornat ur itt járt nálam, hogy velem megbeszélje, mit lehetne tenni.

— Édes Istenkém, hát ugyanazt, amit Raymonddal — kotytyantott bele Dina szokott ugrifülességével.

Eudeline asszony vállat vont.

— Értsd meg leányom, hogy Raymondot oly kedvezményekben részesitik, amelyekre az öcscse nem aspirálhat. Raymond egy özvegy anya idősbik fia és a család támasza.

Eudeline asszony olyan kenetteljes és ünnepélyes nyomatékkal hangsulyozta ezt a szót, a »család támasza«, és oly ájtatosan sütötte le a szempilláit, mintha az valami magasrangu hivatal volna. Dina erre egy ellenvetést koczkáztatott meg. Antonin is támogatja a családot, sőt sokkal hathatósabban, mint a bátyja. Arról majd akkor fognak meggyőződni, ha nem lesz idehaza.

Az anya és a kis vörös ifju egyhangulag hevesen tiltakoztak:

— Oh Dina! — —

Izoard, akinek figyelmét a milanói rizskása teljesen lekötötte, felvetette a fejét.

— Hol tart Raymond a tanulmányaiban? Ő ugy látszik tétlen vesztegel.

— Ugyan Izoard barátom, ne mondja ezt,

szólt Eudeline mama méltatlankodva. Ha veszitett is egy kis időt, csak a mi kedvünkért tette. Hogy komoly állásra tehessen szert, fölvételi vizsgára jelentkezett a tanárképző intézetnél, minek következtében husz éves koráig kellett a gymnasiumban maradnia.

Hogy a tanárképzőbe nem vették föl, nem az ő hibája, hanem a vizsgázó tanár hibája, akinek bölcsészeti nézetei nem quadráltak az övéivel. Azt mondta mindenki! Raymond aztán másodszori felvételi vizsgát akart tenni; de Marqués barátja lebeszélte róla és bebizonyitotta, hogy sokkal okosabban teszi, ha a jogot végzi, hogy aztán a külügyi miniszteriumba beléphessen, ahol kezeskedik érte, hogy fényes fizetése és sokkal szebb jövője lesz, mint a tanárképezdében. Erre aztán vasszorgalommal vetette rá magát a jogtudományra és néhány hónap mulva már referendárius lesz. De előbb még — köztünk maradjon — meg fogják őt választani az »A« elnökének.

Izoard kérdőn ránczba szedte sürü szemöldökeit:

— Az »A« elnökének?

— Igen, a párisi egyetemi hallgatóság egyesülete ez. Ő már most is bizottsági tag és kilátása van rá, hogy a jövő hónapban történő választások alkalmával ő lesz az elnök.

— És mennyit jövedelmezhet neki ez az állás?

Eudeline asszony erre némi gőggel azt felelte, hogy ez az állás nem jár fizetéssel. Dina pedig nevetve tette hozzá:

— Azok az állások, amiket Raymondnak kinálnak, mind ilyenek; — előkelők, de nem járnak fizetéssel.

Antonin tiltakozni akart, de minthogy nem talált szavakat, az anyja helyette beszélt. Megmagyarázta, hogy ez az elnöki állás először is nagy előnyökkel jár; az »A« elnöke bejáratos a miniszterekhez, az Elyseébe; aztán külföldön ő képviseli Franciaországot lobogóval a kezében és keresztbekötött szalagdiszszel a mellén. Midőn Marqués, Raymond barátja, tavaly az »A« elnöke volt, egy nagyherczeg látogatott el hozzá. Különben ajánlanak az ő fiának más állásokat is. Hisz csak tegnap járt itt Aubertin ur és felajánlotta neki a személye körüli titkári állást.

Izoard felpattant székéről:

— Aubertin? Ugyanaz, akit bombákkal tettek meg India-China kormányzójának. No hiszen az is jó madár! — — És az akarta magával vinni Raymondot titkárnak?

— Gondolhatja, barátom, hogy nem egyeztem bele, szólt Eudeline asszony. Raymondnak nincs jogában, hogy bennünket elhagyjon. De ez csak azt bizonyitja, hogy ha akarná, hát kapna állást eleget. Hát még ha volna egy rendesebb lakása, ha e nyomorult padlásszoba helyett — e szavaknál az emeletre vezető lépcsőre mutatott — elegáns szobában fogadhatna.

— Lesz neki az is, mama.

Mindnyájan Tonin felé fordultak, akinek végre-

valahára megeredt a szája és többé el nem állott; akárcsak azok az ódon porlepte órák, melyek sok recsegés és roppanás meg hamis kongás után végre ütésre erednek.és aztán el se hallgatnak többé. Az ám, lesz neki egy szép harmademeleti lakása, butorokkal, gyönyörü szőnyegekkel és függönyökkel, alkalmi vételen vásárolt genuai gobelinnel; de mindez csak nehány nap mulva lesz meg, addig hát csitt. — — —

— Csókolj meg, fiam, te igazán aranyos gyerek vagy.

Eudeline asszony néma elragadtatással nyujtotta csókra hófürtökkel koszorus orczáit és örömrepesve kérdé:

— Hogy jutottál ehhez? Van tán megtakaritott pénzed?

— Az van nekem mindig — szólt a kis vörös-haju diadalmas mosolylyal. Azt pedig jobbra nem fordithatom, ugy-e mint ha — mi? — Raymondnak beszerzek mindent, amire szüksége van.

Izoard odafordult öreg barátnőjéhez.

— Jól beszél a gyerek, ha fáradságot vesz magának; de a cselekedetei még sokkal többet érnek, mint a szavai. Higyjétek meg, katonaságának kérdése most a legfontosabb. Erre a fiura mulhatatlanul szükségtek van. Ez a legalkalmasabb percz, hogy Javel Márkhoz menjünk el; ő ugyan most véletlenül nem miniszter, de nemsokára megint az lesz. — Régóta nem volt ön már nála?

— Oh nagyon régen . . . Tudom, hogy nem jól teszem, Dina gyakran mondja; de én félek ezektől a nagyuraktól. Azokban a miniszteriumokban, ahol őket fel kell keresni, annyi a szolga, meg a hivatalnok, olyan magasak a szobák és olyan aranydiszesek a mennyezetek, hogy az ember már zavarba jön, mielőtt belép. Különösen ha Javel Márk urral találom magamat szembe, mindig ugy érzem, mintha hülye és béna volnék; maga az udvariassága, meleg kézszoritása, és mézes-mázos szava az, amivel zavarba hoz. Meg aztán soh'se ád semmit és mindig ugy tesz, mintha jótéteményekkel halmozna el — — Ha kibontja az ember szép selyempapirba göngyölgetett frázisait, hát belül minden csupa üres papillota.

Izoard apó még se tágitott.

— Kezdem hinni, kedves barátnőm, hogy Javel Márk, mint sok mostani republikánus, csak olyan, mint az ügyes szinész és a jó hirnévnek örvendő hasbeszélő, aki édes szavakkal és szép taglejtésekkel fonja be a választóit. De nem baj; még mindig többet ér, mint az a képmutató Valfon és miután szent kötelessége van önnel és a gyermekeivel szemben, le kell hogy rójja; meg kell hogy fizesse, amivel tartozik.

Javel Márk nevének emlitésére, a hozzáfüződő szomoru emlékeknél fogva, fagyos légáramlat borzongott át a szobán és az ebéd hátralevő része komor hangulatban telt el. Ép a végére értek, midőn kinn kocsirobogás hallatszott, és egy kocsi állott meg az ajtó előtt. Valaki megkopogtatta a vasajtókat és

Raymondnak künn megszólaló hangja mindenkit elcsalt az asztaltól.

— Ez aztán a kaland — szólt Raymond közibük teremve, hajadon fővel, félrebillent hajfonattal; mig a vállára vetett felöltő egy csuronviz volt és csak ugy ropogott a ráfagyott dértől, noha csak a járda átelleni oldaláról jött.

Az anyja megrémült.

— Micsoda? Esik a hó odakinn, hogy olyan fehér vagy? Hisz az elébb még olyan szép volt az idő.

A vén negyvennyolczas bosszusan dörmögte;

— A mostani tavasz ép olyan hideg mint a tél, csak szeszélyesebb.

Raymond végre szóhoz juthatott és megmagyarázta, hogy a miniszteriumba ép most érkezett üzenet, miszerint de l' Huis Molin Helena, a menuett egyik pásztornéje kificzamitotta a lábát, midőn leszállt palotája lépcsőin. Huisné eleinte azt hitte, hogy Peterson, a hires svéd masseur gondos gyógykezelésével lehetővé teheti, hogy a lánya mégis tánczolhasson; de minden rögtöni segélyről le kellett mondani ugy, hogy de l' Huis Molin asszony az utolsó pillanatban kétségbeesetten jelentette, hogy Helena kisasszonynak legalább nyolcz napig kell ágyban feküdnie. Egyuttal elküldték a kosztümöt meg a szükséges hozzávalókat, az esetre, ha sikerülne egy helyettest keriteni.

— No, és tudsz valakit? kérdé Dina ártatlanul.

— Van hát, felelt Raymond. Itt vagy te!

— Ne tréfálj.

— Nem az én eszmém, hanem a Valfonnéé, aki tudja azt, hogy te oly sokszor gyakoroltad velem a menuettet, hogy már majdnem jobban tánczolod, mint jó magam. Azt mondta nekem. »Szálljon gyorsan kocsiba, barátom és hozza fel a kedves nővérét.« Szerencsére te is olyan alacsony termetü vagy, mint Helena kisasszony; itt a kosztüm, a hajdisz; öltözködjél gyorsan. — —

Dina habozva szedte ránczba finom szemöldökeit és pro forma azt kérdezte az anyjától:

— Mit gondolsz, mama?

És a mama, a jelenlevő barátok kedvéért, szintén pro forma egy pár ellenvetést tett.

— Hogy mész majd holnap hivatalba, ha ma olyan sokáig éjjelezel?

A kicsike kicsi hiján majd haragra lobbant. A hivatal? Hát amikor reggeli háromig, négyig a hivatalban kell maradnia, hogy a kormány sürgönyeit, a miniszterek szónoklatait, vagy szakosztályi tudósitásait lekopogtassa, ez sokkal fárasztóbb és korántsem olyan mulatságos... Nem, ő csak azt sajnálja, hogy itt hagyja jó barátait és nem töltheti velük az est hátralevő részét.

— Nem hallgatsz, te kis képmutató, mondá vigan Geneviève, kit Raymond hazaérkezése lethargikus álmából felébresztett. Hol is van az a kosztüm? Hadd csináljunk ebből a kis távirólányból egy aranyos kis pásztorlánykát.

Végtelen gonddal átszállitották a kosztümöt, a hozzá való apróságokkal együtt a hátsó szobába; ott kiteritettek mindent az ágyra, mely ragyogó szinek káprázta tó játékára gyult; aztán arra kérték az urakat, hogy maradjanak künn a boltban; az üvegfal előtt széjjelhuzták a spanyolfalat, mire a két nő jóizü kaczagása, ide-oda futkosása és folytonos kiszólalgatása kiséretében felöltöztették a kicsikét.

— Raymond, a hajporodat!

— Tonin, fussál a fodrászhoz!

— Be lesz zárva.

— Nyittasd ki, nincs pirositónk!

És ha a hölgyek öt perczig csendesen maradtak, az urak kezdtek idegeskedni és türelmetlenkedni:

— Gyorsan, gyorsan, siessetek . . . egymásután! A Saint Sulpice toronyórája tizet üt.

Végre félrevonták a spanyolfalat és lépteit aprózva jelent meg egy Pompadour-korabeli pásztornő, nagyvirágos, világos selyemruhában, rövid szoknyával, négyszögletesre kivágott derékkal, kezében egy felvirágozott pásztorbottal; hajporozott sürü hajkoronája bubján apró virágkalapocska himbálózott, arra a bokrétára emlékeztetve, melylyel az ujonan épült házak tetejét szokták feldisziteni. De legszebb volt rajta arczbőrének virágszirom-üdesége, az eszményi fehér gyöngyházszinü nyak, mely a derék áruló kivágásán kikandikált és melyen egy alig látható gyöngysoron két apró aranyereklye csillogott.

— Nem akart más ékszert — szólt Eudeline asszony szemrehányó hangon, mert ő nagyon büszke volt ama csekélyszámu családi ékszereire, melyeket a hajótörésnél megmentett és melyek valamelyik fiókja mélyén szunnyadtak.

Dina ezt a két kis ereklyét szerencséthozó talizmánnak tekintette, melyet soha le nem csatolt a nyakáról.

— Szegény kicsike, látszik, hogy vidékről jön! — kiáltott fel az öreg negyvennyolczas, kinek megvető mosolya leánya helyeslő tekintetét kereste, kit antiklerikális, istenellenes meggyőződésben nevelt.

Dina mulatott ezen.

— Oh kérem; ön maradt el a korszellemtől, Izoard uram, ön még ezernyolcszáztizenkettőből való.

Geneviève a lámpával köröskörül megvilágitotta a szép babát, amelyet most felöltöztetett és csak annyit mondott:

— Elég az hozzá, hogy nagyon csinos.

Dina kék szemeiből sugárzott az öröm.

— Oh édes kis mama! — Aztán mit se törődve a pirositóval, meg a hajporral a nyakába borult:

— Légy nyugodt, megvédem én őt a szép dámáktól!

Geneviève ujra ugy tett, mintha nem hallana.

— No, megyünk vagy nem megyünk? kérdé Raymond bosszusan.

Eudeline asszony még néhány pillanatnyi tü-

relmet kért, hogy Dina eltánczolhassa a menuett néhány ütemét, mert meg akart győződni róla, vajjon nem fog-e kudarczot vallani? Azonban tényleg csak anyai hiuságát akarta kielégiteni. Hiába ismételte Raymond, hogy a menuet neve »Márkinék és pásztornők« és hogy ez két egészen külön négyes — hogy a nővére sokkal kisebb, semhogy hozzá illenék, hogy márkik nem tánczolnak a pásztornőkkel.

Szebbet azért képzelni sem lehetett, mint ezt a két szalagcsokros mesebeli alakot, amint a félhomályból kibontakozva, egy foghegyről dúdolt Mozart ária dallamára lassanként a lámpa teljes fénykörébe léptek és magasra emelt karokkal, összefonódott kezekkel lejtették az ósdi tánczot, keringve, lebegve, mint Lancret* vagy Fragonard két frivol és ünnepélyes mozdulatu alakja. Aztán meghajtották magukat, egyet perdültek és a szalagcsokrok, hajfonadékok és pásztorbotok visszavonultak az udvar és a hátulsó lakás homályába, hogy aztán teljesen eltünjenek a kocsi sötétjébe, mely a csendbe borult utczákon végig robogott a kis hamupipőkével, kit oly csodás módon vittek el szomoru tüzhelyéről.

II.

A miniszterium hófehérre fagyott dérlepellel boritott udvarán, melyet a kitárt kapuszárnyak két oldalán magasba nyuló hatalmas villanylámpák, az

* Lancret meg Fragonard.

ötösével csoportositott izzó fénygulák és a homlokzat vakitó sugárözönben ragyogó ablaksora nappali verőfénynyel árasztották el néhány hintó várakozott még a járda hosszán. Időről-időre egy-egy fázósan beburkolódzó árny suhant le gyorsan a tágas lépcsőfeljáraton, melynek két oldalán két lovas katona állott mozdulatlanul odaczövekelve dérlepte hófehér köpenyében. Mindegyik elkésve távozó vendég után, kiről mindannyiszor bátran azt hihették, hogy ez már most az utolsó, — a nehéz üvegablakos ajtó ugyanoly tompa dübörgéssel csapódott be, mint amily álmosan dőltek vissza ujra az inasok az előcsarnok padjaira, hogy félbeszakadt szundikálásukat folytassák.

A fényben uszó, de üresen álló termek hosszu során keresztül fel-felcsendültek néha csengő ének és zongorahangok; utolsó visszhangjai a lezajlott ünnepélynek, mely most már az emeletre vonult, miután a földszintes termekből kiköltözött.

A pálmákkal és rózsákkal feldiszitett tágas, melegháznál is melegebb és balzsamosabb illatu lépcsőn, mely az emeletet a földszinttel összekötötte, egy Watteau-féle pásztor, Marquès Wilkie ur, a miniszter magántitkára, adatokkal szolgált két feketeruhás uriembernek, akinek egyike a Graphic rajzolója volt, a másik pedig laptudósitó, aki czeruzájával gyors kézzel jegyezgetett.

Ezek az urak ugyanis a lyoni Jacquard-szobor leleplezéséről elkésve érkeztek meg, ugy, hogy nem

nézhették végig a menuettet; noha kétszer is eltáncolták; először a földszintes disztermekben, aztán másodszor az emeleti fogadószobák nézőinek gyönyörüségére.

— Az est legszebb momentuma, amelyet a Graphicban való reproductióra legmelegebben ajánlhatok, az volt, — a titkár, egy vénleányarczu, vézna, kis kopaszfejü uriember, leereszkedő hangon beszélt az angol lapok rajzolójával, egy hatalmas óriással, kinek alig ért kötésig — amikor a két négyes, »a márkinék meg a pásztornők«, melyek mindegyike négy-négy párból állott, ezen a lépcsőn haladt fel a terembe orgona és hegedü zenekar kiséretében, amely Mozart menuettjét játszotta. Mindegyik pár a zene ütemére ritmikus taglejtésekkel aprózta lépteit és mindnyájan azon a véleményen voltak, hogy soha ennél bájosabbat nem láttak, mint ezt a zenét, ezeket a ritmikus mozdulatokat, a csillárok fényében ragyogó selymek káprázató szinjátékát, a kardmarkolatok gyöngyházszivárványait, a pásztorbotok aranyozásait, a hajfonatok, szalagcsokrok és virágos kalapok együvé olvadó tarka szinpompáját.

— Kérek egy pár nevet — szólt a laptudósító.

A titkár belemélyesztette orrczimpáit a lépcőkarfát koszoruzó nagy sárga rózsák illatos kelyhébe és igy válaszolt:

— A márkinék négyesét Florence nővérem vezette, a miniszter mostoha leánya, jegyesével,

sével, Jacquand Claudiussal, a lyoni senator és nagy gyáros fiával, akit önök bizonyára láttak oda lent a szobor leleplezésénél. A mai ünnepélyt részben a fiatal jegyespár kedvéért rendeztük. Ugyanabban a négyesben a második tánczosné volt Dejarime Nadia kisasszony, az orosz tábornok és hajdani pétervári rendőrprefektus leánya . . . A pásztornők négyesét tánczolta Molin de l' Huis Helena, a földmüvelésügyi miniszter leánya, kit az utolsó pillanatban Dina * * * kisasszony helyettesitett, a párisi társadalom egének egy uj csillaga, kinek én voltam a pásztorbotos Babinetja.

Hamiskás szemhunyorgatással és mókás ajkbigygyesztéssel hangsulyozta ezt a kitételt: »pásztorbotos Babinét!« A külügyi miniszteriumban ritkán hallani ilyen fajtáju megjegyzéseket.

— A pásztornők négyesében megemlitendő még Briant Jeanne kisasszony, Javel Márk urnak, a volt és leendő miniszternek unokahuga; Roumestoon Oktávia, a jobbpárt vezérének leánya. — — Hát még ki? Hadd gondolkozzam! — — —

Még mielőtt megtalálta volna a keresett neveket, a szomszéd szalonból pergő arpeggió zugott fel a teljes pedálerővel játszott Pleyelzongora billentyüin és egyidejüleg egy teli torokból feltörő női énekhang, vagy jobban mondva sikoly rázenditett Banville szép dalára.

Ha majdan a halál, a zord, könyörtelen,
Utolsó édes csókban összeforr velem . . .

Az intonáczió első felzokogó hangja után a fortissimo lázasan lüktető sóhajos gyors diminuendóvá halkult, melyben a hangok széthulló gyöngysorként szerteporzottak és suttogva elhaltak; csupán csak halk lehelletté finomultak, mely a végakkordok prestissimójába veszett.

— Valfonné, a miniszter neje, az édes anyám, felelt a fiatal pásztor a laptudósító néma kérdésére. Aztán könnyed, gunyos hangon tette hozzá:

— A mama többször énekelt már az est folyamán; de még egy kis szusz benne rekedt; hát most a végén azt is szélnek ereszti.

— Most, ha megengedi, visszavonulok — dörmögte a hatalmas termetü rajzoló, aki majd lerogyott, mintha ez az utolsó zenei lavina leverte volna a lábáról. A laptudósító, aki napestig vele ugyanazon utakat járta, sem látszott fürgébbnek és ruganyosabbnak.

Ezeké volt a két utolsó felöltő, amely még a ruhatárban hátramaradt. A titkár ur valószinüleg személyesen akart erről meggyőződni; azért kisérte le az urakat az üvegajtós verandáig; noha egész testében didergett a maga virágbokrétás kabátjában és szalagdiszes bugyogójában.

A hajnal halovány reggeli ködfellegein keresztül messziről az Angelus harangja csendült át a légen.

— Önök boldog emberek, uraim! Önök most aludni mehetnek.

A laptudósitó egy kukkot se szólt, hanem gyorsan, mint a patkány surrant ki a kapun. A Graphic rajzolója, aki megállott, hogy meggyujtsa szivarját, mely ép oly óriási méretü volt, mint ő maga — meg hökkenve fordult hátra.

— Önök csak nem dolgoznak ilyen kora hajnali órában?

— Már hogy ne? A miniszter már a dolgozószobájában van — nemsokára nekem is ott kell lennem. — — — Bismarcknak fogunk most befüteni.

És szinpadi cziczomáira utalva, a fiatal diplomata hozzátette:

— Ez csak ugy hiszem elég ófrancziás és pompadour tempó. Watteau-féle pásztorkosztümben Bismarckot megtánczoltatni! — Mit?

Aztán parányi finom kesztyüs majomkezecskéivel bucsut intett a rajzolónak és az óriási előcsarnokon végig sietve félvállról odavetette:

— Granvarlet, már nincs fönn senki.

A tükörsima padlózatu hangtalan termekben, amelyekben rizspor, szarvasgomba és melegházi virágok vegyes illata áradt szerte, ahol tüllfoszlányok, aranyozott papirkák, csörgők és rojtok hevertek szanaszéjjel egy fényes tüzértáncz hulladékai között, az izzó fényben uszó magas tükrök, — a fiatal diplomata arra haladtában — egy porczellánfigurára emlékeztető pásztor régi divatu árnyképét vetették vissza, amint vidáman összecsapta bokáit arra a gondolatra, hogy ő most délig milyen jól fog aludni és jóizüt kaczagva mondá:

— Ezek még azt hiszik, hogy én Bismarcknak fütök be.

Ezalatt pedig a Graphic rajzolója a néptelen, fagyott dértől csuszós boulevardon gunyosan fintorgatta telt arczát és nagyokat prüsszentve kaczagva mondogatta:

— Ez azt hiszi, hogy én elhiszem neki, hogy most Bismarcknak megy befüteni.

Az első emeleten megállt a titkár ur, hogy ott egy jégbe hütött cocqtailt felhörpintsen; aztán belépett a kis szalonba, hol a zongora mögül egy hölgynek szép vonásu kimerült arcza és álmatag szeme valamint ruhájának müvészi kivágása látszott, mely olyan fehérre volt meszelve, akár egy mecset fala.

Két kezének ujjaival a Pleyel billentyüit megmegnyomva, énekelt vagyis inkább ábrándozott.

— Hol az öreg? — kérdé a fiatal ember halkan.

Minthogy nem kapott feleletet, ujra megszólalt.

— Hát Florence? Lefeküdt már? kérdé, kiváncsi tekintettel bekandikálva a japán gyöngyfüggönyön, mely a szalont a szomszéd szobától elválasztotta.

Az éneklő szórakozottan mosolygott:

— Florence? Nem tudom!

Aztán szenvedélyes lelkesedéssel szólt:

— Ide hallgass!

Végre egy rezgő accordot megütve, torkaszakadtából énekelte:

— Ah, ha a halál . . .

És kéjesen lehunyt szempillákkal néma extásisba merült.

A fiatal Wilkie, kit minden tulzott manifestatió felizgatott, direct igen fagyos hangon mondá:

— Ez uj dal, mama, még nem hallottam tőled...

— Ma este kaptam — — bolondja vagyok

— Nagyon sikkes — mormogta a fiatal ember kémkedő tekintettel.

Mert azt anyja meg nem mondhatta, be nem vallhatta se a fiának, se senki másnak, hogy az imént ugyanezen a helyen, ugyan e szivreható preludium hangjainál mondotta ki a döntő igent és állapitotta meg a találka helyét, ahol kedvese karjaiba fog borulni. És ugyane daltöredék, amit tizszer is elénekelt, mindannyiszor visszaidézte a szinpadi jelmezben feszengő fiatal gyermek izgató emlékét, amint föléje hajolva, ajkainak szenvedélyes forró lehelletével érintette vállait és kicsikarta tőle azt az igéretet, melyet ő önkényt adott. Oh si la mort que rien . . .

A hosszukás mellékteremben, ahová Wilkie, a csilingelő gyöngyfüggönyt félretolva, betoppant, a ház ura ült a játékasztalok védő fala mögött és meglehetős szorosan simult mostohaleányához. A külügy miniszter, ki szakasztott, csak kissé halványabb képmása volt apjának, Valfon akrobata göndörhaju mulatt arczának, melynek fehér lelógó bajusza a fiúnál népies körszakállá alakult, — teljesen elveszett Marquès kisasszony fodrainak bodroza-

tába. A tizennyolcz éves fiatal leány már ma is ép oly magas és ép oly asszonyos modoru volt, mint az anyja.

A magántitkár, aki bejövet csupán a nővérét vette észre, hüledezve állott meg, midőn Florence hajporos fürtjei és rózsahajdisze mellett mostohaapjának gyapjas fejét pillantotta meg. Nem a helyzet bizalmas volta lepte meg a fajtalan fiatal embert; csupán az a körülmény, hogy az anyja, noha tudja, hogy ők ketten egyedül vannak, egy cseppet sem féltékenykedik, hanem szokása ellenére közömbösen elmerengve ül a zongoránál.

Valfonék családi körében mindenki tudta azt, hogy az asszonynak legnagyobb gondja az a meleg ragaszkodás, mit férje a mostohalánya iránt tanusit, aki Valfon asszony első házasságának gyümölcse volt. Florencze apját, a portugál születésü Marquèst Bordeauxban a tőzsdén megütötte a guta.

Mint ahogy ezt az életben rendesen tapasztaljuk, a nagy keserüséget eleintén nagy boldogság előzte meg. Valahányszor látta, hogy az egyhangulag megválasztott miniszter, a félelmetes és ravasz államférfi, mint hempergődzik a földön a két gyerekkel, Florence-al és Wilkievel, akiket ő »drága báránykáinak« nevezett., Valfonné magánkivül volt örömében, hogy a kérlelhetlen kemény, államférfiban mily erősen fejlődött ki a veleszületett apai ösztön és a kisdedek iránti szeretett.

De midőn Florence, mint minden délszaki gyü-

mölcs korán megérve, tizenöt éves lett, az anyja, aki Florence születésekor ugyanannyi idős volt, megijedt, amikor látta, hogy a mostohaapa milyen aggasztó bizalmaskodást enged meg magának a mostohaleányával szemben és nyiltan szemére lobbantotta ezt a férjének.

Valfon, akinek ereiben az akrobata fajzat vére lüktetett, csakhogy szinpadot és müsort cserélt, a méltatlankodót adta, és szinpadias léptekkel végigmérve a szobát, nagy hangon szavalgatott:

— Micsoda, ezt a gyermeket? — Kivel akarja ezt elhitetni? Nem, ha tiszta és ártatlan enyelgéseinek csak egyikéről is lemondana, azzal bevallaná bünös voltukat. Meg aztán ha Florence panaszra jönne az anyjához: »Mama! a papa haragszik rám, a papa elhanyagol. Mivel bántottam őt?« Vajjon merne-e az anyja neki erre feleletet adni. Nem-e zavarná meg azzal e fiatal szivet és lelket, ha óvatosságra intené?

Aztán folytatta veszedelmes játékát; saját hazugságával talán önön magát is ámitva és a maga kis Floflójával a leggyengédebb, a legbizalmasabb enyelgéseket engedte meg magának, különösen az anya jelenlétében.

Ezek után a szerencsétlen asszony lelkében a pokol lángja lobbant tüzre; a bensőjében izzó üszök, melyet mindenüvé magával hordozott, sivárrá égette a szivét, elperzselte egész valóját; a szemei beestek gödrükbe; szép vállai szemlátomást lesoványodtak; de azért soha egy panaszos szó, egy fájdalmas fel-

sziszszenés el nem árulta lelke gyötrelmeit. Kinek is panaszkodhatott volna? A férjének? Arról már rég lemondott. A fiának? Amint az első szót kimondotta, kinevette dőre gyanakodásait. Holott Wilkie tudta nagyon jól, jobban mint bárki, hogy a dolog hányadán van; de az ő saját fajtalansága bizonyos gyönyörüségét lelt a kaland részleteiben; ezenkivül pedig Valfon vele szemben nagyon szépen viselkedett; maga mellé vette a dolgozószobájába, beleavatta a politikai ügyekbe, szóval apailag bánt vele. Csak nem bolondult meg, hogy egy féltékeny asszony szeszélye miatt, akit a közeledő vénülés izgat és keserit, a mindenható miniszter papával összetüzzön. És a fiu ilyenkor egyet perdült a sarkán és faképnél hagyta az anyját.

Vajjon a leányával közölje-e titkos bánatát?

Hát bizony gyakran nagyon is hajlandó volt arra; de Florence igen fiatal, igen ártatlan volt. Nyiltan el kellene mondani mindent, fel kellene zavarni szüzies nyugalmát, minthogy képmutató férje helyesen jegyezte volt meg. És Valfonné visszariadt e borzasztó vallomástól; a gyermek pedig mitsem sejtett az apai magaviseletből.

Florence gyönyörü szép, kissé lassu, nehézkes teremtés volt, vakitószép hamvas arczbőrrel, nagyétüségre való, kiálló nagy junószemekkel és hegyes hófehér fogakkal.

Mikor még bábuival játszott, az öreg Valfon »emberevő leányá«-nak keresztelte őt és ez a név

pompásan illett ehhez az öntudatlan érzékiségtől duzzadó gyermeklányhoz, aki már akkor is szerette az ékszert és az illatszereket, a pompás szöveteket és a friss hust. Amint felnőtt az őt környező fényüzésben, az aranyzománczos jólét iránti előszeretete folyton fokozódott és valóban csak az ártatlanság titkos büverejének, ama láthatatlan védő tündérpánczélnak, amely a fiatal lányok szűziszép liliomfehérségét megőrzi még a fertő mocska közepett is, — köszönhette a szép Florence azt, hogy Valfon hypokrita gyengédsége és fivére aljas fajtalansága közepett nevelkedve fel, a saját lelkébe semmi tisztátalan érzés nem vegyült.

Az előkelő társaság tanuja volt ennek a családi drámának, melyről Valfonék azt hitték, hogy a világ előtt mély titok, és élénk érdeklődéssel követték hovafejlődését. Ha szinházba vagy bálterembe léptek, elől a két nő, mögöttük a miniszter ravasz arcza, minden szem kiváncsian leste mozdulatukat. Megfigyelték a tüneteket és prognosisokat vontak le belőle; egyesek ugy vélekedtek, hogy már rég consummatum est; mások ellenben amellett kardoskodtak, hogy Valfon, mint raffinált kéjencz, készakarva fékezi meg vágyait. Mindnyájan bámulták a kis öreg emberke vitális erejét, kit ez a szenvedély, ahelyett, hogy politikai ambiczióitól elvonná, még sokkal lázasabb és mohóbb cselekvésre ösztökélt.

Florence váratlan eljegyzésének hire a fiatal Jaquanddal mindenkit megdöbbentett. Eleinte azt

hitték, hogy ez a ravasz róka uj furfangja. — »Figyeljünk«.

De midőn a mende-monda valónak bizonyult és a fiatal Claudius álmos, lusta alakja többször megjelent az operában, Valfonék páholyában; midőn a miniszter maga kijelentette, hogy az esküvő nemsokára meg lesz, anélkül, hogy mindhármuk rendes életében a legcsekélyebb változás is állt volna be, még azok is kételkedni kezdtek állitásaik helyes voltában, akik tegnap még a leghatározottabban nyilatkoztak; ugy hogy nemsokára amaz érdekes, heves és lobbanékony véleményváltozás állt be, mely a társadalmi véleménynek bizonyos gyerekes és hóbortos szinezetet ad. Senki se akart többé hallani erről a kényes és kétes dologról, melyet végleg elejtettek. Pedig hát soha még ilyen érdekes stadiumban nem volt ez az ügy, mint ép most.

Noha Valfont Florence férjhezmenetele kétségbe ejtette, ez a házasság oly előnyöket biztositott neki, hogy dőreség lett volna tőle ezt ellenezni. Ő ugyanis miniszterelnök létére szavát adta, hogy a házassági szerződés másodnapján megszerzi Jacquand Tonynak, a dusgazdag lyoni selyemgyárosnak, az egy hónap óta üresedésben levő tengerészeti miniszteriumi tárczát, mire viszont Jacqunad arra kötelezte magát, hogy megfizeti a miniszter összes adósságait, aki szenvedélyes játékos volt, mielőtt a szerelem rabul ejtette szivét. Azonkivül megigérte, hogy alapit neki egy előkelő napilapot, amely elen-

gedhetetlen hatalmi főfeltétele mindenkinek, aki az irodalomban, valamint a politikában erős és mindenható befolyást akar magának biztositani. A jelen század leghiresebb és legpraktikusabb irója: Hugo Viktor volt az első. aki ezt megértette. Ez a fegyvere hiányzott Valfonnak eleddig. Gyakori miniszterkedése folyamán rendelkezésére álltak ugyan a kormánypárti lapok, a titkos alapok összes élősködő tollai; de a saját külön lapját, mely a nehéz időkben, a kegyvesztés és pangás idején, is hiven kitart mellette, azt a fegyvert, amely mindig meg van töltve és lövésre kész, azt csupán a mostohalánya móringjában, az angol és a flandriai csipkék habos hullámai között fogja megtalálni.

Csakhogy sajnos, a balsors ugy akarta, hogy ez a pompás alkalom ép akkor kinálkozzék, mikor a felesége azzal a csinos szőke fiuval, Wilkie barátjával, akibe belebolondult, komolyabb következmény nélküli flirtbe bocsátkozva, nem féltékenykedett; Florence pedig, aki eddig némán és mereven fogadta mostohaapjának enyelgéseit és öleléseit, érzékiesen kezdett vibrálni érintése alatt.

Mintha ez a Jacquand Claudius nem várhatott volna még két, három hónapig az ő házassági ajánlatával.

Hogy meggyőződjünk arról a dühös ideges izgatottságról, mely a külügyminiszter lelkében egy idő óta dult, lapozgatnunk kellene csak ama korszak hivatalos lapjában, amely rendesen olyan óvatos,

hogy szinte félénknek látszik. A furcsábbnál furcsább meggondolatlanságokat és okadatolás nélküli eljárásokat tapasztalnók, amelyek Valfon szivbeli gyötrelmeinek eredményei. Különösen ma este, a bál alkalmával, melyet a rococo jelmezbe öltözött jegyesek tiszteletére rendeztek, a miniszterelnök ur oly dühös volt, mint egy felbőszitett vadkan és haragjának epéje mindenkire ráfröcscsent, aki csak közelébe ért; mig ellenben Valfonné ura modorával éles ellentétben álló szokatlan sugaras jókedvvel bucsuzott el vendégeitől, mindegyikére egy-egy jóságos vagy ábrándozó mosolyt pazarolva.

— Vajjon mi történt itt nálunk? gondolta magában a fiatal Wilkie, midőn anyja tőszomszédságában ilyen zavartalan kettesben találta a minisztert mostohalányával.

Egyet köhintett, hogy közeledtét tudtukra adja s hangosan szólalt meg:

— Hugocskám, a Graphic közölni fogja az arczképedet, pompadour jelmezben; odaadtam a laptudósitónak arczképedet meg a Claudiusét. Te meg a vőlegényed vagytok az előtánczosok és én direkt hangsulyoztam ezt a szót »vőlegényed« a reporter előtt, aki nálam járt.

— Ahogy a dolgok most állanak — ő már nem a vőlegényem.

A fiatal leány feltekintett és fivére most vette csak észre, hogy sir.

Zavarodottan dadogta:

— Mi az, mi történt, kedves Florence?

Erre válaszul a csillogva meg-megrezdülő gyöngyfüggöny mögül a szomszéd szalonból Valfonné torokszakadtából felharsogó éneke csendült fel:

Ah, quand la mort que rien ne saurait apaiser.

Nem fejezhette be dalát. A következő perczben a miniszter talpra szökött és ökölbe szoritott kezekkel, az illemről teljesen megfeledkezve, orditotta:

— Fogsz már egyszer hallgatni, ezer mennykő!

Florence és Wilkie elsápadva néztek össze. Soha még nem tapasztalták, hogy a miniszter ilyen durván bánt volna az anyjukkal. Valfonné dühtől reszketve jelent meg a szalon küszöbén.

— A cselédség talpon van még, mondá hangosan. Meghallották!

A miniszter restelte hevességét, különösen a gyermekek előtt és tréfára akarta forditani a dolgot; mitse törődve azzal, hogy ez az ügyes hangváltozás minő hamisan hangzik.

— Azért kiálltottam olyan nagyot, hogy tulharsogjam a te althangodat és hogy behivjalak, mert szükségünk van rád. Kérdezd meg Flotól, mi a baja.

Valfonné a leányára nézett:

— Nos, mi lelt?

Florence szólni akart.

Az eljegyzésem — — — dugába dőlt — — — füstbe ment — — vége. Hangja zokogásba fult.

Az anyja azonnal melléje ült a pamlagra, meg-

fogta a kezét, mert lányának bánata mélyen meghatotta anyai szivét, noha nem vette komolyan. Bizonyára valami gyerekes összekoczczanás. Valószinüleg valami vallásos babonán vesztek össze; biztosan nem komoly a dolog.

— De igen, igen — — nagyon komoly.

Arczocskája biborra gyult a sirástól hajporos, tizenötödik Lajos korabeli hajdisze alatt, amint a boldogtalan kis márkiné zsebkendőjével törülgetve könnyes orczáit, ledörzsölte róla az egész festéket.

— De lelkem, ha egyszer ismered Claudiusnak azt a rögeszméjét, szólt Valfonné, aki ma este oly boldog volt, hogy nem tartotta lehetségesnek, miként szeretteinek egyikét bánat érhesse, — hát minek vitatkozol vallásos dolgokról?

A miniszter élénken kérdé: Tehát igaz? Vallásos ájtatoskodása az oka a ti összekoczczanástoknak?

— Más is, de különösen ez.

A miniszter hangos kaczajra fakadt, mely arczának valamennyi szemtelen durva vonását görcsösen összeránczolta.

— No ez több mint sok. Hát honnan kerül ki ez a nagy tökfilkó, hogy még. ilyen dőreségekben hisz? Francziaországban már csak két katholikus él, ő és még egy másik, aki már rég halott.

Wilkie a miniszter szójátékát ugy fogadta, mint egy rég ismert mondást és miután eleget kaczagott rajta, azt mondá:

— Valfon papa, ne ámitsd magad; a fiatal generáczió nagyon hivő és nagyon hajlik a miszticizmusra.

— Lehet. — A miniszter vállat vont. — De azért még mindig nem tudom, hogy mit akar ez a Claudius? Az ő kedvéért egyeztem bele, hogy a polgári esküvőt az egyházi áldás kövesse; noha összes választóim meg fognak érte orrolni. Hát mit akar még?

A fiatal leány anyja szeretetteljes beczézgetése alatt lecsillapult és nyugodtan felelt:

— Más feleséget akar. És ő ezt nem titkolta előttem.

— Megbolondultál?

— Nem én! Hirtelen bolondult bele a szép Dinába, Raymond nővérébe.

— Tyüh az áldóját, kezd a dolog komolylyá válni.

A titkár ur ezt a fogai közt mormogta.

Valfon mogorván kérdé:

— Mi volna ezen komoly?

— Mi? Az, hogy ez a kis pásztorkalapos selyma egy északa alatt mindnyájunkat elbüvölt; az öreg Dejarinet, Javel Markot; még a kövér Numa is tüzet fogott. Én mint a kicsike tánczosa, tudom ezt legjobban és nem csodálom, hogy Claudius olyan gyorsan lobot vetett.

Valfon mozdulatlan arczczal állott szemközt a pamlaggal, melyen Florence az anyja mellett ült és dühösen harapdálta a körmeit, ami e bámulatos ön-

uralmat tanusitó ember benső izgatottságának egyedüli jele volt.

— Hallod, Floflo, szólalt meg egyszerre, mondd meg egész körülményesen, hogy mi történt köztetek.

— Ugy volt, hogy — — —

A fiatal leány félig behunyt szemmel kuszálta össze müvészies hajfrizuráját anyja fedetlen vállain és minden szónál meg-megroppantotta a rendkivül finom müvü indiai legyező kis elefántcsontpálczikáit, melyeket idegesen folyton szétbontott és összehajtogatott.

— Mihelyt az a kis Eudeline leány Huis Helena jelmezében megjelent, Claudius olyan volt, mintha kicserélték volna. Szórakozottan, mord arczczal bámult a kis liliputi pásztornőre és a két négyes közti szünetben addig nem nyugodott, mig Raymond be nem mutatta nővérének. Kétszer járták együtt a keringöt; aztán Claudius a büffethez vezette a leányt, ahová én őket követtem. Rám sem hederitettek; láttam, hogy az a kis fruska foghegyről szürcsölgette a serbetjét és ártatlan arczot vágva beszélt az ima hathatóságáról. Mondom, hogy ami szakitásunkban a vallásnak van szerepe. Az egész idő alatt arról beszélgettek. A kicsike nagyon jártas a hittanban, a keblén fityegett a szentelt érem. Végre meguntam a dolgot és figyelmeztettem Claudiust, hogy ha mégegyszer tánczol a kis távirdásznővel, én szakitok vele. Erre ő azt felelte, hogy sajnos, már lefoglalta a következő tánczra is . . . »No hát akkor mondj le valami ürügy alatt!«

Láttam, mint közelit habozva tánczosnőjéhez, mialatt a zenekar a táncz első ütemeire rázenditett Látszott rajta, hogy gondolkozik, habozik . . .

— Ő mindig habozik — már ilyen a természete szólt Wilkie.

— Az én természetem nem!

Florence e szavakat haragosan bökte ki és a szenvedett sértés emlékétől piborra gyuló arczczal tette hozzá:

— És ő mégis vele tánczolta a polkát.

Ideges zokogás akasztotta meg a hangját és a kis legyező valamennyi pálczikája szilánkokra törve hullott a padlóra. Valfonné, kit leányának izgatottsága bántott, ámbár most más dolgokon járt az esze, megfogta mind a két kezét és vigasztalta:

— Hadd beszéljen tovább, dünnyögte a miniszter.

— Ez az egész — suttogta Florence. — — Képzeljétek, az a Claudius még olyan szemtelen volt és a tüzértánczot velem akarta tánczolni, melyre már előbb lekötött. Ürügyül azt mondtam, hogy rosszul érzem magamat és igy alkalmat nyujtottam arra, hogy mellém ülhessen és bocsánatot kérjen. De nem, ő szépen visszatért a távirdászlányhoz és reggelig együtt tánczoltak. No, nem szakitás ez?

Egy perczig mély csend állott be. A hajnali szürkület első derengésében, mely az ablaktáblákat megvilágitotta és az égő lámpák sárgás fényét elhomályositotta, az életre ébredő Páris tompa lármája,

az inasok nesztelen surranásai, a kioltott csillárok csilingelése, egy-egy végsőt lobbanó láng utolsó fellobanása közepett a jelmezben és gondolkozásmódban egymástól oly teljesen elütő kis csoport, mely a játékszoba egy kis szögletében összebujt, aggódva nézett össze; de mindegyikük csak a felét árulta el annak, amit gondolt.

Mennyi esemény játszódott le szemük előtt e rövid, már is eltünt álommá vált bál ideje alatt! A Mozartmenuett hegedüinek szabályos, majdnem ünnepélyes ütemei sok illuziót, sok reményt vittek el dalszárnyaikon; persze egyes reményeket érintetlenül hagytak. A sértett büszkeség nehéz ragyogó könycseppjei rezegtek Florence nagy szemeiben; az anyja szemeiben be nem vallható öröm villámai lobogtak; Valfon pedig, noha sokat veszitett mostohalánya házasságának dugába dőlésével, titkos kéjjel gondolt arra, hogy Florence itthon marad, hogy tovább is a térdeire ültetheti és a szivére ölelheti. Szinlelt harag volt tehát csupán, mely ajkai körül vonaglott, midőn a feleségének szemére vetette, hogy minden bajnak csak ő az oka, mert annyira belebolondult abba a koldusfamiliába.

— Azok a, hogy is hijják? Igen, tudom már, azok az Eudelineék. Először meghivtad azt a fodrászlegény fejü fiut, aki sütővassal kibodoritott hajával jó parthiet akar hajhászni. Aztán a fivére révén közénk jutott a huga is, ez a kis Dina, aki szintén ravasz kis rókának látszik.

Valfonné hősiesen tiltakozott.

— Hallgass! — — A leányról egy szót se szólok. — — Azt csak egyszer láttam, azt nem ismerem. De Raymond, a családi vértanu, aki szép, mint amilyen Jézus lehetett huszéves korában és aki ép ugy hordja a keresztjét az egész életen át, nem, az sokkal istenibb, semhogy a te kicsinyes önzésed megérthetné. Ne ócsárold, megtiltom!

Lázas izgatottsága, szerelmes méltatlankodása, az imént szenvedett sértés, melynek nyomát a homlokán sötétlő ráncz elárulta, mindez hozzájárult, hogy szenvedélyes lelkesedésre gyúljon és a hajdan csodaszép, remek vállú asszony, néhány muló perczre visszanyerte klasszikus szépségének tiszta vonásait. Oly nagymérvü izgatottság dúlt a lelkében, hogy ha a gyermekek jelenléte meg nem akadályozza, odakiáltotta volna a férjének, ennek a gaz képmutatónak, aki miatt annyit szenvedett:

— Igen, az akit emlegetsz, szép és én szeretem — és ma éjjel szerelmet esküdtem neki, itt a szomszéd szobában; hallod, szerelmet. No, most szólj; merj csak szólani, majd megfelelek én neked.

És férje olyan jól értette őt, olyan féktelen indulat kitörését látta előre, hogy nem erősködött tovább.

— Utóvégre, ha én vesztek is egy lapot, az öreg Jacquand veszit egy miniszteri tárczát; mert azt csak nem kivánhatja, hogy a fia sértő magatartása után én őt tengerészeti miniszternek nevezzem ki.

— Oh, Claudius nem igen óhajtotta, hogy az apja miniszter legyen. Akkor még neki kellett volna Lyonba menni, hogy a gyárak felügyeletét magára vállalja.

Florence a nagy fali tükör előtt állott és kissé megvigasztalódva nyugodtan tárgyalta a dolgot, mialatt hajából kiszedegette a virágot. Mostoha-apja átölelte karcsu derekát azzal a kétértelmü gyengédséggel, mely vele szemben minden mozdulatát jellemezte.

— Menj aludni, menj, édes Floflokám; még ebben az ügyben nem mondtuk az utolsó szót. Bármilyen balga is legyen a vőlegényed, annyi esze csak lesz, hogy egy ily sehonnai leánykát, akit az ember szeretőül is megszerezhet, nem fog feleségül venni.

Florencze tagadólag rázta a fejét:

— Látszik, hogy nem ismered.

— Igaza van, papa, szólt Wilkie, aki azon mesterkedett, hogy Florence szétszedett legyezőjét ujra összeállitsa. Claudius olyan jó bolond, aki azt hiszi, hogy becsületét veszti ezen a földön és örökké elkárhozik a másvilágon, ha nem a legnemesebb szándékkal udvarolna egy csinos leánynak. Meg vagyok hát győződve róla, hogy ha valóban szerelmes Dinába, hát meg is fogja kérni a kezét. Az igaz, hogy sokáig fogja huzni halasztani, mert a fiu örökké habozik és ingadozik. Valóságos inga! Ez onnan van, mert oly vézna és hosszu. Azért hát kijelentem az én kis Florenceomnak, hogy ha csak egy

pirinkót is kivánja, — ezzel a nővéréhez közelebb huzódott és fonnyadt, maliciosus arczával, mely jelmezének szinpompájában még vénebbnek látszott, meg érintette Florence könyes orczáit — magamra vállalom, hogy őt Claudiussal kibékitem, még mielőtt a legkisebb lépést tette volna és hogy házasságukat minden fáradság nélkül, ujra nyélbeütöm, mint ahogy összeállitottam ezt a legyezőt.

Florence kezébe vette a legyezőt, melynek részei nagyon ügyesen össze voltak illesztve.

— Hogy fogod azt dülőre hajtani?

— Az már a mi titkunk és azt csak a mamával fogom közölni, aki segédkezet fog nyujtani, ha itt lesz az ideje. Hallod mama?

— Mit? kérdé Valfonné, aki ujra elmerengett édes álmodozásaiba.

A miniszter, aki jól olvasott neje lelkében, gúnyosan röhögött.

— Látjátok, hogy a szegény mama már nem is hallgatja, mit beszélünk. Az álom elnyomja. Menjünk aludni.

Mig ők hálószobáikba vonultak vissza, a miniszteri lakosztály részben kaczér, részben fejedelmi pompáju hálószobáiba, melyeket egy intelligens kárpitos, Wilkie felügyelete alatt, aki a család művésze volt, teljesen kivetkőztetett volt hajdani szálloda-jellegükből, az alatt Dina, a nagy izgatottság ártatlan okozója, anyja oldalán aludt vagy legalább ugy tett, mintha aludna a csodalámpához czimzett boit hátsó részében. Eudeline

asszony szerette volna kikérdezni a kicsikét, hogy a bál részleteit megtudhassa; de szegény majd ledobbant a fáradtságtól és az álom azonnal elnyomta. Szegény anyja, ki mint a legtöbb idősebb ember, egy bizonyos éjszakái óra elmultával nem tudott többé elaludni, nagynehezen kényszeritette magát, hogy mozdulatlanul feküdjék ágyában az éjjeli lámpa félhomályában, mellette alvó lánya halk lélegzetét és Raymond ide s tova járkálását hallgatva.

Noha jóval több mint egy órája mult el annak, hogy Raymond hazakisérte nővérét, nem tudta magát arra határozni, hogy ő is lefeküdjék. Félig levetkőzve sétálgatott föl és alá a szobában, melynek oly alacsony volt a mennyezete, hogy frizurájának hajpora hozzádörzsölődött. Aztán meg-megállt és megvetően nézte a szegényes vaságyat, a fenyőasztalt és a három különféle szalmaszéket. Oh milyen furcsa ellentéteket tapasztalunk a párisi existentiák között, amelyek a csillárok fényében ugy ragyognak és aztán odahaza a nyomor és a gond sötétségében killobbannak. Beh gonosz gondolatokat szül ez az ellentét egy szegény egyetemi hallgatóban, ha eszébe jut, hogy nincs egy krajczár vagyona, nincs semmi egyebe, csupán egy fekete frakkja és néhány előkelő ismeretsége, amikor valami fényes nagyvilági ünnepély után reggel a maga szomoru hónapos szobájába vagy szegényes családi otthonába tér vissza. Ha az illető gonosz lelkü és ha lehangoltsága irigykedéssé fajul petroleum és dynamit-merényleteken, társa-

dalmi megtorlásokon jár vérengző álmodozása; ha pedig gyengelelkü, korlátolt eszü ember, életének hány szép óráját fecsérli terméketlen hiu ábrándozásokkal és tépelődésekkel.

A jogi szakmunkákkal megrakott asztal előtt, melyen Valfonné arczképe pompás plüskeretben tündökölt szép szemének és hófehér vállainak vakító szépségében, Raymond magasra tartja a lámpát és szive büszkén dobog ama gondolatra, hogy ez az asszony, egy államférfi felesége, ama nők egyike, akikkel egész Európa foglalkozik, még néhány perczczel ezelőtt a zongoránál ülve, halkan mesélte el neki élte egész bizalmas történetét, lelki gyötrelmeit és szerelmesen a fülébe sugta:

— Szeress, vigasztalj!

Mig egy távoli keringő elhaló rythmusa ringatta zenehangjain a fátyolozott női hang szenvedélyes vallomásait, előkelő férfiak tisztelegtek előtte: szenátorok, képviselők, miniszterek, diplomaták, piros vagy zöld nyakkendős uri emberek. Előkelő fők hajtották meg magukat előtte; idegenszerü hanglejtéssel köszönték meg fényes ünnepét; de ő meg se fordult, alig válaszolt; egyik kezét a billentyükön járatta, a másikkal pedig melegen szorongatta Raymond finom, vékony ujjait, melyek a márkijelmez himzett kézelőjéből fehérlettek és melyeket idegeinek lázas szenvedélyével izgatottan szorongatott és szinte összezuzott, mitse törődve azzal, hogy látják-e vagy se. Oh minő pajkos pillantással mérte őt az a kis pupos

képviselő, midőn Valfonnét üdvözölte estélye sikeréhez; minő irigy és ledér iróniára való tekintettel siklott végig villogó szeme a szép asszony telt karjának gyönyörü körvonalain, le a szerelmesen enyelgő ujjakig.

Mit adott volna érte, ha ő lehetne Raymond helyében, ha ő élvezné egy ilyen szenvedély boldogitó hódolatát, még a nyomor, még ez undok padlásszoba árán is?

Eudeline asszony, aki a spanyolfal mögötti ágyából megfigyelte fia minden lépését, hallotta, mint halad le tapogatózva a lépcsőn, mint tölti meg a konyhán a vizeskorsót és halkan kérdé:

— Nem mész aludni, fiam?

— Hisz te se alszol, mama! Hát Dina?

— Oh Dina ugy beledőlt az ágyba, akár egy darab fa. Nagyon sokat tánczolhatott.

— Egész éjjel szakadatlanul. Különben előrelátható volt. Az ő menuetje valóságos diadalt aratott.

A mamák sohase tudnak semmit, vagy legalább sohase tudnak eleget.

— Oh a kis alamuszi, suttogta Eudeline asszony, minderről egy kukkot se szólt. Sőt ugy láttam, mikor lefeküdt, mintha felhős volna az arcza.

Raymond a spanyolfal mellé lopódzkodott és egész halkan odasugta az anyjának:

— Biztos vagy benne, hogy Dina alszik? No hát akkor hallgass ide. Arról fogalmad sem lehet, hogy a te lányod milyen elragadtató volt mint

pásztorleány; a többi lányokat mind kis köténykéjének zsebébe dugta, mind!... Mindenütt azt suttogták: »Ki ez? Honnan cseppent ide az a kis drágagyöngy. Maga Javel Márk is — — — — —

— A mi Javelunk?

— Igen, a mi Javel Márkunk — aki folyton ott settenkedik Valfonék körül, mert üresedésben áll egy tárcza, a tengerészeti miniszter tárczája, melyet magának óhajt megkaparinthatni. Őrá is hatalmas benyomást tett a lányod. Meghivta Dinát, hogy jöjjön el — arra a bálra, mit ő Jeanne unokahuga születésnapjára rendez. Én megigérten a te nevedben, az magától értetődik. Javel Márk sok tekintetben jó szolgálatot tehet nekünk. Olyan kedélyes, olyan szolgálatrakész. Igazán, az ember hamis és helytelen fogalmat alkot gyakran másokról — — —

— Emlékszel még Mauglas urra, az iróra? Ha Izoardékat hallja az ember beszélni, ez a Mauglas titkos rendőrkém, akinek az a feladata, hogy a Párisban megtelepedett orosz menekülteket nyomozza. Voltak rá bizonyitékok. Antonin visszajött Londonból és határozottan ellene vallott. No lám, pedig szó sincs róla. Ma éjjel Mauglasval találkoztam a miniszter bálján; körülfogták, beczézgették, kényeztették; mindenki a karinthiai tánczokról szóló értekezletét dicsérte... No hiszen, szép kém, mondhatom! — — — Csodadolgokat mesélt a menuet eredetéről és én nagyon büszke voltam arra, hogy ott találkoztam vele.

Eudeline asszony a maga spanyolfala mögött szintén igen büszke és boldog volt abbeli tudatában, hogy az ő Raymondja meg az ő Dinája mindezekkel az előkelő emberekkel érintkeznek. Hogy örülne szegény apjuk, ha láthatná, hogy az ő gyermekei Páris legelőkelőbb társaságában mozognak. Anyai reményeinek izgatottságában, a gyermekei előtt nyiló fényes jövő káprázтató perspektivájának láttára a derék jó asszony jobbra-balra forgolódott és egyszerkétszer nagyokat recsegett alatta a vaságy, melynek fejénél a madonna gypszszobra, leánya bérmálásának fényképfelvétele és a falra függesztett nagy szentelt olvasók őrködtek álmuk felett. Egyszerre meghalkuló hangon, ajkait szinte odatapasztva a spanyolfalhoz, kérdé:

— Hát a te sikereidről nem szólsz semmit, fiam? Mert bizonyára voltak már sikereid. Boldog vagy, fiam?

— Olyan boldog vagyok anyám, hogy nincs szó, amelylyel elmondhatnám, felelt Raymond halkan, nagy pathoszszal.

— Megérdemled, hisz olyan jó és szép vagy, fiam.

Nem látja ugyan, de maga elé képzeli a szép ifjut rövid rococco bugyogóban, csattos-czipőben és hajporos hosszu hajfonadékával. A vizes korsó, melyet jobbjában tart, kissé nyárspolgári jelleget ad ugyan nagyuri külsejének, de az anyja erre nem gondol.

— Nem én, anyám; ő az, aki szép is, meg jó is! Oh ha te ismernéd!

— Igazad van, a jóság meglátszik az arczán. Mindennap megnézem, amikor kitakaritom a szobádat. Csak azzal nem vagyok tisztában, hogy hány éves; mert hát utóvégre Wilkie huszonhatéves, annyi idős mint te. Igaz, hogy én vén leánykoromban mentem férjhez, ő meg fiatalon.

— Ő még gyerek volt, igazi gyerek, akivel az első férje ugy játszott, mint valami bábuval, mig a második férje kinozta. Oh a nyomorult; no de most ám ne merje bántani, mert lesz, aki védelmére kel.

Eudeline asszony megrezzent.

— Vigyázz, drágám! Az a Valfon félelmetes ember.

— Nem félek tőle. Két éve naponta vivok egy óra hosszat az egyletben. Különben légy nyugodt, tette hozzá, midőn hallotta, hogy az anyja izgatottan felsóhajt. Valfon ép oly gyáva, mint gonosz. Nagyon erős ember hirében áll, becsületbeli ügyekben birónak választják, de sohase verekszik meg. No, és most jó éjszakát, édes anyám, vagyis jobban mondva jó reggelt. Megyek aludni.

Szerencsére Raymond nem hozta le a lámpáját és a spanyolfaltól eltakart éjjeli lámpa halvány fényében Eudeline asszony nem vehette észre azt a mosolyt, mely Dina ajkai körül lebeg, aki lehunyt szemekkel, az álom rythmikus szabályos lehelletétől pihegő kebellel anyja mellett pihenve, egy szót se veszitett párbeszédjükből.

(Vége az első kötetnek.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

A CSALÁD TÁMASZA

REGÉNY

IRTA

DAUDET ALFONZ

FRANCZIA EREDETIBŐL FORDÍTOTTA

GERŐNÉ-CSERHALMI IRÉN

EGYEDÜL JOGOSÍTOTT FORDÍTÁS

MÁSODIK KÖTET

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA
1898

M. N. MÚZEUM KÖNYV-TÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

R 2
14.993/7/2
M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Növedéknapló
1898 év 820. sz.
R 1965

Budapest. Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.

III.

Raymondunk husz éves korában feltünően csinos fiu volt, aki modern ifjaink módjára, nagy gondot forditott külső megjelenésére, ez volt első szerelmes kalandja.

Mert Geneviévevel való gyerekes szerelmeskedése, mely oly szánalmas véget ért, valamint muló flirtelései a kis külváros egyes kisasszonykáival, nem mehettek komoly szerelemszámba. De Valfonnéval való légyottja nagyvilági életének sokat igérő kezdete, a nőcsábitás fényes pályájának hajnalderengése volt. Raymond hónapok óta bejáratos volt a hajdan csodaszép asszony szalonjaiba, aki azonnal belebolondult Raymond fiatalságába és aranyfürtjeibe és az ifjú már régóta ura lehetett volna a helyzetnek, ha korának gyerekes félénksége vissza nem tartja őt.

Honnan ered ez a félénk tartózkodás, mely a fiatal, szép és intelligens ifjakat a nőkkel szemben megszállja? Mi okozza mozdulataik meg beszédjük leküzdhetetlen feszélyezettségét, amelyben a nők sohse akarnak hinni? Első sorban idegesség okozza; ide-

gesség, melynek sokféle és bonyolódott okai vannak, amilyen például első sorban a pénzhiány vagyis inkább a pénz szokatlan volta.

Ha Raymond több pénzzel rendelkezett volna vagy ha Páris valamely zugában egy fényesen berendezett nagyúri kényelmü lakásban laknék, ahol kedvesét fogadhatja, nem egyszer sokkal nagyobb vakmerőséget tanusitott volna. Hányszor ragadta volna üstökön a kinálkozó muló alkalmat! Igy pedig szemérmetesen behunyta a szemét, hogy meg ne lássa a csábitó alkalmat és kitérhessen előle.

Ez egyszer azonban kénytelen volt beleegyezni Valfonné határozottan megállapitott találkájába. »Pont háromkor a Saint Gervais kapu előtt. Ebédig szabad vagyok.«

Lelkét azonban az a gyötrő gond, az az aggódó nyugtalanság mardosta:

— Hová vezessem?

Eleintén Antonin royaltéri szobájára gondolt. De az ódon ház padlós folyosói olyan ósdiak, a butorzata olyan szerény; meg aztán a miseruhahimzőnő nem méltó szomszédja ám egy miniszter feleségének. Ekkor jutott eszébe egy kis hotel garni, melynek tulajdonosnője a lyrai szinház egy volt énekesnője volt, ki akkoriban albérlőinek egyikével, Antonin egy barátjával, élt közös háztartásban. Az emlitett fiatal ember nem egyszer hitta meg ebédre a két Eudeline testvért szép kedveséhez és a ház Raymondra annál kedvezőbb benyomást tett, mert két kijárata volt, az

egyik a boulevard Beaumarchaisra, a másik az Amelot-utczára nyilott.

De honnan vegyen annyi pénzt? Ez volt a másik gyötrő gond. A miniszteri bál estélye, a jelmez, a czipők, keztyük, kocsi teljesen kifosztotta ugy a mama takarékperselyét mint Antonin erszényét. Ez oldalról hát nem jöhet segély. A quai d'Orsay nagy bál utáni reggelen lázasan és álmatlanul hánykolódott tetőalatti kis szobájának nyekergő vaságyán, midőn hirtelen Alexis villant eszébe, apja volt könyvelőjének a neve, kit az egyetemi hallgatók egyesületéhez pénztárnoknak protegált be. A Mazarin-palota toronyórája, melyhez az egész városrész, tehát a csudalámpához czimzett üzlet is alkalmazkodott, tizet ütött. Raymond gyorsan felöltözködött, mert most már biztos volt benne, hogy megszerzi a szükséges néhány aranyat.

Az Iskola-utcza negyvenedik száma alatt, ama óriási kettős-épületek egyikében, melyek mind egy kaptafára épültek és hol a márvány-utánzat az egyedüli fényüzés, amit az épitők megengedtek maguknak, a párisi egyetemi hallgatók egylete az udvari hátsó öt emeletet foglalta el. Az egylet természetesen áttörette a polgári kis lakások szobáinak falait, melyek meganynyian egyformán egy-egy rózsaszin mennyezetü, krémszinfalu szalonból, néhány hálószobából, egy rikitó falfestményekkel és gipsz-stukkaturákkal ékitett öltözőből és fürdőszobából állottak és helyükbe hatalmas jogi meg orvostudományi könyvtárt, könyvelő-

irodát, hidrotherapiai termet és vivótermet rendeztetett be. Azóta gyarapodott az egylet; de ezernyolczszáznyolczvanhét ama csipős reggelén, amikor Raymond gyors léptekkel haladt végig az Iskola-utcza járdáján, melyet a lefolyt éjszaka dere sikos és fényes lepellel boritott, az egylet szakasztott olyan volt még, mint amilyennek ez a leirás vázolja.

A pénztárnak berendezett félemeleten a teremszolga, aki épen tüzet rakott, azt felelte a fiatal Eudeline urnak, midőn ez afeletti meglepetésének adott kifejezést, hogy Alexis még nem jött be.

— Oh Alexis ur ma nem is jön be, sőt valószinüleg holnap se. Burgundiában férjhez adta most egyik testvérhugát.

Az életben az ilyen közbejövő csekély esélyek kataszropha fontosságot nyernek és azok a szavak, melyekben az ilyen kataszrophák összefoglaltatnak és amelyeket szinpadi nyelven jelszónak hivnak, lesujtó mennykövekként szakadnak lelkünkre. Raymond egy pillanatig megsemmisülten állott meg és hallgatta, mint pattog a tüz és mint zúg a fülébe a szolga hangja, aki buta és végzetes szavait ismételte.

Vajjon most kitől kérjen pénzt? A bizottság harminczhárom tagjának egyikétől, kedves pajtásainak valamelyikétől? Csakhogy ebben a bizottságban dől el ám az ő elnöksége, amelyet ilyen éhenkórász koldusra való fölléptével könynyen veszélyeztethet. Találomra felment a könyv-

tárba, mely a nap ez órájában hideg és elhagyatott, az ablakokon jégvirágok csillognak, mert a terem még nincsen fütve. Csupán a gyógyszerészi könyvtárteremben lobog egy kis kokusztüz; és a kandalló előtt valami szegény ördög ült, valami román vagy oláh fiu, egy óriási kodexszel a térdein, hatalmas meleg czipóval a kezében. Beesett orczákkal, falánk szemekkel mohón falatozott, olvasott és melegedett, mig egész arczán a testét átjáró meleg és a falatozás jóleső érzésének mennyei idvezültsége tükröződött.

Ettől kérjen tán három aranyat?

Eudeline nesztelenül tette be az ajtót és egy pillanatra elvonatkozva önző gondjaitól, azon gondolkodott, hogy ennek az egyletnek, mely oly sok tekintetben nevetséges és henczegő, ennek a tenyészdének, ahol embryoban lévő államférfiakat és országgyülési képviselőket költenek ki mesterséges uton, vannak fényoldalai is: nagylelkü, testvéri összetartásra és jótékony szánalomra valló nemes vonásai, amelyekkel nem is dicsekszik.

A teremszolgán meg a házmesternőn s egy kis groomon kivül, akinek nem volt más neve, csak az hogy: te kölyök, és aki rendszerint odébb állott, mihelyt megkapta első havi fizetését, nem volt az egyletnek más szolgaszemélyzete.

— Gyere ide, te kölyök, vidd el hamar ezt a levelet Marqués urnak a külügyminiszteriumba, szólt Raymond, egy levélkét kézbesitve a kis inasnak,

melyet az imént irt Alexis iróasztalán és melyre lázas türelmetlenséggel várta a választ.

Mióta ők ketten összebarátkoztak, közölük mindig a szegényebbik kölcsönzött pénzt a másiknak, az önző Marquésnak, aki már a lyczeumban is czynikusan kijelentette: »Én mindég kérek pénzt kölcsön, amikor csak lehet, de én soha senkinek nem kölcsönzök.«

Annál nagyobb volt Raymond meglepetése és öröme, midőn az inas quai d'Orsayról a következő válaszszal érkezett vissza:

— Három aranyat kérsz, barátom. Nesze, itt van öt. És ne köszönd meg, mert amit én akarok tőled kérni, az sokkal értékesebb és becsesebb, mint egy pénzbeli szivesség. Ma este kilenczkor várlak az A. dohányzójában. Néhány fiuval van ott találkám, akik velem együtt a te megválasztatásod érdekében dolgoznak; ott fogom neked előadni szivem legkedvesebb óhaját.

Raymond egy pillanatig se törte a fejét azon, vajjon mi lehet ez az óhajtás; az első légyott nyugtalan mámora, a szoba berendezése, a kocsisnak adott utasitások teljesen igénybevették egész énjét. Röviddel három óra előtt ott állott a kocsija a Városház-tér ódon temploma előtt, hova sikkben és divatban iránytadó előkelő hölgyek jártak el, hogy Allegri és Palestrina gyönyörü egyházi zenéjét meghallgassák, melyet Páris legkitünőbb művészkara adott elő. Midőn a hivatalos nagy világ egy

ilyen ismert delnője, mint Valfonné, világos nappal halad végig a félreeső plébánia dombos feljáratán világos dolog, hogy a közeli nagyhét egyházi zenei előadásaira abonnálja magát és igy nem kelthet gyanút.

Raymond nagy sebbel-lobbal nyitotta ki a kocsi ajtaját. Valfonné gyorsan szállt be, halkan a fülébe sugta: »Jó napot« és Raymond egyik kezét piczi világos keztyübe szoritott kacsói közt szorongatva, a fátyol alatt ajkaihoz tapasztotta. Aztán meg se moczczant többé. Igy ültek sokáig szótlanul egymás mellett, szorosan egymáshoz simulva, mialatt a kocsi, kerekeinek ruganyos sebességével, tovaröpitette őket. Noha Valfonné volt az idősbik. mégis ő volt izgatottabb. A szép asszony ama nagyvilági delnők egyike volt, akiknél a szépségükért való folytonos rettegés pótolja az erényt; ép úgy, mint sok hires énekesnőnek abbeli félelme, hogy eltalálja veszteni a hangját.

Kisértéssel és élvezettel teli életmódja mellett, melyben a szerelem látszólag a főszerepet játszotta, a szép Marqués asszony csak egyetlenegynek adta cserébe szivét, még pedig ennek a csalárd hazug Valfonnak; annak pedig oly hosszu ideje mult már, hogy most a szerelem szenvedélye egész ujnak és ártatlannak tünt fel előtte és ő maga is azt hitte, hogy nem hazudik, amikor kedvesének azt esküdte, hogy soha még ezelőtt más szeretője nem volt rajta kivül. Maga Raymond pedig kiváncsi nyugtalan te-

kintettel kacsintott rá, és elcsudálkozott azon, hogy olyan fiatalnak látja, mert reggel óta szeget ütött a fejébe anyjának az a kérdése:

— De hát hány éves tulajdonképen ez az asszony?

Soha még eddig eszébe nem jutott, hogy ezen tünődjék, mert először is egy igen fiatal ember, bármilyen szerelmes legyen is, sokkal jobban el van foglalva saját személyének hatásával, sokkal lázasabb érdeklődéssel szemléli a saját megjelenését a tükörben, melylyel soha sincs megelégedve, és sokkal alaposabban foglalkozik saját egyéniségének tanulmányozásával, melyet hosszasan keres és kutat, mielőtt az magától kidomborodnék, meg aztán sokkal elvakultabb az első hóditás káprázató sikerétől, semhogy élesen látna. Vajmi kevés ama érett férfiak szeme, akik a valót a mesterségestől meg tudják különböztetni.

Kevesen csodálkoznak csak, ha a velenczei aranyvörös hajkorona alatt halvány barna arczbőrt látnak ama gyöngyházszinü, itt-ott apró szeplőkkel tarkázott, üde liliom árnyalatu fehér arczszin helyett, mely a vörös nők különös jellemző sajátsága.

És ott, ahol érett, gyakorlott férfiak csalódnak, hogy láthatták volna meg Raymond husz éves szemei a valót?

A kocsi megállott az amelot-utczai kapunál, hol a pinczér várta őket, hogy a sötét folyosón keresztül az irodáig vezesse, melyet zöld növényekkel diszes üvegfal választott el a lépcsőháztól. Egy

női hang valami német dalt énekelt zongorakisérettel.

— Schubert »Törpéje«; suttogta Valfonné, megismerem, Francziaországban ritkán éneklik.

Nyugodt hangon beszélt; de Raymond érezte, hogy karjába füzött karja reszket és a szép asszony izgatottsága azzal a gyönyörködtető érzéssel töltötte el, hogy férfiasabbnak érezte magát.

Amint a kijelölt szoba felé tartottak, egy ajtó megnyilott és hirtelen bezárult ujra, miután egy hang a pinczért szólitotta volt. A kinyilt ajtón át szinültig megtelt hosszunyaku pezsgőspoharakra és egy kövér, nadrágszijjas sárgaingü férfira esett a tekintetük, aki az ajtónak háttal fordulva ült az asztalnál.

— Szomszédaink vannak, szólt a fiatal szerelmes ifju vigan, hogy lecsillapitsa a mellette lázasan dobogó sziv izgatott lüktetését.

Valfonné nem válaszolt; csak akkor lélegzett fel nyugodtabban, midőn szobájukba értek és kétszer ráforditották a zárban a kulcsot. A kényelmesen butorozott pitypangszinü kárpitokkal és függönyökkel ékesitett nagy alkovos szoba, egy ablakból nyerte világosságát, mely az üvegtetővel födött, keskenypárkányzatú udvarra nyilott.

— Ez a tető igen kényelmes meglepetés esetén, gondolta magában Raymond; de bölcsen elhallgatta e nem valami nagy hősiességre való gondolatot. A kandallóban nagy hasábok égtek. A himzett

abroszszal betakart kis asztalkán izletes uzsonna várta őket.

— No, most meséld el mindazt, amit szenvedtél.

Az asszony a kandalló melletti alacsony karosszékbe heveredett le; fedetlen nyakán a mályvaszin selyemzubbonyka mélyen ki volt kapcsolva, a haja félig leomló hullámokban övezte szép arczát. Raymond a lábainál kuporgott a szőnyegen és az imádott asszony felé fordítá szép, göndör fürtös arczát, melyre a gyüszünyi nehéz édes portugal bor meg a kandalló tüze rózsás árnyalatot szőtt. Valfonné az előtte való este elmesélte neki életének történetét, azt a hosszu martyriumot, melyet férje és leánya körében élt; ma viszonzásul azt kivánja, hogy Raymond mesélje el neki az ő életét . . Csakhogy az ő élete, szegény tanuló létére, buskomor és egyhangu ám és hogy érdekessé varázsolja, regényeket kell beleszőnie.

És ő regél.

Eudeline asszony, Dina, Antonin, ezek a jóságos, áldozatkész és gyengédlelkü teremtések, egy nagy süket és vak molochchá tömörülnek, melynek neve a »Család«, és melynek Raymond feláldozza a husát, a vérét, agyának legfinomabb idegszálait. A »Csudalámpás« kis boltocskája, ez a sugaras kis fészek, mely csupa meleg szeretettel és szelid jósággal van kipárnázva, sötét rémbarlanggá változik, melynek mélyén a moloch székel és ahol éjjel-nappal füstölög az áldozat vére.

Mégis ő az első, aki beismeri készséggel, hogy e lények közül, akik a velőjét kiszipolyozzák, akik a husán élősködnek, egyik se rosszlelkü. Maga Antonin öcscse, akivel Wilkie néha találkozott az ő társaságában és akinek erkölcsi elzüllése kétségbeejti őket; az a szerencsétlen fiu, akiből nem lehetett mást faragni, mint mesterembert, még pedig párisi mesterembert, minden fogyatkozása, minden testi és lelki hiánya mellett mégis jó fiu, igazán aranyszivü gyerek.

Hisz Raymond maga, akárhogy hazudott is, alapjában véve maga se volt rossz ember; ő csak ama gyarló lények egyike volt, akik megöregszenek, de éretté meg nem érnek soha, és kik hiusággal el vannak telve, különösen nőkkel szemben....

Valfonné föléje hajolva szivta fürteinek zamatos illatát és lángoló szemekkel suttogta:

— Szegény fiu! Szegény fiu!

Vagy pedig meghatottan rebegte:

— Milyen szép regényt lehetne erről irni.

Midőn azután a regény érzelmi része következett sorra, midőn Raymond elmesélte, mint áldozta fel az övéinek ama imádatraméltó fiatal lány szerelmét, akit Valfonné a gymnasium vizit-szobájában látott, — persze az ő elbeszélésében Geneviéve mint előkelő nemesi család sarja, az öreg Izoard apó mint agg provencei márki szerepelt, valami olyasféle, mint a délvidék maréchal de noblesseja — szegény Izoard apó egy cseppet se örült volna ennek e

metamorphozisnak! — oh ekkor ennyi nagylelkü lemondás láttára Valfonné átölelte a szép szőke fiut és ajkait ajkaihoz tapasztva, halkan rebegte:

— Jer, jer, hadd vigasztaljon meg legalább az én szerelmem.

A kis szobára majdnem éjjeli homály borul; egy ködös londoni nap sárgás sötétsége. Az ablak sürü nehéz függönyei, melyeket Valfonné egy szemérmes szenvedélyes mozdulattal szétbontott, földig omlottak.

A kandallóban lobogva lángolt a tüz, piros sugarak tánczoltak a szőnyegen . . . E rezgő fény világánál egy hófehér, légies alak közelg az ágyhoz, hol a szerelmes ifju remélve, reszketve, könyörögve tárta ki ölelő karjait . . .

Egyszerre sietős léptek hangzanak künn a folyosón. Rémülettől elfojtott hang rebegi az ajtójuk mellett elsurranva:

— Nagysád, itt a férje!

A szerelmesek egy pillanatig villámló szemekkel néznek össze. Szemük sugára bevilágitja az egész fülkét.

— A férjem, menekülj! — — rebegte Valfonné görcsös fuldoklásba elhaló hangja; maga se tudta mit beszél. A következő perczben talpra szökött, tapogatódzva szedegette össze széthányt ruhadarabjait és belehányta a szomszéd öltözőbe, ahova bezárkózott, mialatt Raymond, akinek eszébe jutott a zinkpárkány, az ablakhoz sietett. Már ki akarta nyitni

az ablakot, midőn egy női ajkról elröppenő metsző sikoltás, melyet a mellettük lévő ajtó recsegő összeroppanása követett, megakasztotta e mozdulatát. Nem nekik szólt a figyelmeztetés; nem náluk zajlik le a dráma.

De a szomszédos szobák, a helyzet egyformasága — — — ez borzasztó. Elszorult szivvel hallgatta a feldöntött butorok tompa zuhanásait; aztán egy rémitő tusakodás következett; egy hang se hallatszott, csupán a ziháló leheletek zaja, aztán egy utolsó hosszu mély sóhajos lélegzet, melyet egy élettelenül ledobbanó test nehéz esése követett, mely a földre zuhanva, nagyot koppant.

Ugyan-e pillanatban nyilott meg a szomszéd ablak; egy férfi veti át magát rajta és az üvegtető keskeny párkányzatán tovarohanva, görcsösen fogódzkodott meg az eresz aljába és a kiszögellő ablakpárkányokba. Bizonyára a megszökött szerető volt, aki a másik lépcső felé iparkodott. De mért nyilal Raymond lelkébe, amidőn az az ember elsuhan mellette, az a furcsa érzés, hogy ő ezt az arczot ismeri? Hol is találkozott ő már vajjon ezzel a metsző, éles tekintetü rajongó kék szempárral, melyet csupán az üvegablak választ el tőle és melynek gunyos tekintete mintegy őt is megismerte futtában és kérdőn nézett rá? Nincs annyi ideje, hogy emlékeiben keressen; az üvegtető már is üres; a vizió eltünt; de mögötte ott viharzik a szörnyü dráma.

A fal mögött valami nehéz testet czipelnek. Egy hang parancsolgat.

— Az ágyra tegyék — az ágyra!

Az ágy az iszonyu teher sulya alatt recseg . . . A folyosón, a nagy futkozás közepett, ünnepélyes lassu léptek közelednek; ezeket gyors, könnyü léptek előzik meg és suttogó hangok jelentik:

— A rendőrség. A halottkém!

És mialatt Raymond a falhoz tapasztott füllel, hideg verejtéktől boritott testtel hallgatja e zürzavaros morajt, lelke előtt látja ujra azt a szobát, melybe az imént arramenet bepillantottak.

Most ugy képzeli, mintha a borzalom és a halál csendje tágasabbá varázsolta volna. Az ágy fejénél egy kereszt és egy égő gyertya lobog a kis asztalkán, amelyen a pezsgős kelyhek csillognak és a hófehér párnákon a sárga ingü, nadrágszijjas uri ember hever vérző, kettémetszett torokkal.

— Milyen borzalmas!

E halkan suttogott szavakra Raymond hátrafordul. Valfonné is itt van mellette és hallgatódzik.

— Itt mellettünk halott fekszik! Hallottad? kérdi eltorzult arczczal, és mindaddig mig a szomszédszobából csak a legcsekélyebb nesz is felhangzik, mindketten egy szót, egy mosolyt se váltanak.

Lassankint aztán elhal minden; a fal mögött a halotti csend hideg és titokzatos lehelete mint sötét hullám terjed mind tovább-tovább.

Maga a folyosó is elhagyatottnak látszik. A szobájukra, melyre lassankint az alkony homálya hull, csupán a nagy fali tükör vet még némi fényt.

Valfonné gépiesen a tükörhöz közeledik, hogy a haját feltüzze. Ez a női mozdulat, melynek elegáns bizalmaskodó hajlását ismeri, eszébe juttatja a szerelmesnek szerepét; ölelésre tárja karjait, keblére akarja zárni; de Valfonné kitér előle és könyörögve kéri.

— Nem, nem, ma nem, nem itt — félek, nagyon félek!

És Raymond maga lelohadt lelki erővel, lelke mélyéig megdermedve, egy cseppet se bánja, hogy hátat fordithat ennek a szerencsétlen szállodának.

Ugyaneznap este Wilkie az egylet dohányzójában, ahol Raymondnak találkát adott, összehivta a bizottság tagjait és jóval kilencz óra előtt ütni kezdte a vasat. Az iskola-utczai épület e dohányzóterme egy kis pirosszegélyzetü crémszinü vászonnal kárpitozott szoba volt, melyben fekete fakeretben néhány romantikus tárgyu litografia ékeskedett, a szépművészet intézetének ajándéka. A falak hosszán sánta, behorpadt lyukas székek sorakoztak. A kandallón, egy nagy borszeszes palaczk mellett, melyben Pranzini bőrének egy kis foszlánya uszkált, Chevreul kis mellszobra diszlett, melyet gyufatartónak használtak, azzal becstelenitve meg Frankhon ez első tanulójának emlékét, hogy az orrát dörzslapnak használták.

Szerencsére az egyetemi ifjuság egy idő óta idegenkedik a dohánytól és a dohányzó inkább a szabad vitatkozás szinhelye volt, hol rendesen január hónapban, az elnökválasztás idején, nagyon élénk

élet uralkodott, Az idén azonban az elnökség meg a rettenetes C. O. I. (Commission d'ordre intérieure) közötti viszálykodás folytán az elnök hirtelen lelköszönt, ami néhány hónappal siettette ezt az aktust.

Marqués, aki azelőtt az egyesület elnöke volt, részint a külügyminiszteriumban viselt titkári állásánál, részint a miniszterrel való atyafiságánál fogva, az egyesület legfontosabb tagja volt, kit az egész fiatalság irigyelt, akinek hizelegtek és akinek hideg ékesszólását, vigyorgó mosolyát és ünnepélyes magatartását mindnyájan utánozták; észre se véve azt, hogy ő maga is csak miniszteri főnökének halvány utánzata. Amint hátrakulcsolt kezekkel, járkált fel és alá a szobában, azzal a kimért, ünnepélyes lassusággal, mely a kicsinytermetü emberek sajátsága, akik bizonyos komoly méltóságot akarnak magukra erőszakolni — időről időre egy-egy rövid és alattomos szót kiszalajtva; azt hihetted maga Valfon az, aki a szónoki emelvényről ártatlan arczczal tartja gúnyolódó miniszteri szónoklatait.

Ma este nem annyira a saját jelöltjének dicsőitését, mint inkább a két ellenjelöltnek, különösen pedig a tisztéről lemondó volt elnöknek becsmérlését tüzte ki czélul, mivel a bizottság egy része ez utóbbit akarta ujból megválasztani. Marqués vékony hangján megmagyarázta »kedves pajtásainak«, milyen roszszul teszik, ha sajnálják ennek az uri embernek visszalépését, akinek működését immár elnökösködése után lehet megitélni és aki eltekintve nagy hangu

beszédeitől a modern lélekről, a szellemi regeneráczióról tartott bölcselkedésről; csak azért van itt, hogy magának összeköttetéseket szerezzen, az Elysében ebédre legyen hivatalos, connexiókat szerezzen és jó állást teremtsen magának. Milyen rosszul kezelte az alaptőkét, milyen nagy a rendetlenség; mennyi fölösleges pazarlás!

E szavaknál helyeslő moraj hangzott fel a dohányzó minden zugából. Számokat, összegeket neveztek meg. Százötven frank áru söprü és tollsöprü három hónap alatt! Az egyik azt a megjegyzést is tette, hogy ime, most már a harmadik elnök került ki a bölcsészek karából; most a jogi kar, melynek Eudeline tagja, a maga jogát követeli. Ami a második jelöltet illeti, azzal Marqués gyorsan végzett. Ez utóbbi a bizottság könyvtárnoka, és igy a könyvtár kezelésének módja mintegy izleltetője annak, hogy milyen lesz az elnökösködése. Délvidéki, alsó délvidéki, mindenkivel pajtáskodó és tegeződő vig czimbora, aki a könnyüszerrel elérhető népszerüséget hajhászsza, és még arra is hajlik, hogy az irodaszolgával együtt szedjen hashajtó szereket.

Noha párját ritkitja, amikor arról volt szó, hogy valamelyik pályaudvaron a »kedves belga vagy svéd pályatársakat« üdvözölje, a Marseillaisere zenditsen rá és a lobogót libegtesse; de sajnos, neki nincs finomabb modora és az elyséébeli nagy diszebédeken vajmi nevetséges figura volna, még az asztal legvégében is. Mulattató fiu, azt megengedjük; de egy cseppet se lehet őt komolyan venni.

Marqués pedig jól ismerte az ő embereit; ezeket a fiatal uracsokat, akiknek széles moireé selyemsüvegeik, — melyek viseletét a párisi egyetemi ifjuság legujabban felkapta, tüntetően ép oly kifogástalan és ünnepélyes szabásra és formára törekedtek, mint fekete felöltőjük és óriási nyakkendőjük á la Royer-Collard. Értette a csiziót; tudta, milyen hangon kell velük beszélni, hogy lelkükből kiölje a bizalmat és a bámulatot. Egy elnök, akit nem lehet komolyan venni! Hogy fogalmat alkossunk arról, milyen megvetés tárgya előttük aki nem elég komoly, a gáz fényénél egy pillantást kell csak hogy vessünk e komolyságot fitogtató ifju arczok kifejezésére, melyen a korai ránczok, a tapasztalat meg az intrika körömkaparásai. Látni kell csak, hogy szedik ránczba a homlokukat, amikor egymásnak számot adnak ama teendőkről, amelyekkel a bizottság, az albizottság, meg az ellenőrzőbizottság megbizta őket. És minél fiatalabbak voltak az egyesek, annál imponállóbb fönségbe burkolództak; és vézna testük görnyedezett a rettenetes felelősségek sulya alatt, melyekért a szörnyü C. O. I. minden perczben számadásra vonhatja őket.

Ah! Tehát Chamoulin nem vehető komolyan!

Az egész gyülekezet e méltatlankodó felkiáltására Raymond lépett be a terembe és arról a hévről, melylyel fogadták, sejthette, hogy jól állnak az akcziái.

Minden kéz feléje nyult.

Egyetlen egy kedves pályatárs se állott félre. Még maga Chevreul szobra is megszépült; arcza mosolyra derült és megfeketedett orra mintha az ő tiszteletére megfehéredett volna.

— Szervusz, szép Oszvald.

— No, meg vagy elégedve? Igazán érdekes volt a kalandod?

Wilkie nem folytatta ilyen ledér hangon — ámbár nem tudta, mire magyarázza Raymond zavarát és elfogultságát, — s igy szólt:

— Bocsáss meg: én ugyan léha fráternek látszom; de ezt a látszatot csak társaságban szoktam szinlelni; a lelkem mélyén nagyon komoly dolgokkal foglalkozom — — —

Szokatlan gyengédséggel karolta át őt és a fülébe sugta:

— Menjünk! Rosszul érzem magamat ebben a liliputi parlamentben.

Midőn néhány perczczel később karonfogva haladtak végig az Iskola-utczában, ujra megszólalt:

— Misem ér fel a személyes megjelenéssel, ha az ember tulságosan vissza nem él vele. Mindazok után, amiket az imént rólad hallottak, most szemtől szembe is láttak; hadd távozzanak ezzel a jó benyomással. Én ugy hiszem, hogy neked megnyert ügyed van; tizennégy nap alatt az A. elnöke leszel, különösen ha el nem mulasztod, hogy a bizottság minden tagjához elküld a névjegyedet. Eddig ugyan nem tették meg; de ez nagyon

akadémiai szinezetet ád a dolognak és ez a néhány látogatás végétveti majd az utolsó habozásnak is. Magától értetődik, hogy senkinek a lakására fel nem mégy, mert zavarba hozhatnád őket. A fiatalság legnagyobb része odahaza lakik a szüleinél, a lehető legszerényebb viszonyok közt. Olyik, aki fönt, az egyesületben úgy terpeszkedik mint a páva, londoni szabójával henczeg és azzal dicsekszik, hogy hires trainerektől kap bizalmas utmutatásokat a versenylovakat illetőleg, szégyenkezve pirulna, ha rajta kapnák, amikor valami ötödemeleti lakásban a papa és mama asztalánál a bögréből eszi meg a főzeléket vagy egy kis cselédszobában vágja be a codexeket.

— Egy olyan szobában, aminő az enyém, veté közbe Raymond, aki egyszerre szörnyen restelte, hogy Marqués egy izben ellátogatott hozzá.

— Oh barátom, a te szobád paradicsom vagy legalább a paradicsom tőszomszédsága.

Wilkie megállt és barátja karjára támaszkodva mintha az a vallomás, amelyre készül, nagyon nyomná a lelkét, ujra megszólalt:

— Eh, sötét éjszaka van, annál jobb; legalább nem látja meg senki arczom pirulását és jobb, ha mindjárt őszinte vallomást teszek neked, semhogy összefüggéstelen badarságokat beszéljek — — —

— Kedves Raymond, én szeretem a nővéredet; szeretem az első naptól fogva, amikor megláttam . . aztán még egyszer találkoztam vele, hivatalból haza-

jövet; kis hódprémes sapka volt a fején és úgy, ahogy akkor megláttam, kis mappájával a hóna alatt, ugy lopta be magát a lelkembe, a szivembe és onnan többé el nem távozott. Küzdöttem magammal sokáig, hogy ellenálljak ennek a varázsnak, mely esetleg mint erős bilincs gátlólag állhatná majd utját a boldogulásomnak. De a multkor, a bál estéjén, mikor láttam, hogy ennek a gyönyörü gyermeknek angyali bája milyen általános lelkesedést kelt, attól féltem, hogy valaki eltalálja őt halászni előlem és feltettem magamban, hogy szólok neked.

Az a rövid néhány percz, amely eltelt, mig Raymond mély megindultságában válaszra nyitotta ajkait, Wilkienek ugy tünt fel, mint egy örökkévalóság, mert attól rettegett, hogy Dina és Claudius már jegyben járnak.

— Kedves Wilkie, tudod, hogy a nővéremnek nincs vagyona.

— Nekem sincs, vallotta be Wilkie nevetve. Mert nősülési tervemet legfeljebb nyolcz tiz hónap lefolyta után valósithatom meg. Valfon bejuttat majd az államtanácsba vagy a számvivőséghez; ha ugyanis el nem vállalnám ama hirlap szerkesztését, melynek tőkéjét a jövendőbeli sógorom, Jacquand Claudius, adja a vállalathoz.

— Az apja tudvalevőleg dúsgazdag ember, Claudiusnak pedig személyes vagyona is van, igy bármilyen vállalatban részt vehetek.

— Arról tehát joggal biztosithatlak, hogy a

nővéred, ha nőül akar hozzám jönni, nem fog nyomorogni mellettem és hogy nekem feltett szándékom, hogy ezentúl osztozkodom veled abban a sulyos kötelezettségben, melyet te oly régóta és oly hősiesen teljesitesz. Gondolod, hogy lehet kilátásom rá, hogy megnyerjem Dina kisasszony kezét? Mert én veled együtt akarok bekopogtatni a kedves anyádhoz, még pedig minél előbb, hogy biztos lehessek benne, miként más el nem lopja előlem a boldogságot.

A két barát a Szajna-utcza szögletén fordult be és amidőn Raymond messziről meglátta a »Csodalámpás« lángoló czégtábláját és kirakatát, amely messze sugárzott a sötét éjbe, eszébe jutottak Dinának szavai, hogy ezzel az ezer egy éj meséibe illő czégtáblával minden csudára el lehetnek készülve. Hát nem csudadolog e ez valóban, ami ennek a kis fruskának és az ő révén nekik is az ölükbe cseppen?

Ha nem türtőztette volna magát nagy önuralommal, hej be szerette volna keblére ölelni ezt a Wilkiet! A hála és öröm mély szenvedélyes kitörésével fogadta volna házassági ajánlatát. De óvatosságból habozott egy pillanatig; mert tudta, hogy néhány nap mulva neki is lesz egy kis gyönyörü otthona, ahol Wilkiet meg az édes anyját sokkal kényelmesebben fogadhatja, mint ebben a boltban, mely minden bebotló vevőnek nyitva áll. Igy tehát Marqués legnagyobb meglepetésére, aki sokkal na-

gyobb hatást várt az ajánlatától, ámbár egy szóval se mutatta, higgadt nyugalommal megigérte, hogy közölni fogja az édes anyjával Wilkie megtisztelő ajánlatát és tudatja véle nővére válaszát.

Csipős éjszaki szél dühöngött és megfagyasztotta a sötét és elhagyatott part gyér járókelőit . . . Raymond és Wilkié, akik lassu, gyakran megszakitott léptekkel haladtak tova a Palais des Invalides mellett, teljesen meggémberedtek a hidegtől. Egyikük azt proponálta hát, hogy térjenek be néhány perczre az Orsay kávéházba, amely még nyitva volt. Alig ültek le, midőn a szomszéd asztalnál folytatott élénk társalgás lekötötte érdeklődésüket. Néhány dragonyos hadnagy feszült figyelemmel csoportosult egy öreg ezredes köre, aki harsány hangon mesélgette.

— Én a Krimben ismerkedtem meg Dejarine tábornokkal — ő akkoriban lovashadnagy volt velem együtt és ő is, én is egy hadtestparancsnokság tisztjei voltunk. Két izben fegyverszünet alkalmával kedveseink egészségére szürcsöltük a kantinbeli komisz pezsgőt. Ő nagyon szenvedélyes, nagyon hevesvérü fiatal ember benyomását tette rám; ama emberek egyike lehetett, akik ha bármily aggkort érnek is meg, mindig ifjan halnak meg.

A hadnagyok egyike ismerte Wilkiet, mert több izben egy asztalnál reggelizett vele a kávéházban és mivel közvetlen közelében ült, magyarázatul elibe tette az esti lapot, mely ott volt előtte az asztal

márvány lapján. Az ujdonságok rovatában azt a szenzációs hirt közölték, hogy Dejarine tábornokot a volt pétervári rendőrfőnököt, aznap megölte egy Dumas iskolájából való féltékeny férj, aki őt a házasságtörésen in flagranti rajta kapta.

— Hol történt ez? kérdé Raymond nyugtalanul.

Wilkie odanyujtotta neki az estilapot.

— Nesze, olvasd, a bastille melletti hotel garniban.

Aztán ő maga ereszkedett beszélgetésbe a katonatisztekkel.

— Szegény tábornok! Mikor utoljára nálunk járt a külügyminiszteriumban, több mint egy órát töltött a szobámban és el is mesélte nekem a legujabb szerelmi kalandját, valószinüleg azt, amelyiknek most áldozatul esett. Egy szép karcsu nő, aki valami női divatáruüzletben probirmamsel volt és minden reggel a Bastille-Madeleinebe induló omnibuszon járt. Az ura, aki valami bronzszoborárusnál mint rajzoló volt alkalmazva, minden reggel a kocsihoz kisérte el a feleségét; fele uton aztán a tábornok beszállt és az üzletig kisérte a szép asszonykát. Ez igy tartott három hétig; a tábornok minden reggel türelmesen leste őt az omnibus állomáson, ezekben a nagy hidegekben — mig aztán végre egy szép napon a miniszteriumba jött és tudtunkra adta, hogy végre-valahára kicsikarta tőle a rég óhajtott találkát. Szegény magánkivül volt örömé-

ben. Nem tudtam megállani, hogy óva ne intsem: Tábornok ur! vigyázzon magára!

— Persze én, az igazat megvallva, nem annyira a férj vendettájától féltettem, mint inkább attól, hogy a guta találja megütni ezt a vérbő nyaku és vértolulástól örökké biborosra festett arczu embert.

A katonatisztek meg az ezredes felálltak és Wilkie köré csoportosultak, kinek szavait hallgatták, mialatt Raymond, az ujságot nézve, elmerengett. Egy pillanatig se kételkedett benne, hogy az a dráma, amelyről itt beszélnek, az ő drámája és hogy Dejarine volt az a kövér ember, akit a szomszéd szobában megöltek. De vajjon ki volt az a szökevény, aki a keskeny tetőn tovasurrant? Kétségkivül, a megsértett férj. Akkor hát minek szökött meg, ha mellette szól ugy a törvény, mint a rendőrség? Meg aztán hol látta ő már azt az arczot? A multat kutatva, emléke tárházának melyik szögletében fog ő ráakadni erre a gunyos bűnrészes pillantásra?

Mintegy válaszul néma töprengésére, a szomszéd csoport közül egy hang kérdezte:

— Uraim, engem csak egy dolog lepett meg, amivel a lap nem is foglalkozik: az, hogy a gyilkos férjről egy szó se hallatszik. Egy ilyen nagy politikai személyiséggel szemben, aminő a tábornok aki hajdan hazájában rendőrminiszter volt, minden feltehető; és a gyilkosnak nyomtalan eltünése igen gyanus előttem.

— Hogy van az, hogy a rendőrtisztviselő, akit a

tények megállapitására kiküldöttek, rögtön be nem záratta a szállodát és nem vallatta ki mindazokat, akik abban az időben ott tartózkodtak?

Raymond érezte, hogy arcza a rettegéstől holtra sápadt és még jobban elmerült az előtte levő ujságba. Visszagondolt aznapi kalandjára a távoli külvárosban. Milyen könnyen jutott volna abba a kényszerhelyzetbe, hogy megmondja a maga nevét és a kiséretében lévő hölgyét. Egy miniszter felesége ilyen borzasztó helyzetben, kiszolgáltatva egy alantas rendőrtiszt indiszkrecziójának? Az átélt iszonyat emléke elhalványitotta még annak puszta gondolatánál is, hogy mi eshetett volna meg. Nem, soha többé nem koczkáztat meg Hűbele Balázs-módjára ilyen kalandot; és amig nem lesz külön szobája, egész külön magánlakása, ilyen veszedelmes légyottokat nem ad.

IV.

— Ha Jacquand Claudius tudni akarja, hogy hová megy majdnem minden este öt és hat óra között az a kis távirdász lány, akinek ő nevét akarja adni, álljon lesbe egy kapualjba és figyelje meg, mikor a központi postahivatalból hazafelé tart. Nagy meglepetésben lesz része.

A Cambon-utczai elegáns földszintes lakásban, melyet az öreg Jacquand ur, a lyoni szenátor, a szenátus ülései idején fiával megosztott, Claudius

öltözőjének ablakához tapasztotta égő homlokát és keze görcsösen gyömöszölgette a névtelen levelet. A miniszter bálja és Dinával való megismerkedése óta naponta ilyen elferditett kézirással, divatáruskereskedők üzleti levélpapirosára, irt levelekkel ostromolták; de még egyetlen egy levél se tett rá olyan mély benyomást, mint ez az utolsó, noha nem tudta magának megmagyarázni az okát. Ujra meg ujra elolvasta, ámbár tiltakozott önönszivének gyanuja ellen.

— Nem, nem fogom őt orvul meglesni; nem, nem fogok lesbe állni! Egyszerüen elmegyek, felkeresem Eudeline kisasszonyt a központi postahivatalban és megmondom neki — — Oh, édes, jó Istenem, megmondom neki az igazat! Megvallom, hogy egy rövid óra széditő mámora és őrjöngése után ismét felülkerekedett a józan eszem és megsemmisiti a boldogságról szőtt álmomat, melynek valóra váltása után okvetetlen össze kellene zördülnöm az apámmal. Olyan viharos jeleneteket kellene végigszenvednem, amelyekre nem érzek magamban elég erőt és bátorságot. A saját boldogsága meg az én lelki nyugalmam nevében arra fogom őt kérni, hogy adja vissza szavamat. Ez lesz a legjobb.

E szilárd elhatározás után Claudius lelke megkönnyebbült és biztos, könnyed léptekkel indult utra. A szerencsétlen ifju megfeledkezett arról, hogy negyvennyolcz óra óta mily számtalan elhatározásra jutott, amelyeket mind ép ily szenvedélyes hévvel

vetett el ismét. Mert ő nem volt ama nyugodt, higgadt lelkü, habozó jellemek egyike, akiknek örökös habozása onnan ered, mert az itéletükben tulságos az egyensuly vagy pedig mert szellemi kettős látásuk van, melynek következtében mindent kétféle szempontból itélnek meg. E fenkölt homlokú, fanatikus, kidülledt szemü lyoni fiunál, kinek heves, szenvedélyes lelkesedés-rohamait rendesen lesujtó zsibbadás követte, lelki határozatlanságnak ama rendkivüli mozgékonyság volt az oka, mely életének legnagyobb szerencsétlensége és folytonos izgatottságának kútfeje volt .... Midőn a quai d'orsay-palotában elkövetett, meg nem másitható cselekedete, Florence-al való szakitás és a Dinával történt eljegyzés után magára maradt és a ragyogó hajfürtök, meg a szende kék szemek elbüvölő varázsán kivül esett, saját merészsége fölötti meglepetés és félelem fogta el. Nem mintha a legcsekélyebb szerelmi kötelék is fűzte volna szivét Marquès kisasszonyhoz. Ez az ösztönszerüleg is érzéki, szép lány, kinek egész élete a rue de la paix-utczai palotában azzal telt el, hogy üzletről-üzletre kocsikázott, vagy valami előkelő czukrászdában uzsonázott; a ki nem szerette sem a zenét, se a képeket; nem olvasott semmit; nem hitt semmiben, csak önönmagában, ruháiban és a szépségében, ez a lány nagyon mutatós asszony volna, kivel a világ előtt büszkélkedhetnék, de korántsem felelt meg izlésének. A baj csak az volt, hogy e szakitás következtében összezörqült Valfonnéval, ezzel a jó, derék

asszonnyal és megbecsülhetetlen barátnőjével; meg Valfonnal is, akiről azt mondják, hogy engesztelhetetlenül tud gyűlölni és akitől az apja a házassági szerződés értelmében tengerészeti miniszterré való kineveztetését várja. Honnan veszi majd azt a bátorságot, hogy szemtől-szembe álljon félelmetes apjával és daczoljon vad gúnykaczajával és ironikus kifigurázásaival?

Mert az öreg Tony, ahogy őt az élvhajhászó társaságban nevezték, sohse haragudott. Jacquand papa, e vén világfi, akinek feleségét megölte a sok búbánat, világéletében mindig nagyon munkabiró és szorgalmas ember, de egyszersmind nagy kéjencz is volt. Még mindig olyan egyenesen járt, mint a fenyő; ruganyos, deli férfi volt; festette a szakálát és hetvenéves korát érte el anélkül, hogy valamikor életében beteg lett volna, kivéve azt az erős náthát, melyet a lyoni szobor leleplezésénél kapott és mely őt vagy két hét óta ágyhoz lánczolta. Claudius minden pillanatban várta a megérkezését és ha eszébe jutott, hogy milyen arczot vág majd, ha a reá váró csalódásról értesül, akkor inkább Dina haragját és megvetését akarta magára züditani. Claudius tizenegy óra felé kopogtatott be a központi postahivatalba abban a pillanatban, midőn Eudeline kisasszony, miután az öltözőben ruhát váltott, épen a távirógép előtt leült. A fiatal ember előre kiczirkalmazott minden egyes szót, mert attól félt, hogy megilletődésében mást talál mondani, mint amit akar. Csak egy dolog

nyugtatta meg őt; az, hogy a kis telegrafista lány hivatalbeli öltözéke, mely oly teljesen elüt a Watteau-féle pásztornő jelmezétől, annyira ki fogja őt ábrándítani, hogy ez jóval megkönnyiti majd nehéz feladatát. Pedig ép az ellenkezője történt.

Midőn Dina a lépcsőn megjelent hosszú fekete zubbonyában, melyben karcsu alakja még magasabbnak, arczocskája meg kisebbnek, még rózsásabbnak és sürü nehéz arany hajfonadékai még sugarasabbnak látszottak, Claudius szeme káprázott és zavartan kereste a szavakat meg a nehezen előre kiczirkalmazott gondolatokat. Soha ehhez hozzáfogható ifju bájt és szépséget nem látott; ehhez képest a bálesti pásztornő kirakatbeli bábuvá törpült; olyan reszketés fogta el, hogy a lépcső karfájához kellett támaszkodnia, Dina pedig legnyugodtabb hangján igy szólt:

— Tudtam, hogy magával még ma találkozom; olyan buzgón könyörögtem érte a fourvieresi Szent Szűzhöz .... Egy cseppet se csodálkoztam, mikor azt mondták, hogy valaki kihivat.

És a karfára melléje könyökölve, odahajolt hozzá és mitse törődve a járókelőkkel, akik az adminisztratióhoz vezető széles lépcsőn föl- és lesiettek, elmesélte neki Marquès Wilkie furcsa szeszélyét és az őt fenyegető házassági ajánlatot. Noha Raymond eddig egy szóval se emlitette előtte, Eudeline asszony magára vállalta, hogy értesiti a lányát.

— Magától értetődik, kedves Claudius, hogy

én a maga szándékát egy szóval se árultam el; miután maga előzőleg az apjával akar beszélni. Ugy tettem, amint maga kivánta, ámbár nagy áldozatomba kerül; de Wilkie sürgeti a választ és nekem mielőbb határoznom kell.

— Szereti ön ezt a Wilkiét — — ismeri-e legalább? — kérdé Claudius, kinek lyoni sápadtsága egyszerre a féltékenység ólomszinű árnyalatává fakult.

Dina arcza mosolyra derült.

Hogy szerelmes-e Wilkie urfiba? Dehogy is! De Marquès ur fivérének legjobb, legrégibb barátja, akinek ajánlata csak hizelgő lehet rá nézve, annál is inkább, mert nem játszik bujósdit, hanem az anyja kiséretében nyiltan meg akarja kérni a kezét.

Claudius világoskesztyűs, hosszúujjú kezével, visszafojtott dühében haragosan megrángatta a lépcső karfáját.

— Ő egy fajtalan szörnyeteg — egy utálatos, elkorhadt, megromlott lény — és ezzel még dicsekszik is! Mért kéri meg az ön kezét? Mi lappang e házassági ajánlat alatt? Meg fogom tudni; de előre is biztos vagyok benne, hogy valami aljasság rejlik alatta.

Dina még mindig nyugodtan mosolygott és azt kérdezte:

— Mit feleljek neki?

Oh, Istenem, mintha ő tudná, hogy Dina mit

feleljen? Egyetlen egy gondolat jegeczedett ki tisztán az agyában; egyetlen egy határozott érzelem járta csak át egész valóját; ugyanaz a gondolat, amely már akkor is a szivébe nyilalt, amikor őt legelőször pillantotta meg és amely most ujra felvillant, midőn viszontlátta. Ugy, ahogy most itt állt előtte, el szerette volna vinni; magához szerette volna szoritani; szenvedélyes öleléssel beleszerette volna göngyölgetni ezt a kis drága gyöngyöt, ezt a szép tündér lányt, aranyos hajának hullámába és tolvajmódra megszeretett volna szökni vele messze, messze! Ellenállhatatlan ösztön vonzotta hozzá; a lélek és az érzékek szédítő mámora részegitette meg. De hogy magyarázza meg neki ezt az érzését illő szavakban, ezen a lépcsőn, az egész világ szemeláttára, az arramenők kiváncsi tekintetei közepett. Nagyon rosszul fejezte ki érzelmeit. De a szerelemben a szavak keveset nyomnak a latban. Egy szót se mondott abból, amire készült; még a névtelen levélről is megfeledkezett és noha azért jött, hogy visszakérje Dinától adott szavát, még ezerszerte komolyabban kötötte le férfiui becsületét.

Ami az apját illeti, rögtön egy hosszú sürgönyt meneszt hozzá és másnap reggel, mihelyt a válasz megérkezik, mely különben mitse változtat szive érzelmein, ugyanez időtájt idehozza.

— Ide nem, az lehetetlen, — felelt Dina élénken, — ha én magát kétszer egymásután fogadnám, ez feltünést keltene. Nagy pletykafészek ám ez a

hivatal. Az imént elment mellettünk az osztályfőnök és abból a pillantásból, amit a maga világos kezty̆ire vetett, azonnal láttam, hogy ma az egész hivatal tele lesz ezzel a hirrel.

— Megvárhatom önt talán hazamenet? . . .

— Oh, nem, az még sokkal veszedelmesebb. — — — Nem, adja át a levelét ajánlva a portásnak. Ő azonnal felviszi az öltözőbe és a nevemre szóló kis zacskóba beleteszi.

Hangos csengetyűszó jelezte, hogy letelt az óránkinti tiz percznyi szünidő, melyet a szabályzat előir a távirónőknek. Claudius a fehér kézelőből feléje nyujtott kis kacsó fölé hajolva, félénken rebegte:

— Mikor látjuk egymást?

Dina egy pillanatig elgondolkodott, aztán felvetette szép mosolygós szemét és azt felelte:

— Márk Javelék meghíttak a báljukra. Nem lesz maga is ottan?

Claudius homlokáig elborult. — Márk Javelék Micsoda gondolat. Először is oda férfiak nem hivatalosak. Ez egy hölgyestély, Javel hugának születésnapja alkalmából. De esdve kérte, hogy ne menjen el oda, ne kössön ismeretséget azokkal az emberekkel. Nem, Dinának fogalma sincs róla, hogy az előkelő társaságba tartozó fiatal lányok milyen romlottak; milyen ocsmány beszélgetések folynak ott, ha maguk közt vannak. Az a Dejarine Nadia például, akinek az apja most ilyen botrányos halált

halt, olyan kifejezésekkel él, mint apja istállójának legutolsó lovásza; közte, meg Javel Márk unokahuga közt borzasztó beszélgetések folynak, a lehető legocsmányabb kitételeket használják.

— Dina, az Isten szent szerelméért kérem, ne menjen el oda — — nagyon boldogtalannak érezném magamat.

Zihálló mellel, lélekszakadva beszélt, mert ugy az idő rövidsége, mint az izgatottság megakasztotta szavait. Tiszteletteljes modora gyengéd hizelgéssé vált, mely kérve esedezett és szenvedélyes hevével megvesztegette a fiatal lányt.

— Ha ön ilyen hangon kéri tőlem, valószinűleg jogosultnak érzi magát erre a kérelemre, — szólt Dina bájos komolysággal és Claudius kezét piczi kis kacsóinak ujjahegyével érintve, folytatta:

— Jól van, nem megyek el Javelék báljára. — — De most megint hazudnom kell valamit a mamának és ujra titkolódznom kell előtte.

Eddig anya és lány közé soha a titoknak még csak árnya se férkőzött. Eudeline asszony sokáig távol élt fiaitol vidéki rokonainál, akik csupán könyörületből tűrték meg házukban; és mivel ott nem volt más senkije, csupán a kis Dina, aki már akkor is nagyon értelmes és finomlelkű gyermek volt, édes szokássá fejlődött köztük, hogy minden este suttogva beszámoltak egymásnak a napközben történtekről, mialatt szorosan összebujtak a nagy ágy párnáin, mely őket a Temple külvárosból Cherbourgba, Cherbourg-

ból a »Csudalámpa« bolthelyiségébe hiven követte. De néhány nap óta ezek az éjszakai csevegések sokat vesztettek bizalmasságukból; az anyja érezte, hogy a lánya valamit rejteget előtte. Az a hideg közömbösség, melyet Dina egy ilyen hizelgő házassági ajánlattal szemben tanusit, amikor gondolkodási időt kér olyan kérőtől, akit minden más lány habozás nélkül elfogadott volna, azt a gyanut keltette Eudeline asszonyban, hogy Dina szivét más valaki birja. No, de tessék vallatni egy lányt, akinek nincs bizalma még az anyjába sem; a fivérei se mehetnek vele semmire; az egyik nagyon is parancsoló, a másik túlgyenge. Nem marad hátra senki más, mint a kis mama, a jó kis mama, aki ugy látszik, egyenest azért jött vissza Londonból, hogy a jó öreg nénit kisegitse a zavarból.

Erre gondolt Eudeline asszony, midőn a képviselőház felé vette utját az nap estéjén, amikor Claudius lelkében az utolsó névtelen levél befolyása alatt döntő határozatok érlelődtek meg. Eudeline asszony azt remélte, hogy egyedül találja Geneviève-vet abban a kis szobában, melynek tető alatti ablakai a Palais-Bourbon belső udvarára nyilottak. De kellemetlen csalódására Izoard apót is odahaza találta.

Geneviève az ablaknál ült és melancholikusan nézte a házfedelek és ereszek előtte elterülő látóhatárát, amint sötét körvonalakban domborodtak ki a fagyos téli égen, mely alatt károgó hollók ke-

rengve kóválygogtak. Izoard apa pedig ép meggyujtotta a lámpát és kissé erőltetett vidámsággal dúdolgatott valami áriát. Mintha az a kettős fényforrásu világitás két különböző szobába szigetelné el egymástól az apát meg a leányt, oly messze távol látszottak egymástól és egy szót se váltottak. Miért is, hogy Eudeline asszony beállitott, a közlékeny természetű, derék marseilli délszaki hévvel és a bizalmas öröm kitörő felkiáltásával üdvözölte:

— Hozta Isten, Eudeline asszony!

— Ejnye, milyen pechem van, hogy Geneviève-vel egyedül nem lehetek, — gondolta magában Eudeline asszony, a fiatal lány mellé telepedve és önkénytelenül is hangosan elárulta gondolatait.

— Volt ma ülés a képviselőházban, Izoard ur? Ma korán végeztek.

— De nem ám, ép az a baj, hogy még nincs vége. Ez a rettenetes Dejanire ügy egy erélyes interpellácziót eredményezett a kormánynak, amely mindent felforgatott. Csak feljöttem, hogy megmondjam Geneviènek, ebédeljen ma egyedül és ne várjon rám, mert azok a szónokok annyit piszmognak a korrekturákkal.

Néhány lépést tett és hévvel megmegcsavarintotta hosszú szakállát, ami nála mindig valami nagy tétovaság jele volt. Aztán hirtelen megszólalt, a lányára mutatva:

— Eudeline mama, magára bizom őt. Remélem, föl fogja viditani egy kicsit. Hát láttak már

ilyent? Illik az egy okos lányhoz? Amióta Londonból hazakerült, mindig ilyen szomoru arczot vág. Mindég valami más oka van; ma ez, holnap amaz; legalább ezt hitetjük el az öreg papával. Ma, ugy ugy látszik, a Dejarine-ügy kedvetlenitette el a kicsikét, attól fél, hogy a mi szegény Castánk kompromittálva lesz. Mért? azt magam sem tudom. Hisz nincs is itt Párisban.

— Azt mi nem tudhatjuk, — felelt Geneviève nagy hévvel, — annyi bizonyos, hogy Lupniak itt bujkál valahol. Azzal gyanusitják, hogy ő ennek a drámának egyik főszereplője. Azért, noha az én kedves Zsófiám már nem foglalkozik politikával; noha az ő fenkölt lelke most már a könyörület az egyetemes nagy felebaráti részvét álmainak eszményi magaslatáig szárnyalt, — — hisz közismeretesek az általa alapitott kórházak- és gyermek-klinikák — — tudom, hogy annyira lelkesül, oly szenvedélyesen rajong forradalmár elvtársainak hőstetteiért, hogy minden perczben attól rettegek, hogy ide érkezik.

Eudeline asszony részvétteljesen elérzékenyült.

— Elhiszem, hogy ez megszomorit!

Izoard apó azonban jelentőségteljesen hunyorgatta kicsi, szénfekete szemeit és öreg barátnőjéhez fordulva, igy sóhajtott:

— Hej, már bizony azt csak az anya tudja kitalálni, mi motozhat a lányok kis buksi fejecskéjében.

Szavaiban ez a kérés rejlett: — Ugyan ké-

rem, vallassa a kicsikémet, megteszi? — Legalább igy értelmezte ezt Eudeline asszony, mert alig hogy Izoard apó kitette a lábát és ők bizalmasan kettesben maradtak, az öreg asszony azonnal igy szólalt meg:

— A mamák ép olyan keveset tudnak, mint mások. Bizonyitja az, hogy hozzád azzal a kéréssel jöttem — — —

Eudeline asszony habozott és Geneviève halvány orczáiba valami sejtelmes rettegés bibora szökött. Talán Raymondról lesz szó. Eudeline asszony annyira el volt merülve gondolataiba, hogy Geneviève elpirulása kikerülte a figyelmét.

— Az én kis Dinám nagyon nyugtalanit; szeretném, ha segitenél.

Geneviève összerezzent, Mit törődik ő Dinával; nem ezt a nevet várta ő az anya ajkairól.

— Hisz a lánya még gyerek és már is aggódik miatta?

— Oh, szörnyen aggódom.

És Eudeline asszony elmesélte a kis Hamupipőke kalandját, vagyis legalább azt, amit tudott és ama gyötrő aggodalmakat, amelyek lelkében ébredtek, midőn látta, hogy lánya ezt a fényes házassági ajánlatot semmibe sem veszi.

— Tán igaza van, hogy fumigálja — szólt a kis mama komolyan. — Az apámtól gyakran hallottam, hogy ezek a Valfonék és Marquèsek nagyon aljas emberek. Ki tudja, vajjon nem-e a becsületesség és női méltóság ösztöne vezérli Dinát!

Geneviève rendesen mély, nyugodt hangjában titkos méltatlankodás rezdült meg, mely szemeit és orczáit lángra gyujtotta. De hirtelen visszanyerte önuralmát és kissé zavarodottan folytatta:

— Valóban nem rossz indulat az, mely engem arra indit, hogy ezeket az embereket rágalmazzam. De hogy is volna ez máskép köztük meg a maga őszinte, egyeneslelkü lánya között is.

— Tehát nem gondolod, hogy ha Dina visszautasitja Marquès ur házassági ajánlatát, csupán azért teszi, mert a szive már másért dobog — —?

Eudeline asszony olyan olvadozó hangon turbékolta e kérdést, mint valami ódon románcz refrainjét.

— Ha mást szeretne, bevallotta volna önnek, Eudeline néni!

— Gondolod, szentem?

— Hogyne? Biztos vagyok benne!

Az anya örömteli elragadtatásában oly boldogan mosolygott, mintha a mennyország kapuja nyilott volna meg előtte.

— Oh, ha tudnád, hogy milyen jól esnek szavaid; olyan szomoru dolog azokra gyanakodni akiket szeretünk. Ha elgondolom, hogy az én kis Dinám, a ki mellettem hál, amióta erre a világra született és a kinek élete mind a mai napig az én életemnek egy része volt, most messze esett tőlem és attól kell félnem, hogy titkai vannak előttem.

— Mi jogositotta fel magát erre a gyanura? — kérdé Geneviève, mialatt felkelt, hogy leeressze az ablakredőnyöket, mert már bealkonyodott. Lenn az udvar fedett, oszlopos csarnokában fegyverek zöreje és a felváltott őrök tompa ütemes léptei hallatszottak.

— Hogy mi jogosit fel erre a gyanura?

Eudeline asszony nagy nehezen megtalálta ruhájának zsebét, mely a hölgyek öltözetében oly ügyetlenül van alkalmazva, hogy mindig olyba látszik, mintha rajta ülnének és kiszedett belőle két vagy három névtelen levelet; szakasztott ugyanabból a fajtából, amilyent Claudius kapott eznap reggel.

A levelek egyike igy szólt:

»Biztos ön abban, hogy Dina mindennap pontosan bejár a hivatalba? Ha jó lábon van a felügyelővel vagy az osztályfőnökkel, misem könnyebb, mint hogy a személyzet megérkezésénél és távozásánál hamis névbemondás történjék.

Egy másik hasonló tartalmu levél azt tudatta Eudeline asszonnyal, hogy a lánya hetenkint többször egy órával vagy háromnegyed órával később jön haza a hivatalból, mint rendesen. Érdekes volna tudni azt, vajjon hol tölti a kicsike ezt az időt.

— Restelem bevallani, — rebegte a szegény anya, mialatt Geneviève a lámpához közeledett, hogy kisilabizálja a levél ákom-bákomait, — ezek a levelek, amelyeket rajtad kivül még nem mutat-

tam senkinek, megmérgezik az életemet. Most, ha a gyerek elmegy, ha hazajön, első dolgom, hogy az órára nézek. Nincs a ruhájának egy ráncza, nincs a hajának egy fürtöcskéje, amelyet én meg ne figyelnék; ha alszik, lesem az alvását és az álmait, felkelek halkan és átkutatom a ruháját. És minthogy soha se találok semmi gyanusat, ez a helyett, hogy megnyugtatna, még jobban aggaszt. Azt mondom magamban: Ő ügyesebb mint én. Hisz tudod a velem egyivásu emberek, mint ahogy Mauglas ur mondta, az érzelgősség és a fájdalomcsillapitó viz hivei.

E szavakkal kitárt karokkal, önző gyöngédség kitörésével magához ölelte a szép nagy lányt.

— Édesem! te, ki olyan okos vagy; te, a kinek szavát a gyermekeim még jobban megfogadták mint az anyjukét; segits nekem, hogy ujra megnyerjem az én kis Dinám szivét, mert én már nem tudom, mit csináljak?

Geneviève ajkain szelid, bánatos mosoly jelent meg és bús irónia hangján válaszolt:

— Igaz, hogy nagyon okos vagyok, mindig nagyon sok eszem volt — — sőt kelleténél is több; egy kis dőreség tán inkább üdvömre vált volna.. — No hát ez egyszer még leszek én az okos és ha a lányának jó tanácsra van szüksége, megadom azt neki. Csakhogy mindenekelőtt. — — —

Undorodva nyújtotta át az anyának a névtelen leveleket. — Égesse el ezeket az aljas dolgokat és ne

mocskolja be vele se a szemeit, se a gondolatait. — — Szeretném látni, ha a szegény jó apám kapna ilyen leveleket, melyben a lánya becsületében gázolnak! Ő abba belehalna vagy megölne valakit — —

Vidám kik-kop hallatszott az ajtón; üde zengő kaczagás és szöszke fürtök forgószele rontott be a szobába. Dina volt az, a ki az anyjáért jött és a nyakukba borulva, bocsánatot kért, amért ilyen későn érkezik. És vajion ki az oka? Hát ki más, mint Raymond urfi, akit az üzletben talált, átöltözködött és az egész házat felforgatta, mert vacsorára volt hivatalos. Azt el se lehet képzelni, manap mennyi helyre van szüksége egy fiatal embernek az öltözködéséhez. Meg aztán milyen komplikált egy ilyen férfitoilette; sámfákra van szüksége, hogy a czipői el ne veszitsék az alakjukat, nadrágfeszitőkre, hogy a nadrágok a térden ránczot ne vessenek. Soha még ilyen elegánczia hirét se hallotta becsületes ember fia. Antonin arczát kellett volna látni, amikor megpillantotta ezeket a fényüzési czikkeket; különösen mikor a sámfákat meg a selyemharisnyákra gombolódó deréköves harisnyakötőket látta, akkora szemeket meresztett, hogy érdemes volt megnézni. Az ő műhelyében bizonyosan nem ismerik ezeket az ujmódi találmányokat.

— A fivéred ezek szerint minden este ebédre hivatalos? — kérdé Geneviève, ki erőt vett magán, hogy Dina vidám csacsogását mosolyogva hallgassa.

Eudeline asszony szemhunyorgatva intett lányának:

— Ne rosszalkodj!

De a kicsike nyelvét nem lehetett megfékezni, ha egyszer megindult.

— Raymond? Az a legnagyobb gyönyörűsége, ha holmi rastaquouèreknél ebédelhet, a kik lóhátos futárokat küldenek érte. Meg is mondtam neki a véleményemet — —

— Tudtam, — szakitotta félbe az anyja, — mikor láttam, hogy bíborra gyúlt arczczal toppansz be, tisztában voltam azzal, hogy összevesztél a fivéreddel . . . A kis mama most jól tenné, ha alaposan megdorgálna! — — Igaztalan vagy Raymond iránt. Mért nem teszel szemrehányásokat Toninnak, ha nem ebédel otthon?

A kicsike e kérdésen annyira felháborodott, hogy majd elakadt a hangja; de rögtön magához tért:

— Szemrehányásokat? Toninnak? Én édes jó Istenem, hát mért? Ha ő nem ebédel velünk, akkor bizonyosan valami sürgős teendője van a műhelyben; de az nem akadályozza meg abban, hogy az üzlet zárásakor otthon ne legyen, meg fel ne ügyeljen a dauphin lakásának berendezése körüli utolsó előkészületekre.

A dauphin gúnynév, melyre Dina bátyját elkeresztelte mosolyt csalt Geneviève ajkaira.

— És mikor lesz az ünnepélyes házavatás?

— Valószinüleg jövő vasárnap. Még egy nagy függönyt kell csinálnunk, — szólt Eudeline asszony, a lányára nézve.

Dina daczosan rázta szép fejét.

— Nem tudom, hogy ráérek-e!

— De igen, rá fogsz érni, te kis eleven ördög, — szólt Geneviève, őt szeretetteljesen átölelve. — — — Sőt, ha kell, segitek is . . . Tudod mit, holnap érted jövök a hivatalba és együtt megyünk el hozzátok.

Dina láthatóan zavarba jött.

— Hja — — tudod, sohse tudom biztosan, hány órakor mehetünk haza, most, hogy külön munkákat is kell végezni.

— Egész este együtt dolgozhattunk volna és amellett bizalmasan elcseveghettünk volna, mint hajdanában, mielőtt Londonba utaztam.

— Ne félj, kis mama, lesz még erre is alkalom.

Dina hizelegve fogta meg barátnőjének telt, fehér jobbját és feléje hajolva, enyelgően az arczához szoritotta.

A két nő, Dina kuksoló feje fölött, sokatmondó pillantást váltott.

— Nos, mit mondtam!

— Valóban, ez alatt rejlik valami; de ne féljen, majd megtudom; ő majd megmondja.

A Palais Bourbonban tett látogatást követő éjszaka nagyon hosszúnak rémlett Dina előtt a

spanyolfal mögötti ágyban. Az anyja oldalán arczczal a falhoz fordulva, mozdulatlanul kellett feküdnie; noha perzselő tűz izzott ereiben és forró láz lüktetett egész valójában arra a gondolatra, hogy vajjon mit válaszol majd az öreg Jacquand és vajjon lesz-e Claudiusnak elég bátorsága, hogy tagadó válasz esetén is beváltsa a szavát. Legjobban fájt neki Eudeline asszony félénk unszolása, melylyel őt, mielőtt álomba merült, bizalmas vallomásra ösztökélte

— Alszol, Didikém — — — Nem akarsz egy kicsit beszélgetni az anyáddal?

Aztán mélyen felsóhajtott és elhallgatott .... Oh, ha ő anyja karjaiba borulhatna és bevallhatna neki mindent. De nem, Claudius titoktartást kiván és azt akarja, hogy várjon.... várjon még egy kicsit.

Reggel, midőn felkelt, első dolga az volt, hogy hő imában fohászkodjék a fourvieresi Szent Szűzhöz, kinek képétől soha meg nem vált. A mai nap döntőnek igézkezett mindnyájuk boldogságára nézve, mert ő a saját sorsát az övéinek sorsával szorosan összekapcsolta. Azért reszketett ma a keze, midőn a központi hivatalba érve, levetkeződött az öltözőben, ahol a hivatalnoknők leteszik a kabátot, a kalapot és felöltik a hosszú fekete hivatalos blouseot. A fogasra akasztotta a pompadourját. Ebben a kis fekete kartonzacskóban fogja ő megtalálni Claudius válaszát, legyen az akár kedvező, akár nem. Izgatott nyugtalanság dobogtatta meg a szivét a hivatalos órák egész ideje alatt; noha sze-

rencséjére, nagyon el volt foglalva. Az álmatlanul töltött éjszakától lázas orczákkal és égő szemekkel minden pillanatban megrántotta a szellőztető-szelepet; künn azonban metsző éjszaki szél fújt és a zimankós havas darás eső permetezve zuhogott be a terem közepéig, mire minden oldalról olyan méltatlankodó felkiáltások hangzottak fel, hogy a felügyelőnő kénytelen volt a szellőztető-szelepet ujra becsukni, mig Dina önkénytelen, szinte öntudatlan ideggyöngeségében ismét kinyitotta.

— Ejnye, beh tüzes lehet ez a kis Eudeline, — mormogták a szomszédnői és az osztályfőnök, a ki apró léptekkel járta körül a termet, hátra kulcsolt kezekkel, arramenet azt a megjegyzést tette:

— Bizonyosan az a világos keztyűs, magas uri ember gyujtotta neki lángra a vérét!

Az osztályfőnök urnak is tetszett ugyanis a szép lány és az a világos keztyűs uri ember tegnap óta sajátságosan fúrta az oldalát. Különben a hivatalban mindenki erről az elegáns, titokzatos látogatóról beszélt és a tiz percznyi szünet alatt, melyet a távirónők minden órában az öltözőben töltenek, mialatt egy részük horgol, mások meg a tükör előtt állanak és igazitanak valamit a hajukon, vagy a ruhájukon, egyre erről a magas fiatal emberről volt szó:

— Ki lehetett az?

— Az unokafivére vagy a vőlegénye?

— Önök égnek a kiváncsiságtól, hölgyeim, — szólt a kicsike erőltetett vidámsággal, ámbár mély

szomorúság mardosta a szivét, mert a várt válasz csak nem érkezett. Három órakor még mindig nem volt semmi. De azért még se esett kétségbe, oly nagy volt a fourvieresi Szent Szűzbe vetett bizalma. Végre az utolsó szünetben érezte a keze, hogy levél van a zacskóban. De köröskörül mindenki leste őt, a zsebébe csúsztathatta csak a levelet. — — Isten a megmondhatója, hogy milyen reszkető türelmetlenséggel — és ott kellett azt őriznie, mig a napi munka véget ért.

Hangos csengetyűszó jelezte végre, hogy felváltják a hivatalnokszemélyzetet. Az első emelet három hivatalhelyiségéből, a hol a Párisba, a környékre és a vidékre szóló sürgönyöket feladják, zsibongó lányraj tódult ki azonnal és kicsiny kalapok, kabátok, meg pompadouros zacskók tarka khaosa lepte el a széles lépcsőket, ahol az őket felváltó hivatalnoknők kalapjaival, kabátjaival és zacskóival találkoznak, kiket arramenet fürkésző tekintettel és gúnyos mosolylyal köszöntenek. Dina, ki mint mindig, ugy ma is sokkal fürgébb és gyorsabb volt mint a többi, keresztül siklott a tolongó sokaságon és legelsőnek érve be az Ó-utczára, sietve fordult be a Vauneau-utczába, egy akkoriban még vadonatuj és néptelen utczába, melyen magas, még lakatlan épületek és szélben lengő lakáshirdető czédulák kettős sora vonult végig. Néhányszor körülnézett és végre lázasan reszkető kezekkel vette elő a levelet és elolvasta:

»Az apám nem válaszolt, nem jött el és

valószinüleg el se fog jönni. E pillanatban arról értesülök, hogy nagy beteg; tüdőgyulladása van, mely baj az ő korában szinte reménytelen. Még e pillanatban utazom; a szivem tele van az ő képével és az ön emlékével. Hajnalhasadta előtt hazaérek, remélhetőleg idejében, hogy még egyszer keblemre ölelhessem. Vajjon megvallhatom-e neki, hogy szeretem önt és hogy ön Isten előtt az én szüzies menyasszonyom? Tegnap este nem olvasták fel neki azt a hosszú sürgönyt, melyben ön iránti szerelmemet és a fourieresi Szent Szűz előtt tett ünnepélyes eljegyzési fogadalmunkat tudattam vele is. Ez a sürgöny rosszul esett volna neki; nem kell hát sajnálnom, hogy nincs róla tudomása. Elhinné ön azt, édes szerelmem, hogy az ő elhomályosult agyában egyedül csak az ambiczió él még? Lázálmaiban nem beszél egyébbről, mint Valfonékről, meg a tengerészeti miniszteriumról. Utolsó leheletével ehhez a reményhez ragaszkodik; érthetőnek fogja hát találni ugyebár, hogy én őt most meg nem foszthatom ettől a reményétől. Könyörgöm, imádkozzék érette és értem is, aki maradok

hű és szerelmes

Claudiusa.«

Dina ujra meg ujra átolvasta a levelet, aztán belegyömöszölte a kesztyű alatti puha, forró kacsó gödröcskéjébe és hévvel rebegte:

— Igen, igen, szegény barátom, imádkozni fogok az édes apádért.

Aztán az arczára vonta sürű kis fátyolát és a táskájával a hóna alatt, a kövezeten visszhangzó ruganyos léptekkel vette utját a Saint-Sulpice templom felé, ahova legszivesebben járt. Vidéki tartózkodásából, meg ama hosszú, dologtalanul töltött napokból, melyeket ott Eudeline asszony oldalán töltött, ráragadt ama szokás, hogy egy-egy rövid imára, egy-egy néma, csendes fogadalomrabetért a templomba. Ehhez aztán Párisban is hű maradt. Kimondhatatlanul jóleső gyönyörűsége telt abban, hogy a hivatal zajos, mozgalmas sürgés-forgása, az utczák zsibongó zaja után édes ábrándozásba átcsapó, gyermeteg imába ringathatta el a lelkét a templomhajók magas boltozatának mély csendjében és nyugalmában, a kápolnák félhomályában. A legüdvtelibb menedéke ez egy fiatal lány képzelmének; nincs ennél jobb és alkalmasabb buvóka, ahol egy ártatlan leánylélek biztos menedékére ennél képzelme szabad szárnyalásnak eredhet anélkül, hogy attól kellene tartania, hogy hófehér szárnya földi rögbe ütközik vagy szárnyaszegetten lebukik.

A Saint-Sulpice templomban való hosszas időzését, mely kétszer-háromszor hetenkint megesett, Dina bizonyos szüzies, szégyenkedő lelki szemérmetességből odahaza nem emlitette sohasem. A hivatalban persze még annál kevésbbé. Társnőinek kaczagásától és gúnyolódásaitól félt. Pedig azt észrevették sokan, hogy rögtön a hivatalos idő leteltével Dina távozik legelsőnek, be nem várva senkinek a

kiséretét és ugy sietett, hogy mihelyt kiért a kapun, már nem látta őt senki. Hogy e feltünő körülménytől a legkönynyelmübb kalandok feltételezéseig billenjen át a vélemény-mérleg, arra csak egy parányi, kis névtelen levél szemernyi súlya is elég és néhány nap óta a pósta este és reggel ugy Eudeline asszonynak mint Jacquard Claudiusnak fölös számmal hozta az eféle hazug és gyáva leveleket.

Jacquard Claudius álljon lesbe egy kapualjba és kövesse Dina kisasszonyt, mikor a hivatalból távozik; kellemes meglepetés vár reá.

Hányszor tette fel magában a szegény szerelmes ifjú, hogy kerülni fogja az alattomos leselkedést, mert méltatlannak találta csodásmódon ébredt szerelmükhöz és ime most még is sarkon követi Dinát és messziről utána sompolyog a Grenelle-utcza házainak mentén. Hazugság volt hát minden? A lyoni utazás? Apja betegsége? Nem, mindez szórólszóra igaz volt; de a féltékeny gyanu erősebb volt a gyermeki aggodalomnál és midőn az imént elhozta az igért választ, győzedelmeskedett jobb meggyőződésén.

Az a gondolat, hogy Dina egy óra mulva kijön, hogy valaki tán megvárja; szóval az ereibe csepegtetett gyilkos méreg, melyet két nap óta magába szivott, lángolón lüktetett ereiben. Még két órányi ideje volt a lyoni vonat indulásáig; legalább határozott bizonyitékokra, utbaigazitó nyomra fog szert tenni és nem kell szörnyü kételyektől mardosott szivvel utnak indulnia.

Dina magasra emelve szép fejét a kék selyem en-tout-cas alatt, melyen felváltva majd havas eső, majd felragyogó verőfény áradt el, gyors léptekkel sietett tova egy meghatározott czél felé, mely semmi esetre sem volt a szülői ház.

Claudius nagy lépteivel két-három utczában önkénytelen majdnem közvetlen melléje került. Ilyenkor megállt a szentképekkel, olvasókkal és más ilyen egyházi czikkekkel kereskedő boltok kirakata előtt, melyekben ez a városrész csakúgy bővelkedett. Egyszerre aztán, midőn a Saint-Sulpice-utcza közepe táján megfordult, hiába tekintett jobbra-balra, előrehátra; sehol se látta többé Dina karcsu alakját, mely még az imént gyorsan surrant végig az utcza átelleni oldalán a templom ódon, sötét falai mentén. Látva azt, hogy sokan járnak ki-be a templom ajtain, eszébe villant, hogy tán a templom ajtaja mögé tünt ez a kis furcsa buzgó katholikus, aki a nagyvilági zajos mulatság közepette is a fourvièresi Szent Szűzhöz való imádatszerü rajongásáról mesélt, kinek szent érmét a keblén viselte . . . Hogy meggyőződjék róla, a templom négy-öt lépcsőjén felhaladt, benyitott az ajtón és a küszöbön átlépve, oly rendkivüli meghatottság fogta el, hogy néhány pillanatra teljesen megfeledkezett róla, hogy tulajdonképen mi hozta őt ide.

Az énekkari emelvény mélyétől kezdve, mely dús aranyozástól és égő gyertyák lángjától tündöklött, mint valami ázsiai tiara, a középső nagy

templomhajón légies, liliomszerü vakitó hófehérség hullámzott végig; habfehér mousselineok és tüllök, fehér csipkefátyolok és fehér ruhák, vállszalagok és csillogó ezüstvirágos koszoruk: a bérmálkozó fiatal leánykák szüzies, hófehér ünnepi disze, és a nagy szeminárium kétszáz ifju papjának ezüst-himzésü miseingei mozgó, hullámzó, fehér habtengerré folytak össze, mely a magas ablaktáblákon át beszürődő napfénytől szivárványszinekben csillogott. Az orgona búgó zenéje és a gyermekhangok csengő éneke tulvilági álomba ringató zsongássá olvadt a tömjén füstjének és a főoltárt diszitő fehér orgonavirág édes illatának árjában.

Hajnalhasadta óta folytak itt a beszentelések meg az első Urvacsora kiosztása, délután pedig tömeges bérmálás és a fogadalmak ünnepélyes megismétlése következett. Ezt vette ki Claudius egy agg nagyanyóka lelkesült szavából, kinek apró, pilla nélküli szemei örömkönyeket ontva, ragyogtak. A templom oldalhajói is zsufolásig tele voltak többé-kevésbbé fiatal, üde gyermek-lányokkal és asszonyokkal, akik mind térdre borulva és imába merülten, izgatottságtól meg-megrezdülő testtel, az extázisig megfeszült idegekkel uj lelki fellendülésre bontották ki lelkük szárnyait, vagy pedig kimerülten, elernyedetten és roskadozva borultak le az imazsámolyra, mint akiket a nap izgalmai és lázas felhevülése teljesen megtörtek.

Minő ellentét! A Saint-Sulpice-térről jövet, a

balparti városrész egyik legtágasabb teréről, mely az omnibuszok füttyeitől és csengetéseitől visszhangzik, az utczára boruló éjhomályból, melyet a tavaszelő szélvihara még komorabb gyászfeketére változtatott, amennyiben a nagy vizmedencze felkorbácsolt vizét kifreccsentette az aszphaltos térre, mintegy jelképéül mindannak a mocsoknak meg söpredéknek, melyet a templom körül zajosan hullámzó nagyváros fenekén rejt; mily jólesőn érinti a szemet és a lelket ez óriási hófehér fátyolokkal teli, hullámos templomhajó, melynek nincs más védelmi fegyvere, mint virágkelyhek és szent énekek.

Claudius egy pillanatig érezte, mint kóválygog a lelkében ezer ellentétes benyomás forgószele, mint ütközik össze agyában ezer ellentétes gondolat, melyeknek lassu lecsillapodása után jóleső, gyönyörteli megnyugvás szállta meg a lelkét.

Az orgona és a feltörő, csengő ének lágyszelid ringató bölcsődala tovább zengett; a hófehér habtenger titokzatos hullámzása tovább folyt. Egyszerre aztán Claudius sok más térdre boruló nő között egy karcsu alak körvonalait pillantotta meg; kire a mélyen meghajtott hófehér hattyunyak fölött kontyba fésült aranyhaj sürü, nehéz, fénylő fonadékairól ráismert. Ez Dina! És csak most, mikor látta, mint térdel az oltár előtt imába merülve és könyben ázó arczczal, emlékezett vissza arra, hogy elutazása előtt arra kérte, imádkozzék a sir szélén álló apjáért. Ide jött tehát egyenest, mialatt ő messziről követte és

gyalázatos gyanuból szégyenkezve leselkedett rája. Ah, most nyugodtan utazhatik el. A fiatal lány, minden kétely homályától megtisztult, tündöklőn kristálytiszta képét viszi magával a szivében, mint valami becses szent ereklyét és semmi, semmi el nem választhatja tőle.

V.

Antonin egy vasárnap reggel a bátyja uj otthona berendezésének utolsó apró részleteivel babrálgatott a boulevard-szt-germaini szép legénylakáson. Abban állapodtak meg, hogy Raymond déltájban ellátogat oda Eudeline asszonynyal, aki meg fogja neki mutatni a lakást, részletesen bemutatja neki annak szépségeit: a kiszögellő erkélyt, a rakpartok között hömpölygő Szajna csillogó tükrét, s az ég és viz összeolvadó látóhatárát. Aztán majd azt kérdi tőle:

— Találd el, kinek a lakásán vagyunk! Kinek a tulajdonai ezek a kárpitok, ezek a butorok, ez a zongora?

És mindnyájuk valóján az öröm láza borzongott át már tizennégy nap óta amaz örömsikoly puszta képzeletére, mely Raymond ajkairól fog feltörni.

Antonin egy kettős létra legtetején állott a szük kis öltözőben, melynek falait a mennyezettől

a padlóig festői ránczokban leomló derüs, nagyvirágu genfi falszőnyegekkel vonta be — és kárpitos szögeit a fogai közt szorongatva — kalapácsütésekkel meg számtalan »izék«-kel szakitotta meg Dinával folytatott beszélgetését. A fiatal lány a függönyöket szegte be és csinos kis alakja egészen elveszett a létra körül hullámosan szerteomló rózsaszinü virágos szatin redői között. A verőfényben uszó folyam vigan szökellő habjai tánczoló visszfényt vetettek az ablaktáblákra, ugy, hogy az egész lakás olyan benyomást keltett, mint valami hajókabin; annál is inkább, mert a ház a boulevard meg a rakpart sarkára szögellt ki, és a szobák mind csucson voltak.

— Mondd csak, öcsikém, szólalt meg Dina rövid szünet után, mikor két-három évvel ezelőtt Londonban tartózkodtál, gyakran találkoztál te azokkal az orosz forradalmárokkal?

A két testvér ugyanis, mint ezt ez nap az egész város tette, Dejanire tragikus esetéről beszélgettett.

— Oh nagyon ritkán, hugocskám, felelt Antonin, kalapácsával döngetve a falat. Én a városon kivül laktam, egy régi posztógyárban, mely a Themse partján épült, ugy hogy a folyam egyik ága a házunk alatt folyt el és zugó vizesésként hömpölygött tova; az egész ház csak ugy rengett beléje. Nagyon kevés alkalmazottam volt; épen csak annyi hivatalnok, amennyire okvetlen szükségem volt, hogy felügyeljenek a villamos-gépekre és hogy

sorba járják a vevőket; alig volt annyi érkezésem, hogy a tavaszi napok beálltával egyszer havonkint a gyár fogatán kikocsikázzam a London kültelkein elterülő mezőségre, amelynek zöld pázsitján a hirdetések és falragaszok olyan komikusan voltak ki teritve a sik földön.

Kalapácsütései tuldörögték a hangját. Elhallgatott hát, de egy percz mulva ismét megszólalt. — Oh, ezek az angol házak, melyek olyan kényelmeseknek és vendégszeretőknek bizonyulnak, mikor az ember bejutott a körükbe, milyen hozzáférhetetleneknek és zordaknak tünnek fel kivülről, pompásan záró lakataikkal és toló-ablakaikkal! Soha meg nem tudtam szokni az angol koma mozdulatlan, rideg, zárkózott külsőjét. Castagnozoff Zsófiával egészen máskép állt a dolog. Rendesen olyankor látogattam el hozzá, mikor rendelő órája volt. A tárva nyitott ajtókon a nyomorultak és betegesek hosszu sora özönlött be hozzá.

— Várj meg a Hydeparkban, — szólott vala neki a jólelkü Casta, majd rendelés után odaiövök én is.

Ez egy óriási négyszögü tér, mely a párisi bois de boulogne-ra hasonlit, azzal a különbséggel, hogy a város szivében terül el, — s Antonin valamelyik padjára letelepedve, öt-hat orosz menekülttel találkozott, akik néha a pázsitra heveredtek le, a kopott ruháju, koszos csavargók szomszédságába, mig közvetlen a hátuk mögött bizonok és vizilovak hatal-

mas, lomha teste tápászkodott fel az embermagasságu fűből, melyeket egy alacsony fakorlát vagy a földdel körülbelül egyenlő magasságu rácsozat választott el csupán a landauok, hintók, lovasok és amazonok fényes, hosszu sorától. És az uri hintókból soha egy pillantást nem vetett senki a pázsiton heverő vadállatokra; soha ezek a vadak félbe nem szakitották az álmukat, hogy irigy szemmel nézzék a fogatok és libériák pompáját.

— De hát miről az Isten szerelméről beszéltél te azokkal a hóbortos emberekkel?

— Hát bizony, hugocskám, én azt mondtam nekik váltig, hogy amért a világon rossz emberek vannak, ez még nem elég ok arra, hogy mi is rosszak legyünk. Amire Lupniak rendesen azt felelte:

— Kicsoda? Lupniak? A gyilkos, kit a tábornok megölésével vádolnak?

— Az bizony — — Oh, hisz ez nem valami vérengző vad ember — — — Ellenkezőleg, igen jónevelésü, művelt ember, de ama engesztelhetetlen theoretikusok egyike, akiknek szemében — — — az — hogy is mondjam — — — az izé — — egy emberélet nem valami nagy izé — — Nekem mindig azt vetette szememre, hogy borzasztó egoista vagyok.

Dina dühösen szökött fel a rózsaszin szövet hullámredői közül.

— Te? Egoista?

Mire Antonin a létra legcsucsáról felelt vissza:

— Igen, és van is ennek a vádnak némi alapja... Az én álmom e földi boldogságról kissé szük körre szorul. Ha látom, hogy nektek megvan minden, ami kell; ha benneteket, téged, a mamát, Raymondot, meg a kis mamát boldognak tudlak, akkor messzebb nem látok. Én ugy teszek, mint az édes anyánk, mikor mi még kicsikék voltunk. Mihelyt mindhármunkat szerencsésen belefektetett puha ágyacskáinkba, vége volt a napi munkájának; akkor oszt' nyugodtan aludt.

— Ez mindegy, az a Lupniak nem ismert téged közelről — — — Zsófia nem nevezett volna önzőnek.

— Oh, Zsófia! Az egy valóságos szent. A világ minden szenvedése fáj a lelkének. Oh, ő csak akkor tudna nyugodtan megpihenni, mikor már az egész, hogy is mondjam, izé — — —

— Mikor már az egész emberiséget szerencsésen a boldogság révébe kalauzolta volna, szólt Dina élénken és haragosan öltögette tűjével a vékony szövetet... Én nem tudok ilyen eszményi magaslatra emelkedni — — — Én, ha módomban volna, beérném azzal, hogy olyan magadfajta egoista legyek; olyan egoista, akinek egész élete egy nagy áldozat, aki ráállott, hogy belőle egyszerü mesterembert csináljanak, hogy ő semmit se tanuljon mindabból, amire a bátyját tanitották — — —

— Szegény Raymond, mi haszna volt eddig

a sok tanulásából. Szegény pedig annyira szeret bennünket és annyira fárad és töri magát, hogy segitségünkre lehessen — — — Igen, igen, esküszöm neked, Dina, hogy igazán komolyan fárad — — — Oh, tudom, te nem ismered őt a maga igaz valójában, ti nem tudjátok egymást megérteni.

Dina ajkai gunyos mosolyra nyiltak.

— Igaz, hogy nem vagyok olyan áldott jó lelkü, mint te meg a mama. Reggel óta forr bennem a düh, hogy nekem itt kell kuksolnom és függönyöket kell beszegnem, ahelyett, hogy, mint szóba volt, egy vidám vasárnapot töltsek Morangisban, Geneviévenél. Édes kis mama! tegnap együtt varrogattunk egész este. Az a gondolat, hogy Raymondnak dolgozik, olyan buzgalomra sarkallta . . . Tudod, hogy őszinte legyek, én különösen azért haragszom Raymondra, mert olyan közömbösen bánik Geneviévevel és ott azon a bálon láttam is azt az asszonyt, akit most jobban szeret, mint őt.

— Csalódtál, Didi — — — ő nem szeret senki mást — — — csakhogy — — —

E szavaknál leszállt a létráról, mivel a menynyezet kárpitozását befejezte, és a legalsó létrafokokra leülve, megmagyarázta Dinának, hogy Raymond csak azért mond le Geneviéveről, mert azt hiszi, hogy neki, a család iránti kötelezettségei miatt, nincs joga arra, hogy őt szeresse és nőül vegye.

— Te áldozatokat emlegetsz, édes hugom, hát

tudd meg, ő feláldozta nekünk a szerelmét. A kettőtök közé férkőzött gyanakvó bizalmatlanság és félreértés nagyon aggaszt; ebből a mamának nagy keserüsége és sok kellemetlensége eredhet majd, ha nem leszek itthon, ha leszolgálom a katonasági időmet. Amugy is sok gondom lesz az anyagi dolgok miatt.

— Légy nyugodt, Tonin, egyelőre még itt vagy és addig majd csak történik valami — —

A kicsike e meggondolatlanul kiszalajtott szavaira Tonin kiváncsian nézett rá, mert Dina hangsulyának heves nyomatékossága meglepte őt.

— Mi az, tán valami örökségre van kilátásunk?

Ah, ha Dina most szólhatna, ha nem igérte volna meg, hogy hallgat. Elpirult és elfogultan rebegte:

— Nem, csakhogy azt gondoltam, hogy most, amikor Raymondnak saját kényelmes otthona van, ő is tehet majd valamit — — —

E pillanatban toppant be Raymond Eudeline asszony kiséretében. Az előre megállapitott sorrend szerint néhány gyönyörteli pillanatot éltek át, azzal a változattal, hogy miután szobáról szobára jártak és alaposan szemügyre vették volt a lakást és Eudeline asszony azt kérdezte a fiától:

— Találd ki, hogy kinek a lakásán vagyunk?

Dina önkénytelenül kikottyantotta:

— Mintha a mama első nap meg nem mondta volna Raymondnak.

Erre mindnyájan könyes szemekkel elnevették magukat, ami nem volt programmba véve.

Kétségtelenül igaz, hogy Raymond már rég tudta, hogy mi van készülőben, csakhogy az, amit látott, tulszárnyalta legmerészebb várakozásait. Hogy is tehette volna föl, hogy Antonin butorok és falkárpitok dolgában oly választékos és finom izlést tudna kifejteni; mert hát ez a szekrény választékos ritka alaku, ez a fali óra antik eredetü. Még a zongora is külön gyártmány! És milyen szép a lakás fekvése . . . Raymond kinyitotta az ablakot és fel és alá sétálgatott az erkélyen, nagyokat hadonázva karjaival, mintha szónokolna. A friss reggeli szellő meg-meglengette szőke fürteit, felfedte magas ivelésü boltos homlokát. Lenn zakatolva robogott a lóvonat; a folyam tükrén tovasikló remorqueurök tülkölése együvé olvadt a távolról felcsendülő harangkongás búgó dallamával.

— Te valóságos szinpadot varázsoltál a szemem elé, öcsém, szólt Raymond, hálásan megveregetve Antonin vállát. Majd meglátod, miket fogok én itt alkotni.

Nem jelentette ki határozottan, hogy mit, de hát minek is? Hisz mindnyájan tántorithatlanul biznak meg az ő Raymondjukban. Ma-holnap megválasztják az »A« elnökének; erről mindenki biztositja, és akkor majd lesz alkalma elég, hogy szónokoljon és csillogtassa a tehetségét. Ez az első lépés, mely a politikai pályára, a képviselőséghez visz.

Minden lehetővé válik most, hogy a kezébe adják a szükséges eszközöket.

— És most, édes anyám, kezdetképen — —

E szavaknál ujra befordult a dolgozó-szobájába és a kandallóra könyökölve, már egész otthoniasan ágált, mintha a klienseit fogadná.

— Kezdetképen egy látogatást jelentek be neked melyet én már napok óta halasztgatok; mert ezt a látogatást, mely mindkettőnknek szól, nem fogadhattuk volna illendően a boltban.

Mindnyájan meglepetten bámultak rá.

— Ki legyen az, kérdé Eudeline asszony.

— Micsoda? Nem találod ki?

És az általános meghökkenés néma csendjébe beleharsogta:

— Valfonné, a külügyminiszter felesége eljön, hogy egyetlen fia számára megkérje Dina kisasszony kezét. — — — No, valld be, hogy előre sejtetted.

Az anyja zavarba jött és lesütötte a szemét, mintha a földön keresne valami választ, amelylyel nem kompromittálja magát.

— Igen, mindenesetre — — — tudtam, hisz megmondtad — — -- de nem hittem, hogy az a hölgy — — — hogy ez olyan gyorsan — — —

Raymond félbeszakitotta:

— Oh nem mostanról van szó, hisz megmagyaráztad Dinának, hogy áll a dolog. Ő még sokkal fiatalabb, semhogy férjhez mehetne és Wil-

kienek sincs még biztos állása. Csakhogy ő olyan — — olyan szerelmes, — erre nincs is más kifejezés, — hogy elsőnek akarja magát előjegyeztetni, hogy más meg ne előzhesse.

Antonin, aki először hallotta ennek a házasságnak a hirét, komikus megdöbbenéssel bámult rájuk. Dina kissé halovány ajkakkal, de bámulatos nyugalommal, oly szilárd és szelid határozottsággal válaszolt, hogy meglátszott rajta, miként rég elkészült erre a feleletre:

— Kedves Raymond, köszönd meg Valfonnénak az én nevemben a nagy megtiszteltetést, amelyben engem részesiteni akar; de mondd meg neki, hogy hiába látogatna el hozzánk, mert az én elhatározásom visszavonhatatlan. Arra kértem volt a mamát, hogy tudassa ezt veled.

— Ő meg is mondta — — — felelt Raymond remegő hangon és egész testében reszketve. — De én azt hittem, hogy ez csak gyerekes szeszély, mely higgadt megfontolás után megváltozik. Gondold meg, hogy milyen nagy szerencse ez a házasság rád nézve, milyen előkelő társaságba jutsz általa.

Dina büszkén vetette fel szép fejét.

— Ép ez a társaság az, amelybe nem akarok bejutni; egyszer mozogtam benne és elég volt belőle. Hallgassam ott azokat az asszonyokat, meg a fiatal lányokat, akik olyan hangon beszélnek, hogy megundorodom tőle. A központi hivatalban, ahol pedig, hidd meg, van sok szemtelen, kicsa-

pongó lány, soha, értsd meg jól, soha olyan trágár szavakat nem hallottam, mint amilyeneket a tábornok lánya, a szép Nadine, meg az ő szépséges barátnője, Márk Javel unokahuga, használnak.

Raymond két lépéssel előtte termett.

— Ezek szerint oda se mész el többé?

— Nem én!

— No most jól vagyunk, rebegte Raymond halkan, megsemmisülten.

Dina pedig a leghatározottabb hangon kijelentette:

— Mit akarsz? Én ugyan a Temple külvárosban születtem, de vidéken nevelkedtem; iszonyodom ettől a párisi társaságtól. Biztos vagyok benne, hogy a mama és Antonin szivük mélyén nekem adnak igazat. — — — És ha a kis mama itt volna — — —

Eudeline asszony bólogatta hosszu fürtü fejét s azt gondolta magában: Kétségkivül, ha tudnám, hogy a gyerek ugy beszél, ahogy gondolkodik.

Tonni pedig Raymondhoz fordulva azt motyogta:

— Hát, szó ami szó, ha én asszonyt akarnék választani — — — én se onnan hoznám az izé — izé — — —

Raymond vállát vonogatta és megint a hugához fordult:

— Ez az utolsó szavad? Se jelenleg, se egy év mulva nem vagy hajlandó Wilkievel jegyet váltani?

— Soha!

— Vigyázz, gyermekem! — — — Hangja rezgése elárulta, hogy ezzel a tettetett szelidséggel a bensejében duló haragot fékezi ideig-óráig. — Mielőtt döntő nem-re határozod magadat, meggondoltad-e jól és számot vetettél-e magaddal, hogy mit cselekszel?

— Ugy hiszem, hogy igen.

— No, én meg nem hiszem!

Hosszu, igen hosszu szünetet tartott, aminő csak a szinpadon szokás, aztán komolyan szólt:

— Ezzel egyszerüen elütöd az én elnökségemet.

Dina arczkifejezése a legnagyobb közömbösségre vallott.

— No hiszen, ez aztán nagy baj — — —

— Azt akarod mondani, hogy ezzel is ép oly kevéssé törődöl, mint a barátommal — — Csakhogy itt ám máskép áll a dolog. Ha én elesem az elnöki állástól, számomra nincs helyette más elnökség; holott te valószinüleg másfelé kárpótolod magad. A kisasszony bizonyára mást szemelt ki már?

Dühösen izgett-mozgott a kis szobában, mely szük volt a benne forró düh kitörésére és egyszerre fenyegetőleg égnek emelve az öklét, vadul rivalgott:

— Oh ez a család — — ez a család!

Dina felháborodva bátyja sértő czélzásain, gunyosan kérdé, hogy ugyan mit vétett neki a család.

— Mit? Lenyuzta rólam a bőrt, a véremet szivja, a husommal táplálkozik.

— Szegény család — — ha csak belőled kéne táplálkoznia, ugyancsak sovánka volna szegény.

— Dina! förmedt rá az anyja magánkivül.

De Raymond közbekiáltott:

— Hadd beszéljen, akarom hallani.

Aztán a nővéréhez fordult ujra:

— Azt találod hát, hogy nem tettem még eleget értetek, nem áldoztam nektek a véremet, a husomat?

— Én nem ettem belőle, annyi bizonyos, se a husodból, se a véredből. Hogy a többiek ettek-e belőle, azt nem tudom — — — Én csak annyit mondhatok, hogy te mindenbe belefogtál és semmit se végeztél. Be akartál iratkozni a tanárképzőbe, jogot akartál végezni, Chinába akartál menni — —

Antonin kétségbeesetten integetett neki:

— Dina, kérlek — — — az Istenért — —

De ha a kicsike nyelve egyszer megeredt, az Uristen se tudta többé megfékezni. Az öcscse közbeszólása még jobban felbőszitette és uj sértésekre és szemrehányásokra adott neki ürügyet. Mi lett volna belőlük, ha Antonin nincs? Ő az, aki mindnyájukért megszenved, aki nekik lakást, ruházatot, kenyeret adott. Ő a család igazi támasza. Raymond csak a család tiszteletbeli támasza.

Mihelyt ez a szó elröppent ajkairól, Dina maga is megijedt saját kijelentésének rettentő szörnyü

voltától és szerette volna visszaszini. Ha most Raymond kitárta volna a karjait, a keblére borulva bocsánatot kért volna tőle. De a villám lecsapott. Őt, az Istent, a Buddhát, ilyen sértésekkel illeti — — egy ilyen kis taknyos lány.

— Ez a kitétel nem a te eszedben fogamzott meg, kicsikém, — — szólalt meg Raymond rekedten, mutató-ujjával felemelve Dina gödröcskés állát, ezt a mérges szót valaki besugta neked, magadtól soha meg nem találtad volna — —

Az anyjuk zokogott, Antonin kulcsolt kezekkel kérlelte őket:

— Testvéreim, testvéreim; Dina, te igaztalan vagy — — bátyám, bocsáss meg neki. Hisz ösmered; ő nagyon indulatos, szegény apánkra ütött.

Raymond rámordult, mint a kutya az őt körülzsongó darázsra:

— Hagyj békében, te torkig vagyok már veled te álszenteskedő, ne nyulj hozzám Krisztuspofáddal, meg a te undoritó jótéteményeiddel; vedd vissza butoraidat; tartsd meg magadnak a lakásodat; én visszatérek az én szajna-utczai padlásszobámba.

— Azt is ő fizeti, vágta vissza Dina.

— Didi, te igazán rossz lány vagy! kiáltott fel Toni.

És Raymondot átkarolva, szeretetteljesen magához ölelte, beczézgette és csititgatta:

— Ne menj el, bátyám, hisz nem bántottalak, miért akarsz hát igy megszomoritani? Olyan jól

esik, ha együtt vagyunk mindnyájan; olyan jól érzi magát az ember. Azon kezdem, hogy nem is olyan nagy az érdemem, hogy én neked otthont alapitottam; hisz tudom, hogy mindnyájan hasznot fogunk belőle huzni. Édes jó Istenem, ha elgondolom, hogy a mama mennyire örült ma reggel, most meg szegény hogy busul — — — No gyere, Didi, add a kacsódat, nyujtsd oda neki a kis kacsódat. Lám, mama, Raymond itt marad, igen, igen; no ne mondj nem-et, édes bátyám; no, ugy-e, most szent a békesség!

Nyomasztó csend állott be. Aztán Raymond kissé lecsillapulva, de szilárd elhatározással szólalt meg:

— Jól van, itt maradok, de csak egy föltétel alatt.

— Ugy lesz, ahogy te akarod.

Raymond egy pillanatig gondolkodott, aztán ujból megszólalt:

— Bármit mondtok is, itt mégis én vagyok a családfő, és követelem, hogy pontos kimutatást készits mindazokról a kiadásokról, amikbe magadat értem verted . . .

— A kifizetett számlák mind abban a fiókban vannak, felelt az öcscse vidáman.

Raymond szórakozottan lapozgatott a számlacsomagban és a legkomolyabb hangon mondá:

— Holnap tőlem egy váltót kapsz erre az összegre, három vagy hat havi lejárattal.

Hogy elejét vegye minden tiltakozásnak, határozottan kijelentette:

— Akarom, követelem!

Eudeline asszony felszáritotta a könyeit és idősbik fiának ez eszméjét helyeselte:

— Igaza van, adjon neked egy váltót; igy sokkal szebb szinezete lesz a dolognak.

Anyjuk máris felvidult és megnyugodott; a legnagyobb egyetértést látta ujra a gyermekei között; Raymond leszámolt az öcscsével és lerótta a tartozását, mivel váltót adott neki róla; csak kár, hogy nem tölthetik együtt a napot. De Raymondnak a választása ügyében kell eljárnia.

— Én pedig, — jelentette ki Toni, ebhűségü, jóságos szemeinek révedező tekintetét a bátyjára szegezve, én még a könyvtárad hátralévő részét akarom át szállitani és a kottákat akarom rendezni. Nem nagy munka; annál kevésbbé, mert Alceste asszony, a portás felesége, aki elvállalta a takaritást, majd segit nekem. De ha elmégy, hagyd itt a kulcsot. Hazajövet majd a lábtörlő alatt találod.

— Fődolog, hogy meg ne tévedj, szólt Dina nevetve, valahogy haza ne jőjj hálni.

Raymond azt kérdezte a hugától, vajjon rögtön elfoglalja-e az ő kis szobáját?

— Nem biz én, nem még. Nagyon jól érzem magamat a spanyol fal mögötti nagymama-ágyban.

Dina olyan megható ártatlanság hangján mondta ezt, hogy Eudeline asszony elérzékenyült és azok a kételyei is, melyeket lányának furcsa elhatározása keltett benne, teljesen eltüntek.

Raymondnak mindenekelőtt magányra volt szüksége, hogy feldult lelke némileg csillapuljon.

Dina szavai gőgjének legmélyét sebezték meg, ugy érezte magát, mintha valami magaslatról lezuhanva, összezsugorodott volna. Mondhatatlan vágyódás fogta el egyszerre, hogy a gyöngédség és bámuló meghódolás jóleső melegében sütkérezzék, melyet családja hirtelen megvont tőle. Első sorban Izoardékra gondolt, akik két nap óta falura költöztek; ott biztosan lelkesedett fogadtatásra számithatott, panaszai és bánata iránti mély részvétre és minthogy Dina semmi áron sem akart elmenni Mark Javelhez, az öreg Izoarddal egyszersmind megbeszélhetné az apja hitelezőjénél teendő ünnepélyes tisztelgést.

Mindazonáltal azonban furcsa, nagyon furcsa ennek a kis lánynak a makacssága. Mi rejlik alatta? Milyen kellemetlen helyzetbe jut ő ezáltal Wilkievel, Valfonnéval és a miniszterrel szemben — — —

Ezek az aggasztó gondok kóválygotak a fejében, mialatt az orleansi vonat Morangis felé röpitette, melynek négy irányra szétágazó négyszögü keresztutján még mindig ott állott a szabadság fája.

Midőn a kölöncz nagyot koppanva megdöngette a hajdani vadászlak kapuját, egy galambsereg riadt fel a kékes tetőről és Izoard apó mély hangja szólalt meg a kert hátsó részéből:

— Nini, Raymond, ma pecked van; fogadni

mernék, hogy velünk akartad tölteni a mai napot . . . Geneviève pedig ép ma vidéki barátainkkal Párisba ment és csak későn este jön vissza — — — Én meg Párisban ebédelek. Előléptetésem tiszteletére nagy diszlakomát rendeztek a hivatalnokok. De azért gyere be, azért beszélgethetünk egy ideig, mig felöltözködöm. Geneviève mindent kikészitett.

A kertnek árnyékos része a tél fagyától még nedves volt; de ott, hova a nap letűzött, ifju tavasz fakadt fel minden ág-bogon és balzsamos illatával árasztotta el a pázsitot meg a fasürüséget. Raymond hangosan szerette volna üdvözölni ezeket az édes tavaszi illatokat, ifjusága szép vasárnapjainak édes zamatát, szeretett volna odaszólani nekik:

— Jó napot, szép orgonáim, Isten hozott gyöngyvirág!

De a sövényszéli orgonabokrok és a fasor mentén sorakozó cseresznyefák hogy ösmertek volna ebben a sugár, deli ifjuban, kinek szőke fürtjei lombkoronáikat érintik, a szép kis szöszke fiura, a kis mama volt tanitványára?

Raymondra, aki egy kis bizalmas, baráti zúg vigasztaló melegét kereste, az elhagyatottság és a magány nyomasztó érzése nehezedett, midőn letelepedett a kerti lugasban, és a szive oly fájdalmasan szorult el, mintha elcsüggedten, elhagyatva heverne valami országutmenti árok szélén.

— Mi a bajod, gyerek? Mi lelt, hol tör a bakancs? kérdé Izoard apó, kinek éles kis fekete

szeme kérdőn fürkészte Raymond arcát, amióta csak ide betette lábát.

Raymond erőt vett magán, hogy el ne érzékenyüljön és egyszerüen azt felelte:

— A hályogot vették le a szememről és ez fáj, — ez az én bajom — —

Izoard apó összeránczolta sürü, bozontos szemöldökét.

— A hályogot? Neked?

— Igen, most tudom, hogy eltévesztett élet az én életem, hogy nem tudom teljesiteni azt a feladatot, melyet apám halála óráján rám bizott, hogy az én büszkeségem, — az én bátorságom — — —

Hangja könyekbe fult és kénytelen volt elhallgatni.

— De ki mondta ezt neked, szegény fiam?

Az öreg Izoard apó maga is elérzékenyült és tőle Itelhetőleg vigasztalta. Első sorban is arról biztositotta hogy övéi benne a családfőt szeretik és tisztelik. Iyenfajta apró zsörtölődések és családi zivatarok a, legjobban egyetértő családoknál is előfordulnak hébekorba; de azért se a szereteten, se a tiszteleten csorba nem esik. Hát igen, megengedi, Eudeline Viktor a latin és görög iránti vak tiszteletében kissé elszámitotta magát; sokkal okosabb lett volna, ha Raymond is belépett volna az öcscsével együtt Esprit Cornathoz. Ott megkereshette volna a család kenyerét és kiérdemelte volna a család támaszának czimét. De hát ki a hibás, ha nem így történt, és ki tehet neki szemrehányást ezért?

— Ki? Mindenki, felelt Raymond, haragos mozdulattal törölgetve könyes szemét. És mert érzem, hogy nem felelek meg a kötelességemnek, mert ma olyan irtózatos dolgokat kellett hallgatnom, amelyeket többé nem akarok hallani, azért jöttem ide önhöz, mint az én legrégibb, legjobb barátomhoz. Arra kérem, kisérjen el engem Javel Márkhoz. Emlékszik még arra, mikor értem jött a gimnáziumba, és mindig más-más miniszteriumban kerestük fel őt, mindig ujból kezdtük a vadászatot? Okvetlen valami hivatalt kell, hogy keritsen, akárhol, akármilyet is, csak hogy megkeressem a családomnak a mindennapi kenyeret és felmentsem az öcsémet az ő terhes kötelezettsége alól, melyet már nagyon is régóta teljesit, sokkal régebben, mint ez dukálna.

Izoard Péter melléje simult a lugas köralaku padjára és izmos karjával magához ölelte.

— Csókolj meg, Raymond, te jó gyerek vagy.

Raymondot ez ölelés annyira elérzékenyitette, hogy bánatosan suttogta:

— Oh, Izoard apám, ha tudná, hogy keseritettek; látnom kellett, hogy az anyám, az édes anyám kételkedik bennem.

Ez az önkényteler.ül ajkaira toluló nagy hazugság mély izgatottságának kifolyása volt.

— Biz a', fiam, az élet nem derüs, felelt az öreg, de ha ez megvigasztal, hát hidd meg, mindenkinek megvan a maga baja.

Szemébe huzta széleskarimáju kalapját, melyet

az első tavaszi vasárnap tiszteletére zöld levelek diszitettek és a lugas körpadja körül járkálva, szakadozottan dörmögte:

— Azt hiszed nekem nincsen elég bubánatom... Tudod, kikkel van a lányom Párisban? Megigértem ugyan, hogy nem mondom meg senkinek; de hát neked, pláne azok után, amiket most hallok, amikor egészen más embert fedezek fel benned, mint eddig, megvallhatom. — — — Geneviève Castagnozoff Zsófiával sétálgat, aki ma reggel érkezett Londonból. Eleinte azt hittem, hogy Lupniák érdekében jött, a kiről azt mondják, hogy a borzalmas Dejarine ügyben szerepelt.

— De ugy látszik Lupniak biztonságban van és nincs mitől félnie; Zsófia a leányomért jött. Érted? Emlékeztetni akarja őt arra a közös fogadalomra, hogy elmennek Indiába és ott annak a gyermekkórháznak fiókját alapitják, melyet a doktornő a La Manche csatornán tul létesitett. Hisz tudod, hogy Geneviève Londonban ujra rávettete magát az orvosi tanulmányokra, avégből, hogy barátnője nagy jótékonysági müvének szentelhesse magát. Geneviève nem is titkolta a dolgot; sőt a hozományából megmaradt harminczötezer frankot is elkérte, hogy a fiókkórház alapitási költségeihez hozzájárulhasson. Hogy aztán mi történt ott Londonban, gondolatai és tervei minő nagy változáson mentek keresztül, nem tudom; csakhogy egy szépnapon visszatért hozzám és cserben hagyta a szegény gyermekeket, meg az indiai utat;

képzelheted, hogy örültem. Mert utóvégre akármilyen fanatikus negyvennyolczas legyen is az ember, még ha emberbaráti philantropeszméi olyan hullámokat vetnek is, mint a Rhone folyam, ha csak egyetlen egy gyermeke van és rajta kivül nincs a világon, akit szeressen, hát az elhagyatott papák ügyét sokkal érdekesebbnek és fontosabbnak fogja tekinteni, mint a hasonló körülmények közt lévő kis porontyokat. De hát semmi sem állandó, semmiben sem lehet megbizni. Ma reggel egyszerre csak becseppen hozzám Zsófia és a reggelinél Geneviève tudatja velem, hogy e hó végével mindketten Calcuttába indulnak. Ez ellen nincs ellenvetés! A lányom huszonnégy éves, ura cselekedeteinek, különben mindig az volt. Nem kapott vallásos nevelést, de a legszigorubb erkölcsökre tanitottam; tudja, hogy soha meg nem bocsátanám neki a ballépést. Nem is követett el soha semmi rosszat, ezentul se fogja tenni. Hadd menjenek hát. Büszke vagyok arra, hogy a leányom hiven ragaszkodva az én eszméimhez, az én mesterem eszméihez, feláldozza az ifjuságát és a szépségét az emberi nyomor enyhitésére. De azért nehéz a lelkem és a kakas csipjen meg, ha tudom, hogy ma este hogy fogok majd felelhetni a kollegák pohárköszöntőire.

— Igaz, hisz magát nagyon szépen előléptették, szólt Raymond, mellette fel és alá sétálgatva.

Izoard szenvedélyesen a karjába kapaszkodott és magával vitte.

— Ugyan ne is emlitsd. Dühös vagyok enmagamra. Vissza kellett volna utasitanom ezt az előléptetést. Tudom, mért neveztek ki. — — — Én egy vén, morgós forradalmi medve vagyok, egyike azoknak a régieknek, akik a császár rendjeles, potrohos, dúsgazdag tábornokainak szembe mondják az igazat . . , Nagyon is sokat tudok, nagyon sokat láttam; le akarnak kenyerezni, hogy hallgassak. Az egész respublika gyökerestül elkorhadt. Mindnyájan vagyonhoz akarnak jutni; a hivatalokban, a folyosókon mindenütt érezni a pénz büzét; egy lépést se tehetsz, hogy pénzbe ne gázolnál és ha te azt hiszed, hogy én szégyenlem ezt nekik megmondani, akkor csalódol. Majd meglátod, ha ellátogatunk Javel Markhoz jövő csütörtökön. Jó lesz? Akkor parlamenti ülés lesz; jobb szeretek vele a képviselőházban beszélni, mint odahaza nála — — — majd meglátod, hogy milyen keserves pilulákat adok be neki. Ezért neveztek most ki engem főnöknek.

A vörös téglástető ormai mögött a szomszéd kertből harangszó csendült meg,

Raymond összerezzent. Visszatértek tán a hajdani szomszédok?

— Mauglasék! Ugyan ne tréfálj. Csak nem lesznek ilyen orczátlanok?

És fiatal barátjának tamáskodó néma meglepetését látva, megállt előtte, hosszu szakállán keresztbe font karokkal.

— Vagy tán még mindig hiszesz az ártatlanságukban?

Ez régi vita tárgya volt közöttünk, melyet a legutóbbi események felelevenitettek.

— De Izoard bácsi, nem megmondtam, felelt Eudeline Raymond elnéző mosolylyal, hogy én a külügyi miniszteriumban adott bálon az egész éjszakán át Mauglas Palival beszélgettem és hogy ő a miniszterrel a lehető legbizalmasabb lábon áll, résztvett a füzértánczban és a vacsora legmeghittebb, legszűkebb körében forgolódott.

Az öreg ur arcza biborra gyult.

— Az árgyilusát! Hát mit bizonyit ez? Semmi egyebet, mint hogy Valfon és Mauglasék mindnyájan egy ocsmány bandához tartoznak, akik piszkoskezü politikát csinálnak. Ezek nem utálják meg egymást, kivéve, ha a saját érdekeik összeütköznének . . . Hát nem olvasod te a lapokat? Nem tudod azt, hogy Valfon a parlament nyilvános gyülésén Mauglast, mint belügyminiszteri szolgálatban álló kémet jelentette fel? Biztositlak, hogy már a legközelebbi külügyminiszteri bálon nem vesz részt se a vacsorában, se a füzértánczban.

Az öreg, aki nagy ujságfaló volt, különösen, mikor künn nyaralt falun, kerti köpönyegének zsebéből egy ujságot teremtett elő és hangosan olvasta fel Raymondnak az emlitett czikket, mely nevének teljes kiirásával nevezte meg a franczia rendőrség rendkivül finom szimatu kémét — ezek voltak a

miniszter saját szavai, — aki Dejarine tábornok párisi tartózkodásának egész ideje alatt ki volt rendelve a tábornok személye körüli rendőrkémi szolgálatra és előre értesitette arról, hogy bünös merényleteket terveznek ellene.

— Rettenetes, rebegte Raymond, megsemmisülten. Mindeddig nem akarta elhinni, de ilyen határozott bizonyitékokkal szemben . . . Milyen rossz bőrben lehet most ebben a pillanatban.

— Oh sohse busulj miatta, — vigasztalta az öreg, természetes hangján . . . legjobban az bántja őt, hogy elesett az állásától. Mikor egy ember már ilyen mélyen sülyed, milyen megaláztatás érheti még? Amikor kihalt az emberből a becsületérzés, soha uj életre nem ébredhet.

Hallgatva haladtak tovább néhány lépésnyire. A kerti fal mögött felhangzó kaczagás és vig gyermekzaj eszükbe juttatta a szomszéd hajdani dévaj dalait.

— De hát utóvégre, Izoard bácsi — szólalt meg Raymond elszorult szivvel, hogy tud egy ilyen müvelt intelligentiáju, egy ilyen széles látkörü szellem ily mély gyalázatba sülyedni?

— Az ur Isten a megmondhatója, édes fiam. Gyávaságból, gyengeségből, vagy pedig egy nemes érzelem rossz utra tévedése folytán; igen, az ám, egy nemes érzelem is elfajulhat . . . Ugy hiszem, nem mondtam el még neked, hogy negyvenynolczban milyen érdekes kalandom volt a Barbès klubban. — —

E szavaknál megállott, hogy az aczélkék égbolt alatt távolról megcsendülő morangisi templomtorony harangjának kongását hallgassa, mely négy órai vecsernyére harangozott. Hirtelen eszébe jutott frakkja, fehér pikét-mellénye és ünnepélyes hófehér batisztnyakkendője, melyek ott benn ki vannak teritve az ágyán és ez Raymondot ez egyszer megfosztotta attól a gyönyörüségtől, hogy végighallgassa a Barbés-klubban megesett kalandot. Szegény már annyiszor hallotta és kilátása volt reá, hogy még igen gyakran fogja hallani.

Noha a mai napja, melyet falun Geneviève és Izoard ur társaságában akart tölteni, nem volt a legsikerültebb, mégis kissé megvigasztalva tért vissza Párisba. Olyan jól esik panaszkodni, midőn az ember szenved és még jobban esik, ha résztvevő lelkek megsajnálnak bennünket; kivált mikor a sértett büszkeség sajgó sebei fájnak, amelyeket csak ágyunk néma vánkosainak gyónhatunk meg, hogy e néma meghittnek puha ölébe fojtsuk bele feljajdulásunkat.

De mihelyt legyőztük az első piruló restelkedést édes enyhülést lelünk benne, ha elmondhatjuk, kitárhatjuk és az enyhülés jóleső balzsama majdnem oly édes, mint a bosszuállás. Hogy Raymond elmondhatta a szegény öregnek: »Nézd, ezzel bántottak meg«, hogy saját fájdalmát kitárhatta, ez visszaadta szokott derüs életkedvét. És midőn leszált a vonatról, első gondolata Valfonné volt, akinek vasárnap fogadónapja volt.

A Beaumarchais szállodai komor, vérbe fult találkájuk óta nem találkoztak; az asszony majdnem naponta irt neki, szenvedélyes, lángoló leveleket, amelyeken még mindig átrezdült ama rémdráma szörnyü iszonyata, melybe kicsi hiján majdnem belekeveredhettek volna. És minden levele végén türelmetlen, epedő vágyódással emlegette Raymond külön lakásba való átköltözködését, melylyel ez őt kecsegtette.

— Oh édes Raymond, siettesd a mi kis otthonunk elkészülését.

Minő gyönyörüség! hogy most végre megirhatja neki:

— A fészek elkészült, várlak.

Már eleve is maga elé képzelte a hófehér telt nyak kéjteli megborzongását, midőn majd oda sompolyoghat barátnője karosszéke mögé és halkan oda sughatja neki a szerelmi fészek czimét és számát.

— Uram, uram. hova tetszik menni?

Raymond már a miniszter előszobájának fele részébe ért, amikor vissza kellett fordulnia, hogy beirja nevét a portás lisztájába. A kegyelmes asszony rosszul érzi magát, a kegyelmes asszony nem fogad.

— Az ám, rosszul érzi magát, szóbeszéd!

A fiatal Marquès mondotta ezt, aki e pillanatban márványfehér arczczal jött ki a lakosztályból és keztyüit felhuzva haladt végig az óriási feljáraton, barátja karjába kapaszkodva, aki felette meglepődött

azon, hogy őt vasárnapon is itt látja a miniszteriumban.

— Kutya baja sincs, ép olyan egészséges mint én. — — De rettenetes családi jelenetünk volt A nővérem értem küldött . . . No hiszen mondhatom, gyönyörüséges egy ilyen miniszteri család elete. Apropos, Raymond, melyik napon hajlandó Eudeline arra, hogy az anyám látogatását fogadja az emlitett ügyben?

A járda szélén állottak a Concorde-hid meg a quai sarkán. A Trocadero lejtői lilaszinü ködén a gázlángok csillagtábora kigyult és a folyam tükrén tovasikló hajók gyorsan elsuhanó szines lángjai egymást keresztezték.

— Bocsáss meg, szólt Raymond, kit a találkozás kissé zavarba hozott. Attól tartok, hogy jelenleg hiába tenné meg Valfonné azt a lépést. Hisz előre figyelmeztettelek, hogy a nővérem kissé habozik. És a habozó határozatlanság, mely különben semmi összefüggésben nincs se a te személyeddel, se másokéval, valóságos ellenállásá vált, melyen csakis türelemmel lehet boldogulni.

Wilkie dühtől eltorzult kis arczocskája vipera szinüvé zsugorodott össze, mialatt szaggatott hangon válaszolt:

— Én mindent dülőre tudok hajtani, barátom, vigyázz magadra.

Aztán hirtelen hozzátette:

— Elkisérsz az Avenue Antinig?

— Nem, köszönöm, én a folyam innenső oldalán ebédelek ma.

— Annál rosszabb rád nézve. Utközben beszóltunk volna Gastinehez. Ott megmutattam volna neked az én utolsó pisztolyczéltáblámat és azzal biztalak volna meg, hogy tudasd Claudiussal, miként bele se telik egy hét, hogy ő egy kis golyót fog kapni a lágyékába, olyan egy golyót, amelyikből az ember fel nem gyógyul többet.

Raymond meg nem értette Wilkie czélzásait és bambán ismételte:

— Claudius? Egy golyót a lágyékába?

Wilkie vadul vigyorgott:

— Te tán nem ismered őt, ezt a Claudiust, mit? No se baj, majd megismerkedel vele. — — Ami pedig téged illet, kedves elnök uram, biztos vagy benne, hogy megválasztanak? Mert én erősen kételkedem benne; Isten veled.

Ezzel eltünt a hidon tolongó tarka tömegben és Raymond sokáig állott mozdulatlanul a helyén, hüledezve barátjának fenyegetődző fellépésén és baljóslatu kaczagásán. Mi köze mindehez Jaquard Claudiusnak, akit csak annyira ismert, hogy néhány menuet figurát gyakoroltak együtt be. Claudius még Dina tánczosa se volt, mert hisz a fiatal lány Wilkievel tánczolt. Honnan hát ez a nagy harag? Végre eszébe jutott, hogy ha Valfonnénak irna poste restante egy pár sort és arra kérné, hogy adjon neki legközelebb egy találkát, — — tőle mindent megtudna.

Az est beállt; az az ötlete támadt, hogy bemegy valamelyik vendéglőbe, megebédel és azonnal megirja a levelet.

Fáradt sétálók, kimerült gyerekek, akiket kezüknél fogva vezettek, ballagtak végig a Szajna partján a vasárnapi alkonyat melancholikus esthomályában. Ment, ment, mig végre egy hires vendéglőre akadt, melyre az összes emeletek pazar világitásáról ráismert, lévén ez a balparti városrész inyenczeinek kedvencz étkezési helye. A földszinti étkezőteremben üresen állt a legtöbb asztal. Azon az asztalon, melynél Raymond letelepedett, egy képes hetilap hevert, mely az orosz rendőrség hajdani főnökének meg állitólagos gyilkosának, Lupniaknak az arczképét hozta, ennek a titokzatos Lupniaknak, aki egy hét óta talpon tartja az egész rendőrséget. Ez utóbbi arczkép láttára Raymond érezte, hogy elsápadt. Ezek az éles tekintetü, tágra meredt szemek, ez a kalmukk-orr; ez a vadállatra emlékeztető fogsor széjjel álló ritkás metszőfogaival; hisz ez ugyanaz az ember, aki a Beaumarchis szálloda üvegtetőjeinek párkányán tovasurrant és kinek rászegzett tekintete mintha azt mondta volna: »Mi ketten mindig csak tragikus körülmények között találkozunk; — emlékezzék vissza a Louis le Grand gymnasium vendégszobájára.«

Most már teljesen tisztában volt a személyazonossággal és mialatt mély megindulással bámult a képes lapra, ugy rémlett előtte, mintha szállodai

szobájuk ablakánál állana. E benyomás hatása alatt reszketve irta meg Valfonnénak az uj légyott helyét és idejét.

Az egyetemi hallgatók egyesületének dohányzójában, ahová Raymond ebéd után ellátogatott, hogy meggyőződjék, vajjon Wilkie tényleg megindítja-e ellene az ellenhadjáratot, — a fiatalság mind Mauglas esetét tárgyalta. Raymond azzal dicsekedett, hogy ismeri őt személyesen; tulzott szinekkel ecsetelte az iró irodalmi szalonját és aljas cselekedetének indokolására hozott fel különféle érveket. Talált is rá plausibilis okokat és egész este Tolsztoj elveit vallotta Chevreul szobrocskája és Cousin Viktor arczképe előtt; de sokkal okosabban tette volna, ha magának tartja tünődéseit, mert a bizottság egynehány választó tagja, jegyzők és ügyvédek fia volt, kik szintén az apjuk foglalkozására pályáztak, s megbotránkoztak fejtegetett elméletein.

Tiz óra felé érezte, hogy a hosszu, nehéz nap fáradalmai kimeritették. Ösztönszerüleg a Szajna utcza felé vette utját; csak mikor a boulevard szögletén meglátta messziről, hogy az anyja üzlete nyitva van, jutott eszébe uj otthona. Gyalog fordult vissza és mikor felért a negyedik emeletre, megtalálta a kulcsot a megállapitott helyen. — Az ő saját kulcsa, az ő saját lakása! Milyen jól esett ez neki. Az emberi szabadságvágy és egyéniség minő mélyen rejlő titkos forrásaiból erednek ezek a gyermekes, édes dőreségek? Egyenest bement a szobába és lámpa

nélkül is megtalálta az utját, mintha már husz esztendeje lakott volna ottan. Midőn a szobába ért és megdörzsölte a gyujtót, halk nesz hallatszott, mintha valami árny mozdulna meg az ablakmélyedésben, ahol egy magas, fekete alak körvonalai sötétlettek a beözönlő holdvilágényében.

— Ki van itt? kérdé hangosan a mozdulatlan árny felé közeledve, mely egyszerre életet nyert és egy álmadozó hang, mely oly lágyszelid volt, mint az éjszaka suttogta.

— Én vagyok az, Geneviève!

IV.

Álmában egy steamer hálófülkéjében látta magát, amely India felé evez. Zivataros, viharos, szeles időben értek a parthoz; a szél magasra korbácsolta fel a hullámokat, mindenki kiszállt és a hajón nem maradt más utas, csak ő maga. Kéjesen nyujtózkodott puha nyugágyának vánkosain, melytől alig tudott megválni. Geneviève pedig teljes utiruhában sürgölődött, forgolódott körötte és kérve kérte, hogy keljen már föl; mutatta neki, a már üres szalonokat; az elhagyott hajólépcsőket és ugy bosszankodott a lustaságán, hogy végre ő is elment és nagy robajjal csapta be maga után az ajtót.

Pedig e zaj valóságban egy rosszul kifeszitett zsalúgáter csapkodásaiból eredt, mely Raymon-

dot másnap reggel mély álmából fölébresztette. És a széles ágy mélyéből, amelyben ma ébredt föl először, a környezethez hozzá nem szokott szeme egy pár perczig nem birt eligazodni uj otthonában; rá nem ismert a rózsaszinü falkárpittal bevont, hosszukás szobára és az öltöző nyitott ajtaján át megpillantott, verőfényben uszó kerek ablakra, melyet az eső meg a hajnali napsugár megvilágitott és melyen át kilátás nyilott a Borcsarnok fasorainak rügyfakadására meg a Szajna partjára.

Innen özönlött be a fény a termek sorát záró hálószobába. A rózsaszinü félhomályban Geneviève könnyed, gyors léptekkel sürgölődött forgolódott ibolyadiszes kalapjában és kis köpenykéjében; az öltözőből az elegáns ruhaszekrény felé tartott, melyet gondosan lezárt és a kulcsot az asztal melletti kis éjjeli szekrényre tette. E pillanatban találkoztak Geneviève szemei a fiatal ember tekintetével, kinek szemében a szép lány minden mozdulatára szenvedélyes hála és kéjes öröm tüze lobogott. Szeretetteljesen a keblére ölelte őt, maga mellé ültette és halkan, gyöngéden a fülébe sugta, — mialatt künn csapdosta a vihar az ablaktáblákat:

— Már elmész? Ebben a csuf időben?

— El kell mennem. Most, hogy az apámat uj állása arra kényszeriti, hogy éjjeleit Párisban töltse és csak villásreggeli idejére jöhet ki Morangisba, feltétlenül otthon kell lennem.

— Mikor jöszsz?

Geneviève felemelte fátyolát és a szoba félhomályában feléje hajolt szép üde arczával, csókra csábitó bibor ajkával.

— Estére, ugyanabban az időben, mint tegnap. Sokkal előbb voltam már itt, mint te; ha dolgozol, majd együtt dolgozom veled; hisz emlékszel, milyen jó korrepetitor voltam. Mire készülsz most? A doktorátusra, vagy azt a könyvet irod, amelyről említést tettél? Oh, az irás olyan szép mesterség, az ember egy könyvvel olyan sok jót tehet.

— Sőt még sok pénzt is lehet keresni egy jó könyvvel. De addig élni kell ám és rájuk is keresnem kell.

Geneviève csókot lehelt Raymond mindkét szemére.

— Nem mondtam még, Raymond? Itt a szekrény fiókjában harminczezer frank van benn, a hozományom maradéka, amelyről senkinek sem tartozom számadással — — — itt a kulcs — — — ebből telik; megfizetheted azt, a mivel az öcsédnek tartozol és a tieidet is fentarthatod vele, amig befejezed a megkezdett regényt.

Raymond tiltakozott ... Micsoda? Hát már megint emlegeti ezt a pénzt? Azt hiszi tán, hogy ő már ennyire sülyedt?

— Ugyan kérlek, üres szavak, amelyeknek nincs semmi értelmük. Ha a feleséged volnék, akkor sem fogadnád el ezt a harminczezer frankot?

— Akkor igen, de csak akkor.

— No lám, pedig tudod te azt nagyon jól, hogy neked nem szabad nősülnöd, amikor egy családról kell gondoskodnod. Magad mondtad egyszer, s én ezt el nem felejtem soha.

— No és aztán?

Geneviève mindkét karjával átfonta Raymond szép fürtös fejét és még mindig gyöngéd hangon, de arczában és hangjában megnyilatkozó mély komolysággal mondá:

— Nem bánom meg, amit tettem; soha egy könynyel nem foglak busitani. Ami történt, annak így kellett történnie és sohase fogom megbánni. De egy föltétel alatt, ha ugy bánsz velem, mintha feleséged volnék, ha mindama jogokra és mindama kötelességekre igényt tarthatok, amelyek két olyan lény közt állanak fen kölcsönösen, akik egymást szeretik, akik egymásé lettek, akiknél minden közös, ugy a pénz, mint minden egyéb.

Ezt olyan őszintén, olyan nyiltan mondta, hogy Raymond csak kitérő választ adhatott.

— Azt hittem — — — úgy emlitetted, hogy te Zsófia szegény kis árváinak szenteled ezt a pénzt.

Geneviève nem tagadta. Igen, de csak az esetben, ha el mentem volna Indiába, hogy Zsófia emberbaráti müvét folytassam.

Raymond enyelegve kérdé:

— Kinek a kedvéért maradtál itthon?

— A te kedvedért, te rossz ember, hisz tudod

te ezt jól. Mikor tegnap este Castával hazajöttem, a sénarti erdőkben tett hosszu sétánkról, melyen egyesegyedül a mi nagy utazásunkról beszélgettünk — szegény papát a lehető legrosszabb hangulatban találtuk: a te látogatásod és a te mély levertséged feldulta érzékeny lelkét.

— Szegény fiam, az a tudat, hogy te boldogtalan vagy, halomra döntötte összes terveimet. Zsófia pedig azonnal megértett, nem is kellett neki magyarázatot adni. Alig hogy a papa Párisba ment, ő azonnal mosolyogva mondá: Fogadjunk, hogy tudom, hová mégy ma este. Én visszaadhattam volna neki a kölcsönt; mert a botnak két vége van és tudom, hogy ő is az ő Lupniak barátjával fogja tölteni az estét, aki itt van valahol Párisban.

— A szegény lány nem merte megmondani, hol rejtőzködik — — — mert — — mert — —

Geneviève habozott és Raymond finom ajkai görcsösen megvonaglottak aranyszinü bajusza árnyában.

— Miattam ugy-e? Irántam mindig bizonyos bizalmatlansággal viseltetett. — — — Bezzeg Antonint más szemmel nézi.

— Hát mi tagadás? Igaz! Zsófia azt találja, hogy te nagyon is szép, nagyon is kényeztetett fiu vagy. Toninhoz a szánalom vonzza őt; az ő sok fogyatkozásainál fogva tetszik neki, de mindamellett nincs a világon Zsófiánál jobblelkü teremtés. A pályaudvaron ez volt az utolsó szava hozzám:

— Tudod, én kibékültem a családommal. A gabona sokat jövedelmez, én gazdag vagyok; — — tehát, noha a müvem mindig rászorul a te segitségedre, a pénzed felett még mindig rendelkezhetsz.

— Jegyezd meg jól, szólt Raymond szerelmes mosolylyal, hogy én is ugyanezt mondom, — — csak te egyedül, csak te kellesz nekem, semmi más.

Midőn Raymond magára maradt, nehéz fővel, tapogatódzó kezekkel lassan felöltözködött. A villámként rázudult váratlan boldogság mámorától felocsudva igyekezett magához térni a sok különféle benyomás kábító hatása alól. Mély hálával volt eltelve a csodaszép, becsületes, ártatlan leány iránt, aki, miután hosszu ideig hősies lemondással védelmezte szüzies erényét, csupán csak azért, mert boldogtalannak tudta, feláldozta neki.

Es e nagy, tuláradó hálába gyötrő szemrehányás, maró önvád vegyült, amiért ő megcsalta ezt a nemeslelkü kis mamácskát, midőn a család kitagadott, övéitől elhagyatott, átkozott páriáját játszotta és a midőn örök szerelmet esküdött neki, noha ő testestül-lelkestül másé, azé az uri nőé, a kitől még az nap reggel egymásután két levelet kapott. Oh ezzel most örökre szakit! — — Nagy bünt követne el, ha viszontlátná és mihelyt Alcide asszony, a portásné beállitott, egyszersmindenkorra azt az utasitást adta neki, hogy soha ebbe a lakásba más hölgyet be ne engedjen, csak azt, aki az imént távozott.

Alcide asszony, a ház portásnője és felügyelőnője, egy igen dolgos, hosszu, vézna fecsegős asszony volt, akinek mord arcza valami kis rattlerkutyára emlékeztetett, mig szörnyü módon kiálló alsó állkapcsa mindig azt a benyomást tette, mintha valami tilalomszegésen rajtakapott szegény verklist, vagy valami cselédszobában bujkáló hurokra került tolvajt csipne nyakon.

Mihelyt a fiatal hölgyecske ma reggel távozott, Alcide asszony azonnal felsietett, hogy uj lakójánál hozzáfogjon a takaritáshoz; egyuttal pedig elmesélte neki, hogy ő meg az ura ezernyolcszázhetvenegy óta mennyi sorscsapáson mentek keresztül.

Alcide Scelos aranyműves és dalszinházi kórista, a kommune egész ideje alatt az opera comique nemzeti szinházának az igazgatója volt. Az utolsó napon pedig mint tüzérparancsnok csodamódon menekült meg a Loban laktanya kartácstüze alól, mindama bajtársaival egyetemben, akiket az utolsó csata éjjelén elfogtak a Père Lachaise temetőben. De mielőtt a Nouvelle felé szállitották át őket, hol élethosszíglani börtönben kellett volna sinylődnie, azt az egy kivételes kedvezményt kunyorálta ki magának, hogy Versaillesben törvényes házassággal szentesitse egy aranycsiszolónővel való szerelmi viszonyát, aki egy csodaszép leánykával ajándékozta volt meg, kit Alcide imádott.

— Ah Raymond ifjur, nem akarok dicsekedni; de mondhatom, hogy a commune idejében ugyan-

csak pompás és takaros kis igazgatónő voltam. Vállig érő keztyüt viseltem, tizennyolcz gombos keztyüt, amilyent csak a császárné viselt.

Azt látni kellett, hogy milyen fejedelmi taglejtéssel tolta félre a seprüt, mely az alkarját szem elől eltakarta.

— Szerencsétlenségünkre, mihelyt a férjem tengerre szállt, én azonnal megbetegedtem a kiállott sok félelemtől, gondtól és ijedtségtől.

— Aztán a mi szegény gyermekünkre került a sor; ő szegény belehalt; nekem pedig sohasem volt annyi bátorságom, hogy megirjam a férjemnek a halálhirt.

— Képzelheti, milyen nagy volt a szomoruságunk, midőn uramnak megkegyelmeztek és tiz esztendő leforgása után ismét viszontláttuk egymást a mont parnassei pályaudvarban, mely zsufolva volt kiváncsiakkal. Ekkor körülnézett és azt kérdezte tőlem: »Hol a leányunk?« Én édes Istenkém, milyen nehéz szivvel haladtunk végig a bellevillei lejtőkön, az uram pajtásaival együtt, akik örömükben kurjongattak a családjuk láttára, mely itt-ott meg is szaporodott a távollétük alatt. Hiába vigasztaltuk magunkat azzal, hogy ne sirjunk, majd ád az Isten helyette másikat; mi csak sóhajtottunk tovább, mintha csak előre sejtettük volna, hogy ilyen kis nyomorékunk születik majd, aki még mai napig egy lépést sem tett és noha már négy esztendős, az apja napestig tologatja a kis kocsiján. Jöjjön csak, Raymond ifjur, nézze meg.

Minthogy az eső elállt, Alcide asszony kinyitotta az erkélyre szolgáló ajtót és kiment. Raymond követte őt. Onnan felülről látták, hogy az esőtől lucskos járdán egy kis gyermekkocsi gördül tova melyet egy termetre teherhordónak is beváló erős, izmos, ember tologat, aki erre használta fel a derüs szép időt.

A kocsi lehajtott ernyője miatt csak egy kis fehér pólyát lehetett látni; míg maga az ember gépiesen vetette fel fejét és tatárharczosra emlékeztető erélyes vonásu arczát láttatta, melyet hosszu sürü vörös bajusz meg egy kacskaringós sebhely diszitett, mely az arczán széltében végigvonult.

— Ez Alcide, szólt a felesége büszkeséggel vegyes tisztelet hangján.

— Hát nem dolgozik az ura semmit? kérdé Raymond, aki a gyermekdajkálási foglalkozás és a hatalmas izmok közti furcsa ellentéten megütközött.

Alcide asszony mosolyogva adta értésére, hogy egy állami szinház volt igazgatója nem lel egyhamar magához méltó állást.

— Meg aztán tetszik tudni, folytatta bizalmasan és arcza elszomorodott e vallomásra — mikor az ember tiz esztendeig ült a börtönben, még ha olyan ártatlan volt is, mint az én uram, akkor is megszokta hogy szót fogadjon a gályaparancsnoknak. Örökké nyomot hagy ez ám az emberen; valami olyan reszketés, olyan görnyedezés-féle marad vissza utánna.

— Az én szegény jó uram, aki száz meg száz

kóristának meg gépésznek parancsolt, akit ötszörös aranysujtásos sapkával és a kommune tagjainak aranyrojtos biborövével láttam büszkélkedni, most megijed a legkisebb munkavezetőtől is. Hogy bemenne egy üzletbe, hogy a legszerényebb kis állást kérje, vagy beszélne egy adófelügyelővel, egy rendőrrel, egy vasuti vagy postai alkalmazottal, az tulhaladja az erejét, erre rá nem fanyalodik és attól tartok, hogy soha életében nem jutna álláshoz többé, ha az a derék Antonin urfi — — —

— Igaz, hisz önök ismerik az öcsémet, szólt Raymond, ki már előre bosszankodott azon a puszta gondolaton, hogy most ujra öccsének nagylelküségével, lelki fölényével és dicsőitésével fogják őt elhalmozni és lesujtani.

De aztán uralkodott magán és a legkisebb türelmetlenséget sem tanusitva, nyugodtan hallgatta, mint zengik a derék fiatal ember dicsőségét, aki nemcsak hogy Alcidenak ajánlott föl egy felügyelői állást Esprit Cornat gyárában, hanem még azt is meg igérte nekik, hogy szegény nyomorék gyermeküket alaposan meg fogja vizsgáltatni egy hires gyermekorvos barátjával.

— Egy orvos barátjával, mormogta az idősbik testvér megvető guny hangján.

És mig ő azon tünődött, hogy vajjon ki is lehetne az a hires orvos, Alcide asszony nem fáradt el Antonin jó szivének dicsérésében, akinek mindenre telik ideje és mindenre gondol.

— O nagysága szereti is nagyon az ön öcscsét.

Raymond felvetette a fejét, — Ő nagysága? Ki az?

— Hát az a nagysága, az a magas, szép aszszony, aki ma reggel innen elment. Kétszer, háromszor láttam őt itt az ön öcscsével, mind a ketten szorgalmaskodtak a berendezés körül. Azért eresztettem be tegnap este. Rosszul tettem tán?

— Nem, nem, nagyon jól tette! És ha én nem vagyok itt, hát csak ennek a hölgynek van joga, hogy a kulcsot elvigye és a lakásomra menjen.

A hangja önkénytelenül reszketett arra a gondolatra, hogy Geneviève meg Antonin bizalmas meghittségben órákat töltöttek együtt. A szó szoros értelmében féltékeny kezdett lenni az öcscsére még pedig minden tekintetben.

Vajjon az ujonnan bebutorozott és harminczezer frankot rejtegető saját otthonnak jóleső érzete vagy az életéhez füződött komoly nagy szerelem nehéz felelőssége ösztökélte-e?

Elég az hozzá, hogy Raymond e reggelen sajátságos szükségét érezte annak, hogy férfias cselekedetekkel bontakozzék ki ama dőre gyerekségek hálójából, melyekről érezte, hogy meggátolják fejlődését.

Az »A« elnöksége egyszeriben nagyon dőre és fölösleges dolognak tünt fel; ma vette észre legelőször, hogy azok, kik az egyesület gyülésein legtöb-

bet lármáztak és a legsürübben fordultak meg, akik a legelső helyeket foglalták el a bizottságban meg az irodában, az élettel való első érintkezés alkalmával elszéledtek, szétszóródtak és távoli vidéki városokba temetkeztek el örökre.

Nem, ez a gyerekes elnöki állás nem ér meg annyit, amennyi fáradságba kerül majd neki, hogy Wilkie alattomos támadásai ellen védekezzék, és a mennyi időt kell rá hiába vesztegetni. Ő sokkal okosabban fog cselekedni.

Jókor állitott hát be Alexis irodájába, aki szép könyvelői kézirással két három példányban is lemásolta nyilatkozatát, melyben a jövendőbeli elnök bocsánatot kér az ő kedves bizottsági tagtársaitól, amiért magánügyei miatt kénytelen visszalépni a jelöltségtől.

E nyilatkozat egy-egy példányát kifüggesztette a dohányzóterem, a könyvtár és a vivóterem tükrére és előre nevetett rajta, hogy milyen savanyu arczot vág majd Marques, ha idejön, hogy megkezdje az agitácziót ellene és azt találja, hogy maga fujt le az egész ügynek.

Ezt a dolgot elintézvén, az anyjához kopogtatott be, tudva azt, hogy ily kora reggeli órában, egyedül találja. Noha önmagának se vallotta be lelke mélyén mégis neheztelt a jó asszonyra, amiért a tegnapi lealázó jelenet tanuja volt és csak némán sirdogált, ahelyett, hogy Dinának hallgatást parancsolt volna. Fel is tette magában, hogy ezért meg-

bosszulja magát és kopogtatásáról meg arról, hogy a boltba benyitva, hogyan fogta meg a kilincset, Eudeline asszony a pénztár melletti karosszékében aggódva mondotta magában:

— Még mindig haragszik.

Gyorsan összecsapta Audriane Sándor emlékiratait és olvasójegyül közbetéve a szemüvegét, azt kérdé:

— Idehaza reggelizel?

Nem, nem reggelizik itthon; csak azért jött hogy jóreggelt kivánjon neki és megcsókolja; meg egy pillanatra leül, hogy aláirhassa a fivérének szóló váltókat. Mialatt anyja odanyujtotta neki a tollat és tentát, félénken kérdé:

— Mért olyan gyorsan? Hisz tudod, hogy Antoninnak ez nem sürgős.

— De nekem sürgős, felelt Raymond gőgös büszkeséggel.

Valóban lélekemelő látvány volt az a komolyság, melylyel ő három, hat és kilencz havi esedékességre állitotta ki az ő illuzoris váltóit Eudeline asszony lelkesedéstől ragyogó szeme láttára.

A bélyeges papiron végigfutó toll perczegése hallatszott a ragyogó, jó karban tartott kis üzlet néma csendjében, melyben csak elvétve rezdültek meg csilingelve, amikor egy-egy omnibus, vagy egy társzekér döczögött végig az utczán, az állványhoz erősitett villanylámpák.

— És most, anyám, szólt Raymond, miután a

váltókat gondosan összehajtogatva betette a tárczájába — most azt óhajtom, hogy mutasd meg a könyveidet.

Eudeline asszony megrökönyösödve bámult rá.

— Igen, igen; az üzleti könyveidet; szeretném tudni, hogy mennyi pénzt adtok ti ki és hogy az öcsém mennyit ád nektek havonkint?

A pénztár mögötti kis könyvespolczon két ilyen könyve volt Eudeline asszonynak. Az egyik az üzlet naplója, melyet Tonin láttamozott és melybe pontosan bejegyezte hány lámpát gyártottak és adtak el hetenkint; meg aztán a háztartási könyv, melybe a mama jegyezte be a napi kiadásokat. Ez utóbbi vaskos kötetet, melybe Raymond eddig soha bele nem tekintett, ép oly kevéssé mint ama másikba, a legszigorubb pontossággal vezették és a hosszu egyenes és szabályos kolumnák sorain, melyek oly mereven és impozánsan sorakoztak, mint egy székesegyház oszlopai, mindenütt egy és ugyanazon főtétel ismétlődött szembeszökő szabályossággal. Azért is csapta be Raymond pirulva és elfogultan a könyvet, miután az első nehány oldalt végigböngészte volt, amelyeken a két nő szerény, mindennapi életének apró kiadásait nyilvántartó költségek között, aminő: »lóvonat harmincz krajczár, tömölő pamut husz krajczár, faszén tizenöt krajczár, mert minden perczben az ő zsebpénzére költött kiadások figuráltak, ilyformán, hogy: Raymond husz frank, Raymond negyven frank.

Eudeline asszony félreértette a fia mozdulatát.

— Azt találtad tán, hogy sokat költünk? kérdé szeliden. Igaz, hogy kevesebbel is beérhetnők.

Raymond tiltakozott. Mért szoritanák szükebbre a kiadásaikat? Azért, mert most ő fogja fizetni?

Eudeline asszony aggódó tekintettel nézett a fiára.

— De hát remélem, fiam, hogy nem fogod most mindjárt magadra vállalni a mi ellátásunkat. Hiszen Antonin fizetéséből, meg az üzlet hasznából huzott százalékból nagyon pompásan futják a háztartás szükségletei.

Raymond nem adott erre határozott választ mert még maga sem tudta, mitevő lesz; hanem méltóságteljes poseba vágva magát, kijelentette:

— Édes anyám, ez nem tartozik rád! Ezt majd mi ketten az öcsémmel elintézzük; arra kérlek hát, hogy ne avatkozzál bele a mi dolgainkba. Én csak annyit mondhatok neked, hogy aznap, amikor én vállalom át a család pénztárát, se neked, se Dinának nem lesz okotok panaszra.

— Igy hát nem haragszol rá, ami Didinkre?

Eudeline asszony ismét elfoglalta a pénztár melletti rendes helyét és maga mellé ültette Raymondot.

— Hidd meg, fiam, ő nem rossz indulatu, csak heves és könynyen lobban haragra. Különösen egy idő óta forr és dul valami a lelkében, ami titok előttem, de ami nagyon aggaszt és gyötör; érzem, hogy a kicsike szomoru, gondtelt, de főleg igen titokzatos; mert senki,

még a kis mama se tudja kivenni belőle, mi lelte. Oh ha te akarnád — — te ki tudnád őt vallatni.

Raymond kesernyés mosolylyal válaszolt:

— Én nyuljak bele ebbe a csalánbokorba; köszönöm, még most is sajg a bőröm az ő égető csipéseitől. Ő veszejtett össze Marquèssel; miatta vagyok kénytelen személyesen elmenni Mark Javelhez oly ügyben, melyet ő játszva elintézhetett volna; no de én mindezért nem neheztelek, ezek csak egy szép lány szeszélyei. Csak arra az egyre kérlek, ne kivánd, hogy ezentul foglalkozzam vele; én csak azt akarom neki bebizonyitani, hogy én nem vagyok a család tiszteletbeli támasza.

— És most adj egy puszit és én szököm. Mondd meg Toninnak, hogy jöjjön fel hozzám holnap reggel a váltókért, mert én nem megyek el hazulról.

Az anyja aggódva kapaszkodott a nyakába.

— Nem látlak hát holnap?

— Nem, holnap otthon maradok és dolgozom.

Lehelletszerü csókkal érintette az öreg asszony ősz haját; aztán távozott és az anyja könyes szemekkel, de mosolygó ajakkal nézett utána.

Másnap reggel tényleg nem ment el hazulról, de nem is dolgozott ám semmit. Korán reggel, abban a pillanatban, amikor Geneviève bucsut vett, hogy visszatérjen Morangisba, egy kis féltékenységi jelenetük volt. Szót se érdemlő kis összekoczczanás, aminő két napi házasélet után könnyen megeshetik. Munkáról és a jövőről beszélgettek. Raymond az

ágyban feküdt még és két kezében szorongatva Geneviève keztyüs kacsóit, aki, mint az előtte való reggelen az ágya szélén ült, csodás terveket kovácsolt azzal a termékeny fantáziával, melyet a horizontalis fekvés sugalmaz, és melyekkel Geneviéve fejét elforgatta.

— Oh ha az orvosi pálya nem kivánna oly hosszu tanulmányokat, arra nagy kedvem volna.

— Ebben a szakmában sokat segithetnék, sokkal többet, mint minden másféle tanulmányban. Zsófiával ezt gyakoroltam egy egész álló esztendeig, amig csak Londonban voltam; egy pillanatra sem hagytam el a klinikát, ott praktizáltam mellette.

Raymond hangosan gondolkozott.

— Igaz, hisz te Londonban voltál. Mondd, minek mentél oda?

Geneviéve szokott őszinteségével válaszolt:

— El akartalak felejteni, te rossz ember, hisz tudod te azt jól. Itt Párisban nagyon közel voltam hozzád.

— De nem birtál eltelejteni? suttogta Raymond enyelegve, — ugy-e, hogy nem; no valld be no, hogy nem . . .

— Maga az a tény, hogy visszajöttem, annyi mint a vallomás. — — — És ime akkor egyszerre azt kellett hallanom, hogy mást szeretsz.

Raymond tagadásra fogta a dolgot. Ez a férfiak diskrécziója.

— Ki mondta ezt?

— Te magad! Csak emlékezzél vissza; az a te előkelő énekesnőd, akinek kedvéért a külön lakást és zongorát szeretted volna. — — —

Raymond érezte, hogy elpirul.

— Oh annak már régóta vége.

Geneviève ajkán örömtelen mosoly vonult el.

— Mért volna vége? Nagyon kényelmesen összeférnénk. — — Én csak északa jöhetek; a másik jöhetne nappal; igy aztán volna két feleséged, egy éjjeli meg egy nappali és ki volna zárva, hogy egymással találkoznánk.

— Oh Geneviève, mért gyötörsz? fortyant fel Raymond őszinte felhevüléssel.

Geneviève hozzásimult.

— Meg akarsz nyugtatni? Nagyon könnyü szerrel teheted.

Felkelt és távozás előtt ujjal mutatott a szekrényre, mely a harminczezer frankot rejtegette mélyében.

E párbeszédnek sajátságos jelentőséget adott Valfonnénak egy imént érkezett sürgönye, mely Raymonddal tudatta, hogy még az nap tiz óra tájt ellátogat hozzá. Noha Raymond az előtte való este határozott utasitásokat adott volt, a sürgöny sürgető hangja, meg a légyott különös időpontja nyugtalanitották őt és alighogy Geneviève elment, Raymond rögtön becsengette Alcide asszonyt és ujolag a lelkére kötötte tegnapi utasitásait.

— Tiz óra után egy igen elegánsan öltö-

zött, kissé kövéres és sürün elfátyolozott hölgy fog ide be állitani; ne engedje be a lakásba semmi módon.

— Nyugodt lehet, uram, szólt az Opera Comique volt igazgatónője, gyakran történt meg velem, mikor a Favart zeneterem még a mienk volt, hogy Alcide ur dolgozószobája küszöbén állva, erőszakkal kellett elutasitanom az őt felkereső hölgyeket. Soha egyik se hatolt be hozzá.

Oh minő szinpadias tiltakozó mozdulattal nyujtotta ki a volt igazgatónő fejedelmi karját, melyet hajdanában tizennyolcz gombos keztyü fedett! De Raymond aggodalmát ez el nem oszlatta.

A felleges ég alatt lágymeleg enyhe tavaszi idő járt; a magába szállásra, komoly gondolkozásra és szellemi munkára alkalmas idő, mely szinte arra volt teremtve, hogy felszentelje ezt a csinos kis modern izlésü dolgozószobát, melynek világos kárpitozatjába a bronzdiszités, s a mahagoni butor disharmonikus szinárnyalatai nem vegyültek, meg ezt a kényelmes fehérfából faragott iróasztalt, mely szinte kihivólag integetett feléje. Raymond szivesen tett volna eleget e meghivásnak; de az a tudat, hogy tiz óra közelg és Valfonné kocsija talán lenn is van már, annyira felizgatta, hogy nem birt egy helyen ülni. Fehér gyapjuöltönyében, világoskék sapkával a fején, egy pillanatra kiállott az erkélyre és jobbra, balra tekintgetett.

Egy karzatos fiakker, mely döczögve robogott

arra Climy felől, öt perczig lázasan megdobogtatta a szivét.

— Ez biztosan ő!

A kocsi valóban meg is állt a ház előtt, de Antonin szállt ki belőle, egy ugrással a kapu alatt termett és a következő pillanatban már ujra az utczára ért Alcide ur kiséretében, aki karján valami gondosan beburkolt kis fehér pólyás csomagot czipelt.

Egy testhez simuló derékba öltözött kövér asszony, kinek fején rikitó virágokkal diszitett kis kalap himbálódzott, hajolt ki a kocsiból és karjaiba vette a kis nyomorékot.

Raymond ráismert Castagnozoff Zsófiára. Valószinüleg ő volt az a hires orvos, akit Antonin emlegetett. Rögtön eszébe jutott, hogy Geneviève barátnője mindig bizalmatlan szemmel nézte őt és hogy most is titkolja előtte Párisban való tartózkodását, mintha attól félne, hogy feljelenti . . . Antonin pedig minden titkának meghittje és mindig tudja, hol találhatja őt. Miért ez az igazságtalanság? Minő lelki fölényt találhat egy ilyen müvelt és tudós nő, mint Zsófia, ebben a tudatlan, hebegő mesteremberben?

Raymond ujra érezte szivében azt a fagyasztó hideg leheletet, azt a darázscsipést, melynek sebébe beletörik a fulánk és amelynek sajgását már az imént érezte, amikor az öcscsére gondolt.

Az orosz nő pedig Isten szabad ege alatt valóságos orvosi vizsgálat tárgyává tette a kicsikét.

Alcide asszony ezalatt hozzájuk csatlakozott és Antonin a járda szélén állott; merőn Zsófiára bámulva, figyelmesen fülelt, hogy az egyszerü, minden napi emberek ártatlan könnyenhivőségével hallgassa meg az orvosnő kijelentéseit.

A következő pillanatban a két férfi beült a kocsiba, mely azonnal megindult a boulevard irányában; az Opera Comique volt igazgatójának neje pedig visszafordult a portáslakba, még messziről is alázatosan hajlongva a hires orvos előtt és csókokat dobálva a kis fehér pólya után, melyet a kocsi magával vitt.

Zsófia valószinüleg azt tartotta, hogy kényelmesebben tudja megvizsgálni a gyereket, ha hazaviszi a lakására. De milyen furcsa anomalia ez, hogy ilyen bizalmat tanusit Alcidék iránt, akiket nem ismer, akik olyan fecsegős és indiskrét természetüek mint amilyenek az alsóbb néposztálynak emberei? Mért vezeti el azokat lakására és mért tartja őt oly következetesen távol?

Ezen évődve, gépiesen állott meg az erkélyen, midőn a háta mögött a zongora mély és tompa akkordu, dörgő hangja, mint valami lavina visszhangja zugott fel és egy gyönyörü althang rázenditett az ismert cantilenere:

Oh ha a halál. — — —

Raymond becsapta az ablakot és kővémeredten fordult meg. Valfonné ült a zongoránál, hajadon

fővel; hajának aranyvörös hullámai ragyogva omlottak alá beigeszinű posztóderekán, melyben alig látszott harmincz évesnek. Keztyüi, iczi-piczi kalapja, aminőt a divat irt elő ez idényre, kettős fátyola és nagybecsü nyéllel ékeskedő gyönyörü kis napernyője költői rendetlenségben hevertek a könyvekkel és iratokkal elhalmozott asztalon.

Nem is szakitotta félbe se a játékát, se az énekét; csak hátradőlt enyelegve és hajlékony mozdulattal, hizelgően hozzásimulva, oda nyujtotta Raymondnak félig nyilt, csókravágyó ajkait.

Azok után, amiket Raymond az imént esküdött Genevièvének, a fiatal leány egész énjének nagylelkü és föltétlen odaadása után, — e csók ocsmány árulás lett volna. De hát hogyan kerülje ki? Pedig Raymond ez egyszer ezt komolyan szerette volna.

— Hogyan jött — — jöttél ide? kezdé Raymond, a meglepetés első zavarodottságában.

— A boulevard sarkán leszálltam a kocsiról és gyalog jöttem ide; lenn nem találtam senkit; azt mondtad, hogy a negyedik emeleten lakol: a kulcsot az ajtó melletti szögön találtam, kinyitottam és most itt vagyok ni.

Aztán nőies kiváncsisággal tette hozzá:

— Ugyancsak csinos ez a kis otthonod.

Töviről hegyire megnézte; különösen tetszett neki a hálószoba, meg az öltöző-szoba, és már is terveket szőtt hogy és mint kellene ezen a lakáson

változtatni; az erkélyt virágos verandára, a konyhát fürdőszobára átalakitani. Ugy intézkedett, mintha ez az ő számára kibérelt garçonlakás volna.

Raymond szembeszökő elfogultsága mélyen meghatotta őt, mert ő ennek egészen más magyarázatát adta és a fiatal ember rendkivüli érzékenységének tulajdonitotta. Valfonné azt hitte, hogy Raymond sokkal szegényebb, semhogy ennyi fölösleges kiadásra telnék; de egyszersmind sokkal büszkébb, hogy azt tőle elfogadja.

Rögtön megnyugtatta. Nem, nem változtatnak rajta semmit; minden gyönyörü ebben a kis tündér palotában. Oh miért hogy ő nem jöhet el ide minden nap? Raymond orczáira égő pirt csaltak e szavak; eszébe jutott az, amit Geneviève mondott a két összeférő feleségről, az egyik éjszakára, a másik nappalra . .

Milyen felháborodással tiltakozott az ilyen ráfogás ellen és ime alig mult el egy órája, hogy olyan fenkölt fogadalmakat tett és máris a nappali felesége szenvedélyesen magához ölelve őt a földig lebocsájtott függönyök homályában, azt kérdezte tőle:

— Tudod, mire emlékeztet ez a rózsás félhomály amely ránk borul?

Raymondnak szintén eszébe jutott a beaumarchais-utczai első légyott; de még mielőtt válaszolhatott volna, hangos csengetés verte fel az egész lakást. És Antonin hangja szólalt meg künn a folyosón.

— Nyisd ki, én vagyok.

— Az öcsém, ne ijedjen meg, csititgatta Raymond Valfonnét, aki ijedtében olyan fehér lett mint a fal, megfeledkeztem volt, hogy ő ma eljön.

— Ah igen, az a szerencsétlen nyomorék, akiről beszéltél.

Valfonné asszony visszaemlékezett Raymond szivetfacsaró elbeszélésére, az elzüllött és egész az iszákosságig sülyedt testvérről. Mély szánalommal és bámulattal a sorssujtotta bátya iránt, halkan suttogta:

— Szegény kedvesem, menj kérlek; ha van valami beszélni valód vele, csak eredj.

Raymond egy pillanatig habozott, vajjon fel ne deritse-e előtte a valót, de büszkesége győzött. Elvégre is az öcscse nagyon is hozzászokott, hogy övé az elsőség. Raymond örült hát, hogy most leczkét adhat és megmutathatja neki, hogy nem minden nő olyan, mint Castagnozoff Zsófia; hogy nem mind a nők szeretik jobban az elektrotechnikus mesterembert, mint az előkelő megjelenésü, művelt fiatal embert. Ez már Georges Sand idejébe való divatjátmult romantika.

— Gyere el máskor, Tonin, most nem fogadhatlak, vendégem van.

De Raymond az előszobában hiába hangsulyozta dévaj kacsingatásokkal és jelentőségteljes köhécseléssel azt, hogy vendége van; az öcscse meg nem értette és munkászubbonyában, félszegen lógatva a karjait, csak annyit mondott:

— Jól van, bátyám, majd eljövök máskor.

Most Raymond tartóztatta.

— Gyere erre be, adok néked valamit.

Befordultak a dolgozószobába, és valóban megható volt az a félénkség, melylyel az öcscse óvatosan csoszogatott nehéz csizmáiban a finom szőnyegen, az általa kiválasztott és megfizetett butorok között, melyek köré bizonyos glóriát szőtt a bátyja jelenléte, s az a gondolat, hogy ő itt él és dolgozik.

— Ide nézz, te gyerek, szólt Raymond halkan. Láttál már ennél sikkesebb valamit?

Minthogy nem mutathatta be neki nagyvilági kedvesét, azt akarta legalább, hogy az öcscse bámulja meg a rózsákból és csipkékből összeállitott kis kalapot, az értékes napernyőt, melynek vert aranynyelén smaragdok zöldes fénye csillogott. Hisz tulajdonképen ez volt az, amit Valfonnén szeretett; fényüzését és ékszereit, és abban a hiszemben, hogy az öcscse osztja hiu nagyravágyását, mozdulata mintegy annyit jelentett, hogy:

— Ide nézz és pukkadj meg az irigységtől.

Antonin jól megnézte a szép kis műremekeket és aztán hebegő nyomorék hangján őszinte csodálattal igy kiáltott föl:

— Ejh az árgyélusát!

Aztán a legtermészetesebb őszinteséggel folytatta.

— Ha ez a hölgy szép és fiatal — hát bizony — — — mondhatom — hogy — — — izé — — pompás falat.

A bátyja megvető mozdulattal vont vállat és a szekrényből kivette az odakészitett három váltót.

— Nesze, mondá, itt van a butorok összegére szóló váltó, átadva Antoninnak a váltókat. Majd más alkalommal rendezzük a többit is. No és most iszkolj, mert háborgatsz.

Az öcscse mozdulatlanul nézett majd a bátyjára, majd a váltókra, melyek remegő kezében zizegve meg-megvonaglottak. Nem merte szóra nyitni az ajkait, mert érezte, hogy közel van a sirvafakadáshoz.

— Kérlek, bátyám, tartsd meg ezeket az izéket — — — én — én — különben azt kellene — hinnem, hogy haragszol rám.

Raymond büszkén felegyenesedett; ajkai körül önelégült kárörvendő mosoly játszadozott; most megboszulta magát és ebbeli örömében biborpir gyúlt ki orczáin.

— Elég! A multkor olyan keményen megleczkéztettél, hogy örökétig emlékezetes marad előttem.

— Én megleczkéztettelek téged, bátyám! Oh!

Szeretetteljes, lágy hangjának esdeklése és könyharmatos szeme bocsánatért könyörögve keresték bátyja tekintetét. Raymond szelidebb hangon folytatta:

— Nézd öcsém, én tartozom neked ezzel a pénzzel, meg kell hát, hogy fizessem. Váltókkal fizetlek, pedig ha akarnám — — — Ezzel felmarkolt a harminczezer frankot tartalmazó fiókból

egy csomó kékes bankjegyet és megmutatta Antoninnak, aki elámult ennyi pénz láttára.

— Előleg a megirandó munkámra. Láthatod, hogy nem esik nehezemre a fizetés.

— Ah az urangyalát, dörmögte Antonin, elálmélkodva azon, hogy mennyi pénzt jövedelmez az irodalom. Sarkon fordult és sugaras arczczal, kétszeres tisztelettel távozott.

Valfonné a szomszéd szobában abból a néhány szóból, amit hallott, meg abból, amit a két fivérről eddig is tudott, Antonin nehéz csoszogó lépteinek és alázatos mesterember hangjának hallatára, mely neki tántorgónak tetszett, a saját szája ize szerint szinezte ki magának a fivérek közti jelenetet és midőn Raymond ujra hozzácsatlakozott, Valfonné tárt karokkal, könyes meghatottsággal fogadta és gyengéd hangon suttogta:

— Szegény drága gyermekem! Hordod a keresztet, a család nehéz keresztjét! Sirj, oh sirj szerető keblemen.

Aztán a zongorához ült, világos dolmányszabásu kabátkáját hanyagul rávetve hófehér kivillogó vállaira és karjaira, és ujjai végigpergettek a billentyükön, mialatt hangosan elmerengett.

— Oh, ha nekem annyi tehetségem volna mint neked, én is megirnám életem regényét. Jóleső enyhülést lelnék abban, ha elmesélhetném ezzel a nyomorulttal való együttélésem szomoru drámáját. Oh ha ezt a Valfont, ezt a clown apjánál még

százszorta nagyobb clown fiut rajzolhatnám le olyannak, amilyen ő nyilvános szereplésében, amidőn szivére tett kézzel, a parlament szónoki emelvényén ágálva, hazug hangon egyre ezeket a szavakat hangoztatja: haza, becsület, lelkiismeret, köztársaság, amelyeket ajka megbecstelenit és amelyeken folyton úgy rágcsál, mint megannyi ócska szivarvégen! És ha aztán bemutathatnám, a maga otthonában ezt a cynikust, aki mindent kigunyol, mindenre ráfröcscsenti saját mérgét, akinek nem jár az esze semmi egyébben, minthogy mindent bemocskoljon, mindent megfertőzzön. És egyre a mostohaleánya utáni érzéki vágyódás rögeszméje kisérti olyannyira, hogy reszkető kezei erősebben reszketnek, vézna arcza ijesztőbben kancsalit és bűnös tüzben égő szeme mintegy folytonos önkivületben révedezve mered maga elé! Szegény lányom! Öt esztendő óta ezt a martyromságot szenvedi szegény. Öt esztendő óta a lányom szobájában alszom, nehogy a mostohaapja belopódzhassék hozzá. Mert tudom, hogy őt soha semmi nem fogja megakadályozni, se kötelesség, se az erkölcs, se a szónoki emelvényről hangoztatott nagy szavak. Tán a törvény? Hisz azt is ő maga csinálja. Egy pillanatig azt reméltem, hogy Florence házassága....

Valfoné hirtelen elhallgatott; csupán a zongora megütött akkordjai zengtek rezegve tovább.

— De hát tulajdonképen, mért dőlt dugába ez a házasság?

Valfonné meglepetten bámult rá. Valóban, ő nem tudna Claudius kalandjáról? Nem tudná azt, hogy Claudius Dina nővérébe őrülésig beleszeretett a bál estéjén?

Soha a kicsi ezt egy szóval se említette volna se az anyjának, se senkinek? No ez már mégis sok!

A szerelmes ifju gyengéden simogatta meg orczáival kedvesének bársonyos bőrét.

— Oh, hogy átkozhattál engem — — — — mind-e sok kellemetlenségért, amit neked okoztam!

Valfonné szenvedélyesen átölelte.

— Átkozni! Téged? Oh édes szerelmem, hisz nekem nincs senkim a világon rajtad kivül; te vagy az én életem, az én éltető leheletem. Átkozhatjuk azt, aki bennünket megteremtett!.. Aj! mi alma!

A franczia nyelvben nem talált kellő szavakat; ifjuságának portugál anyanyelvén kereste szenvedélye e magas hőfokának megfelelő kifejezéseket.

— Az életben nagy szerepe van a természetfölötti véletlennek — — — — szólt Raymond, mihelyt kibontakozott Valfonné öleléséből. Tessék! a mi kis Dinánk egy estét tölt nálatok és ime ez elegendő arra, hogy minden, ami megvolt, ne legyen többé. Meg az a Dejarine, aki épen ami szobánk tőszomszédságában kaszaboltatja le a nyakát. De ez még nem minden. Képzeld csak, én ismerem azt a Lupniakot, akit ezzel a gyilkossággal vádolnak; bebizonyithatnám, hogy ő a bünös; sőt kötelességem volna, hogy ezt megtegyem. Egy pillanattal a

gyilkosság után láttam, amint alvajáróként siklott végig a tető párkányán. Tekinteteink találkoztak és egymásra ismertünk. Csakhogy ha a bíróság előtt tanuvallomást tennék, el kellene mesélnem, hogy mit csináltam ott, kivel voltam.

— Szentséges Szűz! kiáltott föl Valfonné elhalaványodva.

De Raymond azonnal megnyugtatta. — Első sorban rádvaló tekintetből hallgatok; meg aztán annak a Lupniaknak, aki nem közönséges gyilkos ám, legjobb barátnője az a rendkivüli teremtés, az a Castagnozoff Zsófi, kinek jótékonyságáról és könyörületességéről annyit beszélnek. Ő most elutazófélben van; Indiába megy, hogy ott ép olyan gyermekkórházat alapitson, amilyent Londonban alapitott és én biztos vagyok benne, hogy csak azért halasztja el az utazását, hogy valahogy elősegitse Lupniak menekülését, aki most valahol elrejtőzködött. Ez a második ok, amely hallgatást parancsol.

A beállott mély csendben delet harangoztak az ablaktáblákon sugarasan beszürődő tavaszi verőfényben. A miniszterné felkelt, belebujt a kabátkájába; aztán mielőtt megvált e szerelmes zúg mámoritó boldogságától, egy pillanatig álmatagon lehunyt szemekkel állt meg, mig piczi kacsói önkénytelen szenvedélyes fellobbanással ifju kedvesének puha, fehér kézcsuklóit szorongatták.

— Tudod, mire gondolok, suttogta halkan. Ha majd többé nem szeretsz, ha majd férjhez adtam a

lányomat, ha majd számomra vége lesz minden örömnek, minden reménynek, akkor tán ez a Castagnozoff Zsófia befogad valamelyik kórházába, mint betegápolónőt vagy mint felügyelőnőt. Elolvastam alapitványának évi jelentéseit. Ez oly megható és szivetrázó, mint Thomas Kempis Krisztus-könyve.

VII.

A külügyminiszter az estalkony rózsás aranyködében uszó égbolt sugaraiban magányosan üldögélt quai d'orsayi dolgozószobájában, melynek kandallójában, noha tavasz volt, vigan pattogott a fahasábok tüze a szikrafogó kályhaellenző mögött. Ujjaival idegesen pödörgette őszülő bajuszát, és egy kialudt szivart harapdált.

— Hogy szolgál a parlament, papa? Még nem fütyöltek le a miniszteriumnak?

A fiatal Marqués, aki forgószélként toppant be, nem kapott választ. Hogy tehát zavarát palástolja, az osztályfőnök egyenként felvette a miniszter iróasztaláról az aláirandó aktákat, nagy figyelemmel elolvasta azokat és aztán, mintha hirtelen eszébe villana valami, azt mondta:

— Ejnye a manóba! Ma este van az angol nagykövetség diszebédje — — — és én el sem mehetek.

Valfon meg se fordult és száraz hangon kérdezte:

— Miért nem?

— Mert holnap párbajom van. Tanukat kell keresnem, aztán Ayalnál meg Gastinenál be kell egy kissé gyakorolnom a kezemet — —

A miniszter, ki ezalatt föl és alájárkált a szobában, hirtelen megállott.

— El ne felejtsd, hogy az én kabinetemhez tartozol ... Én a sajtóval jó lábon vagyok — — — Ne csinálj holmi bolondságot!

Wilkie rögtön megmagyarázta a dolgot. Ő megígérte volt Florencenek, hogy ujra nyélbe üti a házasságot; minthogy szépszerével nem megy, hát erőszakos eszközökhöz folyamodik.

— Kivel párbajozol?

— Hát kivel mással, mint Claudiussal? Ő vont keresztet számításomon. Szerencsére, ma visszajön Lyonból. Az apja jobban van.

— És azt hiszed, hogy te ezt a lyoni tökfilkót bele tudod lovalni a párbajba — mormogta Valfon a szivarját harapdálva.

— Ne ámitsd magadat, harczias fajzat ez. A lyoni Rhone nem esik messze a havasoktól. Amilyen hideg és ködös, olyan indulatos. Lyon quasi olyan mint Genf, álszenteskedő, de bátor. Különben majd meglátjuk.

A szolgálattevő ajtónálló benyitott.

— Az az ember itt van.

— Engedje be, de ne gyujtsa meg a lámpákat.

A miniszter intett a fiának, aki az egyik ajtón

eltünt, mialatt a bejelentett jövevény a másikon belépett.

A félhomályban egy kövér, bársonyzekés, puha kalapos, tömött fekete szakállu, duzzadt biboros arczu férfi alakja közeledett felé.

— Nos Mauglas, szólt Valfon, mozdulatlanul megállva a szoba legsötétebb szögletében.

A rendőrkém egy lépéssel közeledett.

— Kegyelmes uram, rendeleteihez hiven követtem a kegyelmes asszonyt a bourgogne-utczai kocsiállomásig, ahol a kocsiba szállt, mely őt a folyamparton végig a boulevard Saint-Germainig vitte; ott leszállt és befordult abba a házba, melyben Eudeline Raymond lakik néhány nap óta. A kegyelmes asszony nála töltötte távollétének idejét. Kegyelmes uram megbizása eddig terjedt csak. De van a háznál egy igen bőbeszédü, kedélyes és mulatságos portás, aki a commune hajdani hivatalnoka volt, és nagyon közlékeny — —

— Köszönöm, amit tudni akartam, azt tudom; mormogta Valfon.

Mauglas egy pár perczig hallgatott; aztán kevésbé édeskés, kissé reszkető hangon folytatta:

— Kegyelmes uram azt igérte, hogy érdekemben beszél az orosz követtel; miután ilyen brutálisan leálczázott az egész parlament szine előtt, ugy hiszem, jogosan kérhettem ezt — —

— Én beszéltem is az érdekében, de a nagykövet fagyosan fogadta a közbenjárásomat. Az

ő szemében önnek, mint kémnek, ezentúl nincs már létjoga. Ő magát nagyon sajnálja; mert igen ügyes és jól használható embernek tartja önt és egyikmásik jelentését valóságos remekműnek mondja.

Mauglas dühösen gyömöszölgette öklében puha kalapját.

— No tessék; hát érdemes, hogy az ember ezekért a barmokért a saját bőrét tegye a koczkára.

— Az ebadtát, hát nem megfizették; vigyorgott Valfon. Meg aztán misem akadályozza meg abban, hogy magának egy fiatal, jószimatu kopót tartson, akit nyomozásra kiküld. Ma este nagy diplomatai diszebéd van; akarja, hogy még egyszer beszéljek Karanozoffal ebben az ügyben?

— Nagy hálára kötelezne vele, kegyelmes uram, szólt Mauglas, távoztában gyors fejbólintással köszöntve a minisztert.

Midőn Valfon magára maradt a szobára boruló szürkületben, fogta a kalapját meg a miniszteri tárczát, mely az asztalon feküdt és eltünt magánlakásának kárpitajtaján.

— Itt a kisasszony? kérdé parancsoló hangon, büszkén kiegyenesedett fővel nyitva be mostohalányának lakosztályába, melyet szüntelen égő és viszfényt vető viaszgyertyák fényben uszó kápolnává varázsoltak. Egy szabónő térdelt holmi embernagyságu viaszbáb előtt, melyen világos atlaszruha omlott alá és azon buzgólkodott, hogy a ruha alját virágindákkal diszitse. A komorna magasra tartott

lámpával világitott neki és mivelhogy a szája tele volt gombostűkkel és nem tudott beszélni, a kezével az öltözőszobára mutatott; aztán midőn a miniszter a kijelölt irányba véve utját, hátat forditott a két asszonynak, mindketten sokat mondóan összemosolyogtak.

A miniszter pedig, az illem kedveért, halkan kopogtatott; aztán nesztelen sima macskaléptekkel osont be az ajtó nyiláson és lábujjhegyen sompolygott Florencehoz. A fiatal leány hosszu, libegő fésülőköpenyében ült a tükör előtt és hosszu hajának sürü, nehéz hullámai széjjelbontva omlottak le a földig, hogy az aranyszinü festék megszáradjon. Fedetlen karokkal, telt idomu nyakának és keblének üdén viruló rózsás gyöngyházfényében csábitóan szép volt; egy előtte levő regénybe elmélyedve, tényesitgette rózsás körmeit, a falakat boritó világos akkburkolat csillogásai közepett.

— Jónapot, Flo — — — jónapocskát Flofloczim — — — — rebegte Valfon, nedves, vénhedt ajkait beletemetve a leomló illatos hajhullámokba.

Egyuttal az egyik remegő keze forró vágyól égve, megtapogatta a fiatal lány duzzadó keblének selymes idomait. A mostohalánya megfordult és olyant lökött rajta, hogy a kalapja meg a tárczája kihullottak a kezéből. A miniszter e pillanatban igen nevetséges alakká torzult — Florence pedig odafutott az ajtóhoz és kulcsra zárta

— aztán haragtól biborra gyult arczczal Valfonhoz fordulva, igy szólt:

— Hallod, ha még egyszer hozzám nyulsz, rendőrt hivatok — — kezd már undoritóvá válni a dolog.

A miniszter térdre ereszkedve, látszólagos nyugalommal szedegette össze a tárczájából a szertehullott aktákat, aztán lapdaruganyossággal pattant föl és ujra szokott ártatlan hangján mondá:

— Tessék, hivasd a rendőrséget; majd ha itt lesznek, felhasználom az alkalmat és Saint-Lazareba záratom anyádat . . . Ime itt van egy pár levél, mely engem feljogosit erre; olvasd el.

Valóban Valfonné mályvaszinü levélpapirosa volt ez; az ő gyerekes kezeirása, meg az ő érzelgős mottoja: »Éltem minden pillanatja« — — — melyet valami hires nagyvilági Heloisetól lesett el; de soha még asszony leglángolóbb szerelmi ömlengéseiben se emelkedett a szenvedélyes lyraiság ama magaslatára, mely ezekben a bizalmas levelekben lüktetett, amik a férj keze közé kerültek és amiket az apa egymásután kibontogatva, a lánya tükörasztalára tett.

Florence sejtette ugyan, hogy az anyjának volt valami flirtje; barátnői, kik nálánál sokkal fesztelenebb és szabadabb hangon beszélgettek és nálánál sokkal okosabbak és élénkeszüebbek voltak, az ő jelenlétében kaczagtak is ezen, sőt neveket is emlegettek; de mindez igen határozatlan, homályos mende-monda volt csupán. Meg aztán Florence csendes, szende

képzelme egy ilyen flirt alatt nem képzelt mást, mint valami szellemes, mulattató, kedves lovagias előzékenységet, mely ezer mértföldnyire esett attól, amit nyomorult mostohaapja ez ocsmány levéltöredékek révén akart vele elhitetni, melyek ilyeténképen hangzottak:

— Oh én angyalom, mért vagyok olyan szomoru, ha karjaidból kibontakozom? Miért vagyok oly bánatos ama tengersok boldogság után, amit kebleden élveztem? Légy áldott a te huszéves üdeségedért, mely uj életet önt petyhüdt lelkembe. Oh én szép szőke édes gyermekem; ha majd nem fogsz többé szeretni, hadd szíjjam a halált is ajkaidról.

És az ő édes anyja, a tulajdon édes anyja az, aki ezeket irta.

Valfont gyalázatának ez első bizonyitékai látszólag egy cseppet se hozták ki a sodrából. De hát honnan szedte ő vajjon ezeket a bizonyitékokat? A legtöbb levélnek nem volt boritékja; sőt még az összehajtás nyoma se látszott; egyik-másik be se volt fejezve. Mintha az utolsó pillanatban valami habozó lelkiismeretfurdalás megakadályozta volna az elküldetését. De hát akkor hogy jutott a férje e veszedelmes fegyverek birtokába? Florence lelkét hirtelen rémület szállotta meg; reszketett az anyjáért; mert tisztában volt azzal, hogy Valfonné e gonosz ember hatalmában van. Szép szemének aranygyürüje elsápadt; hosszu fekete pillái ugy re-

zegtek, mint egy haldokló madár vonagló szárnycsapkodása. Valfon megszánta, összeszedte a leveleket, és őszbecsavarodó bajuszán egyet pödörintve, gúnyosan mondá:

— Vén róka vagyok, kicsikém; az én körmeimtől őrizkedned kell.

Aztán még halkabban a fülébe sugta:

— Csak csinositsd magadat, csak csinositsd magadat . . . Az uj követ, valami volt indiai alkirály, egy csapat fiatal, bájos angol missel fog beállitani, azt akarom, hogy pukkadjanak meg az irigységtől.

Aztán mindkét kezével belemarkolt a szép aranyhajba; rávetette magát, mint valami ragadozó állat és csókjaival boritotta, hogy a hosszu aranyhajszálak beakadtak a fogai közé, mire nesztelenül, amint jött, kisomfordált.

Florencenek most csak egy gondolata volt; gyorsan megfésülködött, ugy ahogy magára vette a ruhát, bárhogy rémüldözött és tiltakozott is a szabónő és gyorsan besietett az anyjához, ki már teljes pompájában üdén és fiatalos szépségben sugárzott ezüsthimes fehér ruhájában, ötsoros mogyoró nagyságu gyöngynyakékével és félkeztyüben, hogy gyürüvel teleaggatott formás ujjait mutogassa. A bordeauxi zsidó-társaságban közmondásossá váltak a szép Marquès asszony gyémántjai. Hajdanában gyakran elzálogositotta, hogy megfizethesse Valfon kártyaadósságait; de mióta a férje államférfivá lett és titkos alapok fölött rendel-

kezett, mindent kiváltott és a zálogház nem kötött többé ismeretséget ezekkel a remek csecsebecsékkel.

Mihelyt a lány belépett, anyjának aggódó tekintete azt kérdezte:

— Mi történt?

Az a szörnyü rém, amelyről sohase tettek említést, ha együtt voltak, mindig fenyegetően lebegett Valfonné szeme előtt és mihelyt a lánya homlokára a legkisebb felleg borult, azonnal összeszorult a szive. Florence az anyjához közeledett; el akarta mondani a történteket, de már az első szónál zavarodottan elakadt. Pedig maguk voltak a szobában. Időről időre, Zizi, Valfonné vén, mulatt komornája ment hallgatagon keresztül a szobán; itt kioltott egy gyertyát, amott felszedett egy elejtett dobozt. Zizi jelenléte nem háborgatta a fiatal lányt; de majd meghalt szégyenében arra a puszta gondolatra, hogy az anyjának ezt mondja:

— Tudom, hogy szeretőd van, anyám!

Pedig figyelmeztetni kellett őt a fenyegető veszélyre, hogy védelemre készülhessen. Hirtelen, nagy erőltetve megszólalt.

— Mama — mondd meg gyorsan, hová szoktad azokat a leveleket tenni, amik czimedre jönnek és amiket irni szoktál?

— Ide ebbe a kis angol iróasztalba felelé Valfonné, aki zavarba jött, noha nem is tudta miről van szó, aztán rámutatott remekmüvü, gyönyörü sarokiróasztalára, mely az állványok és fiókok valóságos

tömkelegével bővelkedett, aminőket csakis Londonban gyártanak. Florence ujra megszólalt:

— Nálad van a kulcsa?

— Mindig!

Ezzel lecsatolta legyezőjének lánczáról, mely a legujabb divat szerint majdnem a ruha szegélyeig ért, az apró górcsö kicsinységü aranykulcsot, melyet vagy a karpereczén, vagy az óralánczán viselt — kivette az iróasztalából a fehér maroquin kötésü levélmappát, melyet eleinte gyorsan átkutatott, aztán lapot lap után megforgatott, mig végre elhalványult:

— Ne keress, sugta Florencze halkan, a levelek nála vannak; az imént láttam.

— Oh a nyomorult! Tehát álkulcsa van?

— De hát, édes, szegény mamácskám, hát te előbb megfogalmazod a leveledet?

Az anyja zavarodottan hebegte:

— Én nem vagyok született franczia, a szavakat nem találom meg oly könnyen, mint ti. Mig egy levelet elküldök, mindig kettőt, hármat irok.

A dolog pedig ugy állt, hogy a szegény asszony nagyon szép stilusra törekedett és semmit se talált elég hangzatosnak és elég poétikusnak feleletül Raymond szép, érzelgős frázisaira. Miután hosszu évek során megszokta azt a Louis le Grand gymnasiumi révén, hogy fiának barátját az intézet kiváló elméi közé sorozza, most ama genialis emberek táborába tartozónak vélte, akiket »irodalmárok-

nak« nevezett és valahányszor irt neki, mindig többször fogalmazta meg a levelét; de szórakozottságában nem gondolt arra, hogy eltüntesse a használhatetlen lapokat, amelyeket el nem küldött. Igy jutottak ezek Valfon kezébe, midőn ő egy alkalommal átkutatta felesége fiókját, ami többször megtörtént, mióta a parlamentben a válópertörvényt tárgyalták.

— Szegény mama — suttogta Florence.

Az anyja a fejét rázta.

— Oh én nem félek tőle; ami fájdalmat csak okozhatott, azt már rég megtette; de rád gondolok, téged féltelek. Mi lenne veled, ha én nem volnék itt melletted, hogy megvédelmezzelek?

— Ha te nem volnál itt, nekem se volna jogczimem arra, hogy itt maradjak, rebegte Florence, anyja keblére borulva.

E pillanatban kopogtatás hallatszott az ajtón, és Valfon édeskés hangján szólt:

— Hölgyeim, ma este Angliában ebédelünk. Ott nem ugy van ám, mint Párisban; ott pontosnak kell lennünk.

Mialatt igy szólt, fürkésző szeme nejének vonásait vizsgálta. Tud-e valamit? Értesitette-e őt Florence? A nagy szoba váltakozó árnyas hullámzásában a rizsporos arczon, mely a báli capuchon csipke fodrozatába veszett, lehetetlen volt ezt megállapitani. De künn az utczán, midőn a miniszter fogata tovagördült a Concorde-hidon, melyen a gázlámpák sárgás lángjai körül nappali verőfény ra-

gyogott, meg-meglepődött a két nő arczának derüs nyugalmán, ékszereik gyémántjaival versenyt ragyogó szemeik csillogásán. Florencenek bizonyára nem volt még ideje, hogy szóljon. Mert bárhogy uralkodjék is egy nagyvilági nő az idegein olyankor, amikor nagy társaságban ebédel, ilyen komoly felfedezés mégis több nyomot hagy hátra. De midőn a landau a Concorde téren végigrobogva, a nagykövetség irányába fordult, és a miniszter hangosan mondta:

— Nini, Eudeline Raymond — miközben a kocsi ablakán kihajolt, hogy lássa, kivel megy a fiatal ember s ugy rémlett előtte, mintha a felesége összerázkódott és elsápadt volna.

Raymond a képviselőház kapuja előtt strázsált és protektorát: Jável Márkot várta, midőn egyszerre Mauglast pillantotta meg, aki sárga keztyüben, puha kalappal a fején, a gyalázatos botrány által semmiképen se alterálva, szokott orczátlanságával, jött ki a külügyminiszteriumból és megszólította őt.

— Ah, van szerencsém, fiatal barátom — — Hogy vannak a morangisi kedves szomszédok? Mit csinál Geneviève kisasszony?

Raymond szerette volna a faképnél hagyni, mert röstelte, hogy ilyen rosz társaságban látják és bizonyos kellemetlen fizikai érzés vett erőt rajta az érintkezésnél. De mitévő legyen egy ilyen emberrel, aki ily könnyed nonchalanceszal szólitja meg, akinek

megvető cinikus tekintete a saját alacsony szinvonalára fokoz le mindenkit? Azon volt hát, hogy magától lehetőleg távol tartsa; nagyon fagyosan viszonozta a köszönését s rövid néhány szóval elmondta, mi járatban van ott.

— Ah ismerem Jável Márk urat, dörmögte Mauglas, nagyokat szippantva. Akarja, hogy beajánljam hozzá?

Raymond megköszönte; nem, ő már jó ideje hiába várja; a lábai alig birják már, hát inkább holnapra halasztja.

— No, akkor lefoglalom magát, fiatal barátom, szólt Mauglas, aki Raymond arcáról leolvasta, hogy mennyire szeretne tőle megszabadulni.

Karjába kapaszkodott tehát és azt suttogta:

— Ugy bizony — Ma velem ebédel; kérem, ne utasitsa vissza; valóságos jótétemény ez rám nézve.

Ez utolsó szavakat igazi elérzékenyüléssel hangsulyozta. Raymond pedig, noha dühös volt önnönmagára e gyáva gyengesége miatt, fiatal korának dőre hiuságában azt akarta elhitetni magával, hogy őt im a nagylelküség és szánalomteljes részvét fellobbanása vezérli.

— Mi jogon aláznék meg egy szerencsétlen embert, akit a sors amugy is elég mélyen sujtott? Én nem vagyok a birája, meg aztán olyan tehetséges ember — — a Revue ezer frankot fizet neki minden nyomtatott oldalért — — —

Különben is bealkonyodott és az a homályos estszürkület borult az utczákra, mely a lelkiismeret megalkuvásaira, a gyáva lelkek konczesszióira oly nagyon alkalmas.

Ama champs-elysée-i vendéglő mellé, ahova Mauglas elvitte Raymondot, nyáron egy zenés kerti kávéház is tartozik, melyben csak ugy zsibong a tömeg a fák zúgó lombozatának árnyékában, mig zenéjének és dalolásának visszhangja és lámpásainak fénye felveri és felélénkiti az egész utczát. Az idő még nem kedvezett a szabad ég alatti tartózkodásnak és igy az árnyba és csendbe borult vendéglőnek néhány külön kabinetjéből szürődött csupán át a lombozaton a világosság.

A pinczérek sürgés-forgása az ujonan érkezett vendég körül, a kaszirnő nyájas mosolya, a kis asztalka, melyet ernyős gázlángok fénye világitott meg egy magányos üvegfalas sarokterem mélyén, egészen a pompás tőkehalig, amely illatosan gőzölgött, akárcsak egy londoni vagy amsterdami korcsmában, minden arra vallott, hogy Mauglas itt törzsvendég, és hogy igazi gasztronom, ama párisi vendéglők büszkesége és élő lelkiismerete, ahol még ismerik az evés művészetét.

— Ah az inyem okozta vesztemet, szólt Mauglas, szinültig megtöltve a poharakat champagnei borral, a szőlőfürtből kisajtolt de még pezsgővé nem változtatott friss nedüvel. Nagyon korán tudtam meg, hogy mi a jó és nem tudtam

meglenni nélküle. Hallgassa meg történetemet fiam, érdemes ám ezt meghallgatni. Mert amit mondok, az egy titkos rendőrkém vallomása.

Raymond megütköződve bámult rá? A szerencsétlen beismeri saját gyalázatát. Azért vitte hát magával ebédelni, hogy ilyen vallomást tegyen. Mi czélból? Vajjon a lelkifurdalás emberi ösztöne sarkalja arra, hogy az által könnyitsen a szivén, hogy mindent megvall? A fiatal gyóntató gyerekes hiuságának bizonyára hizelgett ez a feltevés. De erről a furcsa bünbánóról, aki az asztalkendővel a nyakában oly pompás étvágygyal, csillogó szemekkel és duzzadó nyakkal mondta el a mea culpáját, vajjon lehet-e elhinni, hogy a megbánás és lelkifurdalás vitte volna őt ez önkényes vallomásra?

Mauglas szüleinek, mielőtt Morangisba vonultak vissza, ahol Raymond megismerkedett vele, Saint Lôban, Normandiában egy utszéli korcsmájuk volt. Egyes ételek, amiket az anyja kitünően készitett, minő például a rákleves, vagy a serpenyős rostélyos, nagy vendéglő hirébe hozták a korcsmát, és Mauglas apónak, czukrász létére, nem volt párja a piritott szalonnával megspékelt normandiai kalács készitésében. Nyáron a környékbeli polgári családok kirándulásokat rendeztek és inycsiklandó lakomákat csaptak Mauglaséknál és minden vasárnap villásreggeli idejekor pontosan állitott be hozzá Denizan ùr, a város legrégibb végrehajtója is a hegedüjével meg a két lányával egyetemben. Azok a vasárnapok való-

ságos ünnepnapjai voltak a kis Mauglas fiúnak; amennyiben reggeltől estig a padlás szalmazsupjain hempergetődzött Rózával és Pulchériával és hallgatta Denizan ur gyönyörü zenéjét: Brahms keringőit és Chopin mazurjait, melyeket a kis fiu azonnal eltanult tőle és egész héten oly lelkesedéssel dudolgatta, hogy a könye is kicsordult beléje, amint egyedül bolyongott a mezőkön.

Nagy, kövér, nehézkes, zömök, korán érett eszü fiu volt, de testi-lelki lomhaságából misem tudta felrázni. Örökké fázós, nyalánk gyerek volt, órahosszakig künn ácsorgott a konyhán, leszedte a levesről a habot, megkóstolta az első huslét, el-elnézte a nyárs sebes forgását, melynek láncza fel és legömbölyödött a mártások és sültek zamatos illata közepett. Denizan ur végre rávette az anyját, ki egész természetesnek és rendbevalónak tartotta, hogy nagy kamasz fia odahaza ténferegjen az anyja szoknyája mellett, hogy a Saint Lôi kollegiumba küldjék. Mikor aztán látták, hogy a fiu milyen nagy sikereket arat az osztályában, elhatározták, hogy Páris legnagyobb lyceumában mint bennlakó végzi majd középiskolai tanulmányait.

A szünidőben aztán viszontlátta Rose kisasszonyt, aki viruló egészségben és üde frisseségben nőtt szűzi hajadonná; de mivelhogy igen korán vesztette el az édes anyját, nem részesült semmiféle nevelésben, semmi felügyeletben; tizenhét éves korában alig tudott olvasni és még mindig kéjes

gyönyörrel hempergődzött a szalmán, akárcsak tizenkét éves korában. A nénje, Pulchérie kisasszony, pedig nagy előszeretettel viselkedett a huszárok iránt, aminek minden esztendőben uj meg uj bizonyitékát adta a Saint Lôban állomásozó katonatisztek valamelyikével folytatott viszonyban.

Midőn aztán a hetvenes évek háborujában a csinos darázskarcsu huszárezredek elrajzottak onnan, Denizan uram egyik alkalmazottja foglalta el a fiatal lány mellett a katonatiszt üresedésben lévő helyét; de kevésbé lelkiismeretes ember lévén, megszökött vele és magával vitte az iroda pénztárát is. A Mauglas fiu, aki ez időben Párisban élt, Chabeaud Molard frank-tireurjeinek csapatjához szegődött és az ostrom tartama alatt valóságos Robinson-féle bohéme életet élt Páris környékének elhagyatott villáiban és embernemjárta kertjeiben; kifosztotta a baromfiudvarokat; torkig itta magát pompás csenett borokkal, és teli tüdővel élvezte a veszély mámoritó kéjét, mely óriási méreteket kölcsönöz a vidéknek és a legkisebb mozzanatoknak is fenséges érdekességet ád.

Oh milyen nyomasztóan sulyosodott rá az ellaposodott, szinevesztett existenczia, midőn Páris kapitulácziója után ujra visszatért az apai korcsma nagy konyhájába és elszomorodott szivvel hallgatta, hogy panaszolták el az öregei a távolléte alatt szenvedett nyomort. A fuvarozásnak vége szakadt; az országutakon meg az utczákon csupán szerteszórt, feloszlott

csapatok kószáltak, algiriai száskacsapatok, akik még az ablakok függönyeit is felfalták. Két izben fel is gyujtották a korcsmát. Saint Lôban Denizanéknál még nyomoruságosabbak voltak az állapotok. Az apát halálosan sujtotta az idősbik lánya gyalázata, a végrehajtói irodát olcsó áron eladták a végrehajtók egyesületének és a fiatal Rosenak nem maradt egyebe, mint lánykori szobájának a butora és egy pár tekercs aranypénz, amiből behunyt szemekkel egyre költött, de soha egy fillérrel sem szaporitotta.

— Az a legnagyobb baj, hogy szegényke anyai örömöknek néz elé, szólt Mauglas apó a fiához fordulva.

— És ő azt állitja, hogy te vagy a bünös, tette hozzá az anyja.

— Nem lehetetlen; felelt erre Mauglas a legkisebb felindulás nélkül.

És mivelhogy Rose csinos lány volt, hat-hétezer frank készpénz fölött is rendelkezett, Mauglas azt hitte, hogy pompás spekulációt csinál, ha elveszi és letelepszik vele Montmartreban a Lepiè-utcza egy hotel garnijában.

Mauglast elbeszélésének e pontján a szomszéd lomb sürüségéből felcsendülő zenekar vidám zenéje szakitotta félbe. Eleintén azt hitte, hogy a kerti helyiségben hangverseny van, de a pinczér felvilágositotta:

— Nem az uram, nálunk még nincs zene. Amit hallani, tetszik, az a katonazene, mely velünk szembe játszik az angol nagy-követség kertjében.

— Igaz, hisz ott ma este nagy fogadóestély van; — rólam is szó lesz ezen a diplomácziai ebéden, mondotta magában Mauglas.

Aztán hirtelen Raymondhoz fordult:

— Visszatérek az elbeszélésemre. Szeretném magának megmagyarázni: hogyan, miért és miképen jutottam be a ketreczbe.

Raymond nem értette.

— No hát igen, a ketreczbe, a kalitkába — — azaz a rendőrséghez. Két évig laktunk már körülbelül Párisban és Rose elragadóan szép ikrekkel ajándékozott meg, kiket a nagyszülők vállaltak el eleintén; de nemsokára visszahozták őket a dajkával együtt, mert lenn a vidéken rosszul ment az üzlet és az emberek majd meghaltak éhen. Voltunk hát fölös számban, akikre keresnem kellett. Ráadásul Pulchérie, a feleségem nővére, kit az ő drágalátos szeretője cserbenhagyott, is beállított hozzánk. Nem volt egy krajczár pénze — még egy szál inge se volt; de butasága és az aljassága oly nagy volt, hogy az egész városrészt bőven meglehetett volna belőle ajándékozni. Pulchérie szép, derék termetü, dus hajzatu lány volt, aki az éjszakáit mindig a legocsmányabb lebujokban töltötte, ahol őt a szép normandiai neve alatt ismerték. — Minthogy olyan arczátlan volt, hogy mindig rám hivatkozott, mint kezesre, minden perczben reklamálnom kellett őt a rendőrség közerkölcsi osztályán; mig aztán végre egy szép

este — véglegesen eltünt és bucsúkép magával vitte a nőm egész ruhatárát, ugy, hogy szegény hónapokig ki sem mozdulhatott.

A feleségem hozományának már nem volt se hire, se hamva; hogy a háztartás költségeit fedezzem, eladtam az órámat, a zongorámat, a kézelőgombjaimat, az ezüstnemüeket, a partituráimat, az öreg Denizán hegedűjét. Egynéhány lapnak irtam ugyan zeneművészeti életrajzokat, de nagyon rosszul fizettek, én meg végtelenül lassan irtam. Ez volt mindig a gyengém. Ez a babrálás és piszmogás mindennél, amit csinálok, ez a velemszületett önkénytelen hajlam, hogy a mondatok minden szavát csiszolgatom, mert sohse találom elég élesnek és elég ragyogónak.

Ehhez járult még tömör rövidségre való törekvésem, mely a fiatalságnál igen ritkán fordul csak elő. Wolf apónak, Göthe öreg barátjának rögeszméje volt ez, aki azt állitotta, hogy minden gondolat, minden szabály, legyen az bármily szubtilis és bonyolult, csak akkor jut helyes kifejezésre, ha a hüvelykujjunk körmén fér el az egész fejtegetés. Ez a rögeszme pedig, hogy lehetőleg megröviditsük a sorokat és keressük a mondatok lehető legtömörebb összefoglalását, vajmi furcsa bogara egy olyan embernek, aki a tolla után él, és akinek soráért ennyit meg ennyit fizetnek.

Egy izben, midőn egy radikális lapban első czikknek a köztársasági elnök egy igaz, de kissé

erősen kiélezett jellemzését tettem közzé, elmentem Valfonhoz, aki akkoriban a közbiztonsági osztály főnöke volt a belügyminiszteriumban és arra kértem, hogy ne vonja felelősségre a lapomat az ügyetlenségem miatt. Valfon az arczomba nevetett és azt mondta, hogy igen naiv ember vagyok, mert azok a nagy urak ugyan édes keveset törődnek azzal, amit irok. De egyuttal azt is mondta, hogy nekem fényes tehetségem van, melyet nem tudok kellően felhasználni, és hogy az esetben, ha én komoly ember akarnék lenni és egyszersmindenkorra ki akarnék gázolni a hinárból, hát ő maga adna nekem egy igen könnyü és jövedelmező állást, melynek czéltudatos betöltésével óriási szolgálatokat tehetnék a kormánynak, amennyiben az ellenzék igazi véleményéről értesiteném.

— Gondolkozzék az ajánlatom felett, — tette hozzá — és ha az én szavaim meggyőzték, hát akkor menjen el Leboucarthoz, a rendőrprefektushoz, hivatkozzék rám; ő majd megmondja, mi a teendője.

A forma kedvéért tanácsot kértem a feleségemtől. De ő csak ennyit mondott:

— Édes fiam, tégy úgy, ahogy jónak látod. Te ugyan nem sokat konyitsz az ujságirói pályához, a melyre rávetetted magadat. Nem keresel ugyszólván semmit és mi nyolczan vagy tizen megyünk asztalhoz. Ilyen körülmények közt tehát nehéz a boldogulás.

Igaz, hogy az én házamnál mindig teritett

asztalt talált egy csapat inyencz, dorbézoló fráter, akiknek a semmittevő lustasága hizelgett a saját renyheségemnek. Ezek ismét másokat csalogattak el hozzánk és Mauglas mama levesei nagy hirre jutottak az egész környéken. Le se szedtem az asztalt egyik étkezéstől a másikig, hanem az abroszra könyökölve, édes semmittevésben, terécseléssel töltém a napot; a tunyaság és inyenczkedés ilyetén életmódja volt az, amiért a feleségem rajongott, és a nekem kinált állás, mely hétszázfrank havi fizetéssel járt, megengedte volna, hogy ezt az életmódot mindvégig folytassuk. Első tekintetre igen könnyünek látszott az én foglalkozásom és ebben a két szóban összpontosult: hallgatódzni és referálni. Mindenütt, a hol megfordulok, kávéházban, klubban, szalonokban, ki kell hogy nyissam a fülemet, hogy röptiben halljam meg az intim beszélgetéseket és az elejtett szavakat és azokról rövid jelentéseket tegyek aztán, amelyeket a főnök, több ujságiró kollegám révén ellenőrzött, akik velem egy kenyéren éltek és nem tartották se becstelen, se megalázó dolognak, hogy becsületes módon szolgálják egy tisztességes kormány czéljait. Egy ideig haboztam, aztán egyszer, hóvégén, amikor igen gyötrő anyagi gondokkal kellett küzdenem, Leboucart kölcsönzött ezer frankot, azt mondván, hogy fizessem meg neki, ahogy nekem majd jól esik . . . . Be voltam hálózva.

Jelentéseimnek bámulatos sikere volt, mert rövidre fogtam — Wolff apó körömpróbája bevált — és mert

nem szineztem ki semmit. Engem pedig mulattatott a dolog. Eleintén a gandi, luganoi és genfi internationális szoczialista kongresszusok titkos ellenőrzésével biztak meg és én e megbizást arra használtam fel, hogy megnéztem a muzeumokat és azokat a tündérmesebeli országokat, amelyeket eddig csak álmomban láttam. Mihelyt megcsináltam a jegyzeteimet és elexpediáltam a napi jelentéseimet, a saját gyönyörüségemre dolgoztam korcsmai kis szobámban, melynek küszöbén a vadszőlő kacskaringós indái kusztak fel a falra és melynek ablaka a Lugano-tó hófehér nyaralókkal szegélyzett azurkékjére nyilott; itt irtam meg a »Psychologie de l'orchestre« czimű munkámat, mely a Revueben jelent meg és egy csapással hiressé tette a nevemet.

A szemeiből olvasom, hogy mit gondol most, fiatal barátom. »Hát lelkifurdalásai nem voltak soha?« Hát bizony, hogy őszintén beszéljek, eleintén a lelkiismeretfurdalás nem nagyon gyötört. Azonban megtörtént velem, hogy Hollandiában jelen voltam Marx, Bakounin és ezer más bőbeszédü spanyol, olasz, sőt franczia szoczialista konferencziáin, akiknek szoczial-politikai eszméit feljegyeztem a kongresszus mögött lappangó ezer kicsinységgel és apró vetélykedéssel egyetemben; Genuában vagy Milánóban Garibaldi meg Mazzini barátjai a terveikről beszéltek és a kezeimbe szolgáltatták az egész forradalmár hadat, mely vallomásaikat én aztán a legmagasabb helyre juttattam el; de soha a lelkiismeretem fel nem

szólalt. — Csak később, midőn bizonyos egyéni kérdésekre került a sor, kezdett foglalkozásom kissé terhessé válni. Ennek is a főnököm, az a morozus komor Leboucart volt az oka, aki mindig csak dulakodásról, verekedésről és marakodásról, összeesküvésekről, visszatorlásokról és leigázásról álmodozott és azt szerette volna, hogy én feljelentő rendőrkém minőségemben a megfizetett felbujtogató szerepét játsszam.

— Oh a nyomorult gazember, ha én rá hallgattam volna, egész Franciaország visszhangzott volna a puskaropogástól és ágyudörgéstől. Minden beszámolóm uj heves jelenetekre adott alkalmat, amelyekben tökfilkónak, baleknak nevezett, és azzal fenyegetődzött, hogy azonnal elbocsát. Hej, de szivesen fogtam volna a szavánál, ha nem szakadt volna a nyakamba a családom, melynek viszonyai ziláltabbak voltak, mint valaha. Pulchérie sógornőm ismét visszajött hozzánk az uj szeretőjével, valami spanyol tánczossal, aki a kergebetegséget kapta meg mint a fiatal bárányok és csak keringőket tudott tánczolni; — meg aztán a gyerekeink is megbetegedtek és meghaltak rövid, néhány heti időközben, mely lelki rázkódtatás betegágyba döntötte a feleségemet. Szegény, tizennyolcz hónapig feküdt mozdulatlanul, bénultan. De tovább is örökké teritett asztal várta a ház barátjait, még az én távollétemben is. Eljöttek beteglátogatóba, hogy szórakoztassák a feleségemet. Ha elvesztem az állásomat, mivel fedez-

tem volna az ilyen háztartás óriási kiadásait? Kénytelen voltam hát lenyelni Leboucart dorgatoriumát.

— Egyszer aztán mégis fellázadtam. Hát nem azt követelte az a vadbarom, hogy én képviselőjelöltnek lépjek fel, azon ürügy alatt, hogy utazásaimon kiérdemeltem magamnak a draguignani republikánus kávéházak nagyrabecsülését? A rendőrség megfizeti majd a választási költségeket és a mandátum ideje alatt dupla fizetést huzok. Miután látta, hogy makacsul vonakodom, Leboucart haragra lobbant.

— Mi tartja vissza magát? kérdé. Maga nem az egyetlen képviselő, aki tőlünk kerül ki.

— Vajjon igaz volt-e az? Vajjon nem volt-e egyike ama cselfogásoknak, melyekhez a hozzá hasonló emberek folyamodnak, hogy összeverbuválják a szükséges személyzetet? — Bárhogy is volt, én abszolute vonakodtam és kereken kijelentettem, hogy én csak az irodalomnak szeretek élni és minthogy már a jelenlegi körülmények között is alig van annyi időm, hogy minden négy, öt esztendőben egy-egy könyvet irjak, le kellene mondanom az irói pályáról, ha még a képviselői mandátumot is elfogadnám.

Erre a főnököm olyan vad haragra gyult, hogy maholnap állás nélkül kóborogtam volna Párizs utczáin, ha Valfon, aki ép oly könyörtelen ugyan mint Leboucart, de joggal félt a toll hatalmától, nem ajánlott volna egy előnyös állomást cserébe azért, amelyiktől elestem. A szt.-pétervári uj rendőrminiszter, Dejarine tábornok, párisi tartózkodása alkalmával

egy ügyes, becsületes rendőrkémet kért tőle, aki éber szemmel ellenőrizhetné a nálunk megtelepedett orosz menekülteket.

Valfon adott egy ajánlólevelet nekem a miniszterhez, kihez Genfben csatlakoznom kellett, ahol ő az egész Bonsèjour szállodát kibérelte — ott töltöttem negyvennyolcz órát; a második emelet hat szobáját magam laktam; de szigoruan megtiltották, hogy elhagyjam a szobát vagy hogy bárkivel is beszéljek; ellensulyozásul pedig szivarokat és pezsgőt adtak a megcsömörlésig.

A kövér érzéki és kigyó simaságu tábornok, akinek modora oly selymeslágyságu és hizelgő volt, mint a milyen ravasz és álnok volt a szeme, egy csomó arczképet adott át, melyek a forradalmi párt főbb embereit ábrázolták. — Ezeket az arczképeket a lelkembe kellett vésnem, hogy azoknak eredetijeit folyton szemmel kisérhessem. Meglepő éleseszüséggel mondta el részletesen mindama jegyzeteket, amelyeket a szóban levő férfiak és nők életére, erkölcsére, jellemére nézve gyüjtött; megmondta nekem hol tartózkodnak és hol tartják az összejöveteleiket és a nihilisták közül a két legvéresebb szájuról tudatta velem, hogy azokat már régóta megdolgozták és maholnap mindaketten belépnek a pétervári rendőrség szolgálatába. Az én leleményességemre bizta azt, hogy végleg nyélbe üssem a dolgot, valamint azt is, hogy ügyes módon közéjük elegyedve, kössek barátságot egynehánynyal közülök, anélkül, hogy

gyanut ébresszek bennük. Ez sikerült is nekem és noha fényesen fizettek — havonkint tizenötszáz frankot és azonkivül kocsi- és bélyegköltségeket — mondhatom, hogy az első években meg is szolgáltam érte emberül.

Jó barátságban voltam az emigráczió vezéreivel: Lavroffal, Popoffal; meghivókat kaptam a Czartoriszky palota estélyeire, melyet titkos nihilista gyülhelynek tartottak. De soha nem tudtam felfedezni semmit. Három álló hónapig naponta együtt reggeliztem Perowska Sonyával és Hefmann Jessaval, akik röviddel később Pétervárott vagy Moszkvában az akasztófára kerültek . . . . Ne sápadjon el, fiatal barátom: nem én árultam be őket. Én beértem azzal, hogy feljelentettem a rendőrfőnöknél a tartózkodási helyüket. Hogy a beszélgetéseiket és terveiket elárulhassam, oroszul kellett volna tudnom, vagyis inkább azt a bizonyos kulcscsal biró argotot kellett volna elsajátitanom, melyen a menekültek maguk közt társalognak.

Midőn a nőm meghalt és én az öregeimet Izoard ur szomszédságába telepitettem, Castagnozoff Zsófiával való szerencsés találkozásom nagyon veszedelmessé válhatott volna a derék, jó, kövér lány honfitársaira nézve. Zsófia ugyanis — noha nem osztotta földieinek nézeteit, tudott minden szándékukról és nem tudom mért, de megszeretett engem is meg az irodalmi működésemet is. Éreztem, hogy határtalan bizalma van bennem és kész nekem min-

dent megmondani. Azon kezdte, hogy megtanitott arra az argotra, amelynek ismerete nélkül lehetetlen a párttal közelebbről megismerkedni.

Egyszerre aztán hirtelen, minden magyarázat nélkül, elhidegedett irányomban, visszavonult és többé mitsem csalhattam ki belőle. Nem tudom: vajjon Geneviève iránti érzelmeimre volt féltékeny, mert egy ideig komolyan szerelmes voltam a szép lányba. Vagy tán ráragadt valami abból az ellenszenvből, melylyel a szép, büszke lány irántam viseltetett? — Annyi bizonyos, hogy midőn Castánál házmotozást tartottak, hogy nála keressék azt a nihilistát, akinek ő menedéket adott, elhitették vele, hogy én jelentettem fel őt. Ámbár nem voltam még teljesen kompromittálva a Quartier Marcellben, melyet kis Oroszországnak neveznek, erősen szemügyre vettek és jobban kémkedtek minden lépésem után, mintsem én ő utánuk, olyannyira, hogy még öreg szüleim nyugalmát is fenyegetve láttam; mire aztán kénytelen voltam Morangistól távol, más tartózkodási hely után nézni. Ezalatt Pétervárott más rendőrminiszter lépett Dejarine helyébe. Az uj miniszter, Bernoff, egy vad, faragatlan tuskó, Párisba jött, a Bristol szállodába czitált, és utasitást adott, hogy nyolcz nap leforgása alatt fedezzem fel azt a titkos nyomdát, amely St.-Quenban működik. Kerestem, kutattam, de nem leltem semmit. A miniszternek nem lévén érzéke a franczia nyelv ama finom szépségei iránt, amelyekkel kiszineztem a jelentéseimet, ugy

bánt velem, mint egy igazi muzsikkal és Dejarine közbenjárása nélkül bizonyosan uti laput kötött volna talpamra.

Midőn tehát a tábornok leányával Párisban telepedett le, én tudva azt, hogy az orosz emigránsok mennyire gyülölik őt, teljesen az ő rendelkezésére állottam. De ő ám egyike volt azoknak a szkeptikus fatalistáknak, akik nem hisznek a veszélyben, óvintézkedéseimen mindig kaczagott. Tovább is sorra járta a legocsmányabb lebujokat, noha tudta, hogy Párisban és Londonban a nemzetközi nihilista szövetkezet milyen utasitásokat adott tagjainak az ő személyére vonatkozólag.

Én akkor kötelességemnek tartottam, hogy figyelmeztessem erre a mi külügyminiszterünket is. No hiszen ott jó helyütt kereskedtem. Hisz tudja, hogy az a hazug áruló Valfon milyen bámulatos szemtelenséggel akolbolitott ki; azzal hozakodott elő, hogy ő engem bizott meg azzal, hogy őrködjem a tábornok személyes biztonsága fölött és engem tett felelőssé a haláláért. Most csak egy módom van, hogy ujra rendbehozzam a szénámat. — — — — És ezt az eszközt, remélem, ön fogja nekem megszerezhetni. De csitt, itt vendégek vannak, menjünk, majd künn folytatjuk.

Egy fiatal pár telepedett le a szomszéd asztalnál, a tikkasztó hőségben azok is inkább a verandát választották, mint a chambre séparee fullasztó melegét. Midőn Mauglas széles mellét orczátlan pök-

hendiséggel kidüllesztve, elment mellettük, a szalonkabátos, fehér nyakcsokros férfi, kinek szikár, kissé görnyedt testén rézszinü keleti fej nyugodott, valamit a fülébe sugott a vele szemben ülő lenhaju, kendőzött arczu szép divatbábnak.

— Ez Barnés, a vauclusi képviselő; — szólt Mauglas elég hangosan, hogy jól meghallják. — Ugy tesz, mintha nem ismerne és ez rút hálátlanság tőle, mert mikor neki az a piszkos palais-royali ügye volt, a főnököm engem bizott meg azzal, hogy tudakozódjam az ottani összes kereskedőknél. Ha akkor Leboucart kedvében akartam volna járni, aki szerette volna, ha erre az emberre kiderül, hogy bünös!... — — — De a nyomozás kedvező eredményre vezetett és én nem tudtam hazudni. Óh, hogy zokogott akkor az az ember, hogy kulcsolta át térdeimet, köszönetet rebegve; hogy igért ő akkor eget, földet; örök-hálát esküdött nekem és ime most még meg se emeli a kalapját előttem.

Mosolyogva köszönt a kaszirnőnek, rágyujtott az angol pipájára, mialatt Raymond, a ki nem volt erős szivaros, nekigyürkőzött egy erős havannának, mely teljesen megzavarta a pezsgő hevétől meg az imént hallott vallomásoktól már amugy is meggabajitott eszét.

— Azért mégis pompás foglalkozás ez az én foglalkozásom, egy éleslátásu emberösmerőnek, kedves barátom.

Mauglas nagyot csapott a kövezetre botjának

vasával, amint fiatal kisérőjével a Champs Elysée éjhomályába kiért.

— Ha akarnám, beh sokat beszélne ez az aszfalt, beh sok érdekes történetet tudnék még. Mert nem is titkolom, hogy eltekintve a fizetésemtől, mely könnyü megélhetést, kitünő konyhát, és sok szabad időt biztosit irodalmi munkásságom számára, nagyon sajnálnám, ha az állásomról végkép le kellene mondanom. Most egy kéréssel fordulok im önhöz: Nincs-e az ön ismerőseinek körében, akár az egyetemi hallgatók egyesületében vagy másutt, valami fiatal ember, aki szük anyagi viszonyok között él, de szomjazza a jólétet és aki havonként öt vagy hatszáz frankért beleegyeznék abba, hogy naponta nehány órát töltsön az orosz emigránsok körében és minden kommentálás vagy hozzátoldás nélkül feljegyezze azt, amit ott hallott — — — A felelősséget én vállalom el, én irom meg a jelentést, és én is irom alá — — Én csak azt akarom kikerülni, hogy ne mutatkozzam azokban a körökben, a hol kompromittálva vagyok.

Bármily fiatal volt is Raymond s bárhogy elfátyolozták is a pezsgő gőzei agyát, Eudeline Raymondban önkénytelenül felvillant az a gondolat: Hát ez az, amire kilyukadt? Erre czéloz már két óra hosszat.

Aztán hangosan mondá:

— Sajnálom, Mauglas ur, de bárhogy töröm is a fejemet, az én körömben nem tudok senkit, akinek erre hajlama vagy tehetsége volna — — —

Elakadt, mert érezte, hogy az éj homályában elpirul és azt hitte, hogy meglátszik az arczán.

De mért pirult el?

Micsoda utógondolat okozta e hirtelen restelkedő elfogultságát? Miért e hirtelen rosszullét, mely ellenállhatatlanul arra inti, hogy fusson s menekülljön messzire? — — —

A ravasz rendőrkém sejtette, hogy mi megy végre Raymond lelkében, és legnagyobb nyugalommal válaszolt:

— Igen, tudom, első látásra a dolog kellemetlennek és kényelmetlennek látszik, de ha az ember jobban meggondolja, hát egy olyan foglalkozás, a mely nem jár se fáradsággal, se felelősséggel és mégis hatszáz frankot jövedelmez havonként — — — — Különben gondolkozzék a dolgon, fiatal barátom — — A czimemet tudja.

Az Avenue Gabriel járdáján sétálgattak, melynek mindkét oldalán a Faubourg Saint Honorèra nyiló paloták s mögöttük zöldelő kertek vannak. Amint egy repkényindás rácsozat mellett elmentek, hárfák akkordjaitól kisért csengő, női hangok éneke ütötte meg a fülöket a fekete ágak rezgő lombozata mögül, melyen egy nagyvilági ünnep fényárja szürődött átal.

— Ez bizonyára az angol nagykövetség, szólt Raymond.

Mauglas megállott és szemügyre vette a kertet.

— Nem, az angol követségi palota valamive feljebb van, különben nem is hasonlit ez a gitárhang, amit hallottunk, katonazenére.

Pedig az csakugyan az angol nagykövetség palotája volt; csakhogy a sűrü repkényfüggönyön keresztül nem tudták megkülönböztetni a Borghése palota bejáratának tárva nyitott üvegajtait és a néhány szál hölgyet, akik e diplomácziai estély bizalmas jellegü szük körébe bejuthattak és akiknek elegáns alakjai az óriási termek ragyogó hosszu során végig lejtettek. Ma este szinte üresen állottak ezek a fényes termek, amelyekben a szép Borghèse Paulin oly gyakran vendégelte meg a fivérét, meg az első császárság összes csinos tisztjeit.

Egy ünnepélyes, diplomatamerevségü ebéd után, — melyet a katonazene érzelgős keringőkkel fűszerezett, hogy előnyösen ellensulyozza a komor, hivatalos beszélgetéseket, — Lady Ravenswood, az angol nagykövet neje, lányaival és hölgyvendégeivel átment a szalonba és a férfiak magukra maradtak az ebédlőben. Fesztelenül ittak és szivaroztak a hosszú asztal körül, melynek ezüst himezésü selyem asztalfutóin nagy szivardobozok, bizar metszésü csiszolt likörös palaczkok békésen fértek meg a hatalmas tömörmivü, csillogó arany kupákkal a santalfából faragott magas kétágu kandelaber lángjainak fényében. A termek exotikus dekorácziója némileg enyhitette a hivatalos banket banalitásait, melyet a hajdani indiai alkirály, ki a diplomácziai rang-

fokozat szamár-létráján haladva, most a párisi angol nagykövetséget kapta meg — a külügyminister meg az egész diplomácziai testület tiszteletére rendezett.

Valfon odatolta a székét az orosz nagyköveté mellé és mialatt halkan, a magasrangu államhivatalnokok sokatmondó mimikájával és fontoskodó taglejtéseivel beszélgettek, az a plebejus modor, melylyel parasztos ajkainak szögletében szopogatta a szivarját, éles ellentétben állott a szomszédja patriczius kecsességével és vékony kis czigarettájával. Néhány lépésnyire tőlük a nunczius sárga, elefántcsontszinű arczával és apró gombos lilaszin köntösébe szoritott vézna aszketa alakjával messziről kivált ez ezüstrendjeles szalonöltönyök közül. Nagy figyelemmel hallgatta Mark Javel kenetteljes szavait, kit kivételesen meghivtak Jeanne testvérleánya kedvéért, kivel Ravenswood Frida bizalmas barátságot kötött párisi tartózkodása óta. Arról volt szó, hogy a vatikáni franczia nagykövet helyébe mást neveznek ki és Javel Mark azt gondolta magában, hogy ha a tengerészeti miniszteriumot nem kapja meg, hát szivesen képviselné a köztársasági kormányt a Szent Széknél, annál is inkább, mert a radikális képviselő néhány hónap óta szemmelláthatóan elhanyagolta a szabadkőmiveseket és ma este sok tekintetben egy nézeten volt a nunczionssal.

Közelükben nehány fiatal attaché kaczagva beszélte el egymásnak, hogy Lord Ravenswood vacsora

előtt megmutatta Valfonnénak, a miniszter feleségének, a Borghése palota termeit és egy régi, zöld selyem causeusere mutatva, mely még az első császárság idejéből datálódott, azt a megjegyzést tette:

— Ha ez a causeuse szólni akarna, szép dolgokat mesélhetne a szép Pauline erkölcseiről.

Mire Valfonné, akinek abszolut semmiféle történelmi ismeretei nem voltak, abban a hiszemben, hogy a szép Pauline Cora Pearl vagy Bellanger Marguerite korának egy hires heterája volt, mereven válaszolt:

— Magamfajta nők nem szoktak érdeklődni az effajta lányok kalandjai iránt.

A nagykövetnek persze volt anynyi tapintatossága, hogy hallgasson; de Valfonné válasza csakhamar szárnyra kelt és egygyel megtoldotta ama baklövések számát, amelyekkel kormányférfiaink hites feleségei megnevettetik a fiatalságot.

De a szegény, kikaczagott asszony ma este bizony nem volt nevető kedvében. A szalon egy szögletében ült a diplomácziai testület előkelő hölgyei között, akik közül alig ismert egynehányat és a kiknek gőgös kozmopolita megjelenése egész Európa nőnemű arisztokrácziájának mintagyüjteményeit képviselte. — Nem látta és nem hallotta, hogy mi történik körülötte; csak merőn bámult arra az ajtóra, melyen az urak majd bejönnek, közöttük a férje is, kinek nyilatkozásait rettegve várta. Tikkasztó est volt. A kertből felgomolygó langymeleg

párás levegő meg-meglobogtatta a csillárok lángjait és a legyezők halk rythmikus rezgését, a kocsik messziről felhallatszó szakadatlan robogását tulharsogta a szalon mélyéből felhangzó kristálytiszta, fiatal lányhang, mely gitár kiséretében énekelt egy bús skót balladát.

Valfonné ma is, mint minden más alkalommal, az ő korabeli turbékoló szerelmesek érzelgősségével, teljesen átengedte volna magát az énekesnő tavaszi bájától megifjodott, ódon románcz varázsának.

De mióta az ebédközben folytatott társalgás zsongó hangzavarából egy pár szó megütötte a fülét, semmi a világon nem érdekelte többé, csak az a titokzatos, szivét hasogató nehány szó, melynek magyarázatát csak Valfon adhatta.

Végre megnyilott az ebédlő szárnyas ajtaja és vig kaczagás meg mély férfihangok zaja özönlött be a fehér terembe. Alig hogy a miniszter, aki Lord Ravenswooddal jött be elsőnek a terembe, megjelent a küszöbön, erős kéz markolta meg a karját ellenállhatatlan szoritással és szenvedélyesen megrázta a vézna kis emberkét Valfonné lázasan, lihegő arczczal hajolt feléje.

— Mi van azzal a párbajjal, a melyről Javel Mark tett említést?

Valfon, az akrobata ivadék, a nézők kedvéért, édeskésen mosolygott, noha szerette volna darabokra tépni azt az asszonyt és hogy lecsillapitsa felindulását, halkan suttogta:

— Ugyan Lolo, türtőztesd magadat, ugy viseled magadat, mint valami állatszelidítőnő . . . . Hát igen, a fiad holnap párbajozik.

— Kivel? Miért?

— Jacquanddal! Hogy miért, azt te is tudod.

Valfonné nagynehezen tudta elfojtani dühének feltörő sikolyát.

— A nővére házassága miatt? De hiszen Florence már nem is gondol többé Claudiusra és ha megmondanám neki, hogy Florence — — ugyan kérlek, ezt csak nem mondod komolyan?

Holthalvány arczából villámokat lövellt lángoló szeme.

— Telefonálj a rendőrkapitánynak, — ennek a párbajnak nem szabad megtörténnie.

A miniszter kajánul mosolygott.

— Bocsánatot kérek, édesem — — de nekem nincs annyi okom rá, mint neked, hogy azt óhajtsam, miként Jacquandék óriási vagyona az Eudeline családnak jusson. Tégy, amit akarsz, én nem ártom bele magamat.

Aztán fölhasználta azt a hirtelen zavart, melybe az Eudeline név említése ejtette a feleségét, hogy kibontakozzék felesége kezei közül és a terem másik végében lévő, illatos kosborok virágzatában diszlő ablakhoz siessen, melynek kereken bemélyedő ablaktábláin át a kert mesés kivilágitására nyilott kilátás. Az ablakmélyedésben egy hófehérbe öltözött, gyönyörü szőke nő, görög kontyba fésült arany-

hajával és alabástrom karral hanyagul hátradőlve ült a szép Borghése Paulina zöld causeusejében olyan poseban, mely apró lábainak moireszalagokkal felcsatolt és egymásra keresztbe fektetett kothurnusait valamint a lábain megfeszülő áttört selyemharisnyákat láttatta. Gitárral kisérte mélabus énekét és kék szemével, megnyiló virágra hasonló ajkával Vigeé-Lebrun asszony legszebb modelljeinek egyikére emlékeztetett . . Körötte félkörben apró zsölyékben ártatlan szemü, világos ruháju fiatal lánykák irigylendő hallgatóközönsége csoportosult.

— A testvérlányomat nem látom itt, mondá Javel Márk a miniszternek, kinek szeme körüljárta a termet, melyben növekvő nyugtalansággal keresett valakit.

Valfonné, aki mögötte állott, azt suttogta:

— Jenannine a kerbe ment leFlorenceal.

Lenn a kertben két fiatal leányka, kart karba öltve és szorosan egymáshoz simulva sétált a pázsitos terek szegélyén felgyuló szines lámpások fénykoszorujának meg a mozdulatlan lombsürüségből kivillanó, tarka lampionok halvány fényében. A szél lecsendesült és a tikkasztó, nehéz légben távoli vihar, az idei első vihar tompa mennydörgése morajlott. Eleinte a feljáratok közelében jártak fel és alá; később aztán lassankint tovább merészkedtek és behatoltak a fasorok sürü sötétjébe, a melyeknek legvégén egy padra telepedtek.

— Nini! Esik az eső!

Jeannine egy meleg vizcseppet érzett a karján. Florence felsóhajtott:

— Nem eső ez, én sirok. Ez a gyermek feldulta a lelkemet ártatlan galambszelid hangjával és krisztálytiszta szemével; óh ha elgondolom, hogy én sohasem voltam ilyen ártatlan gyermek, soha nem ismertem ezt a lelki üdeséget! Ne nevess — ha tudnád, hogy meguntam ezt az ocsmány, borzalmas helyzetet, amelyben én élek, — hogy szégyenlem magamat. —

— Szegény lelkem, hát még mindig tart a régi állapot?

— Folyton! Ez az ember őrült és őrjöngése még fegyverszünetet se ismer . . . . Még ma este is, — mikor erre a mai estélyre készültem. — De nem, nem, nagyon ocsmány dolog ez; jobb, ha hallgatok.

Mély csend állott be, melyet csupán a közeledő zivatar tompa dörgése és az avenue des Champs Elysées kocsiforgalmának egyhangu robogása töltött be.

— Ha én volnék a te helyzetedben, megmondanám a fivéremnek.

— Fivéremnek, ugyan mintha nem ismernéd a mai fiatalságot. Neki szüksége van Valfonra; ő még lefogná a kezemet. Nem, ebből csak egy kibuvó volt, a házasság. A sors nem akarta és most mi lesz a vége? Ő elfogja érni azt, amit akar, az bizonyos. De egy meglepetést fentartok a nyomorultnak. Emlékszel még, mikor Midony kisasszony-

nál hallgattuk az előadásokat a missionarius épület kertjei mögötti Bac-utcai kis épületben.

— Meghiszem! Hogyne emlékezném. Mikor az anyád értünk jött és magánkivül volt lelkesedésében a vértanuságra szánt fiatal papok hangjainak hallatára, akik a kápolnában énekeltek. Valfonné akkoriban nagyon romantikus hajlamu volt.

— Még most is az. — — — Az ember nem változik, édesem. Vagy nem vagyok én még ma is az az együgyü teremtés, aki voltam, mikor Midony kisasszonytól a hittani leczke alatt egész komolyan azt kérdeztem: vajjon szép volt-e az a szent, aki önkezével vágta le a haját, a fülét, az orrát, hogy szégyenévé váljék a győzelmes imperatornak és ne szerepelhessen a fényes diadalmenetben?

— Florence, az Istenért, hallgass, megijesztesz.

A fasorok homokja megrecsegett óvatosan közeledő halk léptek alatt. És a két barátnő hirtelen elhallgatott.

VIII.

— Eudeline kisasszony, valaki várja odalenn.

A felügyelőnő e hivó szavára, mely a dolgozóterem zajos zsibongásába felhangzott, a táviró masinák fölé hajló, szőke, barna, simakontyos és göndör bubos különféleképen megfésült női fejek egyszerre kiváncsian felkukkantak és mialatt Dina boldog-

ságtól remegő kézzel lemenet előtt lezárta a fiókját, valamennyi asztalról, szájról-szájra szállt a suttogás: A sárga keztyüs, — itt a sárga keztyüs! Ez czélzás volt arra a különös látogatásra, mely emlékezetessé vált a központi hivatalban.

Igen, Dina az ő szép sárgakeztyüs szerelmesének a látogatását várta. Az előtte való este egy lyoni sürgöny tudatta vele, hogy Claudius visszatér és még az nap négy órakor ellátogat hozzá. Az apja jobban van és meg akar vele ismerkedni. Mihelyt helyreáll az egészsége, eljön, és meglátogatja őt is.

Dina hat óráig várta őt, de hiába és akkor arra határozta végre magát, hogy rövid néhány sort meneszt Claudius cambon-utczai lakására, de nem kapott választ. Képzelhető hát, milyen nagy volt most az öröme, mikor a felügyelőné azt mondotta. »Valaki várja lenn, lányom!« De annál nagyobb volt a csalódása, amikor a lépcső alján Claudius szikár, hosszú arisztokrata alakja helyett Antonin öcscsének puha kalapját és durva vászonöltönyét pillantotta meg.

— Micsoda, te vagy az? — szólt Dina, kinek izgatottságtól halvány arcza még halványabbnak látszott a testéhez simuló fekete bluzban. Antonin zavarában nem tudta, mit tegyen a két kezével és elfogultan rebegte:

— Én — — én ma Londonba utazom és — — — izé — — elakartam tőled bucsúzni és —

— — izé — — ehem — — azt akartam neked mondani, hogy ha esetleg pénzre van szükséged — — — Raymond, aki nekem a butorok ára fejében váltókat adott — — meggondolta a dolgot és készpénzben fizetett. — — — Én nem akartam elfogadni — — — erre ő megharagudott és most van egy csomó pénzem, amivel nem tudom: mit csináljak. A mama tőlem többé semmit sem akar elfogadni, mert Raymond megtalálna érte haragudni, miután most olyan kiadóra talált, aki annyit előlegez neki, amennyit csak akar. Hát úgy gondoltam, hogy talán te — — neked — izé — — kellene — —

Dina, kinek gondolatai messze kalandoztak, megköszönte kedves fivérének ez ajánlatát. Nem, neki sincs szüksége pénzre.

— Hát akkor tudod, mit csinálok vele — szólt Antonin rövid gondolkozás után, megadom Izoard bácsinak azt az ötezer frankot, amivel még szegény apánk éltéből tartozunk neki. Remélem, ezért csak nem haragszik meg Raymond?

— Óh nem, felelt a huga, még mindig szórakozottan.

Aztán egyszerre mély megindulás hangján szólalt meg:

— Tonin, tégy nekem egy szolgálatot.

Lázban égő kezei esdve szorongatták Tonin kérges tenyerét.

— Menj el a Cambon-utczába és kérdezd meg, vajjon Jacquand Claudius Párisban van-e?

— Jacquand, a dusgazdag lyoni szenátor?

— Nem ő maga — — a fia.

Antonin habozva biggyesztette fel duzzadt ajkait.

— Megyek ahová csak akarod, édes Didi. — De azt az egyet akarom tudni: vajjon az a ház, ahová most küldesz, nincs-e semmi összefüggésben azzal — az izével — az izével — — ami a mamát ugy aggasztja?

A fiatal lány kék szemével mélyen belenézett Antonin jóságos szemébe, aztán elszánva szólalt meg:

— Hát bizony, öcsikém, nekem tényleg van egy titkom, amit meg kellett őriznöm, — bármily nehezemre esett is, el nem árulhattam, mert nemcsak az én titkom volt — — — De nézd meg ezt a szent ereklyét — — — Ezzel kivonta fekete zubbonyából a kis medaillont, mely a hófehér nyaka köré csatolt vékony aranylánczon csüggött — — — ez az ereklye mindennek az oka; ez az én regényemnek a szerzője, mert valóságos regény az esetem. Hát hiszed-e te azt, hogy lehet valami rossz abban, aminek a fourvièresi szent szűz a szerzője?

— Megyek én, hugocskám, tüstént odamegyek, a hová küldtél, felelt a derék fiu plebejusi hangján és isteni szelid mosolyával.

A Cambon-utcza ama részében, melyre az igazságügyminiszterium kertjei a verőfény és szabad levegő özönét árasztják, a hatodik számu ház kapualjában, ahol Jacquandék laktak, egy impozáns megjelenésü háznagy izgett-mozgott, egy nagy csapat

fehérköténes és gyapjumellényes szolga közepett ágálva. Midőn Tonin elment mellettük, egy kijelentés csapta meg a fülét, mely minden további kérdezősködést fölöslegessé tett.

— Még nem kaptunk tudósitást Claudius úrtól; felelt az impozáns háznagy, egy éhenkórász arczu, mézesbeszédü riporternek, aki jegyzeteket vetett papirra.

— Hány órakor volt a párbaj?

— Kilenczkor, válaszolta a háznagy. Most tizenegy óra van. Csodálom, hogy még nem kaptam tudósitást . . . . Pedig Claudius úr orvosa, Hurpar doktor, szentül igérte.

— Hogy tetszik mondani, Hurpar doktor?

A riporter az egyik lábát a kapu sarkába ékelt gömbölyü márványkőre tette, hogy kényelmesebben tudjon irni. Antonin közeledett hozzá.

— Kérem, tudják-e azt, kivel párbajozik Jacquand Claudius?

— Ugyan, uraságod ugy látszik idegen, felelt a másik, fel se vetve a fejét. Hát kivel mással, mint Marquès Wilkiével?

A szegény Antonin albin szemöldökei alatt rémülten forgatta hüledező szemét.

— Lehe — tet — len — — Wilkié az izé — — az izé. — — Azt akarta mondani: Wilkie, a fivérem barátja, Didine kérője.

De a szavak sohase engedelmeskedtek akaratának és soha nem találta meg a gondolatainak

kifejezésére szükséges kitételeket, ugy hogy a hirlapiró azt hitte, hogy ama szánalomra méltó hóbortos félbolondok egyikével van dolga, akiket a nagy városokban lázasan hullámzó embertenger vet fölszinre és sodor tova magával.

Két-három izben nagy zajjal az utczán végig robogó kocsik hozták mozgalomba az egész személyzetet.

— A sürgönyöm, szólt végre a háznagy, midőn egy távirdai szolga tünt fel messziről a végzetes kék papirossal a kezében. Valóban, az orvos sürgönye volt, aki a párbaj gyászos kimenetelét tudatta azzal a megcsonkitott, röviditett franczia stilussal, melylyel az emberek túlnyomó része szokta megfogalmazni a táviratokat, nem is annyira takarékosságból, mint hogy a szokáshoz alkalmazkodjanak.

»Mély seb lágyékban, czombütér megsérült. Nagyon komoly baj. Apját értesítem, elszállitás lehetetlen.«

Egy szenátor fia, egy ilyen dúsgazdag fiatal ember!

Mély megdöbbenés csendje dermesztett meg mindenkit és a riporter ezt arra használta fel, hogy lemásolja a táviratot. A szemközti kert rügyetfakasztó fáin a varjuk torokszakadásig rikoltottak.

Tonin elszorult szivvel sietett vissza Dinához.

A fiatal lány türelmetlenül tipegett fel és alá a központi hivatal előtti járdán, türelmetlenséggel és aggodalommal teli szivvel. Ennivalóan csinos volt igy testhez álló kabátjában és egyszerü kalapjában.

— Tudom — — tudom — — rebegte Dina, még mielőtt Antonin szóhoz juthatott volna, a sürgöny a mi kezünkbe jutott, mert Choisyból jött. Vártalak, hogy megtudjam, hol verekedtek és miután nem lehet őt ideszállitani, hogy hol fekszik?

— Elkisérlek, hugom, te nem mehetsz egyedül.

— És az utazásod?

— Oh az az utazás! — —

Nem törődöm mozdulattal vonogatta a vállát, melylyel mintegy azt mondta, hogy minden későbbre halasztható, mihelyt csupán az ő személye meg az ő érdeke forognak szóban.

— No hát akkor gyere, szólt Dina, idegesen a karjába kapaszkodva.

Choisy le Roiban, az orleansi vonal első állomásán igen homályos és határozatlan értesitést kaptak. A párbajt a Szajna tulsó partján vivták, valami magánlakás kertjében. A gyógyszerész se tudott többet; minthogy nem volt neki raktáron annyi chlorsavas vasa, amennyit nála kerestek, el kellett érte küldenie Maisons-Alfortba. Végre egy szajnaparti korcsmában, ahol Antonin, aki már majdnem éhen halt, megkérte a nővérét arra, hogy befordulva egy falatot ehessék, a véletlen ugy akarta, hogy egy bubos fehérfőkötőjü, morbihani parasztlánytól, aki itt a pinczérnő és dajka teendőit végezte megkapták a szükséges utasitásokat. Ő mesélte, hogy egy órával ezelőtt négy uri ember szállt le egy nyitott kocsiból és ugyanezen az asztalon bő-

séges villásreggelit tálaltattak fel maguknak. Pompadourból jöttek ide, ahol az egyik kis ember, aki ugy volt kiberetválva, akár egy pap, Lassuseknál a kardjával leszurta egyik barátját. És még ugy látszott, mintha örülne ennek a vágásnak, mert az egész idő alatt folyton nevetett és koczczintott.

Szegény Dina nem nevetett. Némán és egész testében meg-megrázkódva, összeszoritott fogakkal fojtotta vissza nehéz fájdalmát és ugy ment-mendegélt tovább a nagy országuton, Antonin karjára támaszkodva, hogy az őt támogatta és csakhogy nem vitte.

A choisyi hidon áthaladva, befordultak a villeneuve saint-georgesi országuton, melyre franczia szilfák vetették hűs árnyékukat és melynek két oldalát sürü pázsit szegélyezte. A sikságon, a Szajna kiszivárgása folytán, helylyel-közzel kis tavak — apró kerek partszegélyü mocsarak — csillogtak, melyeket hosszu csatornák kötöttek össze. E csatornák mentén óriási füzfák emelkedtek a légbe. Vándormadarak tavaszhirdető seregei rikoltozva kerengtek e vadvizek felett, melyekben a fellegfátyolos, szomoru ég tükröződött vissza. A fák mögött robogó vonatok rohantak tova dübörögve; itt-ott néhány fáradt járókelő ballagott a Páris felé vezető uton.

— Tudod, mi fáj nekem legjobban, Antonin? szólalt meg a fiatal lány mély kétségbeesése hangján, hogy mindennek a nagy szerencsétlenségnek én vagyok az oka!

Antonin megrökönyödve bámult rá.

— Te, hugocskám?

— Igen én, már vagy két óra óta töröm a fejemet. De az, amit ez a szolgáló mesélt annak a gazembernek a derüs jókedvéről, mindent megmagyarázott. Most már értem, tisztán látok és te is meg fogod érteni.

Néhány rövid, veiős szóval, azzal a sejtelmes élesen látó divinációval, melyet a szerelem ébreszt a női lélekben, megmagyarázta neki, hogy micsoda ravasz kombinációval akarta Wilkie megakadályozni házasságukat. Előbb megkérte a kezét, egy vagy másfélévi mátkaságra, hogy Claudiusnak elvágja az utját. Később ezer utat-módot talált volna, hogy igérete alól kibujjék. Csakhogy az ő Claudiussal való házassága az ég csodaműve és ezt Wilkie persze nem tudhatja ám. Ő nem tudhatta azt, hogy e két lényben, akik egymást sohse látták azelőtt, hirtelen gyult fel a kölcsönös szerelem, hogy egy zajos bálestén fogadott örök hűség esküje már felsőbb isteni közbenjárás, a fourvieresi Szent-Szűz műve, akinek képétől Dina, a kis bálványimádó, ahogy őt Izoard apó gunyolta, soha egy pillanatra meg nem vált. Van-e ember fia, aki megtud küzdeni ilyen égi hatalommal?

Midőn a nyomorult tehát látta, hogy a tőrvetése csütörtököt mondott és csak a bosszu utja áll nyitva előtte, hirtelen eszébe jutott, hogy már két-három izben végzetesen szerencsésnek bizonyult

a keze. Ez egyszer ellenfele a legszelidebb, a legjámborabb lelkü ember; egy bátor de komoly lélek, aki a kardot, pisztolyt kineveti, mint valami buta és veszedelmes játékszert.

Szegény Claudius! Mintha hallaná, hogy elnéző és szánakozó mosolylyal azt mondja a tanuinak: Igazán azt gondolják önök, hogy meg kell verekednem?

Egy utolsó pillantást vetett az országutra, amelyen jöttek, aztán befordultak a messziről feltünő, szabálytalan alaku, vörös téglatetejü házba, melynek lombkoronás sudár fatörzsei között egy nagy hinta lóbálódzott.

A szálloda hófehér homlokzata, melynek ablakait függönytartó bogokkal összefogott rózsaszinü himzett függönyök ékitettek, ezt a feliratot viselte:

VILLA POMPADOUR.

A földszinthez a lakodalmakra és nagy bankettekre alkalmas óriási termek hosszu során kivül egy kis kerti korcsma csatlakozott az istállók, kocsiszinek, padlások tarka összevisszasága közepett; az udvaron befogott és leszerelt kocsik és szekerek állottak, melyeknek rudjai a levegőbe meredtek, a tyukok és csibék sipogó rémületére. Egy fehérruhás és fehérsipkás korcsmáros jött eleibök a hüs, pallózott folyosón, melynek mélyén tarka ablaktáblákon reszkető szines csikokban szürődött be a napsugár.

— Oh nagyságos uram. Nagyságos asszonyom, minő rettenetes szerencsétlenség! De hogy is sejthettem volna. Wilkie ur már régóta gyakori vendég a házamnál és igen előkelő társasággal szokott idejárni; néha egy-két szobát is lefoglal. Hát mit tehettem én? Mikor azt mondta nekem, hogy ő lenn a kertben párbajt fog vivni és hogy gereblyéztessem simára a hinta helyét, én bizony nem tagadhattam meg. Utasitást adtam a kertészemnek, hogy hozza rendbe a fasort és mindenkit, a feleségemet meg a gyermekeimet is, bekergettem a házba, hogy az urakat ne zavarják. Szerencsétlenségemre esett az eső egész éjjel. A fű meg a föld nagyon sikamlós volt, és semmi módon nem lehetett künn párbajozni. Kinyittatták hát a legnagyobb földszinti termet, amelyben ötszáz ember is elfér, és amelyet igen ritkán használunk. Ott vivtak egy pár perczig és végre a nagyobbik uri ember lerogyott, egy mély sebbel a lágyékján, amelyből csak ugy patakzott a vér és amely fekete vértócsával áztatta a pallót, amit alig lehet majd feltisztitani.

Elbeszélése folyamán a fehérsipkás korcsmáros a ház küszöbéről megmutatta a látogatóknak a hintakörönd meg a liget közötti összetaposott fasort, ahol a párbaj kezdődött.

— Hát a sebesült hol van? Hova fektették?

Dina nagy megerőltetéssel uralkodott önnönmagán és erőt vett elcsukló hangján és megszakadó szivén.

— A sebesült? A nagy teremben. Az orvos azt akarta, hogy ne vitessük át másüvé. A zongora mellett állitották fel az ágyat. Ha nagyságáék egy pillantást akarnak vetni a szobába, nincs benn senki más, csak a betegápoló meg az orvos.

Antonin Hurpar doktor nevét ejtette ki.

— Igenis, kérem, Hurpar doktor; és a doktor ugy látszik a család jó barátja, mert két szobát foglalt le, egyet magának és egyet a sebesült apja számára, aki szintén idejön.

Dina elpirult.

— Az apja? Az apja megjön?

— Igenis kérem, két óra mulva itt lesz!

E kijelentés után ünnepélyesen kinyitotta az ötszáz vendégre berendezett terem ajtaját.

Szivetrázó és mélyen megható benyomást tett ez az óriási terem, hol fényezett aranydiszitményü falak mentén székek és asztalok, zajos köznapi dőzsölések és dorbézolások néma tanui sorakoztak, mig az egyik szögletben egy szíjjas vaságy vonult meg a spanyol-fal alkotta hálófülkében, hol a zongora vattával és orvosságos üvegekkel telerakott fedele pótolta az asztalt. A terem félhomályában meg lehetett különböztetni a sebesült magas, halovány homlokát, nehéz pilláit, melyeken lázas álom verejték-cseppjei gyöngyöztek és a selymes, göndör bajusz és szakáll mögül halvány fakó, szüntelenül mozgó ajkak rebegtek halk lázkáprázatos, összefüggéstelen szavakat.

Az orvos a karosszékben szunyókált, mig a St. Vincent de Paul egyik irgalmas nénikéje nesztelenül sürgölődött a beteg körül, fejkötője szárnyainak suhogó csapkodása és olvasójának halk csörömpölése kiséretében.

A megnyiló ajtó nyikorgásának, a suttogó hangok neszének hallatára az orvos felvetette a fejét. Mihelyt a fiatal lány karcsu alakja megjelent a küszöbön, megrázkódott, mintha ráismerne és nyájasan elébe sietett.

— Eudeline kisasszonyhoz van szerencsém, ugye?

Jóságos tekintetében, szivből jövő hangjában meleg rokonszenv nyilatkozott meg. Dina csak bólintott a fejével, de nem mert szólni, nehogy sirva fakadjon.

Az orvos ujra megszólalt.

— Még él, de reggeli kilencz óra óta, amióta oda lerogyott — ezzel a padlóra száradt vértócsára utalt — még nem nyerte vissza az eszméletét; azóta meg se mozdult. Ha ön megkisértené, hogy felrázza tespedéséből. Tudom, hogy ön mije volt neki. Tegnap késő este, mikor elhagytam a szobáját, ép önnek irt; bizonyára bucsut vett öntől baj esetére, de nem küldte el a levelet. Talán valami babonás félelem tartotta vissza, hisz mi lyoniak mindnyájan olyan babonások vagyunk.

A fiatal lány rá se hallgatott az orvosra, hanem reszketve közelgett az ágyhoz. A takaróról

felemelte Claudius verejtékes, lázban égő, mozdulatlan és sárgás kezét és föléje hajolva, halkan, igen halkan suttogta:

— Claudius, én vagyok az; itt vagyok a kebleden. Nyisd ki a szemedet, felelj nekem!

A sebesült egész lényének fellobbanásával, egész valójának megerőltetésével, felvetette egy pillanatra a szemét. De a következő perczben ujra elborult komor tekintete; csak egy alig pislogó gyorsan kialvó kis tüz lobogott volt fel szemének szögletében. Erre a szegény lány nagynehezen visszafojtott könyei záporként omlottak a drága kézre és könyei meg csókjai összefolytak a sebesült halálos verejtékével, amint megtörten rogyott le az ágy szélére és álmainak szédítő magasságából lebukva, térdre borult ama kevés előtt, ami azokból megmaradt.

Mialatt a szegény kis hamupipőke kétségbeesetten zokogott a külvárosi vendégfogadó nagy termében, otthon, a »Csudalámpa« bolthelyiségeiben, melynek fénymázos állványai ragyogtak és melynek czégtábláin szikrákat csalt a villanylámpásokból az esős est biboros alkonya, Dina hosszu kimaradásán aggódtak és reszketve lesték hazatértének perczét. Eudeline asszony előtt egy nagy csapat kölcsönkönyvtári könyv hevert, amelyekben szórakozottan lapozgatott; kinyitotta és összecsapta azokat, miközben minduntalan eltévedt az olvasójegyül a könyvbe ékelt pápaszeme.

Minden pillanatban kikandikált az utczára.

— Édes Istenem, hol késik az a gyerek.

A városi rajziskolából is hazafelé szállingóznak a lányok és apró sarkaik rythmikusan kopognak a kövezeten; hosszu aranyfürtjeik hullámosan omlanak alá vállukon és mindegyik egy kis rajztömböt szorongat a hóna alatt, mely Dina kis zacskójára emlékeztet. Csakhogy Dina az utczán sokkal komolyabban viselkedik ám és kis arczocskája kellő távolságban tud tartani magától mindenkit, ha arra kerül a sor.

Amint Eudeline asszony lelke és tekintete révedezve kalandozott el imigyen, mindenünnen sötét gondolatok és ezer kellemetlenség emléke borult lelkére; a könyvek legalább megvigasztalják és elringatják régi regények andalitó meséjével és ő ismét visszatért drága könyveihez és elmerült Lafarge asszony börtönóráinak bus történetébe.

Egyszerre megszólal a boltajtó csengője.

— Dina!

Nem! Az, aki belép, sokkal nagyobb, sokkal nyugodtabb és sokkal lassubb és halvány arcza mintegy meghajolni látszik hajkoronájának sulya alatt.

— Micsoda? Geneviève? Te vagy az? Gyere ide hamar, édes lányom, hadd nézzelek meg; már egy örökkévalósága, hogy nem láttalak.

Abbeli örömében, hogy ismét magánál látja és a szivére ölelheti ezt a drága, hű teremtést, akit

majdnem oly gyengéden szeret, mint a saját gyerekeit, Eudeline asszony nem vette észre, hogy Geneviève kerüli tekintetét, hogy gyönyörü szürke szemeit a földre szegzi lesütött hosszu pilláinak redőnyei mögött. Különösen mikor Eudeline asszony »édes lányomnak« nevezi, tükröződik az arczán zavarodott elfogultság. Ez a szó életének hamis, szomoru helyzetére emlékezteti; arra, amivé lehetett volna és amivé, sajnos nem lett. És mindig, örökké hazudnia kell. Itt is meg odahaza az agg apjának is. Mindig ürügyeket kell keresnie naponkinti távozására.

Igaz ugyan, hogy hébe-korba szakithatna magának egy órát és bejöhetne Eudeline nénihez. De hát a falusi élet ellustitja. Villásreggeli után, mire a papa délutáni pihenőjét tartotta, mire körülsétálgatott a kertben és őt az országuton elkisérte a szabadság fájáig, épen csak annyi ideje van, hogy megirjon egy-egy levelet, vagy hozzáfogjon a munkájához és máris megkondul az Angelus harangja a morangisi templom ódon tornyán.

— De hát én este is itt vagyok, vitatkozott Eudeline asszony ártatlanul, este mindig itthonn találsz.

— Oh azt tudom, csakhogy néhány hét óta itt van Casta — — —

Geneviève, aki még nem szokta meg a hazudozást, mélyen elpirult, midőn barátnője ittlétét adta ürügyül; mert nem Castagnozoff Zsófiánál töltötte az éjjeleit, meg a nappalait.

Pedig olyan valószinünek látszott ez a megokolás, amely magyarázatát adja ama hosszu óráknak, amiket az orosz nő társaságában tölt a boulevard Montparnasse elhagyatott komor utcáin vagy pedig Morangis mezein, ahol vékony czipőjük átázik a harmatos fűtől, amely a holdsugár szelid fényében uszik. Tolstoi e két ifju tanitványának emberbaráti álmai olyan nagylelküek, olyan fenköltek és ékesszavuak, hogy Eudeline asszonynak csak egy az aggálya:

— Az Istenre kérlek, édesem, hisz megengedem, hogy mindez nagyszerü és remek; nagyon szép dolog, anyátlan gyermekek számára kórházakat és menhelyeket alapitani és a ti korotokban az ilyesmi nagyon lelkesit és elforgatja a fejeket; de gondolj az öreg apádra, akinek kivüled nincsen senkije. Hiába mondja ő, a szakállát simogatva: Csak menj, édes lányom, szabad vagy — —. — ez ép oly kevéssé az ő őszinte véleménye, mint ahogy én nem kapok Dinától őszinte választ, mikor azt kérdem tőle: Mond, Didikém, mi a bajod? és ő azt feleli, nekem: Mama, semmi.

— Mert mi még mindig ott vagyunk vele, ahol voltunk . . . Egy cseppet se tudok többet ma, mint amikor neked panaszkodtam.

Geneviève arcza önkénytelenül unott kifejezést öltött.

A Dináról való beszélgetés türhetetlen volt előtte; ez volt az egyik oka annak, hogy kerülte

Eudeline asszony házát. Először is méltatlannak érezte magát arra a nagy bizalomra, melyet irányában tanusitottak, meg aztán arra a megbizatásra, hogy ő tartson Dinának leplezett szavakban prédikációkat a női méltóságról és az illedelmes magaviseletről; ez részéről a jelen körülmények között kettős képmutatás volna. De hogy vonja ki magát e feladat alól? Nem maradt hátra egyébb, mint hogy Eudeline asszony gyengéd panaszait némán hallgassa végig a bünös szótlanságával.

— Hidd meg Geneviève, azt el se képzelheted, hogy milyen szivfájdalom az egy anyának, mikor maga mellett tudja és a keblére szoritja azt a gyermeket, aki tőle soha nem volt távol, meglesi a leheletét és szivének lüktetését azzal a tudattal, hogy ez a gyermek lelkében rejteget valamit, a mit ő meg nem tudhat. Különösen az éjszakák rettenetesek, mert a kicsike nem akarta elfoglalni Raymond kamráját. Néha észreveszem az éjjeli lámpa fényénél, hogy mozdulatlanul fekszik és nyitott szemekkel bámul maga elé. »Alszol, Didikém«. »Nem, mamuskám!« »Hát mire gondolsz?« »Semmire mamuskám!« Oh ezek a feleletek, amelyek minden bizalmas vallatásnak elejét veszik ez a semmi, mely oly sokat jelent!

Geneviève mosolyogva rázta a fejét és válaszának hangjában fájdalmas megbánás és bús irigység rezdült meg:

— Hagyja el, Eudeline néni; egy fiatal lánynak az éber álmodozásai, aki soha még másutt

nem aludt, mint az anyja mellett, szentelt barkák, olvasók és ereklyék oltalma alatt, nem valami veszedelmesek.

Az ajtó csengője többször szólalt meg egymásután. Még mindig nem Dina, csak vevők, akiket ki kellett szolgálni! Az utolsó vevőnek, egy igen lassu felfogásu uri embernek, hosszasan kellett magyarázgatnia, hogy ezek a lámpások mennyiben előnyösebbek minden más villanyos lámpánál.

Egyszerre egy nagy, szőke göndörfürtü fiu toppant be.

— Raymond! kiáltott fel az anyja.

Ott hagyta amugy rendetlenül a polczokat, faképnél hagyta a vevőt a széjjelvett lámpással a kezében és mohón sietett a fia elejébe.

Micsoda finom és erős gyürükből fonódik a társadalmi bevett szokások láncza, amely alól az emberek csak azért igyekeznek magukat feloldani, hogy még sokkal sulyosabbakat kovácsoljanak? Vajjon miért jött Raymond oly kinos zavarba, valahányszor az anyjával és a kedvesével volt együtt?

— Mit szólsz ahhoz a csodához, hogy Geneviève egyszer hozzánk is eljött, szólott Eudeline asszony, a fiához fordulva, hogy ezzel önmagának megmagyarázza azt az elfogult feszességet, amelyet a fiatalok között tapasztalt. És képzeld, ma se jött volna, ha Antonin el nem utazik. Jól is tette . . . De azért még se láthatta meg Antoninját, nem bucsuz-

hatott el tőle. Már elutazott, még pedig duzzogva. Nem a kis mamával, hanem velem különbözött össze; szegény jó fiam, haragszik rám, mert nem akartam pénzt elfogadni tőle.

Aztán Geneviève hez fordult és anyai büszkeséggel mondá:

— Valld meg őszintén, nem szép dolog-e az, hogy ez a két fiu mint kél versenyre egymással, kinek jusson az a dicsőség, hogy az öreg anyjukról gondoskodjanak?

Oh szent anyai dőreség!

Szegény, szerencsétlen asszony, milyen nagy lett volna a kétségbeesése, ha sejtette volna, mennyire megalázza ő a szeretett fiát, amikor Geneviève előtt emlegeti azt a pénzt, mely tőle ered. Mert az a harminczezer frank, bár Raymond megesküdött, hogy nem nyúl hozzá, már fogyófélben volt. A hiuság sarkalló fulánkja, az a vágy, hogy bebizonyitsa és gyakorolja az elsőszülöttségi jogát, meg aztán személyes szükségletei rávitték, hogy megszegje esküjét. De minthogy Geneviève soha ki nem nyitotta a pénzes fiókot, Raymond arra számitott, hogy nem fog neki megvallani semmit mindaddig, amig valami irói honorárium vagy valami szindarab tantièmeje lehetővé teszik azt, hogy visszaadja az elköltött összeget. Hogy anyjának indiszkreczióját megtorolja és őt megvezekeltesse, kemény és nyers hangon kérdé a szegény asszonytól:

— Dina még nincs idehaza? Hol van?

— Nem, bizonyára a hivatalában késik; tán valami főrendiházi vagy országgyülési szónoklatot kell lekopogtatnia.

Raymond izgatottan szaladgált föl és alá a boltban, aztán megállt a pénztár előtt, hova Eudeline asszony ujra leült Geneviève mellé és odavágta:

— Én most egyenesen onnan jövök, a hivatalból — — — Ő már délelőtt eltávozott onnan.

— Délelőtt?

A szegény anya könyekre fakadva borult a kis mama vállára.

— Valóban rettenetes a szegény Jacquand Claudius halála jelentette ki a család támasza ünnepélyes hangon.

Eudeline asszony bámészkodva nézett Raymondra.

— Jacquand Claudius?

— Igen, őt szánta Dina neked vőül. Nos hát ő meghalt vagy legalább is annyi, mintha meghalt volna.

E néhány rövid szóban elvonult a szegény anya szeme előtt a kis hamupipőke egész tündérmeséje, a külügyminiszteri báltól, meg a fourvieresi Szent-Szűz nevében váltott kölcsönös szent fogadalmaktól kezdve egészen ama tragikus párbajig, amelynek részleteit az estilapok kürtölték.

— Oh az a Wilkie, hangoztatta Raymond, ama önkénytelen meghódolás hangján, melylyel az ilyen fiatal emberek mindig meghajolnak a győztes

előtt. Öt hüvelyknyire döfte bele a kardot a lágyékjába. Hashártyagyuladás és utána a halál, szórul-szóra ugy, ahogy megfogadta.

E szavakra ujra megszólalt az ajtó csengetyüje és Dina toppant be szenvedélyesen az ajtón, Antonin kiséretében, aki mindnyájuknak jóságos részvéttel és mély szánalommal intett, hogy hallgassanak, mialatt a kicsike merev főtartással, nagynehezen visszafojtva a zokogását, haladt végig az üzleten.

Az anyja azonnal felkelt és utána sietett.

— Anyám, az Istenre, kérlek!

— Tudok mindent.

És mialatt eltünt az üvegablakos válaszfal mögött, takó arcza búskomor mosolyban vonaglott meg:

— Sok ilyent láttam én már!

A két fivér pedig, meg Geneviève, suttogva értekeztek a pénztár mellett a bolt esti homályában, melyben senkinek se jutott eszébe, hogy meggyujtsa a lámpákat és melyben a csillogó lámpások tompa és bágyadt csillogása úgy tünt föl mint villogó fénybogárkák miriádjai.

— Meghalt? kérdé Raymond, miután Tonin befejezte volt pompadouri látogatásuk szivetrázó történetét.

Az öcscse halkan suttogta:

— Még nem — — de majdnem biztos, hogy az éjszaka meghal.

A bátyja ujjával a bolt hátsó részére mutatott, ahonnan szivetfacsaró jajos zokogás hangzott fel, azt kérdezte:

— Irt-e neki? Megcsinálta-e a végrendeletét?

— Nem hinném.

Gonosz káröröm mosolya derült fel az ifju szőke bajszu ajkai körül. Nem lett volna ugyan ellenére, ha a nővére, valami dúsgazdag házasság révén, melyből a családnak is jutna egy pár morzsa, vagyonra tett volna szert. De ebben a kis lányfejecskében az ő fölénye ellen való szenvedélyes fellázadást és lenéző megvetést tapasztalt.

Amikor az anyja meg az öcscse tiszteletteljesen hajoltak meg az elhunyt apa akarata előtt, mely az idősbik fiának örökbehagyta a családfő összes jogait, egyedül Dinában lázongott a függetlenség szelleme, amelyet ez a hallatlan szerencse és ez az óriási vagyon még növelt és fejlesztett volna.

— Jaj, de sötét van itt nálunk, szólt Eudeline asszony, a lakásból kijövet. Antonin azonnal megnyomta a villanyos gombot. Valóban besötétedett anélkül, hogy valaki észrevette volna. A »Csudalámpás« kirakata azonnal hirtelen felgyúlt; vakitó fényözön áradt szerte, mely az átelleni járdát is elözönlötte sugárárjával. Benn a boltban pedig a jóleső homályból a hirtelen fénykörbe vont csoport minden egyes tagján, noha forrón szerették egymást, feszély és meglepetés vett erőt, mintha lelkük legrejtettebb gondolatait árulta volna el ez a hirtelen

felvillant sugárözön. A káprázó szemek tekintetei szemhunyorgatással és a pillák lesütésével kerülgették egymást.

— Mit csinál Dina? kérdé Raymond, gyöngéd érdeklődést szinlelve.

Az anyja, noha aggódó lelke most megnyugodott, mióta tudta lányának titkait, illendőnek tartotta, hogy mélyen megszomorodott hangon válaszoljon:

— Szegény Dina, nagyon meg van törve; bocsánatot kér tőletek, de neki le kell feküdnie. Én majd virrasztok mellette és ha Toninnak nem kell rögtön elutaznia, hát ő lesz oly szives és a boltban marad, amig zárunk. Megteszed fiam?

— Hogy megteszi-e? Hogyne, még pedig ezer örömmel. A podgyásza reggel óta a vasutnál van és most el se utazhat, hacsak izé — — hogy is van — izé — — szóval még neki tesznek szolgálatot, ha arra kérik, hogy itthon maradjon.

Geneviève lelkén, akinek érző szive csordulásig tele volt anyai szeretettől, mély meghatottság vett erőt, midőn hallotta a szegény fiu zavaros, hebegő magyarázatát, melyet hű házikutyára emlékeztető ficzkándozással kisért és amidőn látta mint jár körben jóságos, sebes szemének tekintete arczról-arczra, mintha ezt a sok ellentétes érzeményt, mely a szivükben él, egyetlen összhangzó családi harmóniává akarná egygyéolvasztani.

Raymond észrevehette kedvese halvány szép arczán a rokonszenv és csodálat felvillanó mosolyát,

mely már többször sértette volt a hiuságát; mert hirtelen átölelte az öcscsét, és kebléhez szoritotta őt, mintha sudár, karcsu alakjával és szép arczával szét akarná morzsolni.

— Ölelj meg, öcsém, szólt és utazzál boldogan. Én hazamegyek dolgozni . . . Most kétszeres erővel kell, hogy munkához lássak. Mert most már nemcsak a család mindennapi kenyerét, hanem a hugom hozományát is meg kell keresni. Nem vagyok ugyan oly elbizakodott, hogy azt az öt-hatszázezer frank évi járadékot akarjam neki pótolni, amit szegényke elvesztett; no de azért remélem, hogy lesz még szerény jólétben és boldogságban része.

Hangja megrezdült és kinyujtott karja kezességet vállalt a jövőért.

— Nos, mit szóltok? Mit szóltok? rebegte Eudeline asszony kettőjükhöz fordulva, hosszu, ősz fürtü fejét megbólogatva.

Az öcscse félénken kérdé:

— Megengeded, bátyám, hogy Didine kiházasitásához én is hozzájáruljak?

— Ha akarod, felelt a bátyja, ajkaival megérintve az öcscse homlokát, aki ágaskodva nyujtotta feléje az arczát és oly szivhezszólóan kérlelte. De most, hogy közelget a katonai szolgálat ideje, vajjon lesz-e érkezésed, hogy Dina hozományával foglalkozzál? Én minden nap a te sorozásodra gondolok és Javel Márknál kihallgatásra jelentkeztem, hogy vele a te érdekedben beszéljek.

— Igazán? Igazán, erre is gondolsz? Oh Raymond, milyen jó vagy.

És mialatt Antonin szinte sirva köszönte meg a bátyja szeretetteljes gondoskodását, Eudeline asszony halkan sugta oda Geneviévenek:

— Ha a férjem onnan az égről letekinthet, nagyon boldog lehet. Igazi családfőt adott nekünk a fiában.

(Vége a második kötetnek.)

A.M.N. MÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

OSZK

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A CSALÁD TÁMASZA

REGÉNY

IRTA

DAUDET ALFONZ

FRANCZIA EREDETIBŐL FORDÍTOTTA

GERŐNÉ-CSERHALMI IRÉN

EGYEDÜL JOGOSÍTOTT FORDÍTÁS

HARMADIK KÖTET

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA
1898

A. M. N. MUZEUM KÖNYV-TÁRA

OSZK

R 2

14. 993/7/3

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Növedéknapló
189 8 év 820. sz.

R 1985

Budapest. Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.

IX.

Izoard apó, az országgyülési gyors-irói iroda főnöke, Eudeline Raymond kiséretében járta be a Palais-Bourbon nagy termeit, allegorikus, mythologiai alakhoz illő szakállával, kopasz, fénylő fejebubjával, mely oly selymes volt, mint egy fehér egér bőre, lebernyeges bő kabátjával és a canebieri korçsmárosok hazájában divó himzett papucsával a lábán. Mindazok, akik utjába vetődtek, képviselők, quästorok, inasok, parlamenti ajtónállók, akiknél legmélyebb basszushangján Javel Márk polgártárs után kérdezősködött, még ha nem is tudtak neki felvilágositást adni, jó kedvre és közlékenységre derültek a láttára.

Még az ötszázak hajdani gyülhelyének parancsoló fönsége meg az udvarokat és kapukat diszitő márvány- és bronzékitmények is mintegy bizalmasabbakká váltak és merevségükből vesztve megelevenedtek e jólelkü, mulattató alak láttára, aki fiatal barátját körülvezette a képviselőházban.

Midőn a Delacroix terembe értek, egy biborruhás, aranygombos hivatalszolga messziről odaszólt neki:

— Azt hallottam, kedves Izoard uram, hogy a tengerészeti minisztert méltóztatik keresni.

— Igaz, hisz most miniszter; mondá Izoard, hangosan gondolkozva.

Az inas felolvasta a hivatalos közlönyből a napirendet.

— Hatos és hetes számu hivatal. A postagőzösök bizottsága félkettőre beszólitotta a gyarmatügyi minisztert, hogy a szükséges felvilágositásokat megadja.

— Két nap előtt kapta meg a tárczáját, az értesülései még egészen frissek lehetnek.

Erre a derék marseilli öreg dörgő kaczagása visszhangzott a terem pompás akusztikáju falain, amelyet a festő szürkés árnyalatu vizistenek mythologiai alakjaival népesitett, akiknek rengő, hosszu szakáluk mintha Izoard apó szakálának mintájára készült volna.

Eznap egy és kettő között nagyon sokan gyülekeztek a parlament hivatalos helyiségeiben. A nagy ülésterem környékén, melynek ajtaja csak kettőkor nyilott meg, a számtalan folyosón és lépcsőházban, melyek a nagy terem fönséges csendjét körülveszik, olyan zajos zsibongás, olyan morajos mozgalom lüktetett, mint mikor a méhek zsongják körül a méhkast, mielőtt munkához fognak. A kövezeten sietős léptek nesze visszhangzott: elkésve érkezett képviselők nagy sebbel-lobbal surrantak végig a folyosókon, hogy kiki a maga szakbizott-

ságához siessen; hivatalnokok futkároztak ide s tova nagy aktacsomókkal a hónuk alatt, a fülük mellé dugott tollal, azzal a fontoskodó gondteli arczczal és a homlokerek ama lüktető kiduzzadásával, amely ép ugy hozzátartozik az adminisztrácziö müködéséhez mint a lábtörlők meg a szoba-tüstölők.

Hébe-korba valamelyik terem vagy folyosó félreeső szögletében összebujtak ketten és halkan suttogva beszélgettek, aztán lopva kezet szoritottak, és az ilyen kézszoritás annyi, mint egy kötelező igéret, mint egy szerződés alá biggyesztett névaláirás.

Midőn az öreg Izoard ilyen titkos megalkuvásban elmerült két uriember mellett elment, az sugta Raymond fülébe:

— Nem ismertél rá arra a ficzkóra, akinek üzérkedését most megzavartuk? Vess rá lopva egy pillantást, de vissza ne fordulj — — Ez a tizenharmadik Lajos modorában, megnyirbált pofaszakált Nem emlékszel rá? Ez Simeon, a questor testvérfia. Geneviève volt kérője, aki nem vette el a lányomat, mert a hozománya tizezer frankkal kevesebb volt, mint amennyit ő várt.

— Igen, igen, emlékszem! Izoard bácsi észre sem vette, hogy Raymond milyen zavarba jön, mihelyt Geneviève nevét emlitik, és gyanutlanul folytatta:

— Simeon megnősült, még pedig gazdagon; de azért mégis megmarad eddigi állásában, mint a parlament könyvelője. Tudod miért? Mert e hivatalában tudja legjobban, hogy kik azok a képvi-

selők, akik pénzszükében vannak, a kiknek a diétái le vannak foglalva és kiknek a lelkiismerete függ nagyon vékony szálon.

— Ezeket az értesitéseket drága pénzen fizetik. Ahogy elmentem mellettük azonnal kitaláltam, hogy miben mesterkednek ketten, azzal a hosszu, szikár, csontváznál is kiaszottabb Walter Jacquessal, akinek örökké virág tarkál a gomblyukában és aki festi az ajkait meg a szempilláit. Ez a Walter az uj tengerentuli részvénytársaságnak az ágense, a strohmannja, melynek beterjesztett feliratát ép most vizsgálják fölül a hatodik és hetedik számu bizottságban, ahol Javel Markot majd megvárjuk. Ebben a számos tagu bizottságban van legalább is egy fél tuczat olyan szegény ördög, akikről Simeon bizvást mondhatta Walternek: »Csak kopogtasson be náluk, barátom.« Sőt lehet, hogy maga a szakreferens is ama pénszükiben levő képviselők egyike, a kiket a könyvelő kijelölt az ágensnek; mert a két czimborának csak ugy ragyogott a szeme, amikor elmentünk mellettük.

Raymond abbeli méltatlankodásának adott kifejezést, hogy ilyen aljas és gyalázatos üzelmek szabadon folynak a törvényhozó testületben.

— Hohó, szegény fiacskám, folynak itt ezeken a folyosókon még sokkal ocsmányabb üzelmek. A pénz korhasztó, bomlasztó hatalma napról-napra tovább terjed. Öt, hat év óta, mióta Gambetta meghalt, aki ha nem is akadályozhatta meg ezeket az

üzelmeket, de legalább az ujjaira koppintott az üzérkedőknek, az egész parlamentre ráragadt ez a fertőző betegség. Kétségkivül vannak közöttük becsületes emberek is, de azok hallgatnak. Én nem tudok magamon uralkodni, ha az ilyes szemét embert, amilyen ez a Walter, itt látom settenkedni; mindig a rendőrt szeretném hivni; de hát érzem azt is, hogy az én folytonos dörgedelmes felszólalásommal és vadmacskára valló haragos szemforgatásommal mindenkit untatok és mivelhogy betöltöttem a hatvanadik életévemet, hát egy szép nap ki fogják tenni a szürömet.

Hosszu, földszintes folyosóba fordultak be, melynek szük ablakai zöld lombozatu fákkal beültetett nagy udvarra nyiltak.

A buskomor udvarral, az inasok fapadjával és a poros faliszekrényekkel szemben, ahová a képviselők zárják el az irataikat és aktáikat, számozott ajtók hosszu sora sötétlett. Valahányszor azoknak egyike kinyilott, benn egy zöld posztóval bevont hatalmas asztal körül egy nagy karosszék és sok kisebb támlásszék látszott, mely körül komoly arczok küzdöttek álmatagon a reggeli emésztésben ellustult testtel, mialatt a referens egyhanguan darálta el a jelentését, melybe a csiripelő verebek vidám sipogása vegyült bele.

— Szakasztott olyan, mint a mi gymnáziumunk, amikor a tanulókat büntetésből ott tartották, mormogta Raymond, kiben az iskolai emlékek még elevenen éltek.

Midőn a második számu ajtó mellett elhaladtak, ahol a válási törvényt tárgyaló bizottság ülésezett, egy csuf gnom fordult ki onnan a folyosóra, egy kicsi kövér pupos torzalak, kinek sárgaságra valló lázdulta, szélesvonásu arcza gunyoros polichinel kifejezést viselt.

— Nos, halad a dolog? kérdé Izoard, tiszteletteljesen félreállva, hogy utat nyisson a kis puposnak. A megszólított törpe hasitott ajkain pokoli gunymosoly villant föl.

— Halad bizony, Izoard bácsi, ha keresztül hajtom azt a póttörvényt, amelyet most nekik beadtam, akkor tiz esztendő mulva a pap meg a polgármester előtt kötött házasságnak mindörökre lefütyültek.

E szavaknál utánozta a gyilkos Polichinell városszerte hires taglejtését és eltünt a folyosó kanyarulatánál, egy trágár refrainü provencei ének dallamát dudolgatva.

— No hiszen ez a Cadufe jól adja az ő kuvikolásával. Hogy a fenébe rendezzem én az anyagi viszonyaimat, ha eltörlik a házasságot.

A szóló Fabry Róbert, egy keleti arczbőrü, szép barna fiu, Wilkie jóbarátja és párbajtanuja és a parlament legeslegfiatalabb képviselője volt, akit guadeloupei választói küldtek fel az országházba.

Princeps juventutis! A volt tanár ezt a fiatal tanitványát is ezzel a virgili megszólitással tüntette volt ki, mert szive mélyén rokonszenvezett a kreol ifju hősiességével és tulzott jacobinismusával.

Csakhogy Izoard papa drágán fizette ám meg ezt a rokonszenvet, mert soha még se azelőtt, se azután nem ült a parlamentben olyan hazárd játékos és olyan pumpoló fráter, mint ez a fiatal szélhámos.

— Ah, kedves mesterem!

Izoardnak nyakába borult és kivonta Raymond karjai közül, azt tettetve, mintha Raymondot nem ismerné, noha százszor is látta volt Wilkievel.

— Ah kedves öregem, derék öreg negyvennyolczas hadzsim! Mennyire örülök a viszontlátásnak, milyen jóleső melegség árasztja el a szivemet, amely feléleszti, felujitja ifjuságom szent meggyőződéseit.

Aztán odahajlott hozzá és a fülébe sugta:

— Kedves mesterem, kölcsönözhetne nekem tiz aranyat?

Izoard erélyesen rázta kopasz, hófehér fejét:

— Nem.

— Csak rövid időre. Még mielőtt az országgyülési idény véget ér, kifizetem nemcsak a tiz aranyat, hanem a régi tartozásomat is.

Hogy Raymondtól, meg az inasoktól távolabb kerüljenek, magával vonta Izoard papát egy félig nyitott ablak mélyedésébe és megmagyarázta neki, hogy ő az imént óriási sikerrel olvasta fel a bizottság előtt a maga hivatalos jelentését.

— Micsoda bizottság előtt?

A fiatal kreol az ujjai között tánczoló monoklival a folyosó legvégére mutatott.

— A hatos és hetes számu szobában. Uj hajózási vonalak Montevideo és Buenos Ayres-felé. Remek üzlet, melyet a tengerészeti miniszter ebben a pillanatban ütött nyélbe . . .

Izoard ránczba szedte sürü szemöldökeit.

— Azt akarja ezzel mondani, hogy Jável Márk is Walter Jacques pénzes zsákjaihoz pártolt át.

— Mért ne? kérdé a kreol, ritkás, hófehér fogsorát láttatva, nem lesz az lopott pénz. — — — Ha én, mint referens, ötezer frankot kapok, akkor csak szabad, hogy a miniszter százezret kapjon!

Mély csend állott be, melyet csak a verebek zajos csiripelése bontott meg. Aztán az öreg szenvedélyes mozdulattal fordult el az ablaktól.

— Fabry uram, maga egy lelketlen cynikus; maga e pillanatban olyan embert rágalmazott előttem, kit becsületes embernek, a régi gárdából való republicanusnak tekintek és aki távol áll minden aljasságtól. Fogja a maga tiz aranyát és többé a szemem elé ne kerüljön.

Lángba borult arczczal, kidülledő szemekkel kivett a rég letünt szebb korból való huszárnadrágból egy marék aranyat, melyek vigan együtt csörömpöltek órájával, tollkésével és kulcsával a zsebében és megvető undor kifejezésével szórta a pénzt az előtte álló elegáns koldus finom keztyüs kezébe

Aztán karonfogta Raymondot :

— Gyere fiam a miniszterhez; dolgom van még, várjuk be őt az előszobában.

Dohogva magával vitte Raymondot.

— Mi a manó lelte ezt az Izoardot, ugy látszik, meghibbant az esze.

— Ezt idejekorán kell gyógykezelni. — — —

A fiatal képviselő hangosan mondta ezt a szolgák kedvéért, akik e jelenet szemtanui voltak; aztán egyenkint a mellényzsebébe csusztatta az aranyakat és miután igy rendbehozta a kasszáját, sarkán perdült és rágyujtott ama finom orosz szivarkák egyikére, amelyeket barátnője, Nadaloff herczegnő, egy doboz kaviárral egyetemben küldött a czimére.

A parlamentben ez ülésszak folyamán roppant sokat szivaroztak. Szivaroztak a folyosón, a bizottsági termekben; különösen a Gambetta-korabeli képviselők, a harmincz és ötven év közti férfiak sokkal többet szivtak, mint a vének és a fiatalok. A fiatalság közül Fabry Róbert volt az egyetlen kivétel, amit keleti származása magyarázott meg.

Még egy másik tünet ötlött Raymond szemébe, aki soha eddig nem vizsgálta meg a Palais Bourbont oly alaposan, mint ép ma.

Mikor a képviselők a folyosókon vagy az előcsarnokokban valakivel beszélgettek, mind egyforma mozdulattal karolták át a velük beszélgetőnek a vállát és lehorgasztott fővel, bizonyos protegáló, oktató modorban beszéltek.

Ez a bizalmasság persze nem szült rossz vért a parlament vezérférfiainál, amaz öt, hat pártelnöknél sem, akik az egész országgyülési komédiát rendezik.

Raymondnak hirtelen eszébe villant, hogy az egyetemi hallgatók egyesületében a harminczhármas bizottságban, mihelyt valami mondanivalója volt valakinek, ugyanigy beszélgettek.

— Min nevetsz? kérdé Izoard Péter?

Mikor aztán megtudta Raymond mosolyának okát, a szakálát simogatva, monologizált:

— Az ám! Képviselőség. Ez a mai kor fiatalságának a tábornoki botja; ez az a hatalom, amelyikről minden érettségit tett ifju ábrándozik. Az igazat megvallva, már megbántam, hogy ilyen durván bántam azzal a szegény Fabryval, aki sohase volt még Párisban, amig mint képviselő ide nem került és igy védtelen volt Páris ezer csábitásai ellen. A választói bünösebbek mint ő maga. Azok a balga emberek egy nagy ország törvényhozását bizzák rá egy ilyen fiatal huszonötéves gyerekre, akinek az élete még egy hófehér tiszta lap, akinek arczára a tapasztalat nem irta még ama hieroglypháit, melyek a szemek meg az ajkak szögletében vehetők észre és melyek ezerszerte jelentőségteljesebbek, mint bármilyen egyetemi fakultás pecsétje a diploma alján.

— Határozottan igazságtalanul cselekedtem, nem Fabry az, akire haragomat kellett volna kiöntenem. Ott van Cadufe, Barnès, Valfon bandája, az a csapat kéjencz, akik csak azért tagjai a parlamentnek, hogy üzleteket üssenek nyélbe, akik eladják szavazataikat és akiknek legnagyobb bünök az, hogy

minden nap valamicskével lejebb fokozzák lelkiismeretük erkölcsi szinvonalát, és hogy megfertőzik a levegőt maguk körül. Ezekre kellene huszonötöt verni, alaposan el kellene őket agyabugyálni. Oh ezek a rühes juhok, mivé teszik ők ezt a parlamentet és mivé teszi majd ez a parlament a mi szép hazánkat.— —

Beszédközben mindjobban nekihevült; csengő, délvidéki hangja csak ugy viszhangzott a magas lépcsőházban, noha Raymond időről-időre oldalba lökte és halkuló hangon suttogott, hogy figyelmeztesse a kettesben való beszélgetés mérsékeltebb hanghordozására.

— Mondja Izoard bácsi, hiszen magunk közt marad, igaz, hogy vannak az országgyülési képviselők között rendőrkémek is?

— Micsoda? Rendőrkémek? Azt akarod mondani, hogy vannak-e olyan képviselők, akik a rendőr főkapitány, vagy a közbiztonsági osztály főnökének szolgálatában állanak .... Sarni fiabioume. Még csak az kellene, no még csak ilyen aljasság!

Izoard méltatlankodó megrökönyösödésében, mintha gyökeret vert volna a lába, ugy állott meg a helyén, de fajának jellemző ruganyosságával csakhamar felocsudott.

— Különben a rendőrség olyan furcsa, hogy mindenüvé be tud furakodni.

— Elmeséltem-e már neked a Barbés-klubban megesett ifjukori kalandomat? . . . Negyvennyolczban történt . . .

Ezt a szánalomra méltó aggok ama aggodó hanglejtésével mondta, mint akik mintegy bocsánatot kérnek oktalan fecsegésükért és Raymond beletörődött abba, hogy még egyszer elmondatja a már annyiszor meghallgatott klub-históriát. Aztán a törvényhozóterem előszobájába értek, ahol nehány fiatal ember egy asztal előtt irásra készült, akik belépésekor szeretetteljes hurrával üdvözölték a vén gyorsirót, aki félbeszakitotta az elbeszélést.

— Ah, itt az öreg dohogó!

— Éljen a köztársaság, Izoard polgártárs!

Izoard jobbra, balra élénken köszönt vissza és mindenkivel kezet szoritott, de nem állt meg.

— Ezek mindnyájan ujságirók, magyarázta Raymondnak, jó fiuk, csak kissé gyenge elméjüek és gyáva lelküek. Sőt vannak köztük becsületes emberek is, de általában véve nagyon megmételyezi őket a parlamenti folyosók levegője, mint mindenkit, aki ide kerül.

Raymond felette csodálkozott azon, hogy öreg barátja folyton zsörtölődik és mindennel harczi lábon áll.

— De Izoard bácsi, hiszen maga is republikánus.

— Az ám, még pedig negyvennyolczas, mint az apád.

— Hát akkor mért nincsen megelégedve a mostani kormányformával?

— Mért? Mert a francziák semmivel sem tud-

nak bánni, minden eltörik a kezök alatt. A köztársaság gépezete pompás volt, hisz oly keveset használták; csakhogy mi mindjárt kezdettől fogva elrontottuk. Ide nézz, majd meglátod rögtön, hogy az ország micsoda szörnyü sebet ejt önöntestén az általános szavazási jog törvénybe iktatásával — — — Ereinek minden csepp vére ezen a nyiláson itt bugyog ki majd — ni!

E szavakkal a fakorlátra mutatott, mely a szinházi pénztárakhoz hasonlóan elválasztotta a termet egy nagy üvegfalas csarnoktól, melyben hullámzott a zsibongó tömeg. A bejáratnál őrt álló portás minden pillanatban a másik őrnek, aki egy kis asztalkánál ült, valamelyik választó névjegyét nyujtotta át, amelyre rá volt irva, hogy melyik képviselővel óhajt beszélni. Egy harmadik inas pedig teremről-teremre sietett és kihivta azt a képviselőt.

Izoard, akit az egész személyzet jól ismert, jelt adott az ajtónállónak és ez rögtön helyet szerzett nekik a kis asztal mellett.

— Ezek az urak első helyről fogják nézni a komédiát, mormogta Joustallet, letörölgetve a homlokán és biboros arczán gyöngyöző izzadságot.

Az első belépők történetesen ép Izoard földiei voltak. Nestouble senior, a »Fehérek« kávéházának tulajdonosa és egyszersmind a zsandársági laktanya bérlője. egy évvel ezelőtt meghalt és most a »Vörösek« kávéházának a tulajdonosa vette bérbe a laktanyát, aminek következtében a szegény özvegy

asszony közel volt a tönkrejutáshoz, mert a fehérek feleannyit sem isznak, mint a vörösek és az ő kávéháza nem sokat jövedelmezett. Igy tehát elhunyt férjének két testvére, a regalloni pap meg a megyei jegyző vasutra ültették a sógornőjüket a lányával és Párisba jöttek azzal az eltökélt szándékkal, hogy addig haza nem mennek, mig a képviselőjük valami kárpótlást nem biztosit a szegény asszonynak.

Ah milyen szivdobogva várták az érkezését. Végre megjelent Prescol képviselő, egy magas, hosszu nyaku uri ember; sötét szemüvege mögött gőgösen szedte ránczba a homlokát és meglepetten bámult majd a kezében forgatott névjegyre, majd a kis lánykára, kit egy lófejü asszonyság mutatott be neki.

— Mit akarnak ezek tőlem? Nem ismerem őket; ezt fejezte ki Prescol uram mimikája. De a következő perczben előtte termettek már a jegyző meg a pap és mindketten kézen fogták a gyermeket. Oh, hogy változott meg szemlátomást a modora! — — —

Derüsen mosolygott, lehajolt és gyengéden megczirógatta a kicsike gödröcskés, rózsás állát és enyelgett vele, ami nagyon rosszul festett fekete szemüvegéhez. Aztán bekisérte őket a szomszéd terembe, ahol zavartalanabbul lehetett beszélgetni.

A fakorlát mögött szorongó választók tömege irigy szemmel nézte őket és mindig uj meg uj névjegyeket nyujtottak át az ajtónállónak; mindig más meg más, meg ismét más képviselőt hivattak ki.

— Nos, mit szólsz ezekhez a vérszivó szipolyokhoz? kérdé Izoard, elhagyva előbbi helyét, hogy visszatérjen az előszobába.

Néhány perczig némán sétálgattak fel és alá a tágas teremben, hova minél számosabban özönlöttek a képviselők, mert az ülés kezdete közelgett. Az uj tengerészeti minisztert még nem látta senki, bizonyára ott van még a bizottsági ülésen.

Mialatt Izoard körülnézett, Raymond azt kérdezte tőle, hogy az ő nézete szerint mit kellene hát tenni, hogy a jelenlegi állapotok jobbra forduljanak?

— Mit? Először is két három esztendőre be kellene csukni az országházat; hadd tanulják meg a francziák, hogy másutt keressék a kenyerüket, ne az állam éléskamrájában.

— De — — — csitt — — — amott áll az uj miniszter.

Amott, háttal támaszkodva a terem legvégében diszlő Laokon szobor talapzatához, melynek zöldes, bus bronzidomai kinos gyötrelemben vonaglottak, pöffeszkedve állott Jável Márk és dölyfösen feszitett fekete szalonkabátjában és szürke nadrágjában. Az első miniszteri tárcza mennyei gyönyörében kéjelgett, mert eddig csak államtitkár volt. Fabry és Walter, akik nagy hévvel magyarázgattak neki valamit, discrétül visszavonultak, midőn látták, hogy Izoard közeledik feléje.

— Most megszabaditottam Excellenciádat két

iparlovagtól — — — Köszönje meg kegyelmes uram, dörmögte a gyorsirói hivatal öreg főnöke.

— Nono, legyünk egy kis elnézéssel a fiatalság iránt, Izoard barátom.

Csak egy árnyalatnyi változás volt észlelhető modorában, de érezni lehetett rajta, hogy Jável Márk hangja és modora már is uj méltósága magaslatához alkalmazkodik. Az államférfiu lába alatt egy-két ujnyi talapzat emelkedett már.

Ez különösen meglátszott azon az ünnepélyes fogadtatáson, melyben Raymondot részesitette, kit Izoard ugy mutatott be, mint Eudeline elvtársuknak, egy tősgyökeres, jóvérü republikánusnak fiát, aminőt ma már keveset látni.

— Valóban volt alkalmam több izben érintkezni az apja-urával, szólt a miniszter, az apja-urát hangsulyozva és a fiatal embert azzal a félvállról való fejbólintással üdvözölte, mely minden viszonozást eleve kizár és melyet alárendeltjeivel vagy vadidegen emberekkel szemben használt. Emlékét megőriztem, mint a köztársaság egy hü harczosáét.

Az öreg, kiben felforrott a vér e lóhátról való fogadtatás láttára, idegesen vágott a szavába:

— Kegyelmes uram, a mennyire emlékszem, ön és Eudeline Viktor egy páholy tagjai voltak és a mi hires nagypénteki ebédeink alkalmával Eudeline szokta kegyelmes uramat helyettesiteni, ha nem foglalhatta el az elnöki széket. Abban az időben persze ritkán esett meg, hogy valaki elmaradt a sza-

bad gondolkodás e tiltakozó ünnepélyén, holott mostanában . . . .

A miniszter mosolyogva pödörgette a bajuszát. Valóban, ő nem csinál belőle titkot. Ezt a nagypénteki tiltakozást ő gyerekesnek tartja most; sőt sértik az uj nemzedék vallási érzületét, amely már nem ugy gondolkozik, mint az apák.

— Látja, kedves barátom, itt ezen a helyen, ahol most állunk, nehány perczczel ezelőtt fiatalabb képviselőink egyikével beszélgettem.

— Tegyük hozzá, legtisztességesebb képviselőink egyikével, mormogta az öreg hosszuszakálas republicanus.

Javel Mark ugy tett, mintha nem hallotta volna és folytatta:

— Fabry ur, Marquès Wilkie barátja és párbajsegéde abban a szerencsétlen Jacquand ügyben, mesélte, hogy midőn a seb veszélyes voltát látták a segédek, pedig valamennyien fiatal emberek voltak, első sorban közös megegyezéssel papot meg apáczát hivattak a beteg ágyához, kinek vallási meggyőződései iránt kellő tekintettel voltak. Ez igen jellemző vonás.

— Az igaz, hogy az én időmben nem hivtunk papot, ha valami lovagias ügyünk volt, szólalt meg az öreg szikrázó szemekkel. De ha igy áll a dolog, hát tessék elhinni, kegyelmes uram, akkor a parlament hiába nevel és fejleszt számunkra uj, fiatal erőket; ha a felcseperedő uj nemzedék bigott leszen

akkor az ország nem nyer vele semmit, ha ez a nemzedék hatalomra jut is. Eddig gazembereink voltak, most majd álszenteskedőket kapunk.

Izoard tüzbe jött és hangosan beszélt. A miniszter körül settenkedő képviselők habozó mosollyal huzódtak közelebb és várták a dolgok hovafejlődését. Javel Márk szigoru pillantást vetett maga köré:

— Ön folyton gazembereket emleget, Izoard uram, de hát hol látja maga azt a sok gazembert?

— Meg kellene vakulnom, hogy ne lássam őket, kegyelmes uram.

Aztán rámutatott egy kövér, ólomszinü kopasz uri emberre, aki büszkén hátravetett fővel, kétfelől hanyagul kigombolt, szétnyiló felöltőben jobbra, balra udvariasan hajlongva feléjük közeledett és szokott természetes hangján folytatta:

—Tessék, itt az ön miniszter kollegája Vourey, kinek oldalán kegyelmes uram reggel a miniszter-tanácsban ült, tán ráfoghatjuk, hogy becsületes ember? Mikor ez a volt tanitó a posta és távirdaigazgatás élére került, olyan szegény volt, mint a templom egere és olyan sovány, mint egy nyuzott macska. És most tessék megnézni ezt a poczakot. És ugyanilyen mérvben meg is gazdagodott ám. Ha pedig a képviselőház elfogadja majd azt a tervét, mely szerint az összes sürgönyvonalak drótjait aluminiumbronzzal helyettesitsék, akkor még gazdagabb lesz. Walter Jacques nem titkolja, hogy

vannak tartalékmilliói a bizottság ama tagjai számára, akik jó borravalóra tartják a markukat.

A körötte álló csoportban hangos rosszalás moraja zugott fel, ami a minisztert arra ösztönözte, hogy ellenfelét ezzel a száraz hangon odavetett megjegyzéssel ostorozza:

— Ön kissé messze megy?

— Ugy? Messze megyek? Csak kérdezze meg a fiatal Eudelinetól, akinek nővére a posta- és távirda-hivatalnál alkalmazva van, hogy fizetteti meg Vourey az állam pénzén Casatinak, a Folie Bergeré szép tánczosnőjének, a lakbérét. A grenelle-utczai központi hivatalban mindenki tudja, hogy micsoda fogással élt e bérlet körül. A remek lakást nevetséges áron kapta bérbe, azon föltétel alatt, hogy a miniszter a kormány részére kibérli a palotát.

Jável Márk vállat vont.

— Milyen nagy gyerek ez az Izoard. Milyen zöld még ma is. Pedig már olyan közel áll a nyugdijbavonuláshoz.

És ügyet se vetve arra a hirtelen holthalványságra, mely Izoard tüzes fellobbanását rögtön lelohasztotta, Raymondhoz fordult:

— Nos, hadd halljam, fiatal barátom — az időm drága; az ülés mindjárt kezdődik! Micsoda kérelemmel jött ide hozzám?

Vajjon a hely fenséges volta, a fejedelmi országgyülési palota, melynek széles bolthajtásain csillogó verőfény áradt szerte, s amelynek falait

tükrök, márványpadmalyát remek festmények ékesitették vagy tán a Jável Márk uj méltósága és dölyfös fogadása, egyszóval az emelkedett talapzat magassága okozta-e, — elég az hozzá, hogy soha még Raymond ilyen elfogult és izgatott nem volt protektorának jelenlétében, mint ma.

Antoninról akart beszélni, a közelgő sorshuzásról, mely szegény öcscsét fenyegeti, ama sulyos feladatokról, amelyek teljesitését az apja ő rá, mint a legidősebbikre bizta; de egyetlen egy gondolatára sem lelt alkalmas kifejezést. A szavak makacsul megakadtak a torkában és ugy hebegett, akárcsak az öcscse.

Végre Izoard Péter, ki ez alatt ujra magához tért pillanatnyi zavarából, megszánta a szegény fiut . . .

— Hadd beszéljek én, fiam, mert látom, hogy te magad nem boldogulsz soha. Először is vannak apád életének olyan mozzanatai, amelyekről neked tudomásod nincs és amelyeket ő csak ránk bizott halála előtt és amelyekről csak mi hárman tudunk, az anyád, Jável Márk ur, meg én.

A miniszter részvétteljes sóhajt szimulált.

— Igen, igen, emlékszem arra a szomoru mozzanatra, amelyre ön céloz, barátom. Szegény Eudeline, ő se tudott emberien megfelelni az üzlet mai követelményeinek.

— De azért meg tudott halni hősiesen, hogy gyermekeit a nyomortól meg a becstelenségtől meg-

óvja. Ez még mindig igen szép mértéke az emberül való helytállásnak.

Alig hogy kibökkentette ezt a merész visszavágást, azonnal meg is bánta és alázatos meghunyászkodással arra kérte a minisztert, szerezné meg az Eudeline testvérek fiatalabbika részére ama kedvezmények egy részét, amelyeket bátyja oly könnyü szerrel kapott meg. Azaz engedjék meg neki, hogy öt évi szolgálat helyett csak egy esztendeig szolgáljon és azt is könnyitsék meg neki, ugy, hogy meg tudja keresni a család mindennapi kenyerét. Mert meg kell vallani, hogy noha egyforma szorgalommal, energiával látnak hozzá mindketten, nem Raymond, aki a gymnázium bölcsészeti osztályának nagy pályadiját megnyerte, érettségizett és a jogból doktorátust tett, hanem Tonin, az öcscse, a szegény elektrotechnikus, mesterember, tartja fenn egyedül a családot, ő a család egyetlen igazi támasza.

Minthogy ő ennek a nagy felelősséggel járó kötelességnek összes terheit viseli, illő, hogy a kedvezményeit is élvezze.

Vén gyerekes fecsegő, hogy lehetne megakasztani fecsegéseidet!

Beszédének minden egyes szava halálos tőrszurás volt Raymond hiuságára nézve, aki most dult-fult afeletti dühében, hogy egyáltalán megkoczkáztatta ezt a lépést és még dühösebb lett, midőn a miniszter végleges válaszát hallotta, mely nagy-

bölcsen volt kiczirkalmazva a körülötte csoportosuló képviselők kedvéért.

— Kedves barátom, — Márk Jável e szavaknál önelégülten és gőgösen kidüllesztett mellel, hüvely ujját mellényének kivágásába akasztva, riszálta magát, ön körülbelül egy óra óta sétáltatja körül itt ezt a fiatal embert a képviselőház folyosóin, hogy meggyőzze őt arról, miként itt egytől-egyig csupa gazember mozog. — Nos hát én meg azt akarom, hogy ő innen azt a szent meggyőződést és annak a bizonyságát vigye magával, hogy azok, akik a törvényeket hozzák, egyszersmind tiszteletben tartják is és követelik, hogy mások is tiszteletben tartsák. Mint, özvegyasszony idősbik fia és mint a család támasza Eudeline Raymond olyan kedvezményeket és jogokat élvezett, amelyekre az öcscse nem tarthat igényt. — Ne reméljenek tehát tőlem semmit, a protekczió vagy kedvezmény legkisebb árnyékát sem. — Ez olyan igaztalanság volna, melyet absolut nem helyeselhetnék. És most, uraim, itt jön az elnök; engedjék meg, hogy üdvözöljem őt, mielőtt az elnöki széket elfoglalja.

Jobbjának két ujját meglegyintve, elbocsátotta őket és a tömeget követte, amelynek hullámárja a folyosó háttere felé hömpölygött, ahonnan katonai vezényszó és a padozatot meg-megdöngető, pisztolyok rythmikus durranása hangzott fel.

— No, most vége mindennek, szólt Izoard Péter, Raymondot karon fogva. Ismerem már ezt a

Jável Márkot is. Most már értem, hogy ő is belépett Valfon miniszteriumába; ép oly gazember mint a többi, de meg van benne az a hajlékony simulékonyság, meg az az aplomb, ami bennük hiányzik és ezeknek révén sokkal többre viszi majd, mint azok. No de az anyádnak ezentul teljesen le kell mondani a protekcziójáról.

Egy pillanatig magával sodorta őket a képviselők és ujságirók hullámzó áradata, egészen a nagy ülésterem ajtajáig.

A terem bejáratától, egészen az elnök külön termének ajtajáig, két sor szuronyos piros nadrágos katona állott.

Az elnököt, amint átlépte szobája küszöbét, mind két felől katonatisztek kisérték kivont karddal.

Igazi elnök typus! Ünnepélyes léptekkel haladt végig a folyosón; a dereka hosszabb volt mint a lábszárai és homlokát koszoruzó, őszbevegyülő hajfürtjeire fényes cylinderének széles, lapos koronája vetett árnyékot.

Midőn megjelent, mindenki mélyen meghajtotta magát.

Egy hang kiáltotta a vezényszót: Fegyverbe! És a bolthajtások falatrenditő visszhangját felverve perdült meg a dobok indulója.

X.

Eudeline Antonin urnak

Londonban.

Kedves Antonin! Az édesanyja leveleiből meg a franczia ujságokból bizonyára megtudta már, hogy Zsófia barátnője mért nem válaszolt hónapokon át a maga levelére.

Ime hallja — az én kalandos esetem történetét; a lehető legrövidebbre fogom, nehogy unatkozzék.

Mikor maga Angliába utazott, én a Szajna balpartján telepedtem meg Bercyvel szemben egy ódon XV. Lajos-korabeli palota omladozó romjaiban, melynek díszes homlokzata majd elveszett a füstös gyárak meg a szegényes munkásházikók tömkelegében, mely a szines vasportól feketére festett hosszú quai mentén vonul végig.

Az volt a szándékom, hogy itt most addig huzódom meg, mig a boulevard Beaumarchais ügye teljesen feledésbe megy és mig az én vad Lupniák barátom minden veszély nélkül elhagyhatja a várost. — Egyelőre persze szép csendesen az odujában kellett rejtőzködnie. Véres tettének másodnapján egy pascal-utcai kis padlásszobában keresett menedéket, a kisoroszok főtelepének kellő közepén. Én persze attól tartottam, hogy ő ezen a rejtekhelyen sincs biztonságban; mert meg voltam győződve róla, hogy

a rendőrség első sorban ott kezdi majd meg a házmotozást. Szerencsémre ugy akarta a véletlen, hogy ott, a hol én laktam, néhány lépésre az én ódon nagyuri palotámtól, egy nagy falerakodó telep volt, melynek tulajdonosa egy nagyuri modoru, öreg auvergnei asszony, kinek én gyógykezeltem gyógyithatlan fekete hályogba megvakult kis lánykáját. — Azt ugyebár meg sem kell mondanom, hogy addig mig Calcuttába utaztam volna, a házamban klinikát nyitottam, ahol naponta a legkülönfélébb gyerekbetegségek fordultak meg. Anélkül, hogy bevallottam volna a szomszédasszonyomnak Lupniák kilétét, sikerült őt rávennem, hogy fogadja fel őt a falerakodó telepen éjjeli őrnek, ahol különösen az volt a feladata, hogy mikor a vasuti hidon átrobog a vonat, a szétreppenő szikrák és üszkök melyek a gőzkocsiból kipattannak, fel ne gyujtsák az óriási deszkarakásokat.

Ez uj foglalkozása mellett az ábrándos rajongó, ki egyuttal a tett embere is volt, a lehető legboldogabb életet élte; éjjel szabadon bolyonghatott az órási térségen a sorba rakott deszkák és fatörzsök szymetrikus egyenes sorai között, melyeknek szabályos vonalai franczia modoru kertekre emlékeztettek, amelyekben ligetek és tisztások váltakoztak, mig a csillaghimes éjszakai égbolt itt-ott beragyogott a hatalmas fatömbök sötéten, élesen kiszögellő körvonalai között.

Nappal ki nem mozdult az őr mozgó házából,

mely valami mozgó pásztorkonyhára hasonlitott, és két ablakforma nyiláson át kapta a világosságot. Az egész butorzat az ő metaphisikai és asztronomiai könyvei számára egy könyvespolczból, egy ruhafogasból, meg egy keskeny ágyból állott, melyen többet olvasott és gondolkozott, mintsem aludt. Én gyakran látogattam meg és órahosszakat töltöttünk együtt; a szalmazsákján üldögélve el-elbeszélgettünk, vitattuk a gyilkolás, a megtorló igazságszolgáltatás jogait, melyet a forradalmárok maguknak vindikálnak és mely az én szememben szörnyünek látszott. Ő nem türte az ellenvetést. Szájszéle dühösen vonaglott meg és csúful kicsucsoritott ajkakkal rám förmedt:

— Dejarine gazember, kegyetlen szörnyeteg; én csak egyszer öltem meg őt, de ő száz meg száz embernek az életét oltotta ki.

És ha én a legkisebb ellenvetést engedtem meg magamnak, olyanokat ugrált dühében, hogy majd feldöntötte a viskóját.

A baj csak az volt, hogy ő nem érte be látogatásommal, hanem el akart jönni hozzám; akarta látni, hogy rendelőmben mint vonul el előttem Páris szegény népe, mely nyomorának kifejezésre juttatásában is oly festői és érdekes.

Parókát öltött és nagy pápaszemmel az orrán, mely szakasztott olyan tudós pofát kölcsönzött neki, mintha valami orvoskollegám volna, csendesen üldögélt a rendelő-szoba egy szögletében, különö-

sen ama napokon, amikor Alcide a maga kis fiacskájával járt el hozzám. Apropos, hisz tudja, hogy talpra állitom a szegény kis gyereket; a betegsége már nem rejtély előttem. A gyerek abban a lelki anemiában, abban az ideges félelemben szenved, amelyet az apa anoumeai börtön tiz évi rabságából hozott magával és amely annyira elgyöngitette az idegeit hogy elsápad egy rendőr láttára.

A kicsikénél ugyanezt az élettől való félelmet, ugyanezt a restelkedő szégyenkezést tapasztaltam.

De azért mégis élni fog: én tüzet leheltem abba a kis, elcsenevészedett testbe és megaczéloztam az idegeit.

Vért adtam neki az én véremből és erőt az én erőmből.

— Járni fogsz ebadta kölyke, vagy ha nem, hát megmondod, hogy mért nem! — — — —

Mig én a gyereket gyógykezeltem, Lupniák elmeséltette magának, hogy üldözték a kanakákat Uj-Kaledoniában, az erdők legsürüjében; meg ama nem kevésbé vérengző hajszát, midőn a franczia katonák Alcideot, néhány társával együtt, üldözőbe vették a Père Lachaise temetőjében, a kommune utolsó napjainak egy szép májusi éjjelén, amikor a temető czipruslombjaiban kesergő fülemilék dalaiba belevegyült a mitrailleok durrogása. A kis fiu is rajongott ezekért a csodaképekért, amelyeket az apja kitünő elbeszélő talentuma azzal tett még vonzóbbá, hogy ajkaival utánozta a golyók vibrá-

lását, ujjainak csattantásával a pisztoly-durranásokat.

Igy csipték nyakon egy szép napon az én szegény Lupniák barátomat és én csak két nap mulva tudtam meg, mikor a szomszéd fakereskedőné eljött hozzám és kétségbeesetten tudakolta: vajjon nem tudom-e, hová lett az ő éjjeli őre. Magam is keresésére akartam indulni; midőn egyszerre egy igen ártatlan külsejü körlevél alakjában felszólitást kapok, hogy jelentkezzem még az nap a törvényszéki palotában a vizsgálóbiró irodájában.

A vizsgálóbiró még fiatal ember volt, noha régidivatu bársonysapkájával és ravaszkodó furfangosságával, amelylyel tulakart járni az eszemen, ezer ránczba szedve semmitmondó arczát, sokkal vénebbnek iparkodott látszani, mint amilyen volt.

Minthogy határozottan vonakodtam bevallani azt, hogy Lupniákkal bárminemű bünrészes összeköttetésben állok, és hogy gyilkossági tervét közölte volna vélem, a vizsgáló biró erőnek erejével azt akarta, hogy valljak be és irjak alá mindenféle gyalázatos hazugságot erről az emberről, akit szeretek, akiről tudom, hogy hős és jólelkü, hogy egész életében csakis vadállatokra lőtt és csak kártékony fajtáju teremtéseket pusztitott. Képzelheti, hogy milyen méltatlankodó felháborodással feleltem erre az ő propoziciójára és a biró előtt egy cseppet se resteltem kijelenteni azt, hogy az a Dejarine a hajdani orosz

rendőrminiszter, minő kegyetlen vérengző, szánalomra méltatlan zsarnok és hóhér volt.

Felháborodásom és heveskedésem láttára a vizsgálóbiró összeszoritotta vékony ajkait, jelt adott a jegyzőjének és rámutatva az óriási termetü párisi rendőrre, aki ebben a pillanatban belépett az ajtón, azt mondta:

— Kedves kisasszony, végtelenül sajnálom; de kénytelen vagyok önt a biróság rendelkezésére vizsgálati fogságban tartani!

Néhány hétig ott maradtam a Conciergerie egy kis czellájában, ahol senki sem keresett fel és a hol az ebédemet is csak amolyan kis tolóablakon keresztül juttatták hozzám. Fogságom hosszu, unalmas napjaiban egyetlen gondom az volt, hogy mi lesz az én szegény beteg kisdedeimből, akiknek szomoru arczocskái folyton kisértgettek és az ágyam körül tánczra perdültek, mihelyt az estharang megkondult.

Mert az igazat bevallva, kedves Tonin, nem is képzelheti, hogy azok a gyerekek hogy össze vannak forrva az életemmel.

Én anyának születtem. Ha máskép nem tudtam volna magamnak gyerekeket szerezni, hát loptam volna.

Maga erre persze azt fogja mondani, hogy sokkal egyszerübb lett volna, ha férjhez mentem volna.

De én nagyon csunya vagyok. Ki a manóba vett volna nőül?

Ez volt életem leggyötrőbb bánata; nem asszonyi bánat, nem a hiuság sajgó sebe, nem; csak az a gondolat bántott, hogy soha sem lesz gyermekem.

Mivel tehát nem lehettem anya, mint a többi nők, feltettem magamban, hogy én százszorta gazdagabb anya leszek, mint a többi mind; mert lesz száz meg száz kicsikém, akiket ápolok, akiket becézgetek és babusgatok, akiket órahosszakig fogok a karjaimon ringathatni, akik piczi, fogatlan szájacskájukkal az orczáimat fogják szopogatni; szegény szenvedő teremtések, akiket én szenvedélyesen fogok szeretni, mert van-e a világon valami meghatóbb, valami szivet emelőbb mint egy ilyen tehetetlen, piczi teremtés, aki szenved és nem tudja megmondani, hogy mi a baja? Ép akkor tettem le az orvosi vizsgát. Szüleimmel kibékültem, volt hát pénzem is, annyi pénzem, hogy megalapithattam az én kis kórházamat és ama percztől fogva vége volt minden bánatomnak, minden szomoruságomnak. Soha többé nem éreztem magamat ezentúl boldogtalannak, kivéve a Conciergerie börtönében, a hol nélkülöznöm kellett az én kis családomat.

Hányszor véltem hallani éjszaka azt az esdeklő gyermekhangot:

— Alcide papa, beszéld el nekem a père lachaisei csatát! — A volt parancsnok pedig, tenyerével csapdosva göndör, gyapjas fejét, utánozta az ágyudörejt.

Végre egy délután megnyilt a börtönöm ajtaja; valaki azt mondta nekem: »Kövessen« és véget nem érő lépcsőkön és folyosókon át bevezetett abba a szobába, ahol először vallattak. A bársonysipkás uri ember azt kérdezte tőlem, de ez egyszer minden arroganciát és szigort félretéve: vajjon a magány nem frissitette fel az emlékező tehetségemet? Én kitérő taglejtéssel válaszoltam. Erre ő nem erősködött tovább, csak annyit mondott mosolyogva:

— Kisasszony, önnel szemben a bíróság nem folyamodik erőszakhoz. Önnek nagyon előkelő connexiói vannak!

Olyan epedő szemekkel nézett rám, aminővel ilyen rút lányok, mint én vagyok, ritkán találkoznak. Már azt hittem, hogy ez a nagyratörő fiatal ember, előkelő összeköttetéseim kedvéért meg akarja kérni a kezemet. De vajjon honnan cseppent az ölembe az a titokzatos jó szerencse? Isten a megmondhatója.

Én nem mertem tudakozódni, és mintegy álomban láttam, hogy a szabadon bocsáttatásom rendeletét aláirják. Milyen jól esett, hogy ismét szabad levegőt szíhattam, és hazatérve a lakásomra, ismét megkezdhettem a gyógykezelést kis kórházamban.

Csak az én fakereskedő szomszéd asszonyom nem hozta többé el a lánykáját. Nagyon megharagudhatott rám az én ajánlatomra felfogadott éjjeli őr miatt, akinek viskójában egy csomó astrológiai munkát leltek, amiket a rendőrség elkoboztatott.

De vajjon ki jelenthette föl Lupniakot, azt szerettem volna tudni? Én, aki tudtam, hogy olyan pompásan rejtem el őt minden gyanakvó szem előtt; én, aki anynyira mentem, hogy még a Pantheon, meg az Observatoire-beli kisorosz ismerőseinkkel is megszakitottam minden közlekedést! Még Izoard Genevièvehez sem jártam többé; nem mintha nem biztam volna abban a derék, aranyos teremtésben; hanem mert tudtam, hogy egy végtelenül szenvedélyes érzelem vett erőt rajta olyannyira, hogy ő már nem ura önmagának.

Oh Tonin, az Uristen őrizzen meg bennünket a szerelemtől, ez a legveszedelmesebb, legmámoritóbb érzés. És ha igaz az, amit hallottam, hogy a maga korabeli fiatalság manap nem igen törődik már a nőkkel, annál jobb. Annál gyorsabban és annál egyenesebben fogja elérni a kitüzött czélt.

Mert ép asszonyról beszélek, alig egy-két napja, furcsa látogatásom volt. A rendelő óra vége felé kinyitottam az ablakokat, hogy kiszellőztessem a lakásomat attól a fojtó büztől, a nyomor és a betegség büzétől, melyet az én szegény betegeim terjesztenek és ép rágyujtva a czigarettámra, szabad röptöt engedtem a gondolataimnak, hogy messze elkalandozva, nyomon kövessék a páczienseimet, akik az esti alkony biborában lefelé haladtak a Szajna mentén. Egyszerre betoppan hozzám egy telt idomu, vörösesszőke, igen elegánsan felöltözött hölgy, aki, külsejéről itélve, valami énekesnőnek lát-

szott; de noha affectált volt a hanghordozása és szemöldökei meg orczái ki voltak festve, vonásai szelid lelkületre vallottak. Ismeretlen látogatóm szóba hozta az én kórházalapitványomat és kérdezősködött vajjon milyen feltételek alatt fogadnék el önkéntes betegápolónőket? Egy barátnője érdekében járt ő nálam, aki a társadalom ferde nézeteinek áldozata, akit a folytonos czéltalan henyélés megtört és kimeritett, aki restelli életének sivár önzését; egy halott, aki uj életre akar ébredni. Vajjon tényleg barátnőjéről van-e szó vagy róla magáról? Szavaiból éreztem a megémelyedésig élvezett örömök, gyönyörök és kéjek okozta mély megundorodást, amely furcsa fogalmat nyujt a párisi társadalomról és mélyen megszomoritó hatást tett rám. Midőn elment átadta a névjegyét és a czimét.

— Valfonné, quai d'Orsay.

Kilátásba helyezte, hogy a barátnője legközelebb be fog hozzám kopogtatni:

Ebből persze még mindig nem tudtam, hogy ki árulta el Lupniákot. Kisorosz barátaim egyhangulag Mauglast tartották bünösnek. Miután a külügyminiszter nyilt parlamentben történt denunczicziája folytán elbocsájtották, ugy remélhette visszanyerni Szt.-Pétervár elvesztett kegyét, hogy felfedezte Dejarine tábornok gyilkosát.

— Különben — mondották ők — ha meg akar róla győződni, hát elébe állitjuk majd az árulót és arra fogjuk kényszeriteni, hogy szemtől-szembe vallja be a bünét.

Én még mindig kételkedtem benne, mert nem hihettem, hogy ilyen nagy műveltségü és fényes tollu ember ennyire sülyedjen. Napok, hetek multak. A Dejarine per a törvényszék elé került és Lupniák, miután a vizsgáló biró előtt mindent tagadott volt, hogy czinkostársnője szép szerivel elmenekülhessen, a törvényszék előtt bünösnek vallotta magát és kijelentette, hogy ha valamikor életében örökös számüzetéséből haza találna kerülni, ujra megkezdené a zsarnokok üldözését.

Egy-két héttel a per befejezte után egy meghivót kaptam a »Méh egyletbe«, Rivoli-utcza negyedik szám alá, bemenet az udvarról. Ennek a párisi egyesületnek a neve teljesen ismeretlen volt előttem; azonban Deanzoff neve, amely a meghivón keresztbe volt irva, eszembe jutatta, hogy a mi kisorosz barátaink, a rendőrség félrevezetése czéljából, időről-időre bérbe adták egy-egy estére a »Phare de la Bastille«, meg a »Bazar de l'hotel de ville« fiatal alkalmazottjainak korcsmának berendezett pinczehelyiségeiket, ahol ezek a fiatal emberek azzal szórakoztak, hogy vadászkürtöt fujtak és czéllövésben gyakorolták magukat.

Szombaton este tehát, a kijelölt időben, befordultam a négyes számu ház tágas udvarába, melynek kövezetét helylyel-közzel csillogó üvegtáblák szakitották meg.

A gázvilágitásu kapualjban, fekete márványtáblán, aranybetükben ott ragyogott az egylet

neve és alatta egy nyil utalt az alacsony ajtóra, meg a szük csigalépcsőre, amely a souterrainba vezetett. A boltozatos pinczehelyiség domborművü falainak mentén, melyre lobogó gázlángok árasztották fényüket, az egylet alapszabályai, kartonczéltáblák, lőportartók és vadászkürtök diszlettek; a körüskörül végigvonuló hosszu pamlagsoron nagy hölgy- és férfitársaság fogadott, kiknek intelligens, lázasan égő arczuk nagyobbára ismerős volt előttem és akik mosolyogva, szemhunyorgatva köszöntöttek. A terem hátterében, ott, ahol a pisztolyczéltáblák fehérlettek, a köralakuvá kiszélesedő terem sugarasabb fényárban uszott és a pisztolyokkal meg karabélyokkal megrakott asztal mögötti három széken Deanzoff meg két orosz férfi elnökölt, kemény arczczal, mint a birák, hallgatagon mint a hóhérok.

Alig hogy leültem, a bejáratnál nagy mozgalom, lármás tolongás támadt; az egész társaság talpra ugrott és a küszöbön Mauglas jelent meg, kalap nélkül, kuszált hajjal, tetőtől talpig kötelekkel körülcsavart testtel; igy vitte, vonta, guritotta őt be a terembe három-négy megtermett, széles vállu, ragadozó állatnál is hajlékonyabb és fürgébb mozdulatu fiatal ember; mögöttük pedig egy karcsu, savószemü, kaján mosolyu lány lépett elő, hófehér menyasszonyi ruhában. Ez a lány volt a léprecsalogatója.

Midőn Mauglas az ajtó küszöbén belépett, azonnal észrevette, hogy e bolthajtások tömör kőpajzsai alatt minden segélykiáltás hasztalan; első szava

annak a szép lánynak szólt, aki cziczahizelgéseinek mézével lépre csalta őt.

— Tessék! hova vezetheti az embert az irói hiusága, szólt Mauglas, udvariasan meghajtva magát. Ime e két levél, amelyben utolsó tárczám sikeréhez gratulált, elegendő volt arra, hogy engem tőrbe csaljon. Pedig őszintén megvallom, kisasszony, hogy voltak rém aggályaim, amikor elmentem a légyottjára, különösen amikor a tömör-utczai kapu zárult be mögöttem és az ön puha, nedves keze megfogta a kezemet. No de hát azért vagyok én franczia és azért vagyok én szabad gondolkozásu, ugyebár galambom? Hisz ön ezt fel tudja fogni lengyel nő létére, ön, aki annak a szép, három részre szétdarabolt Lengyelhonnak a lánya, amelynek sorsában maholnap Franczia ország is osztozhat.

Aztán hirtelen a gyülekezethez fordulva, kihivó henczegéssel szólalt meg:

— Mivel szolgálhatok, uraim?

Deanzoff és még két uri ember szó nélkül lapozgattak egy csomó levélben, amelyet a szerencsétlen zsebében leltek és melyeket egyenkint szétteregettek az asztalon.

Ez a szótlan, néma munkásság rettenetes volt. Mauglas pedig mozdulatlanul mint a czövek állott a terem közepén és magasra emelt fővel igyekezett szilárdan megállani a lábain, noha minden tagjában reszketett a rávetett pillantások lángoló gyülölete alatt. Nekem e pillanatban eszembe jutott Mo-

rangis szabadságfája, a párisiak szombat esti kirándulásai, meg az öreg Mauglasék, a szülők, akik minden héten örömsugárzó arczczal várták az ő derék jó fiukat, azt a bátor lelkü gyermeket, aki agg koruk egyetlen boldogsága. És ugyanez az ember, aki már akkor is üzte ezt a jövedelmező mesterséget, melyből olyan busásan élt meg, ugyanez szolgáltatta ki a mi barátunkat is a rendőrségnek?

Oh, midőn Deanzoff felemelkedett és a szemébe vágta, hogy mivel vádolják, behunytam a szememet, hogy ne lássam, mint torzul el ez a szomoru arcz a félelemtől, mint fintorgatja azt valami hazug koholmányra. De válaszának bátor, őszinte hanghordozására felvetettem ujra a fejemet. Nyugodtan, mindkét kezét bársonyzekéjének zsebébe mélyesztve, állott birái előtt; biboros arczán, melyre a gázlámpa vakitóan vetette fényét, se félelem, se turpisság nyoma nem látszott.

— Minek vegyem magamnak azt a fáradtságot, hogy önöket megcsaljam, uraim? A kezükben vagyok és nem remélhetem, hogy épen és sértetlenül menekülhetnék meg innen. De ez még nem ok arra, hogy igaztalan vádakat ösmerjek be. Én nekem nem volt semmi részem Lupniák elfogatásában.

Erre Deanzoff igy szólt:

— Nem állt ön az orosz rendőrség szolgálatában, mint feljelentő rendőrkém?

Mauglas a legnagyobb hidegvérrel válaszolt:

— Az voltam, de most már nem vagyok az, Dejarine halála óta elvesztettem állásomat.

Deanzoff: Maga több izben kérte a visszafogadtatását, ime itt van a pétervári rendőrfőnök két válasza.

Mauglas: Igen jó állás volt, hát sajnáltam.

A szavaiban megnyilatkozó czinizmus a harag méltatlankodó morajját keltette a teremben; erre ő aztán haragos mozdulattal válaszolt és ökölbe szoritott két vasmarkával a levegőben hadonázva, dühösen orditott:

— Maguk igazán nevetségesek — — mintha a megélhetes olyan kényelmes dolog volna és mintha nem volna oly óriási a tolongás és lökdösés az élet vásárján. Hát kérdem én maguktól, hogy odahaza hány éhes szájat kell táplálniok, hány gyerekük van és hány a bűnük? Vajjon szeretik e maguk a jót, a drágát, ami sok pénzbe kerül? Szeretném maguknak elmesélni az életem történetét, hogy mi módon kerültem ebbe a fertőbe és hány embert boldogitottam az én gyalázatommal — — — De maguk azt találnák hinni, hogy meg akarom inditani a szivüket, ez pedig nem a szándékom.

Egymásután sorba nézett bennünket, mintha meg akarna számlálni.

— Hogy mit keresek? Azt szeretném tudni, hogy hányan vannak maguk közt, ugy nők mint férfiak, akik vágyódnak arra az állásra, amit én elvesztettem, sőt akik már folyamodtak is érte — — — Hja, igy van ez ebben az életben!

Nem tudta befejezni a mondókáját, mert mindnyájan vad orditozással pattantak fel a helyükről, hogy neki rohanjanak. Én rám pedig e fenyegetőleg kitárt karok és vadul megrázott öklök azt a benyomást tették, mintha ép azok, akik leghangosabban vicsorgatták a fogaikat és legszilajabbul lármáztak, legirigyebb szemmel nézték jómódját.

— Annyi bizonyos, válaszolt a birák egyike, hogy ön minden lehetőt elkövetett, hogy ki ne cseppenjen az állásából. Bizonyitja ez a levél, amelyben ön valakinek felajánlotta fizetésének felét, azon föltétel alatt, ha ő hajlandó önt helyettesiteni olyan helyeken, ahol a történtek után lehetetlenné van téve az ön állása. A fiatal ember tisztességesebb mint ön és visszautasitotta az ajánlatot; nincs neki elég erkölcsi bátorsága arra, hogy azoknak a derék embereknek a hajlékába álnokul befurakodjék és galádul visszaéljen bizalmukkal. Ő arra nem vállalkozik.

A terem minden zugából felhangzott a kiváncsi kérdés:

— A nevét. A nevét.

Én tudtam a nevét; mihelyt Mauglas a terembe lépett, azonnal az agyamba villant. És mihelyt felbontották a levelet, a szivem ugy elfacsarodott, mintha présbe szoritották volna és csak akkor dobogott fel ujra, midőn a biró ajkáról az a szó hangzott el: »A fiatal ember visszautasitja az ön ajánlatát.« Hallja Antonin lelkem, a bátyja visszautasitja; mert Raymond neve volt a levél alá irva. Én jól sejtettem.

Most már megmondhatom és bevallhatom egyuttal azt is, hogy milyen kinos rettegés gyötört. Azt fogja kérdezni, honnan tudtam, hogy ezt a levelet Raymond irta és senki más? Először is azért, mert láttam Raymondot két-három izben Mauglassal karonfogva és bizalmas beszélgetésbe merülve. Meg aztán ugy ismerem tetőtől talpig a maga szegény bátyját, aki zsenge gyermekkora óta egy cseppet se változott; gyenge, hiu, nincs se akaratereje, se energiája; láttam, hogy milyen dühös magára, amért maga keresi meg a család mindennapi kenyerét, amiért a maga szorgalmával, a maga lankadatlan buzgalmával helyettesiti az ő nevetséges elsőszülöttségi jogát.

Midőn aztán legutoljára karonfogva láttam őt az utczán azzal az aljas gazemberrel, akinek gazságát az imént leplezték le e nyilt parlamentben, a legrosszabbat gondoltam. Mert Mauglas veszedelmes ember, nagyon intelligens és pompás lélekbuvár. Ismerve Raymondot és az ő lelki lagymatagságát, valószinüleg nem maradt meg a visszautasitásnál. Feltéve, hogy — — No de erről majd máskor beszélünk, hadd térjek vissza az én kalandos történetemre. Mauglas arczátlansága és czinizmusa tragikus kimenetelt sejtetett.

Miután Deanzoff meg a többi ülnök suttogva folytatott hosszas értekezlete után ismét átnyalábolták, megkötözték és hosszában az asztalra fektették, ő maga is egy pillanatra megrökönyö-

södött és körülnézve elváltozott, remegő hangon kérdé:

— Remélem, nem fognak leölni, mint egy malaczot.

Nem, csak örökre meg akarták tátovirozni, egy óriási zöld legyet akartak a homlokára beégetni, hogy ez örökre hirdesse a gyalázatát és óva figyelmeztessen mindenkit, hogy őt kikerülje.

Nem volt annyi erkölcsi erőm, hogy szemtanuja legyek az itélet végrehajtásának, és mialatt ő nyomorultan kinlódott és ficzánkolva vergődött az izzó tűszurások fájdalma alatt, mialatt körötte harsányan megszólalt a kürtök riadója és durrogatták a pisztolyokat, hogy elfojtsák a sikoltását, én kiszöktem a teremből és bedugtam a fülemet, hogy ne halljak semmit.

Megigértem, hogy sok ujságot irok magának. Ez csak elég ujság, nem? Vagy irjak még? Irjam meg azt is, hogy a multkor találkoztam a maga kis Dina hugával, amint kis mappájával a kapu alatt kijött a központi postahivatalból, kis lányos bájos üde szépségének virágában. Szegény kis hamupipőke; gyorsan szétfoszlott tündérálma egy cseppet se hervasztotta el liliom és rózsa arczát és nem homályositotta el szép szemének tüzét. Azóta nem látta többé az ő mesebeli királyfiját; az apja, ki majdnem oly beteg mint a fia, elvitte Svájczba, mihelyt a beteget elszállithatta.

Sebaj, hamupipőke bizik az ő szentjeiben.

Izoard bácsi erre azt mondja, hogy ez bálványimádás. Szegény ember, azt hiszem, ez egyszer neki magának se ártana az ilyen vakhit, nagyon jó hasznát vehetné. Könnyebben viselhetné el ama nagy bánatot, mely őt fenyegeti. Állása veszélyeztetve van, nagyon hangosan és szabadon gondolkodik. És bármilyen kedves is előtte az ő kis morangisi tuskuluma, bár mindig azt hajtja: »Én remete vagyok, nekem nem kell senki, beérem a magam társaságával« alig van ember a világon, aki annyira szeretne diskurálni, aki ugy szeretne emberekkel érintkezni, a társaságban mozogni és mindenütt megfordulni, mint az öreg. Meghalna unalmában ott künn a maga nyaralójában, különösen most, hogy a lányát nélkülöznie kell. Mert ha nem is vallja be, ez az, ami öreg barátunkat lehangolja és zörgős kedvüre változtatta; innen ered hanghordozásának lázas nyersesége. A lánya kisiklik a kezei közül, Geneviève már nem az övé többé; de a hajdani jó barátnőktől szintén elidegenedett.

Mind az a sok szép terv, amit együtt kovácsoltunk, a mi indiai utazásunk, az uj gyermekkórház alapitása, melynek Geneviève vállalta volna el az igazgatását, minden füstbe ment. Az apja férjhez akarta őt adni. Hasztalan, Geneviève ugy tekinti magát, mintha férjes asszony volna; csak hogy az, akit szeret, nem veheti el és ez által mindketten hazudozásra és titkolódzásra vannak kárhoztatva, amelynek — félek — valami katasztropha lesz a vége.

Maga, kedves Antonin, aki tőlünk távol, idegen országban tartózkodik, biztosan egy szót se tud erről a regényről, melyre én czélzok, de maga ép oly jól ismeri Izoardot, mint én magam. Ha ő egy szép napon rá találna jönni arra, hogy Geneviève minden reggel villásreggeli után Párisba utazik és csak másnap reggel tér vissza Morangisba, az rettenetes volna. Gondolni se merek rá. Pedig néha ugy rémlik előttem, amikor vele együtt vagyok, az öreg ember szemében átczikkázó sajátságos villámokon, a homlokának haragos ránczbaszedésén úgy venni észre, mintha sejtene valamit. Genevièvet figyelmeztetni kellene, de sohse látom őt; ő kerül engem, csak ha néha beszólok egy perczre a maga édes anyjához, akkor hallok hirt Genevièveről is.

Eudeline mamától, aki napestig ül a pénztárnál és örökké az ő szép könyveit bujja, tudtam meg azt is, hogy Raymond az irodalomra vetette magát és hogy most sok pénzt keres, annyi pénzt, hogy most ő gondoskodik a család összes szükségleteiről és magától soha se kér egy krajczárt se. De a boltzárásnál nem tudja magát helyettesiteni soha; a kis Dina zárja le mindennap a vasajtókat, ami szegénynek egészen elcsufitja a körmöcskéit, amiért is ugy dul-ful néha, mint egy kis mérges czicza

Megvallom barátom, hogy nagyon furcsának tünt fel nekem mindjárt, hogy Raymond, mint ujoncz az irodalom terén, sok pénzt tudjon keresni. Oroszországban volt néhány irói ismerősöm; Francziaor-

ságban ugyan nincs; de tudom, hogy amit ez a foglalkozás jövedelmez, egy cseppet se felel meg annak, amiket Eudeline asszony beszél. Azt hittem, hogy az anyja illuziókban ringatja magát. Tudakozódtam tehát, amit könnyen tehettem, mivelhogy Alcidék ama ház felügyelői, ahol a bátyja lakik. Különösen az asszony, az opera comique volt igazgatónője, akinek keztyüi nem tudom már hány gombbal gombolódtak többre, mint a császárné keztyüi, nyerte meg a bizalmamat. Tőle tudtam meg, hogy Raymond nagy házat visz, hetenként kétszer ád ebédeket és hogy majdnem minden este vendégei vannak, magafajta iróemberek, akik mind nagyon fiatalok még, de igen komolyak és merevek. Különben ugy látszik, hogy ezek az urak mind rendkivül tehetségesek és nagy tudósok és majd ha ők kerülnek egyszer felszinre, és a közönség megismerkedik velük, a multak egy hirneves nagysága se fogja megállnia helyét mellettük.

Van köztük egy, akit Raymond a maga kis Flaubertjének nevez, egy másik meg az ő kis Renanja. Őt az urak mind ugy szólitják: Drága mester. De lenn a lépcsőn ugy nevezik maguk közt: Symbolard. Hogy miért, azt Alcide asszony nem tudja, mert az ő felfogása szerint ez ugy iródik: Saint Bolard. Különben, miután a derék asszonyka Raymond fogadási estélyein fönmarad, hogy eloltsa a gázt, rendesen hallja, mint szólják meg a vendégek elmenet közben a házigazdát, az estélyét, meg az irodalmi szereplését. Sőt megesett az is, hogy egyik

közülük a fogai között ropogtatta még az utolsó czukorkát, amikor arra a kijelentésre vetemedett:

— Ezek az ebédek sok pénzbe kerülnek és senki se tudja, hogy honnan veszi rá a pénzt.

Alcide asszony, szegény majd megpukkadt dühében e megjegyzések hallatára. Ő nem sejti, hogy magam is azt kérdem: honnan veszi Raymond azt a rengeteg sok pénzt?

Az a könyv, amit reggeltől estig az iróasztala fölé hajolva ir, még nem jelent meg; előleget pedig nem adnak az első munkára. Hivatala nincs, leczkeórákat nem ád. Hát miből él? Ön bizonyosan tudja, hogyan áll a dolog és valószinüleg nagyon indiszkrét teremtésnek tart. Bocsássa meg őszinte baráti aggodalmaimat. Az ilyen eset, mint a Mauglasé, bizony megzavarja az embernek az eszét.

Még egyet? Szokott ön Londonban orosz emigránsokkal találkozni? Mit tartanak ott Lupniák elfogatásáról. Távolról tisztábban látnak és elfogulatlanabbul itélnek az emberek. Én csak találgatok.

Ez pedig nagyon fárasztó.

Hive

Castagnozoff Zsófia.

Castagnozoff Zsófiának

Páris.

Édes Zsófia kisasszony, beh rosszul esett a levele; nagy szomoruságot okozott nekem, még pedig tartós szomoruságot. Ön már régóta nagyon

igaztalan az én szegény bátyám iránt, annyira igaztalan, hogy még becstelennek is tartja, föltételezi róla; hogy — — — — Tehát ön igazán fellélegzett és örült, amikor hallotta hogy Eudeline Raymond, doktor juris, az érettségit tett pályakoszorus tanuló, hogy Eudeline Raymond, aki az A. elnöke lehetett volna, ha akarta volna, visszautasitotta annak a nyomorult embernek az ajánlatát. Hát tudja meg, hogy én dühömben felsikoltottam, mikor levelének e passzusát olvastam; sirtam szánalmamban és szégyenemben, midőn azokat a sorokat olvastam, amelyeknek ön örült. Nem, kisasszony, ön nem ismeri az én bátyámat, ön nem ismerte őt soha.

Ha elmondanám önnek, hogy ő micsoda áldozatokat hozott értünk, amelyeknek én szemtanuja voltam, a személyes ambiczió és szerelem nehéz áldozatait, hősnek mondaná őt. Csakhogy ő ezekkel nem szokott dicsekedni soha és ime olyan intelligens és jó emberek, aminők az öreg Izoard bácsi meg ön mégis azzal vádolták őt, hogy éveken át nem felelt meg a feladatának és nem tudja megkeresni a család mindennapi kenyerét. Kinek a hibája az, ha a latin meg a görög meg a bölcsészet csak az egyedüli eszközök, amiket a kezébe adtak, s nem alkalmasak olyan keresetre, amelyik rögtön jövedelmez? Hogy lehet valaki ügyvéd, tanár, orvos, képviselő, mikor sürgős a dolog, mert élnie kell és a családot is fenn kell tartania?

Szerencsére fiatalkora óta irói tehetsége volt, hisz

emlékszik még, hogy az iskolai pályázatokon az első dijat nyerte franczia dissertatiójával. Ennek köszönheti azt, hogy Páris egyik legelőkelőbb kiadója egy regényének, egy igen alapos tanulmányának a puszta tervzára annyi előleget adott, hogy Raymond, mint a család kenyérkeresője, engem helyettesithet. Ha ezentul valaki azt kérdi, hogy honnan van Raymondnak annyi pénze, hát ezt válaszolhatja neki kedves Zsófia. Különben rövid idő mulva meg fog jelenni a könyv; a kiadó költségei megtérülnek és az igérkező óriási sikerrel szembe nem lesz többé helye a rágalomnak.

Amit pedig a bátyámnak a szemére lobbantott, hogy önző, száraz, sivár lélek, hogy megveti a nőt, a hazát és a társadalmi kötelezettségeket, ezek a szemrehányások nem annyira őt, mint inkább a vele egykoru és egy foglalkozásu ifjuságot illetik. Én ismerem őket, miután a bátyám két-három izben elvitt egy boulevard saint-micheli-kávéházba, amely az ő fiatal iró barátjainak, a Vorace* klub tagjainak találkozási helye volt.

Jacquand Claudius, a mi Dinánk Claudiusa keresztelte el őket erre a névre. Igy nevezték el ugyanis hajdanában a place des Terreaux gazdag selyemgyárosai a takácsokat, akik ott fönn dolgoztak napestig a magas fekvésü lankás Croix Rousse külváros magaslatain, melynek kavicsos lejtői csak ugy reszkettek a szövőgépek zakatolásától és a vetélők csörömpölésétől.

* Ragadozók.

— Óvakodjunk, ha ezeknek a ragadozóknak a pusztító száskahada leszáll a hegyről.

És valóban, miután egy órát töltöttem Raymond barátainak körében és hallottam, mint szólják le irodalmi elődjeiket azzal az irigy gyülölettel, azzal a kaján rombolási dühvel, mely szeretne minden rendelkezésére álló eszközzel azoknak a férfiaknak és azoknak a műveknek a megsemmisitésére törekedni, amelyek saját boldogulásuk utját állják, akkor megértettem azt a nevet, is melyet viselnek.

— Apám, a tanácsos, az a semmirekellő gazember — — — vihogta a szomszéd asztalnál egy gondosan öltözködött, parfumirozott fiatal gyerek. Vele szemben egy másik, akinek hosszukás, kiaszott arczán biborosan lobbant fel a vér és akinek kidülledt a szeme, azt a bizalmas felfedezést közölte jó barátjaival:

— Az imént jöttem rá, hogy az anyám hosszu ideig nevelőm szeretője volt. Legközelebbi könyvemben el fogom ezt mondani és nagy hatást remélek tőle.

Három fiatal iró ember, akik közvetlen közelemben a pamlagon hevertek, egy cseppet se szégyelték nyiltan kijelenteni azt, hogy ők a legközelebbi háboru alkalmával leteszik a fegyvert és hogy semmi, de még a hadi törvényszék statáriuma se kényszeritheti őket arra, hogy csatára induljanak. Nem kell fegyvertforgató nép, nem kell nemzeti védelem!

De leginkább azért bosszankodtam, mert ezek az uri emberek azt állitják, hogy őket a cselekvés hyperbolikus vágya sarkallja és ösztönzi, és hogy a franczia ifjuság nevében szólnak, ami gyalázatos hazugság; mert az a tintától és dölyfösségtől mámoros néhány száz fiatal literator még nem a franczia ifjuság. Oh megmondtam volna én nekik a véleményemet, azoknak a fiatal »Ragadozóknak«, ha nem az a szegény, hebegő nyomorék volnék, akinek születtem. De aznap este a bátyám vállalta magára, hogy odamondja nekik még pedig jó borsos szavakkal, mindazt, ami remegő ajkaimon száradt és ha ön hallhatta volna, mit beszélt, ebből láthatta volna, hogy Raymond mennyivel kimagaslik az ő környezetéből.

A boulevard Saint Michel emez irodalmi összejövetelein egy szó ütötte meg a fülemet, melyet Raymond meg barátai minden adandó alkalommal hangoztattak, amidőn vagy valami kosztüm-részlet, vagy valami nemzeti szokás került szóba.

— Franczia tempó, igazi franczia tempó! —

Sajnálkozó mosoly és sokatmondó vállvonogatás kisérte e szavakat. Annak, aki ezt távolról szemléli, különösen nekem, aki hónapok óta tartózkodom már itt a ködös Anglia e kis zugában, felette furcsának, gyerekesnek és nevetségesnek tünik fel az, mikor valaki a hazáját fumigálja, minden áron le akarja alacsonyitani és becsmérelni, csakhogy maga magának bizonyos felsőbbséget arrogálhasson.

Ha itt valamire azt mondják, hogy ez igazi angol, az annyit jelent, hogy a tökély legmagasabb fokán áll. Legkisebb szokásaik, legparányibb nemzeti dicsőségeik szentek és kedvesek előttük és mint ahogy egyik angol költő találóan jegyzé meg, az angolszász földön minden nagy ember, aki elesett, számithat reá, hogy majdnem azonnal bronzban vagy márványban támad föl ismét. Tekintsük csak meg a Westminstert. Milyen nevetséges a mi Pantheonunk, a melyben nagynehezen elhelyeztünk két-három hires nagy embert, hogy rájuk ott örök feledés homálya boruljon, ha összehasonlitjuk ezzel az óriási székesegyházzal, melyben a királyok és királynékkal egy soron Anglia leghiresebb művészei vannak eltemetve. Igaz, hogy az angolok magasan fölöttünk állanak, de első sorban mert önmagukat és a saját nemzetüket megbecsülik. A gúnyolódás olyan szó, melyet ők nem ismernek.

Kedves barátnőm, most bezárom a levelemet, mert a gyárba hínak. Kérem, ne gondoljon többé Raymondról semmi rosszat és Mauglas nevét ne hozza semmiféle összeköttetésbe a mi Raymondunkkal. Ha tudná, hogy utolsó levele óta ugy érzem, mintha ezer meg ezer hegyes tűt szurt volna a fejembe, amelyeknek hegye fájón sebzi az agyamat, mihelyt Raymondra gondolok!

Hive

Eudeline Antonin.

XI.

Egy borus, sárgás-szürke reggelen, melyre oly sürü köd borult, mintha Antonin magával hozta volna Angliából, a fiatal Eudeline alighogy leszállt a hajóról a calaisi pályaudvarban, egy nagy csomó ujságot vásárolt; nem is annyira az ujság olvasás kedvéért, mint inkább, hogy legyen mivel elvonatkoznia a gondjaitól, mig Párisba érkezik. Annyi gond gyötörte a lelkét, még ama nagy felelősségen kivül is, melylyel egy ilyen nagy, fiatal korához mérten igen terhes vállalat vezetése járt. Első sorban aggódott a sorozás miatt, melynek napja mindinkább közeledett.

— Akarod, hogy helyetted én huzzak ki egy számot? Nekem szerencsés kezem van? Irta volt neki Esprit Cornat, aki nyolczvankét éves korában még mindig olyan erőteljes és viruló volt mint Schoelcher és Jules Simon, meg mint valamennyi öreg negyvennyolczas. De Tonin visszautasitotta ezt az ajánlatot, és inkább személyesen akart szerencsét próbálni. Egyuttal pedig a helyszinen akarta megoldani azt a problemát, melyet Castagnozoff Zsófia feladott neki.

Most már annyit tudott, hogy a kiadók nem igen szoktak előleget adni egy ismeretlen nevü szerző munkájára. Honnan ered tehát ez a sok pénz, melyet Raymond a család fentartására meg a saját szükségleteire költ... Mauglas undok, ocsmány mesterségét üzné a bátyja? Nem, nem, lehe-

tetlen, csak ennek a Zsófinak a fantaziája tud ilyesvalamit feltételezni róla! De ki tudja: vajjon Raymond, ha nem is sülyedt ilyen foku aljasságra, nem-e folyamodik annak a dusgazdag, jó lelkü barátnőnek, a miniszter feleségének, segitségéhez, akinek fényes öltözékét egy izben megmutatta volt az öcscsének, azzal a büszke külvárosias kijelentéssel: »Láttál már ennél sikkesebbet?«

Antonint, aki mindig oly lelkesedett elragadtatással tekintett fel a bátyjára, egész nap némi restelkedő szégyenkezés, némi kényelmetlen feszély gyötörte és a testvéri tisztelet e parányi repedéses csorbáján át bizalmatlan gyanu lopódzott lassankint a szivébe. Hogy micsoda reális alapja van e gyanunak, azt csak a maga emberségéből fogja megtudni. Ugyancsak igy állt a dolog az imádatra méltó kis mamával, akiről Casta levelei azt állitották, hogy őrülten szerelmes egy férfiba, aki őt nem veheti nőül. Vajjon ki az az ember? Hogy tudott Geneviève, az a szelid, komoly, ártatlanszemü, anyai mosolygásu teremtés, annyira megváltozni; pláne ama mély érzelmek után, melyekkel ifju korukban Raymond iránt viseltetett. Hát csakugyan igaz volna az, hogy még a legjobb nők is változékonyak és hogy a legszebb napot is nyugtán lehet csak dicsérni?

Szüksége volt a hirlapokra, hogy türelemre kényszeritse izgatott lelkét és hogy a politika meg a napi hirek kavargó porfellegei elfátyolozzák az agyát. Midőn Antonin megfizette a hirlapokat és kiadta az

egész aprópénzét, az elárusitónő az ő sátora előtt ácsorgó és a könyvek közt lapozgató utasok csoportjában rámutatott egy rövid szakállu és aranykeretü pápaszemü urra.

— Ez Hercher, a hirneves regényiró, akinek angolországi utazása egy vagy két hét óta bejárja a lapokat. Ismeri? kérdé az elárusitónő, jelentőségteljes mosolylyal.

Tonin igent bólintott sörtehaju és vörhenyes bajuszu fejével és közelebb huzódott a kis csoporthoz, melynek közepette a hires iró tompa és nehézkes fókahangon perrorált és egy felvágatlan könyvet lobogtatott hadonázó jobbjában, melyet a polczról felvett. Noha a szélcsapkodta eső zuhogva verte az üvegtetős pályaudvar csarnokát és az aszphalton ide s tova tologatott podgyászos talyigák nyikorogva gördültek tova, Antonin egy betüt se veszitett a mellette folytatott monológból.

— Tessék, megint egy uj könyv, mondotta Hercher — — megint egy uj iró — — — Különben ez nagyon egyszerü dolog: — — Franczia-országban mindenki ir mostan; minden ember valami könyvnek vagy szindarabnak a szerzője. De már manap senkise olvas. Mi régiek mi még olvasunk; az ifjuságunkat akarjuk ujra felelevenitení bizonyos fejezettöredékek, bizonyos mondatfordulatok révén. A fiatal generáczió csupán a saját könyvét olvassa, azoknak a szavalásával álomba ringatják magukat, mint a hipnotizált önkivületbe esett bouddhák. Pedig

amellett nagyon jó fiuk — — — ezek a fiatalok — — — csak annyit mondok — — — Alapitottak most egy uj revuet »Vorace« czim alatt, melynek első számában komolyan tudakozódnak aziránt: vajjon ázsiai Törökország valamennyi karói le vannak-e foglalalva és nincsen-e valamelyik üresedésben számomra, hogy engemet is karóba törhessenek?

A hangos, hizelgő kaczagás közepett, mely a »Vorace« e sikerült élczét követte, egy habozó, vékony, sipogó hang hallatszott:

— De hát kérem izé — — — akadnak azért a fiatalok között is olyanok, akik se nem bolondok se nem gazemberek; sőt vannak közöttük olyanok is, akiknek van tehetségük.

— Tehetség? szólt Hercher, a puhakalapos és mesterember külsejü férfiu felé fordulva, azzal az udvariassággal, aminőt a közkedveltségü és népszerü ember tanusit, aki tudja, hogy ő a nagyközönségé, — hisz mindannyijukban van tehetség. — Eleve biztos vagyok benne, hogy ez a könyv, melyet itt a kezemben tartok, noha bele se néztem még, tulárad a tehetségtől, hogy csordultig van lángészszel — — de ki fog róla tudni, amikor nem akad, aki elolvassa.

Antonin tiltakozott, felháborodott e kijelentés ellen. Mért ne olvasnák ezt az uj irót. Még olvasnak az emberek Francziaországban — — — mert hát utóvégre izé — — Hercher ur könyvei százezrivel kelnek el — —

A hirneves regényiró nevetve mormogta őszbe csavarodó szakállába:

— Az igaz, hogy a könyveimet százezrivel nyomatják és adják el; de hát mi ez? Semmi ama óriási sikerhez mérve, amit bizonyos művek Angliában érnek el. Vegyük azokat az országokat, ahol háromszáz-négyszázezer olvasó van. Az ám uram, három-négyszázezer olvasó, aki regényt olvas és nem irja azokat.

Az indulást jelző éles fütty megrezegtette az üvegtetőt, robajjal csapkodták a coupék ajtajait és egy harsány hang kiáltotta: Beszállani, Páris.

Antonin, mielőtt a könyves kirakatot otthagyta, gépiesen nézte meg azt a könyvet, melyet Hercher távoztában sietve csapott le a virágos fedelü ujdonságok nagy halmazára. Csak egy szempillantást vetett a szerző nevére, a regény czimére, aztán diadalmas meglepetés sóhaja tört fel ajkain, és Eudeline magához váltva az egyetlen példányt, amely a calaisi pályaudvaron, sőt valószinüleg az egész városban raktáron lehetett, gyorsan beszállt a kocsiba, mig jobbjában görcsösen szorongatta Eudeline Raymond uj regényét:

Egy franczia család.

— Verista regény. —

4. kiadás.

Mit is papolt az a Hercher, hogy nem olvassák a fiatal irókat? Tessék, itt van pedig egy uj

könyv, mely még alig hogy a könyvpiaczon megjelent máris a negyedik kiadást érte. Hát még mi lesz nyolcz nap mulva . . . Oh, ha Tonninnak ahelyett hogy harmadik osztályon utazik, lett volna annyi mersze, hogy első osztályu jegyet váltson, hogy a hirneves iróval szemközt helyet foglaljon, minő büszkén vágta volna a szemébe, a kezében szorongatott könyvre mutatva:

— Látja kérem, ezt a könyvet! Nos, ezt az én bátyám irta, és biztositom, hogy olvassák és eladnak belőle.

De az ő szerény, fapados harmadik osztályu kocsijában, a szegény fiu, kinek szive tuláradt testvéri lelkesedéstől kénytelen volt öröme részesének két szürkezubbonyos tojáskereskedőt meg egy baromfiárus asszonyt választani, aki őt majd összelapitotta, ugy sarokba szoritotta óriási kosarával.

Amennyire meg lehetett érteni a fiatal szerző szókinagyásoktól hemzsegő és mysztikus irályából, akit pályatársai nem hiába kereszteltek el »Symboard«-nak, a könyve hosszadalmas négyszáz oldalon keresztül egy önfeláldozó fiu passzióját és kinos kalvariai utját meséli el, kit a saját családja feszit keresztre. A családja minden tagja pedig a Canal la Manche innenső partvidéke egy-egy typusának jellegét képviselte és mindazokat az elhülyesitő rögeszméket, mindazokat a hajmeresztő, korlátolt fogyatkozásokat tüntették fel, amelyeket tudvalevőleg Franczia-ország egyeduralmilag foglalt le magának.

A fiu egy csodaszép angol leánynyal jár jegyben, és a két nemzet emez ellentéte volt a könyv minden lapjának ez a megujuló refrainje: Ez franczia tempó, igazi franczia tempó.«

A fiatal vértanu, akinek történetesen olyan lenmagszeme és aranyfürtje volt, mint Raymondnak, a regény végén bánatában sorvadásba esett és meghalt, miután szive szerelmét feláldozta volt az övéinek.

— Nem értek én ebből egy kukkot se, dünnyögte a baromfiárusné, akinek a derék Antonin, hogy valakivel megossza boldogságát, amelytől szive kicsordult, és amelyet nem tudott magába fojtani, egy részletet olvasott fel a bátyja könyvéből, persze a legérzelgősebb és a legkevésbbé irodalmi részletét mert az irodalmi mez néha olyan köntös, melyben a gondolat kényelmetlenül érzi magát, olyan diszruha, mely az eszmét feszélyezi.

A tojáskereskedők egyike azt kérdezte:

— A maga fivére szedte ki ezt a könyvet? No hiszen, mondhatom, nálunk nem kapna szállást, ha ilyen zajos mestersége van. Nagyon nagy lármát csap az ilyen könyvnyomdászat.

Ugyanebben a pillanatban a szomszéd kocsiosztályban egy részeg tüzér szemébe nyomott sapkával, félig kigombolt mellénynyel pattant fel az ültéből és dühtől rekedt hangon, vadul forgó szemekkel fenyegette meg Antonint az öklével:

— Te hallod, ha a bátyád Angolországgal

paktál, bezuzom a koponyáját s meg azét az angol lányét is; ez olyan igaz, mint ahogy Schmidt a nevem és mint ahogy én a kapitány privátdinerje vagyok.

A szegény Antonin kisérletével ilyetén kudarczot vallva, arra a meggyőződésre jutott, hogy soha a nép, különösen a vidéki nép nem fogja megérteni bátyjának az alkotásait. Csak Páris átfinomult és légies atmospherájában, amely csupa láng és szellem, kell e mű hatását látni.

Alig várta, hogy már odahaza legyen vosgestéri kis szobájában és négyszemközt maradjon bátyja könyvével, melynek értelmébe nem hatolhatott be teljesen az utazás zajos mozgalmában, a durva és együgyü utitársak szomszédságában.

Ez este, mint rendesen, valahányszor Londonból visszajött, a párisi utczák járókelői sokkal kisebbeknek és a házak sokkal magasabbnak tüntek fel előtte és a város nagy zsibongása és lavinás sürgés-forgását is nagyon fárasztónak és fülhasitónak találta a kétszerte nagyobb de népesebb Londonban uralkodó nagy csend után.

Szeretett volna idejekorán az anyja lakására érni, akit nem értesitett jöttéről, hogy ő maga zárhassa be az üzletét, és családi körben megvacsorázva a fiatal regényiró egészségére ürithesse a poharat. De a fiakker lassu, döczögő czammogása, melybe két lónak csufolt sovány gebe volt befogva, meg az utczák óriási tolongása jóval késleltették a

megérkezését és két-három izben azon vette észre magát, hogy álmosan bóbiskoló kocsisának lomhán gubbaszkodó háta mögött azt mormogta: »Ez franczia tempó, ez igazi franczia tempó.«

A bolt vas-redőnyei le voltak csukva; csak az ajtó volt még nyitva és az üvegtáblán keresztül a bolt lámpása fényes háromszöget rajzolt az utcza kövezetére. Mikor Antonin benyitott, Eudeline mama vele szemben ülő régi jó barátja előtt, hajdani bizalmas beszélgetésük megszokott szomoru refrainját hangoztatta:

— Hej Izoard uram!

Mire a másik még szomorubban felelt vissza:

— Hej Eudeline asszonyom!

Antonin betoppanását általános ujjongás fogadta és mintha derüsebb fényesség gyult volna fel a kis boltban; de Tonin gyakran utazgatott, hozzá voltak hát szokva ugy az elutazásához mint a megérkezéséhez. Csak ő maga élvezte a rég nélkülözött és ujra megtalált családi kör jóleső melegét. Miután anyja őt gyöngéden a keblére ölelte és Dina, aki a hátsó lakosztályban az asztalt szedte le, kedvencz fivérének a nyakába borult, minden a régi kerékvágásba tért ujra, mintha soha sem lett volna távol; holott benne még mindig az utazás láza, meg a hosszu távollét okozta kiváncsiság izgatottsága lüktetett.

— Hát Raymond hogy van? Örül? Ugy-e? Izé — — — Izé — — — itt a könyve. — —

— Két napja, hogy megjelent, szakitotta őt félbe az anyja, mintha elejét akarná venni minden további kérdezősködésnek.

Dina ismét visszavonult a háttérbe, ahol zajosan tett-vett és csörömpölt.

— Ha egy embert akarsz látni, aki sehogy sincs megelégedve a helyzettel, hát nézz meg engem, dörmögte Izoard, hirtelen talpra ugorva. Tudod, hogy engem kiakolbolitottak. Engem? Az ám fiam, a képviselőház ülésének befejeztével visszavonulok a magánéletbe. Ugy látszik, sokalják már a Palais Bourbonban a republicanusokat.

Dina a háttérből szólitotta a fivérét:

— Tonin, gyere, itt az ebéd. Aztán, midőn hozzáfogtak az étkezéshez, azt sugta a fülébe:

— Ha tudnád, hogy szegény Izoard bácsinak mennyi baja van.

Aztán miközben szeretetteljesen szolgálta ki a fivérét, halkan elbeszélte a történteket. Aznap az öreg a törvényhozó testület questurájában neszét vette annak, hogy nemsokára nyugdijba küldik. Őt, akit mindenki ismert, akit mindenki szeretett, akinek Javel Mark, Gambetta, meg mások megigérték, hogy soha nem lesznek meg nélküle, hogy a köztársaság ép oly kevéssé fogja elbocsátani a régi hű gárdáját, mint a császárság . . . Az öreg végre elhitte ezeket a szépszavu igéreteket és ime most a váratlan csapás földig sujtotta. Tiltakozás és zokszó nélkül fogott hozzá napi munkájához, mint szokás

szerint; de a keze reszketett és szeme lángba borult a sürü szemöldöke árnyában. Még mielőtt az ülés véget ért, felkelt és azt mondta a szomszédjának:

— Friss levegőre van szükségem, megyek haza Morangisba.

Rendesen csak reggelire szokott kimenni a nyaralóba, mert a gyorsirási iroda hivatalos teendői éjjel igen késő ideig vették őt igénybe, ugy, hogy Geneviève az éjszakát rendesen egyedül töltötte künn, egy öreg cselédje társaságában . . . Legalább Izoard ezt hitte mindeddig. Képzelhető, milyen nagy volt a megdöbbenése, midőn kijövet csak az öreg cselédet találta otthon.

— Hát a kisasszony hol van?

— A kisasszony ilyenkor nincs itthon. A kisasszony ilyenkor sohasem szokott itthon lenni.

— Igen — — — igen — — tudom.

Egy szót se kérdezett a cselédtől, csak ráhagyott mindent, amit mondott és igy tudta meg, hogy Geneviève hónapok óta se nem ebédel, se nem hál Morangisban, kivéve vasárnap, amikor tudja, hogy az apja is kijön. Vajjon hol tölti éjszakáit? Zsófiánál kétségkivül. Ez volt az első gondolata, valamint Eudeline asszonyé is, akihez a szegény sorssujtotta öreg estefelé beállitott, hogy bánatát és rettegését kiöntse.

Már egy órája ült itt és kéjelgett, éledt és melengeti magát e reménység tüzénél.

— Pedig nem igaz, a mama tudja, hogy nem, sóhajtott Antonin könyes szemekkel és teli szájjal látva hozzá az evéshez, mert az izgatottság megkétszerezte az étvágyát. Geneviève és Zsófia már régen nem látogatják meg egymást, sőt már nem is barátkoznak a calcuttai kórház tervének dugába dőlte óta.

— Nem tudod, mi okozta ezt a változást Geneviève életében? Igaz az, amit mondanak, hogy a kis mamának hónapok óta van valami viszonya valakivel.

Ámbár Dina intett neki, hogy hallgasson, Antonin mindjobban nekihevült. Az ő szemében Geneviève egy szent teremtés volt, akihez Raymondnak lett volna némi joga. De hogy más valaki követte el légyen azt a szentségtörést és merészséget, hogy csak gondolni is mert rá, azt Antonin fel nemt foghatta, meg nem engedhette. Méltatlankodó felháborodásában, mint zugó örvény árjaiban felszinre sodort virág nyilatkozott meg félénk, rejtve titkol mélységes szerelme, mely mindig félre állott, helyt adva bátyja szőke, karcsu szépsége, privilegiumának. Hová gondol az a Raymond? Megengedné, hogy Geneviève mást boldogitson? Hát teljesen elforgatta az az irodalom?

— Az ám, az irodalom!

Dina felvette az ágyról a »Famille française« egyik példányát, melyet Antonin tett le, amikor bejött és fitymáló megvetéssel lapozgatott benne, aztán dühösen csapta össze.

— Hej, beh örülök, hogy Claudiusnak soha sem kerekedett kedve könyvet irni és csak annyiban foglalkozott Raymond fiatal gazember barátjaival, hogy egyletük egyiküknek találó gúnynevet adott.

Antonin kérges mesterember tenyerével gyöngéden megfogta a kicsike piczi, puha kacsóját:

— Igaz, hamupipőkém! Én nem is kérdem, mi az ujság? Hol van Claudius és hogy van?

— Még mindig nincsen jól, felelt a fiatal leány. Még mindig Svájczban van. Nem szabad neki se irni, se beszélni; ki nem mozdul a szobából, melynek ablakai éjjel-nappal tárva-nyitva vannak, hogy a jéghideg havas levegő átjárhassa a szobát. De ő élni fog, tudom biztosan, bizom az én ereklyéimben. E szavakkal azon aranyozott fourvieresi szobrocskájára utalt, mely egy csomó olvasó és szent érem fölött diszlett az ágy fején, ahol Dina az anyjával hált.

— Mi a baja a madonnádnak? Mintha megrepedt volna! szólt Antonin, a lámpát ugy forgatva, hogy sugara megvilágitsa a szent szobrot.

Dina nyakig elpirult, de tudva azt, hogy öcscse nem mondta ezt gúnyos szándékkal, egész egyszerüen azt felelte:

— Tegnap este történt, mikor hazajöttem, olyan dühösen csaptam az ágyra a kis zacskómat, hogy lerántottam a szobrot, az ereklyéket, mindent — — — Valóságos csoda, hogy darabokra nem tört.

Tonin mosolyogva kérdezte:

— És mért ez a nagy harag? Azt hittem, hogy már leszoktál róla, hogy most már sohasem jösz dühbe.

— Hisz uralkodom magamon, a mennyire csak lehet — — — de vannak pillanatok . . . Olvastam egy könyvet, amely felforralta a véremet.

— Egy könyvet? kérdé Antonin aggódva.

Az öreg Izoard, aki e pillanatban hozzájuk csatlakozott, mély baszus hangján mormogta:

— Mégis csak furcsa, hogy ez a szentséges Szent Szűz, aki olyan nagyhatalmu, hogy egy embert meg bir gyógyitani, akinek nincs tüdője, nem tudta még gátját vetni egy olyan kis kisasszonyka haragjának sem, akinek az egyedüli hibája csak az, hogy indulatos rohamai vannak és hogy nagyon hamar forrásba jő a vére.

— Mit szóltál volna, ha darabokra zuztad volna a bálványaidat?

Aztán tárt karokkal, szeretetteljesen magához ölelte a kicsikét és halkan, torkát fojtogató mély megilletődéssel sugta a fülébe:

— Ez ám nem zárja ki, hogy te vagy a legaranyosabb és legjobb kis teremtése a világnak és hogy tán te, meg a te elvtársaid mégis okosabbak vagytok mint Proudhon mesterem egész bölcsészete.

Intett Antoninnak, hogy fogja a kalapját és jöjjön vele, aztán szilárdságra erőitette remegő hangját, s odaszólt Eudeline asszonynak:

— Eudeline asszony, Antonin velem jön. Sok megbeszélni valónk van. Majd később visszatér.

Karonfogta a fiatal embert és mindketten kifordultak az udvarra, melyre egy deczemberi éjszaka fagyos holdvilága borult.

Mialatt a törvényhozó testület palotája felé vették utjokat, az öreg első sorban azt akarta megtudni Antonintól, hogy vajjon igaz-e, hogy ő még mindig jó barátságban van Zsófiával és hogy levelezik-e vele, mint a hogy Eudeline asszony erősitgeti. — — —

Antonin a legkisebb zavart sem árulta el. — Igen, ő igaz barátságot és még őszintébb tiszteletet érez e bámulatraméltó teremtés iránt, aki egész tudását, egész vagyonát, egész életét széles e nagy világ nyomorult porontyainak szenteli. Nagyon jó néven veszi tőle, hogy szakitott hazájának politikájával, amely csupán vérbe és gyülöletbe fullad és hogy e helyett inkább a felebaráti szeretet, a könyörület proselytismusára vetette magát.

Midőn a quai d'Orsay első házai elé értek, Izoard megállt az elhagyatott járdán, melynek hórétege csak ugy csikorgott a talpa alatt és elváltozott, rekedt hangon azt kérte Antonintól:

— Mondj meg mindent, amit tudsz! Esdve kérlek, mondj meg mindent, amit tudsz a lányomról; ne félj, beszélj nyiltan. Mert a milyen nyugodtnak látszom, majd belehalok a bizonytalanságba. Szólj, hiszed-e, hogy Geneviève Castával együtt ismét az

orvosi tudományra vetette magát, hogy egy szép napon egyik kórháznak főfelügyeletét veszi át?

— De Izoard bácsi, én nem hiszem, én biztosan tudom . . . .

A karjába kapaszkodó két kéz görcsös reszketéséből, az arczára szegzett fürkésző szem átható tekintetéből, mely mintegy a lelkében akart olvasni, Antonin megértette, hogy hazudnia kell; hogy ennek a szegény apának az élete, sőt tán a leánya élete is koczkán forog és — — — ő hazudott.

— Zsófia leveleiben arról értesitett, mialatt Angliában tartózkodtam, hogy Geneviève hosszu habozás után ujra és most véglegesen a szegény gyermekek menhelyének szolgálatába lépett; jelen van mindig, valahányszor az orvosok körüljárják a termeket, tanuja a betegvizsgálásnak és oly késő estig dolgoznak Zsófiával, hogy ez őt mindig magánál tartja éjszakára.

— Hát igy áll a dolog — — hát igy áll — mormogta az öreg Izoard, kinek szivéről Antonin minden szavára nehéz teher esett le, melynek nyomasztó sulyától majd hogy meg nem szakadt.

Sok mindenféle olyan dolog, amit eddig meg nem értett, világos lett előtte. Most meg tudta magának magyarázni, hogy mért kérte el tőle a lánya harminczezer franknyi hozományát, meg most nemrég még azt az ötezer frankot is, amit Antonin adott vissza Izoardnak. Ez a harminczezer frank Castagnozoff Zsófia kezébe jutott, aki noha maga is

dusgazdag volt, soha nem utasitott vissza olyan pénzt, amit a kórház javára adományoztak.

— De hát mért nem szólt nekem Geneviève egy szót sem?

Izoard gépiesen mindig erre tért vissza, mert meglepetten csodálkozott azon, hogy közte és a lánya közt, két ilyen gyengéd szeretettel egymásért dobogó sziv, két ilyen szabad gondolkozásu lélek közt, ilyen hosszas titkolódzás miként lehetséges. Hónapok óta abban a hitben ringatta magát, hogy a lánya nyugodtan alszik a morangisi nyaraló kék palafedele és magas platánfái alatt és ime ő Páris egy külvárosában, a Szajna elhagyatott és komor partszegélyével szemben hajnalig rontja a szemét ócska orvosi foliansok tanulmányozásával. Biz ezt nehezen tudja neki megbocsátani.

— De Izoard bácsi, hisz a kis mama azért titkolta, hogy magát ne szomoritsa.

— Tudom fiam, tudom; de képzeld el csak milyen nagy volt az elképedésem, amikor Morangisba értem és nem találtam odahaza a leányomat. Azt hittem, hogy megüt a guta. Micsoda arczczal vágta az öreg cseléd a szemembe, hogy a kisasszony ritkán ebédel és ritkán hál idekünn. Ha tudnád, hogy ebben a pillanatban hány szörnyü gondolat czikkázott át az agyamon és mit hittem egy pillanatig! Lásd, megengedem, hogy nagyon kinos dolog és nagyon rosszul esik, ha egy apának meg kell válnia a gyermekétől, amikor min-

dig együtt éltek; de nem tudni azt sem, hogy hová, mivé lett és mire vihette őt valami csinos siheder egy pár poetikus ömlengéssel, meg jól kipödört bajuszával? . . . Ez a gyötrelmek gyötrelme és ha első pillanatban nincs mellettem anyád, aki megnyugtatott és levette a hályogot a szememről, ösmertem volt valakit, aki ugyancsak beledobta volna magát a Szajnába mint . . . . De itt elakadt a szava.

Midőn a képviselőház kapujához értek a Sainte Clotilde meg a miniszterium tornyán tizenkettőt ütött az óra. Néhány képviselő hintója a szokott sorrendben még várakozott ott az utcza átelleni oldalán.

— Jável Márk még itt van. Látom a kocsiját, szólt az öreg. Bizonyára korrigálja beszédének kefelevonatait. Ilyenkor mindig jókedvében van, izgatott és nyájas, mint egy színész a premiérje előestéjén. Ha meg akarod magad kisérteni azt, ami a bátyádnak nem sikerült, tán ma több szerencséd lesz . . .

Antonin elnevette magát. Neki több szerencséje volna mint a bátyjának, neki, a hebegő, igénytelen fiunak, pláne igy pongyolán, puha kalapjában, uti ruhájában. Oh nem, ő nem megy be Jável Márkhoz. Meg aztán minek is? Most már nem fél a sorozástól. Attól a percztől fogva, hogy Raymond annyi pénzt keres a tollával, nem sokat bánja, ha le is kell szolgálnia az idejét. Sőt ellenkezőleg, nagyon restelné, ha nem tenne eleget katonai kötelezettségének, mint mindenki más. Meg aztán ő kérjen

valami szivességet attól a gonosz embertől, aki apja halálát okozta. Nem, ő nem felejti azt el neki soha.

Szótlanul haladtak végig a hangtalan folyosókon, a tulfütött, pazar világosságu termeken, hol egy-egy honatya halkan olvasta fel a nedves kefelevonatból, beszédjének egy töredékét valamelyik kollegájának és hol a teremőrök a légfütés tikkasztó melegétől elálmosodva, a kárpitozott padokon szunyókáltak.

— Olvastad a bátyád könyvét?

Midőn Izoard e kérdést intézte Antoninhoz, épen főnöki irodájának küszöbét lépte át és az asztalhoz közeledett, melyen egy magas rézállványu gyertyatartó csillogott. A kandallóban nagy fatuskók tüze volt elhalóban. Izoard egy nagy hasábot rakott a parázsra és felszitotta a tüzet, aztán kivette a fiókjából Raymond könyvét és megismételte kérdését.

— Olvastam, de csak amugy futtában, felelt Tonin elfogultan.

— Hát Dina nem emlitett neked semmit?

— Nem.

— Annál rosszabb. Megkimélt volna attól, hogy megmondjam neked a véleményemet. Ez a könyv egy aljas gazság.

— De Izoard bácsi!

— Olyan aljas gazság, hogy azt kérdem magamtól, vajjon a bátyád eszméletnél volt-e amikor

megirta? Gyere ide, nézd meg ezt a könyvet és mondd meg, vajjon ő-e a bolond gazember, vagy mi vagyunk megannyi szörnyetegek?

Szegény Tonin! Mindama nagy bajok közül, amelyeket a mostoha természet rámért, a legnagyobb az ő végtelen jósága volt, amelytől legtöbbet szenvedett világ életében, az a határtalan jóság, amely vastag ajkaiban és világos savószinü szemében tükröződött. Nagyon rossz lélekbuvár volt, akit a gyakorlati élet sokkal jobban igénybevett, semhogy benső óragépezetének apró kerekeit figyelhette volna meg, s nem is sejtette, hogy milyen nagy csapás rá nézve az a sajátságos tulajdonsága, hogy mások szenvedésein elszomorodott és a saját életén kivül mások életét is együtt élte és érezte.

Ebben a pillanatban is amint elsápadt és összerezzent és amint homloka elborult Izoard szavainak hallatára, érezni lehetett, hogy a kétségbeesés és a tájdalom egész áradata hullámzik át a lelkén.

Igen is, hát azt, amit neki most megmondanak, azt ő maga is sejtette; mintegy ködfátyolon át meglátta, midőn bátyja könyvét átlapozta; de oh, mit nem adott volna érte, ha Izoard nem tesz róla említést, ha nem kellene meghallgatnia szivettépő kijelentését.

— Kétségkivül észre vetted, hogy a fiatal ember a saját életrajzát irja le?

Izoard a könyvet magasra emelte a lámpa széles ernyőjének sugárkörébe.

— De az ő életrajza egyszermind a mienk is. Csakhogy ő magamagát eszményiti; illatos, kibodoritott és felsütött Krisztusképét rajzolja, akit a családja keresztre feszit és nézd meg: micsoda pofákat kölcsönöz nekünk mindnyájunknak, nekünk: az ő hóhérainak. Képzelj magadnak egy csomó fekete alaktalan és semmi néven nem nevezhető csuszó-mászó fekete állatot, amilyent elhagyott kertek penészes kövei takarnak. Azok mi vagyunk: a család . . . A mama az még megjárja, azzal bánt legenyhébben, csak hülyeséggel, vak szeretettel és tudatlansággal vádolta. Ő csak azért van itt, hogy mellette annál jobban érvényre jusson az angol anya, akinek kis gyerekei a világ négy tájára szóródtak szerte és akikről azt reméli, hogy soha többé vissza sem térnek a szülőiházba, mert ha visszatérnének, az annak a jele volna, hogy kudarczot vallottak. No de ha már a mamát meg is kimélte, busáson kárpótolta magát az én alakomon.

Antonin valami tiltakozás formán mosolygott:

— Oh Izoard bácsi! Ön azt hiszi, hogy merte volna?

— Hogy merte volna? Hát ki más legyen mint magam az a nevetséges vén Bordellais, az a materialista orvos, kit az ötvenkettes években proskribáltak s ki a Cäsárok elleni gyülöletében latinra tanitja a leányát és elpáholja a feleségét, mert rajtakapta, hogy május estéjén májusi ájtatosságon volt. Ha kételkedel a hasonlatosságban, olvasd el

azt a részletet, amelyben Izoard Pétert irta le élethűen.

A nyitott könyvet Tonin elébe tette és mialatt a szegény fiu zavaros tekintete átfutott a sorokon, vagy legalább ugy tett, mintha olvasná azokat, reszketeg és hebegő hangon folytatta:

— Mégis sajátságos ez a mai fiatalság, mely a deczemberi államcsiny apostasiáját egész természetesnek találja és azt állitja, hogy mi, annak az orgyilkos banditának áldozatai, csupán rendkivül nevetséges fabábok vagyunk.

— Izoard bácsi, amit az ember a saját szemével látott az egészen más hatást tesz, mint amit az ember csak hallásból ismer.

Az elektrotechnikus jóságtól duzzadó vastag ajkai esedezve tiltakoztak.

— Igen, igen, tudom — — — más idők más emberek. A fiatalság és az öregek ezer mértföldnyire esnek egymástól, megengedem. De engem, aki imádom a lányomat, aki mindmáig rajongva és hódolatteljesen borulok térdre az én gyermekem előtt mint valami csipkefátyolos madonna előtt, annál inkább, mert már zsenge korában elvesztette az anyját, engem azzal vádol, hogy Geneviève materialistának neveltem. Hogy mi rejlik e hangzatos szó alatt, azt könnyü kitalálni; rám fogja azt, hogy latin nyelven olvastatok vele ocsmány dolgokat, mert dolitizáló vén szörnyeteg voltomra ez rögeszméimnek hizeleg — — ez nagyon fáj.

Könyek peregtek végig hosszu szakálán. Antonin uralkodott önmagán, hogy szintén sirva ne fakadjon, aztán kinos csend után rebegte:

— A regény igy kivánja! Izoard bácsi, gyakran hallottam a Vorace munkatársaitól — — — a regény egy — — — izé — — — egy torzképe az életnek. Nem szabad tőle követelni azt — — — hogy — — —

Izoard bácsi csak tovább lapozgatott a verista regényben.

— Én ép ugy gondolkozom, mint jómagad, fiam. Csakhogy annak a regényirónak, aki a kis emberek történetirója, azoké, akiknek nincs történetük, nincs jogában, hogy csaljon vagy hazudjon, vagy gazságokat miveljen. Nézd meg a könyv száz negyedik lapját és mondd meg nekem, hogy Raymond, akivel te csakis jót tettél, mért szerepeltet egy bizonyos Furbice álarcza alatt, mint aljas alakoskodó képmutatót, aki ugy tesz, mintha hebegne, hogy több ideje legyen a maga aljasságai kigondolására és hogy ügyesebben hazudhasson. Olvasd el hangosan, majd aztán megitélheted, hogy milyen hatást tesz rád.

Antonin megkisérlette, hogy hangosan olvasson fel nehány mondatot, amelyben az ő hebegését utánozták.

— Nem tudok, szólalt meg végre mosolyogva, de kampós orrának tövében egy könycsepp reszketett, mint a sziklahasadékban meggyülemlett esőcsepp.

Egy pillanatig szótlanul törülgették a szemüket. A szomszéd szobában egy korrektor egyhangu, nagy páthosszal olvasta Jável Márk szónoklatát, mely oly üresnek, oly szintelennek látszott a való élet kegyetlen mozzanatai hátterében.

Aztán Izoard visszatette a könyvet az iróasztala fiókjába, kétszer ráforditotta a kulcsot és hófehér szakála alatt dörmögte:

— Ha ez az, amit verista regénynek neveznek, no ez akkor másra se való, mint hogy minden jóravaló ember lelkét megmérgezze és a szivüket facsarja össze.

Tonin hősies kézmozdulattal szabadkozott.

— Különben mit bánom én, hadd gunyolódjék rajtam a könyvében, hacsak kelendő a könyve és sok pénzt keres vele.

— Pénzt, ezzel a könyvvel — — — egy czentimet se.

— Ugyan hova gondol, Izoard bácsi!

A jó fiú kézzelfogható bizonyitékot hozott fel. Négy kiadás két nap alatt, ez csak beszéd. Az öreg hosszu szakállába mosolygott. Egy kiadás alig száz példány. És mind raktáron van még a könyvkereskedőknél. Ő tudakozódott is ez iránt.

— De — — — de — — — hát akkor honnan veszi — — — azt — — — azt a sok pénzt, amibe a mama háztartása kerül, meg a saját szükségletét honnan fedezi?

Izgatottságában megakadt a szó a torkában és

hebegve izgett-mozgott a széken. E szivetfacsaró lelki krizis közepett Zsófia kételyei lopódzkodtak be ujra a szivébe és nem tudott ellentállni annak a kisértésnek, hogy szóba ne hozza a dolgot öreg barátja előtt, aki egy cseppet se ütköződött meg a hallottakon. Lupniák pere óta az orosz lány nem titkolta előtte, hogy Eudeline Raymondot gyanusitja azzal, hogy Lupniákot ő jelentette fel.

— Ugyan, Izoard bácsi, hát lehetségesnek tartja ön azt? Az én bátyám, az ő műveltségével, az ő intelligenciájával, ebből a gyalázatos mesterségből élne?

— Hát Mauglas, szólt az öreg nyugodtan — — ő csak első rangu iró, s igazi művész. Azt hiszed, hogy az intelligenczia megvéd az aljasság ellen?

Szegény Antonin méltatlankodásában olyant ütött az asztalra, hogy a hatalmas rézlámpa majd lebukott és fellobbanó indulata hevében felkiáltott:

— Mauglas nem volt ám Eudeline Viktor fia.

Az öreg válasz helyett vállára vetette a felöltőjét:

— Gyere, fiam, az ember idebenn majd megfullad. Gyere menjünk egy kicsit a szabad levegőre.

Midőn az udvarba értek, melynek sötét és elhagyatott oszlopcsarnokai feketén domborodtak ki a holdfényben, mindketten lecsillapultak.

— Lásd, gyermekem, szólt Izoard, a te bátyád nagyravágyó ember. Midőn az apád halála órájában ünnepélyesen őt ruházta fel az elsőszülöttségi joggal

meg a családfő czimével és mindazokkal a szabadalmakkal, melyeket számára a törvénytől meg tőlünk kért, nem sejtette azt, hogy fia ezt az ambicziót az őrjöngésig hajtja tul. Olyan komolyan vette a titulusát, hogy nem tudta neked megbocsátani, hogy te tartottad tönn oly hosszu ideig a családot és mindent a világon, értsd meg jól, mindent megtett volna, hogy ennek a megalázó helyzetnek véget vessen. Ugy ám! Pedig hát nem te vagy az első, aki fiatalabb létedre játszod az első szerepet a családban. Ugy hiszem, hogy Napoleon is elég derék családfő volt és bátyjai, akiket ő királyokká koronáztatott, egy cseppet se vették zokon tőle, hogy egész életén át ő játszotta az özvegy asszszony elsőszülöttjének a szerepét, noha nem ő volt a legidősbik. Bonaparte Jozeph helyén Raymond bizonyára megharagudott volna az öcscsére. És most, ha akarod tudni az őszinte véleményemet, hát tudd meg; az, aki megtudta irni ezt a gyalázatos könyvet, amelyet sértett hiusága sugalmazott, az ugyanilyen aljas befolyás hatása alatt azt a másik aljasságot is elkövethette.

Az udvar homályában egy fuldokló hang válaszolt erre:

— Nem, nem, ez nem lehet, nem hihetem!

— Én, sajnos, most mindent elhiszek.

Az öreg Izoard karon fogta a reszkető ifjut és komoly hangon kapaczitálgatta őt.

— Bizonyára elmondtam már neked a Barbès

klubban való bemutattatásom és Lavaraude barátom történetét — — — Hisz már annyiszor elmeséltem! De se baj. Ez most alkalomszerü és nagyobb hatással lesz rád, mint valaha. Huszonkét esztendős voltam és nem rég nősültem meg. Akkor három dologért bolondultam: a feleségemért, a köztársaságért és Lavarande barátomért. Ez a barátom, aki tiz esztendővel volt öregebb nálamnál, a harminczas évek egy régi megrögzött republikánusa volt, aki ama idők divatjához hiven, regényes hajlamánál fogva, kardra és tőrre tett szent fogadalmakat, és folyton titkos gyülekezeteken, titokzatos jelképeken és rejtett ismertető jeleken járt az esze. Odahaza rajongtak érte. Egy olyan szellemtől szikrázó derüs kedély volt. Nem volt gazdag ember, mert csak akkor dolgozott, ha megszállta az ihlet, meg aztán szeretett ábrándozni. Emlékszem, hogy Mária napjára egy gyönyörü harmatgyöngyös bokrétát szedett, csupa vadon felburjánzott füvekből meg mezei virágokból, amiket reggeli öt órakor szakajtott a Marne partján. Képzelheted, hogy milyen hálásan fogadta a feleségem a szegény barát virágait. Egy márcziusi reggelen Lavarande azt inditványozta, hogy ő bemutat engem a forradalmi klubban, melynek Barbès az elnöke. A palais Royal egy rosszul világitott tágas padlásszobájában tartották az összejövetelüket. A fehérre meszelt falak között fekete alakok és arczok hullámzását tudtam csak megkülönböztetni, Lavarande egész otthonos fesztelenséggel lépett be. Mindenki ismerte, kezet szoritottak vele, engem meg szivélye-

sen üdvözöltek; én persze nagy büszkén, de kissé félénken melléje huzódom. Barbès megérkezik és hófehér oroszlánsörényével elfoglalja az elnöki széket. Megnyitják az ülést, midőn egyszerre Esprit Cornat, az ülnökök egyike, fölemelkedik és fontos ügyben kéri a zárt ülést. Arra kérik hát a vendégeket, hogy vonuljanak vissza. A terem háromnegyedrésze kiürül; én is el akarok menni, de Lavarande marasztal.

— Ez érdekesnek igérkezik, csak maradj, hisz ugyis tagnak választanak.

Midőn az ajtók bezárulnak, az elnök komoly hangon emel szót:

— Uraim, áruló van közöttünk, itt vannak a bizonyitékok. A rendőr-kapitányságnál a 301. számot viseli, és Lavarande a neve, Lavarande Rikhárd.

Képzelheted, mekkora volt a megdöbbenésem. Barbès erre felemelkedett elnöki székéről és azt mondta:

— Lavarande, mi bünösnek tudunk. De minden bünösnek jogában áll, hogy védekezzék. A bizottság kész a védelmét meghallgatni. Szóljon.

A nyomorult arczátlansággal akart magán segiteni.

— Nem fogadom el az itéletet, kiáltott és kettétépve a tagsági jegyét, odadobta az elnöki asztalra.

No bizony mi ökéllel hajtottuk végre azt az itéletet, amit ő nem volt hajlandó elismerni. De engem nagyon felizgatott! Hosszu ideig azt hittem, hogy szegénysége komédia és hogy vadvirágbok-

rétája is csak alakoskodás. Azt hittem, hogy ő tetteti a szegénységet. De nem ám. Valóban szegény ördög volt, aki beleszeretett egy környékbeli kis polgári asszonykába, egy órás feleségébe, aki szép ruhákra vágyott és ékszerek után sóvárgott. — Hogy megszerezze neki, nem talált rá más módot. Ki tudja, vajjon a te bátyád nem esett-e szintén valami asszony körmei közé.

Antonin az utolsó szavaknál megrezzent, mert mindabból, amit Izoard neki mesélt, csak ez ütötte meg a fülét.

— Asszony, rebegte, igaz; lehet, hogy asszony rejlik mögötte.

— Szegény fiu! Most te is ép ugy teszel, mint én tettem ma Morangisban. Csakhogy én meg azt mondtam, hogy tán férfi rejlik e titok mögött. Istenem, milyen rosszul esik ha az ember anynyira jut, hogy legszentebb, legdrágább hitében kel kételkednie! Én ugy szerettem a köztársaságot, mint az anyámat, mint a hazámat. És most látom, hogy nem egyébb mint üzlet, mint egy közös, kifosztogatásra alakult társulat, amely nekem különben most kiadta az utlevelemet. Oh, hisz láttam én előre, hogy valami csapás fenyeget, csupa kaján mosoly, csupa gyülölködés és rosszakarat; csupa titkos ellenszenv környezett, miként ama tengeralatti úszó zátonyok, melyek a legeslegszebb napokon, szélcsendben alattomosan lyukasztják ki a hajónkat. Én is ilyen zátonyra jutottam és hajótörést szenvedtem.

És ime most itt vagyok, erőm teljében nyugalomba kell vonulnom és ami a legszomorubb az egészben, valamennyi meggyőződésem, az életről és az emberekről alkotott fogalmaim annyira megváltoztak, hogy nem ismerem ki magamat többé. A lányom elhagy, az állásomat elvesztettem, milyen lesz az életem? A fiatal nemzedék nézetei ezer mértföldnyi távolságban esnek az enyémtől. Többnyire egy szót se értek abból, amit olvasok. Bárhova tekintek magam körül, mindenütt hideg van, sötét van mint itt ezen az udvaron. Hej Antonin, Antonin — — —

XII.

— Szedjen le mindent az asztalomról és hagyjon magunkra.

A külügyminiszter hangja ép oly ideges és izgatott volt, mint minden mozdulata. A fiatal Wilkie, akit mostohaapja sürgősen magához hivatott és aki megszimatolta, hogy baj van, segédkezett a szolgálattevő inasnak, hogy gyorsan szedje le az exotikus csecsebecséket és csigahéjas dobozokat, melyek Valfon iróasztalát ellepték.

— Tessék vigyázni, Wilkie ur, az ezredes ur ránk parancsolt, hogy várjunk, mig visszajön és addig hozzá ne nyuljunk csecsebecséihez; különösen ne bántsuk azt a nagy pálmatekercset.

— Vigyen el mindent, ha mondom — — —

Nincs szükségünk magára, mordult rá Valfon az ünnepélyes modoru Duperronra, aki már vagy harmincz esztendeje szolgált a külügyminiszteriumban. Aztán kiragadta kezéből a titokzatos tekercset, amelyikhez a szolga hozzá se mert nyulni és odadobta a perzsa szőnyegpamlagra.

Alig hogy az ajtó bezárult, Wilkie azt kérdezte az apjától:

— Moulton ezredes itt járt nálad? Vele volt a törpék királynéja is?

— Nem, de itt fognak reggelizni nálunk, sőt ez alkalommal vendégeink is lesznek, Javel Márkék, az angol nagykövet lányai, Harrisné — — Képzelheted, milyen roszkor jött ez a mai jelenetem az anyáddal.

A miniszter idegesen sétálgatott föl és alá a dolgozó-szobájában, aztán megállt, és az ablakhoz támasztva homlokát, nézte, mint hullonganak kerengve a kis fehér hópelyhek az óriási elhagyatott udvarra, mely e vasárnap reggel hangtalan csendjében még nagyobbnak látszott. Meg se fordulva, vastag szivarjának a végét idegesen harapdálva, amugy félvállról veté oda a szavakat, melyeket lelemények osztályfőnöke tőle telhetőleg felkapott.

— Az az asszony bolond — — igazán bolond — — Olyan vádakat és fenyegetéseket hallottam az ajkairól, amiket nem is akartam megérteni. Először is, ha nyilt botrányt akar, hát van amivel visszavágok neki. Eudeline Raymondnak szóló

szerelmes levelei ugyancsak elég nevetségessé tehetnék őt.

Wilkie, a miniszter szavai közötti rövid szünetben vékony ajkait harapdálva, jelenté ki:

— Az ám, ő csak beszél, csak fenyeget, de nem fog tenni semmit.

— No, de a szökés maga is elég botrány. Mert ugyebár elutazott? Az egész világ láttára és tudtára elhagyta férjének meg gyermekeinek házát.

Fölhevülésében szónoki arczczal mintegy a közönség felé fordult és szembe kerülve az iróasztalával, felhasználta az alkalmat és nagyokat csapott rá ökölbe szoritott kezével, mintha a szónoki emelvényen állana és eme hazug eloquentia szóvirágai: »családi kötelesség, anyai kötelmek« jöttek volna fel ajkaira.

— Nézz ide papa — — szólt Wilkie, egy kékboritékos prospektust elébe téve, melyen czimerül egy kereszt diszlett, ezzel a czimfelirattal: A »szegény gyermekkórház évkönyve. Szerkeszti Castagnozoff doktor, igazgató«. Alatta jeligéül ez a bibliai vers:

»Kit küldjek? Itt vagyok, küldj el engem«.

A miniszter néma kérdésére Wilkie gyorsan válaszolt:

— Ha az anyám elment, ugy semmi kétség, hogy itt van ennél a Castagnozoff Zsófiánál. Ez egy hóbortos lány, aki bejárja a világot és mindenütt összeszedi a beteg porontyokat. Az az Eudeline Raymond nagy selyma, ép olyan ravasz,

mint a kis huga. Mikor látta, hogy nagyvilági szerelmi viszonya terhére kezd válni, ennek a fellengős, túlzott és szenvedélyes léleknek vallásos rajongását a felebaráti szeretetre és a philantropiára terelte nagy ügyességgel. Vajjon az anyám ezt a kisérletet mindvégig hűségesen folytatja-e? Ahogy ismerem, lehet, hogy igen; de csak azon feltétel alatt, ha Florencet is magával viszi. Egyedül nem hiszem, hogy elmenne.

Valfon izgatottan forgatta a kék füzetet és közbe dühös pillantásokat vetett Wilkiére.

— Minek vinné magával Florenceot? Florence még nem unta meg az életét.

Aztán hangosan olvasta fel a szabályzat egyes részleteit és gúnykaczajjal hangsulyozta a felvételi föltételek egyes pontjait.

— Erkölcsi szempontból erélyes jellem, rendkivüli lélekjelenlét, mely a legkényesebb helyzetben is tudjon magán segiteni. Ejha! — — — Ne legyen se érzéki, se ideges. Tőke csak azoktól kivántatik meg, akik pénz fölött rendelkeznek. Az anyád nem vitt valami nagy tőkét magával, vélte gúnyosan.

— Nem tudom, papa. Mauglas fogja tudni, mert tőle vettem a hirt. Mióta te összeveszejtetted a párisi meg a pétervári rendőrséggel, azóta czivildetektiv lett és jó szóval is lehet vele elbánni. Szeretném tudni: micsoda balszerencse törte le pimaszkodó szarvát és lohasztotta le pöffeszkedő szemtelenségét. A fején fekete selyemsipkát visel, amely a szemöldökéig ér

és hogy a metamorfozis teljes legyen, többé nem az antik tánczokról ir, hanem egy költeményes kötetre hirdet előfizetést, »Harangok« czimen, mely valami remekmű legyen. Azt hallanod kellene, amikor mondja: »A könyvemet dicsőségért irom; a rendőrkém hivatal arra való, hogy a szülőimnek keressem meg a kenyeret. Mert annak a fura embernek apja és anyja is él, akiket ő tart el. A család támasza, mint ahogy Raymondot hivtuk a gymnaziumban. A gyerek nagyon büszke volt erre a czimre és a társalgóteremben ezzel hóditotta meg a mamákat. No hiszen az a semmirekellő lakol majd azért a gonosz csinyjéért, amit velünk elkövetett . . . Az anyám bizonyosan terhére volt már. Nagyon érzelgős és tulságos sok Schumannt énekelt. Szépen lerázta hát a nyakáról és eltemette annak a hóbortos doktorkisaszonynak a kórházába; ő maga pedig egy nagyon csinos kis lánynyal él közös háztartásban, annak a bolond Izoardnak a lányával, aki a parlamenti gyorsiroda főnöke. Izoard apó nem valami kezes bárány! Tyüh, ha megtudja, hogy a lánya elbukott — pedig ismerek ám valakit, aki megmondja neki — — —

Valfon ezalatt gondtelt arczczal, aggódva ránczigálta egyenként szürkülő bajuszának minden szálát.

— Egyelőre azonban ma reggel nincs itt se az anyád, se a nővéred; nincs akit háziasszonykép ültessek magam mellé a reggelinél.

Wilkie félénken ajánlkozott:

— Megkisérlem és kopogtatok még egyszer az ajtaján.

— Isten mentsen! kiáltott fel Valfon idegesen! mintha a testvérek közötti kölcsönös magyarázattól rettegne. Hisz ismered őt; ő azt mondja, hogy beteg és ha nem akar fogadni, hát nem is fogad.

A koravén fiatalember ravasz arczán egy ötlet villant fel.

— Papa, egy jó gondolatom támadt. Elmegyek a tengerészeti miniszteriumba és idehozom Briant Jeannet. Ők ketten jó barátnők. Jeannine tán rá fogja beszélni a hugomat.

— Kisértsd meg, de gyorsan; az idő nagyon rövid, rebegte a miniszter, egész hosszában leheveredve a kis selyempamlagra, melyen vézna, ideges kimerültségtől és szenvedélytől kiaszott teste nem foglalt el több helyet, mint az exotikus pálma-levéltekercs.

Egy órával később Jeannine, a miniszter lánya, választékos angol ruhában, nagy strucztollas kalapban, halkan kopogtatott gyürüjének karneolkövével Florence ajtaján. A komorna utját akarta állani a kettényiló ajtókárpitok mögül; de Jeannine felszakitotta az ajtót, elküldte a komornát és odasietett a fehércsipkés, nagy rózsaszinü selyemágyhoz, abban a hiszemben, hogy Florence a duzzogás és tunyaság nála gyakori, sokszor egész napig tartó rohamában ágyának szorosan lecsatolt függönyei mögött teljesen elfelejtette a való életet.

— Hol vagy Flo, kérdé Jeannine, midőn meghökkenve tapasztalta, hogy az ágy üres és meg van vetve. Florence hangja az öltözője mélyéből vontatottan és szomoruan, szinte kétségbeesetten felelt:

— Te vagy az, Jeannine?

— Egyedül vagy? Gyere ide, hadd beszéljek veled.

Jeannine az ajtóhoz közeledett.

— De hát mi történt itt? Azt rebesgetik, hogy az anyád elhagyta a házat. Gyere ki Florence, hadd lássalak.

— Ha látnál, mindent tudnál — — Nem akarom.

Jeanninenak eszébe jutott a nagykövetség kertjében folytatott beszélgetésük.

— Szerencsétlen, mit csináltál? Nyisd ki az ajtót, nyisd ki hát.

Öklével megdöngette az ajtót, mely azonnal megnyilott és Jeannine maga előtt egy halovány, kopaszra nyirt leányfejet látott lázban égő szemekkel. Karcsu derekát papi csuhára emlékeztető hosszu fehér pongyola födte, melyet kötésben egy zsinór fogott össze.

— Oh szegény Flo, gyönyörü szép hajad!

E váratlan látvány okozta meglepetésben sirni és kaczagni szeretett volna, olyan furcsa volt az a kis ügyetlenül lenyirt kerek fejecske azokkal a szabályos szép vonásokkal, melyek ép ugy illettek volna fiunak mint lánynak.

Florerence mozdulatlanul, földre szegzett szemekkel rebegte:

— Látod, levágtam mind — — pedig sok volt — — — és olyan dühvel mentem neki az ollóval. De nem volt annyi bátorságom, hogy megtegyem azt, amit igértem, hogy a husomba vágjak bele és megcsonkitsam magamat — — a kezem reszketett.

Aztán halkan, mintha csak önmagának szólna tette hozzá:

— A nyomorult legalább nem fog engem mutogathatni, nem fogja élvezni a diadalát; nem fogja többé hallani, hogy áldozatára azt mondják: egész Párisban neki van a legszebb haja.

Jeannine rémülten sikoltott fel:

— Oh Istenem! Szegény drága lelkem, hát igaz? Hát azért tetted?

Részvétteljes szánalommal ölelte őt a keblére és maga mellé ültetve őt a kis vaságy szélére, melyet Valfonné minden éjjel a szobájában állitatott fel a saját számára: igy szólt:

— Flo, édes, mondj el nekem mindent, akarom tudni — — Lehetetlen, hogy ilyen gyávaságot megcselekedett volna.

— Megcselekedte, légy nyugodt kaczagta Florence vadul, mialatt vonagló ajkai olyan kemény kifejezést nyertek, amely a mostohaapjára emlékeztetett.

Jeannine tovább vallatta.

— Lehetséges az ilyesmi? Oh az utálatos gazember! De hiszen azt hittem, hogy az anyád veled hált minden éjjel.

— Amint látod, nem minden éjjel. Ma meg se volt vetve az ágya. Szegény mama, amióta azzal a Castagnozoff Zsófiával, azzal az orosz orvosnővel megismerkedett, nem törődik semmi mással, csak az ő piczi betegeivel. Egész nap ott van, a családja, a lánya mitsem számit többé. Az élete csupa konferencziával és gyülésekkel telik el. Képzelheted, Valfon hogy leste az alkalmat; éreztem, hogy rám les azzal a kancsal szemével, amely sohse néz oda, ahova lát. Figyelmeztettem az anyámat: Anyám, félek. De ő ezt már sokszor hallotta tőlem.

Rövid csend után összeszoritott fogai közül halovány arczczal sziszegte:

— Ma éjjel történetesen nagy ünnepélyt rendeztek Versaillesban a gyermekkórház javára; hisz tudod, mert a néned is hivatalos volt.

Jeannine nagy tollas kalapja erre igent bólintott. De egy szóval, egy lehellettel se szakitotta volna félbe.

— A mama azt mondta szerecsen komornájának, hogy virasszon itt mellettem, mert ő csak hajnalban térhet vissza. Vajjon tényleg itt volt-e az a komorna, vagy Valfon elexpediálta-e? Lehet hogy egyszerüen csak elaludt.

És ugyanazzal a metsző gúnykaczajjal, amely az imént eltorzitotta szép vonásait, a fiatal lány komor hangon tette hozzá:

— Nem kiabálhattam valami nagyon. Hisz ismersz. Büszke vagyok, nagyon büszke, de nagyon gyáva és tehetetlen. Ő már oly régen üldöz, az ő szenvedélye már oly régóta perzsel egy és ugyanazokkal a szavakkal; a keze, a lehellete egy és ugyanazon a helyeken érint. Az ember végre megunja és az undorodás is megszokássá válik.

— Hallgass szerencsétlen. És az anyád?

— Ő a hibás! Minek hagyott magamra.

De alighogy ez a kétségbeesett haragos sikoly felröppent az ajkáról, azonnal szelidebb hangon folytatta:

— Szegény mama! Mikor ma reggel hazajött és félholtan, kopaszra nyirt fejjel itt talált az ágyamon és a gyönyörü hajam tövig lenyirbálva, elszórtan, feketén boritotta be a padlót. — —

— Szép fekete bokréta lehetett.

— Akkor mama azonnal megértett mindent. Vadul rohant be Valfonhoz; ott benn aztán rettenetes jelenet folyt le közöttük, melynek egyes töredékei jutottak csak a fülembe; anyám őrjöngött és egyre azt orditotta: »Elmegyek innen — — — Elmegyek«, Valfon pedig holthalványra fakult arczczal, halálos rémülettel könyörgött: — — —

— Az Istenért kérlek, kerüljük a nyilt botrányt. A gyermekeid nevében . . . Ez a szó megragadt az emlékezetemben, az ő ajkairól fölséges volt ez a frázis. Hogy mi fog most történni, hogy mi lesz belőlünk? Vajjon tényleg elutazott-e az anyám?

Vajjon elment-e Indiába orosz doktornőjével? Én követtem volna, csatlakoztam volna ahhoz a csodálatraméltó emberbaráti munkához. De nagyon petyhüdt vagyok. Nem érdeklődöm már semmi iránt, nincs bizalmam, nincs hitem semmibe . . . Meg aztán nézz meg jól, hová menjek ezzel a majompofával, amit magamból csináltam? Nekem ezentul már csendesen a kuczkóban kell gubaszkodnom, hogy gyalázatom büntetéséül elrejtsem a rutságomat.

— A rútságodat? Hát komolyan azt hiszed, hogy elcsufitottad magadat.

Jeannine mindkét kezével megölelte a kis kopasz fejecskét és mosolyogva nézett rá:

— Nos, hát biztositlak, hogy igy is nagyon csinos vagy. Emlékeztetsz arra a kis indiai királyfira, aki tavaly itt járt, Oude királyasszony fiára.

Florence buskomor nagy szeme könybe lábbad:

— Ez rettenetes, amit te mondasz.

— Miért?

— Mert meg akartam magamat büntetni, el akartam veszteni azt a szépséget, melyet nem tudtam megvédelmezni. Hát nem sikerült-e volna ez nekem, oh édes jó Istenem?

Soha Briant Jeannine el nem felejtette többé azt a sajátságos erélyt, melylyel ez a különben oly jelentéktelen lány, kinek minden mozdulata rendesen olyan vontatott és oly tunya volt, ez egyszer szavait hangsulyozta. De a fölületes kis párisi lányka, Mark Javel testvér lánya,

aki ép oly könnyüvérü és szélcsap volt, mint kalapjának valamelyik madárkája, e pillanatban csakis azon törte a fejét, hogy beváltsa Wilkienek adott igéretét, miként Florencet rábirja, hogy jöjjön le ma a reggelihez.

— Hallgass ide, Flo, lehet hogy tévedek; hanem van rá egy igen egyszerü mód, hogy megtudjad vajjon elcsufitottad-e magadat vagy nem? . . Ma reggel vendégek jönnek reggelihez, öltözködj fel és ülj az asztalhoz, majd ott aztán mindenkinek a szeméből olvashatod ki az igazat.

Florence egy pillanatig gondolkodott, aztán hirtelen felpattant:

— Jó! de hallgass ide jól. Lemegyek, arra fogok törekedni, hogy a mai éjszaka borzalmai után ismét ugy éljek, mint minden más ember. Csak azért teszem, hogy, amint te mondtad, meggyőződjek . . . De ha eltévesztettem a hatást, ha nem értem el azt, hogy ő miattam pirulni kénytelen, ha meggyalázott szépségemmel még hivalkodhat, akkor esküszöm, hogy elülről kezdem még egyszer és hogy másodszor nem fogok czélt téveszteni.

Jeannine felelni akart, Florence keleti gömbölydedségü kövér kezének egy mozdulatával megakasztotta a szót ajkain.

— Még egyet, ami igen fontos. A mai villásreggelinél Sir Moulton és a nagykövetségi hölgyek tiszteletére a nők angolosan, kalapban jelennek meg. Tudasd Valfonnal, hogy én hajadonfővel fogok megjelenni. Azt akarom, hogy igy lássanak.

Midőn Florence Valfon karján megjelent a miniszterium földszinti, ódon fafaragványu ebédlőjében, az elragadtatás tetszésvihara morajlott végig a termen a gyönyörü kis férfiasra nyirt leányfej láttára, mely a márványnál is fehérebben, liliomként virult hófehér nyakának kocsánján, mig gyönyörü vállai a barna prémmel szegélyzett fehér gazederékból elbüvölőn domborodtak ki. Szemeiben rendkivül lázas és szenvedélyes tüz lángja lobogott. Ajka unottan és undorodva vonaglot meg. Midőn a vendégek közt elfoglalta a helyét, valami balesetet adott ürügyül, melynek a komorna ügyetlensége volt az okozója, kinek vigyázatlansága miatt explodált a spiritusz lámpa, úgy hogy fésülés közben a haja meggyuladt és tövig leégett. Az anyja elutazását egy szóval se emlitette. Pedig a vendégek közt egy se volt, aki ne tudta volna az ujságot és akinek kiváncsiságát el ne árulta volna vizsga szemének fürkésző tekintete.

Igen tisztelt Moulton ezredes uram, bárha Ön Stanley, Speke és Barker vetélytársa és páratlan elefántvadász vajmi rossz publikumra akadt ezen a deczemberi reggelen, amikor ön elmesélte a Tanganyika tó partján történt, csodaszámba menő vizilóvadászatait és kalandjait, bemutatta a törpék kis királynéját, akit nem lehetett az asztalhoz ültetni és aki dideregve ott settenkedett az ön széke körött zöldesszinü aranyszőttes köntösében, bámész nagy kerek szemeivel és górcsőparányságu fakó orczáival, melyek valami

tüzben megpiritott és aztán vajjal leöntött nagy babára emlékeztettek. Pedig ez a történet felette érdekes volt, különösen midőn ön azt szokott ékesszólásával adta elő a kristály és porczellánedénytől csillogó, hófehér abroszos asztal mellett, a hófelleges párisi téli ég alatt. Érdekes és vonzó volt a kis törpe királyné regényes szerelme a viziló-vadász iránt, akivel megszökött a pygméiák országából.

Csakhogy mindezek az urak és hölgyek itt az asztal körül, akik ugy tettek, mintha az ön meséit hallgatnák, egy másik sokkal érdekesebb és titokzatosabb történetnek szerették volna a nyitját kitalálni: a nagy párisi őserdő egy kalandos esetének a történetét, mely őserdő még mélyebben rejti el áldozatait.

A végtelen hosszura nyuló reggeli után az urak felmentek a miniszter dohányzó szobájába, hogy ott szivják el a szivarukat és egyuttal megtekintsék azokat az ajándékokat, a terra incognita érdekes emlékeit, melyekkel Moulton megajándékozta régi jó barátját, kit már Bordeauxból, a czirkusz meg a »Galoubel« szerkesztősége idejéből ismert.

— Hát ez, Moulton ezredes, ez micsoda?

Számtalan bizar, furcsa különlegességek, festett kövekből összeállitott nyakékek, kigyóbőrös töltényzacskók, harminczkét töltényü Winchesterek közepett, melyeknek mindegyike maga Sir Moulton saját kezének ügyességét dicsérte, egy nagy pálmalevéltekercs hevert még elfeledve a diván himzett vánkosain,

melyet Wilkie épen ki akart már bontani, midőn az angol élénken közbevetette magát:

— Take care, kedves Wilkie, ez nagyon dangerous — —

Kivette kezéből a kis tekercset és nagyon óvatosan bontotta ki; aztán előszedett egy öt nyilból álló köteget, melynek egyik hegye elefántcsont golyócskába, a másik megmérgezett aczélhegybe végződött, melyet kemény faburok takart. Hogy milyen fajta méreg ez, mely még a curarenál is erősebb? Hogy honnan ered? Azt senki se tudta volna megmondani, se Moulton se Stanley, se maga a törpék királynéja, aki a bőröndjében hiven őrzött egy nyilakkal teli dobozt, amelyeknek legkisebb szurása halált okozhatott. Még pedig milyen halált. Öt percz mulva olyan kütegessé, halovánnyá duzzad az arcz, hogy rá nem lehet ismerni.

— Hallja Valfon, sugta az uj tengerészeti miniszter a külügyminiszter fülébe, aki a kandalló mellett hallgatagon pöfékelt, hatalmas füstfellegeket ontva: abban az országban kényelmetlen foglalkozás lehet ám a politika. Ha valaki kedvet kap a miniszter tárczájára, egy ilyen kis nyilacskát hamar el lehet ám röpiteni.

Wilkie kaczajra fakadt.

— De kérem, kegyelmes uram, vannak a mi társadalmunkban is olyan fegyverek, amelyek felérnek ezekkel a nyilakkal. Egy jól kiélezett rágalommal, vagy egy névtelen levéllel, aminőt szakavatott kezek

gyártanak, vállalkozom rá, hogy a legegészségesebb, a legszivósabb és legellentállóbb embereket is megmérgezem.

Vén lányos arcza a szavaknál jelentőségteljesen kacsintott az apjára, mintegy emlékeztetésül ma reggeli beszélgetésükre.

— Kedves Valfon, szólt Sir Moulton, a nyilakat egymásután letéve a kandalló márványlapjára, miután előbb gondosan meggyőződött róla, hogy elég jól meg van védve a hegyük, itt van Közép-Afrika anonym leveleinek öt különböző válfaja; figyelmeztetem, hogy ne hagyja ezeket igy szabadon henteregni, hanem függesztesse fel egy bársonyalapu fapajzsra a billiardterem falára és senki azokhoz hozzá ne nyuljon.

— Majd Duperon elintézi. Hallja Duperon!

A miniszter odaszólt a szolgálattevő inasnak, aki a tüzet szitotta: — — — Mihelyt innen távozunk vagy nem, hagyja; azt akarom, hogy az én jelenlétemben történjék, várjon ezzel, mig én az Elyseesből visszatérek.

Négy órakor oda volt hivatalos az ezredessel meg a törpék kis királynéjával együtt, akit az elnök látni óhajtott.

Még néhány szippantás, Moultonnak még néhány vadászkalandja, melyben ismét egy vizilóval többet durrantott le biztos golyójával, — — — — s aztán lementek a szalonba, ahol a hölgyek a zongorához ültették a kis királynőt. A vidám fiatalság

gyöngyöző üde kaczagása és vig csevegése közepett Valfon a mostohalányához közeledett — — Még eddig nem mert hozzá szólani és reszketve kérdé:

— Eljösz velünk az elnöki palotába?

— Nem, nem, válaszolt a kicsike, kopaszra nyirt fejecskéjét némán megrázva, anélkül, hogy egy szóra vagy egy tekintetre méltatta volna.

Valfon erre Florence barátnőjéhez fordult:

— Jeannine, magára bizom őt, ne hagyja el ma — — E szavaknál vonásain oly gyötrő félelem tükröződött, aminőt e ravasz politikus arczán, aki mindig ura volt önmagának, kevesen láttak még.

Briant Jeannine, aki őt jól ismerte, eleintén azt gondolta magában: Engem akar meglágyitani. Azt reméli, hogy Flonak ékesszólóan fogom leirni kétségbeesését és lelkifurdalásait.

De azért mégis megigérte, hogy Florencenál marad.

— Jól van, havazik; Florence szereti ezt az időt, ha akarja, hát elkérem Marc bácsi szánkáját és kimegyünk a bois de Boulogneba. Misem egészségesebb a friss levegőnél, meg egy jó bundánál.

— Köszönöm, gyermekem, rebegte Valfon meghatottan. Jeannine rá sem ismert ezúttal.

Valfon ugyanis, aki eddig nem tudta: mi az a lelkifurdalás, akiben az emberi én ez érzékeny pontja rég megbénult, majd beleőrült nyugtalanságába és félelmébe. Vajjon mik lesznek ez éj következményei. Hová lett Valfonné? Mit tervez a fiatal leány? Két

ilyen hóbortos teremtéstől mindent elvárhat. Ő a nagy port felverő botránytól rettegett, amaz óriási feltünéstől, amely ellen a leghatalmasabbak, a legmagasabb ranguak se tudnak védekezni. Egyuttal pedig attól is félt, hogy áldozata kisiklik a kezei közül, hogy szomoru élvezetének nem virrad fel több holnapja.

Oh minő véghetetlen hosszunak tünt fel az elnöki palotában való nagy fogadtatás. És minő furcsa eszmetársitás folytán emlékeztette őt ez a kis kerekszemü, göndörhaju baba, kit nevetve adtak kézről-kézre, arra a rémitő vizióra, midőn ma reggel a felesége vérfagyasztó sikolyára Florence szobájába toppant és meglátta a gyönyörü lányt az ágyán kiteritve dús hajának lenyirbált hullámai között. Vajjon végzetes jóslat-e ez a szörnyü kép, amely ő folyton kisérti? Vajjon a mostoha-lánya, fenyegetéséhez hiven, még rettenetesebb meglepetést tartogat-e büntetésül számára? Végre nem türtőztethette magát tovább és engedélyt kért az elnöknőtől, hogy távozhassék, mert holnap igen fontos képviselőházi ülése lesz, valószinüleg interpellálni fogják »Bismark hires megtánczoltatásának ügyében« — —

Hja bizony, a külügyminiszteri tárcza nem sinecura ám.

— Tiszteltetem a hölgyeket, szólt az elnök, őt kikisérve.

A hölgyeket! Már csak egy van odahaza és arról se biztos, hogy otthon találja-e még?

Mint rendesen, mikor a miniszteriumba visszatért, legelőször is a dolgozószobájába ment, ahol ép felgyujtották a lámpákat. A zimankós, hózivataros vasárnapi délután búskomorsága borult a palotára. Alig hogy belépett, azonnal erősen megnyomta a villanyos csengőt.

Aztán szaggatott, fuldokló hangon kérdé a belépő inastól:

— Ki volt itt az én távollétemben?

— Én, kegyelmes uram, senki más. Ha csak arról nem jött be valaki, felelte Duperron nyugodtan.

Ez a lakosztályba vezető szőnyegajtóra vonatkozott.

— Sőt ha jól meggondolom, most már biztos vagyok benne, hogy itt jártak. Mikor beléptem, Florence kisasszonyt láttam innen kiosonni.

Valfon érezte, hogy halálos fagy dermeszti meg a halántékát.

— Jól van! Köszönöm!

Az inas az ajtóhoz közeledett, Valfon visszahivta és rámutatott a kandallón lévő elefántcsontgombos nyilkötegre.

— Duperron, nem emlékszik? — Alig tudott szólani, olyan lázasak és szárazak voltak az ajkai. — Nem emlékszik, hány ilyen nyilat hagyott itt hátra az ezredes ur? Négyet vagy ötöt?

— Ötöt . . . ötöt, erősitgette az előszoba vén fejedelme.

Ugy van. Az ötödik nyil hiányzik. Ki vette el? Minek?

Az inas ujra kérdé: — Parancsolja kegyelmes uram, hogy betegyük a billardszobába.

— Nem, most nem, majd később; elviheti a lámpát, nem maradok itt.

Nyugalomra és magányra volt szüksége, hogy lecsillapuljon és erőt gyüjtsön. Iszonyu megrázkódtatáson ment át az imént és még iszonyubb az attól való rettegés, ami ez ajtó mögött várja.

Mind két remegő kezével belefogódzott a kandallóba és kibámult a hópelyhek fehér fénykáprázataiba, melyek a hallgatag ablaktáblák mögött keringve hullottak a földre. Vérfagyasztó rémülettel gondolt az eltünt ötödik nyilvesszőre; az est homályába borult tükör lapjára vetődő képe olyan holthalvány és beesett arczot, olyan dúlt tekintetü szemeket mutatott, mint a milyennek magát még soha életében nem látta.

Majdnem ugyanebben az időben Eudeline Antal is gyötrő aggodalomtól csordultig telt szivvel ballagott végig a boulevard Saint Germain-en a zimankós hófergetegben. A bátyjához sietett, akit még nem látogatott meg, s akit nem is értesitett a megérkezéséről, mert készületlenül akarta őt meglepni, hogy megtudja: vajjon mi igaz és mi nem abból, amivel őt vádolják?

Sem az anyja, sem a nővére nem tudtak neki felvilágositást adni, hogy ki az a nő, akinek befo-

lyásától legjobban rettegett. Amaz előkelő nagyvilági delnővel való szerelmi viszony, amelyre Eudeline asszony oly büszke volt, ugy látszik, végét járta; legalább Raymond nem emlegette többé, mert valami más, még sokkal titokzatosabb és egész lényét meg idejét lefoglaló szerelem verte őt most bilincsbe, mely őt teljesen elidegenitette a családjától.

Dina azt mondogatta:

— Én sejtem, de nem vagyok benne biztos.

A mama nem tudott semmit, csak abban az egyben volt biztos, hogy az ő Raymondja csak egy nagyon, finomlelkü előkelő nőnek tetszhet. Néhány nappal előbb Antonin is megesküdött volna rá, hanem most szegénynek vakbizalmu szive nagy zavarban volt.

Midőn a bátyja háza elé érkezett, a kapualjban Alcide asszonynyal találkozott, aki előrenyujtva bulldog-arczát, a hidegtől pirosfoltos, fedetlen karjaival, ama szép fejedelmi karokkal, melyeken hajdan tizenöt gombos keztyü feszült, szorongatta a seprüjét és a szélvihar meg a hó ostromló támadásai ellen védekezett.

— No ez aztán meglepetés, Antonin ur megérkezett, tyüh, de fog örülni az ifijur . . . Fikomadtát, micsoda egy szél! Ez aztán havazás!

És tovább söpörgetve a kapualjat. Alcide asszony sürgölődött forgolódott, mint az orsó pörgetés közben és olyan szenvedélyes szószátyárkodással kérdezősködött és beszélgetett, hogy Antonin nemcsak

hogy szóhoz nem juthatott, de még be se tehette a lábát a folyosóra.

— Tetszik tudni, hogy a kicsikénk most egész egyedül jár, amióta Zsófia kisasszony meggyógyította. Ezt sohse felejtem el neki. Az a nyomorék vézna csöppség, amely soha ki nem mozdult a tolókocsijából, legfeljebb ha az apja a karjaira vette. Szegény uram! Valahányszor egymásra néztünk, mindannyiszor szerettünk volna sirva fakadni, ha eszünkbe jutott, hogy ez az egyetlenünk .... De hinné azt az ember, kérem, amióta a gyerek a saját lábán jár és nem kell neki már tolókocsi, most, hogy ugy élhetnénk mint a kis királyok, az uram sötét búskomorságba esett, ki nem mozdul hazulról, nem akar maga előtt látni senkit. Még a csatatörténeteknek is, amelyeket azelőtt a gyereknek mesélgetett el, egyszerre végük szakadt; egy szót se lehet kivenni belőle. Ugyan Antonin uram, ön, aki olyan jó ember, beszéljen a fejével ...

Ezalatt kisöpörte már az egész kapualjat és bezárta a kaput. Aztán letörölte a könyeit, nehogy Alcide észrevegye, hogy sirt és Antonintól kötelező igéretet vett, hogy mielőtt elmegy, beszól az urához, és kivallatja az opera comique volt igazgatóját, akit azelőtt olyan bőbeszédü embernek ismertek.

— Megigérem, Alcide asszony, szólt a derék fiu a lépcsőn felhaladva.

Aztán áthajolt a karfán és kérdezte:

— Itthonn van a bátyám?

— Igazán, most jut az eszembe, Raymond urfi még nincs itthon, de a nagysága fönt van.

— A nagysága?

Antonin már vissza akart fordulni, hogy megtudakolja előbb milyen fajta asszony az, akit Raymondnál fent talál. De restelte a dolgot és félt a véget nem érő magyarázatoktól. Hisz különben majd meglátja, hogy miféle nő viseli a nagysága czimet a bátyja házában. Midőn a negyedik emeletre ért, előbb az ajtóhoz tapasztotta a fülét, mielőtt becsengetett volna s izgatottan hallgatódzott. Odabenn szintén lesben állhatott valaki, aki hallotta volt a lépteit, mert az ajtó azonnal zajtalanul megnyilott.

— Antonin!

— Geneviève!

A fiatal lány elmenőbe lehetett, mert kabát volt rajta és kalap a fején. Még mindig olyan szép volt, mint azelőtt, csakhogy az arcza még sápadtabbnak látszott mint rendesen. Lehet, hogy a lépcső gázlámpájának sárgás világitása okozta, vagy a váratlan meglepetés, hogy Antonint látja, amikor Raymondot várta.

— Azt hittem, hogy Raymond lépteit hallom. De gyere be hát, ne állj itt az ajtóban.

Antonin megragadta Geneviève keztyüs kis kezét és melegen megszoritotta, aztán azt sugta a fülébe, még mielőtt bementek.

— Oh, hogy örülök annak, hogy téged látlak itt. Gyakran jösz ide?

— Nagyon gyakran.

Tonin még halkabban kérdé:

— Hát ismered azt a — — — azt az asszonyt, akivel — — — izé — — — akit itt nagyságának hivnak.

Geneviève búsan és őszintén válaszolt.

— A nagysága én vagyok . . .

Oh a mélyen érző emberek ez életben nem csak egy halált halnak. Geneviève Tonin szemében az ideális nő eszménye volt, félig anya, félig testvér, és tán még valamivel több. — — Amióta emlékszik, amióta eszmél, soha boldogság nem érte a családját, soha remény nem kecsegtette, mely nem Genevièvehez füződött, mely nem az ő szép arczának vonásait viselte volna. Geneviève volt az ő fourvièresi szent Szűze; ő volt számára minden, amit Dina a Szent ereklyéiben, Eudeline asszony a regényeiben imádott. És most igy kell őt viszontlátnia!

Mihelyt mellette ült a kis szalonban, első szavában önkénytelenül kifakadtak az érzelmei és a gondolatai:

— De hát mért nem vett nőül?

Geneviève az ő szokott értelmes és szelid arczkifejezésével megmagyarázta neki, hogy mi akadályozza a házasságot. Raymond nem veheti el, mert amugy is az anyjáról és a nővéréről kell gondoskodnia; egy családdal a nyakán nincs jogában, hogy még egy családot alapitson. Raymond tán mégis ráfanyalodott volna, hanem ő ellenezte, ő nem akarta semmi áron.

— Szegény kedves lelkem, rebegte Tonin, tiszteletteljesen megsimogatva a fiatal lány kezét, amelyet még mindig szorongatott.

Künn a szél sikongva söpörte az erkélyt; a hó csikorogva csapdosta az ablaktáblákat; Geneviève mosolyogva szólalt meg, rövid szünet után átázott kabátjára mutatva:

— Lám, én le se vetkőzöm. Raymond mindjárt hazajön és aztán valahova elmegyünk vacsorázni, mint minden vasárnap. Velünk jösz, ő számit rá. Mikor az imént Morangisról jöttem, értesitettem róla, hogy te Párisba érkeztél. A mi Morangist illeti . . . .

Morangis nevének emlitésére hangja megrezdült és orczái biborra gyúltak.

Milyen jók és nagylelkűek ők mindnyájan, hogy az öreget abban a hiszemben hagyják, miként ő Castánál tölti az idejét és vele együtt dolgozik. Vajjon mi történt volna e nagylelkü hazudozás nélkül! Nem is mer reá gondolni.

— De édes Geneviève, — bizonyos szemérmetes szégyenkezéssel átallotta azt, hogy még tovább is kis mamának szólitsa, ez ám nagyon koczkáztatott dolog! Izoard bácsi nagyon közel lakik hozzátok és félek, hogy maholnap rájön . . . Igaz, hogy se a mama, se Dina nem sejtenek semmit. Én magam is, mikor hallottam, hogy a fivéremnél — egy — izé, hogy is mondjam — — egy asszony van. — —

— Akkor más asszonyra inkább gondoltál, csak rám nem, ugy-e szegénykém?

Antonin lehorgasztotta a fejét és felbigygyesztette az ajkát, de azonnal ujra felegyenesedett.

— Mindenekelőtt Zsófiát kellene értesitened az esetre, ha az apád netán találkoznék vele. Ugy hiszem, ti már nem érintkeztek.

— Oh nem, felelt Geneviève mély felháborodás hangján. Ő nagyon igaztalan volt Raymonddal szemben. Tudod, mivel vádolta, mivel vádolja még most is?

Antonin igenlőleg bólintgatott.

— De ugy-e, nem hitted, nem hihetted?

Antal rövid habozás után bevallotta, hogy egy pillanatig kételkedett Raymondban. Azok a pontos havi háztartáspénzek, amelyeket az anyjának adott, és amelyeknek senki se tudta az eredetét, az a titokzatos szerelmi viszony; az a tény, hogy egy asszonynyal él együtt, minek következtében nem fogadhatja a lakásán se az anyját, se a nővérét, mindez a legképtelenebb feltevésekre adott okot, különösen Mauglas esete után. — —

Künn a lépcsőn Raymond léptei hallatszottak és zajos vitatkozás hangjai hatoltak be a szobába. Geneviève felkelt.

— Szeresd a bátyádat, ugy mint eddig szeretted, suttogta halkan. Ő jó fiu, büszke jellem és nem vetemedhetik soha sem aljas vagy gonosz cselekedetre. Az a pénz, amit a családjára és önmagára költ, becsületesen szerzett pénz, szellemére, munkájára adott előleg. Nyugodt lehetsz!

Raymond belépett és bemutatta az öcscsét a két barátjának, akiket magával hozott. Az egyik egy beteges külsejü, vézna, beesett szemü domború hátu fiu volt, egy kis pszychologiai értekezés szerzője, amely szaturálva volt maró méreggel és melynek ez volt a czime: Ma mèchancetè. A másik egy meghatározatlan koru kövér uri ember, egy birkaszemü, nagyképü élősködő, ama lapuszerüen minden ismert egyéniség sarkába tapadó professionatus puszipajtásoknak egyike volt, akik az embertől egész komolyan kérdik: Vajjon van-e valami különös gyengénk? Ezek az urak mind tagjai voltak a »Ragadozók« klubjának, rendkivüli csinnal és választékosan öltözködtek, Van Dick gallérokat viseltek; fényes czipőjük versenyzett a czilinderjük tükörragyogásával és ugy gondolkodásmódjuk mint mellényük és hajviseletük neokatolikus romanticizmusával határozottan tiltakozott a köznapi élet naturalista, bohème irodalma és pszychologus vagy nem pszychologus festőművészete ellen.

Pedig vasárnapi társasebédjüknek, amelyre hetenként egyszer összegyülekeztek a Poitevin-utcza egy régi házának első emeletén, melynek ódon kovácsolt vaskarfája és fekete deszkapadlós lépcsőjéhez Vallès és Courbèlt emlékei füződtek, abszolute nem volt regényes szinezete, sőt igen realisztikus zamatja volt. E banketnek »Piros káposzta« nevet adtak és egy álló napig és egy álló éjjel szalonnával rotyogtatott kelkáposzta meg káposzta egyvelegből álló vastag étel volt állandó menuje.

E káposztabanket után, melyen Raymond eznap este elnökölt és melyet a »Famille francaise« tiszteletére néhány üveg pezsgővel öntöztek meg, az egész csapat asztalt bontott, hogy vitatkozó csoportokra oszolva, a boulevard Saint Michel ama korcsmájába vonuljanak, ahol a »Vorace« a maga üléseit tartotta egy nagy teremben, melyben egy zongora meg egy dobogó volt felállitva.

Utközben Antonin, aki Geneviève mellett ballagott legutolsónak és esernyőjével megvédte a fiatal lányt a hó ellen, hallotta, mint mondta a pajtások egyike:

— Symbolard magával hozta a királykisasszonyát! No köszönöm a mai mulatságot.

Azon kemény kéreg daczára, amely a műhelyben való tartózkodás hosszu éveinek folyamán rárakódott finom, érzékeny lelkére, Antonin sértve érezte magát Geneviève iránti gyöngéd meghódolásában és tisztában volt azzal — mint ahogy érezte volt már ebédközben is, — hogy Raymondnak nem kellett volna ide hoznia Genevièvet és hogy neki nem itt a helye. A fiatalok közül egyik-másik a szeretőjével, valami külvárosi szinkör szinésznőjeivel vagy a zenekonzervatorium emancipált növendékével jelent meg; mások meg erre a vasárnapi gyülekezetre egy-egy hires szónoknőt hivtak meg, akivel aztán az irodalmi ülésen büszkélkedtek. Ezek a hölgyecskék alig beszéltek egymással, és ha igen, nagysádozták egymást, mint a szinpadon. De a

szemük sanda pislogásain és a szájszögletük vonaglásán meglátszott, hogy mind egy fán termettek. Az egész agyagon, amelyből ezeket az asszonyokat gyurták, egyforma csorba, egyforma repedés esett; csak Geneviève nem tartozott közibük. Érezték, hogy ő finomabb emberanyagból való. Innen eredt e kijelentés ironiája:

— Symbolard elhozta közénk a királykisasszonyát!

Oh bizonyára rosszul tette, hogy ide elhozta.

Az egész estét zenével és szavalással töltötték; amolyan zene és verselés volt az, mintha repedt gitár szólna; csak az hallja és érti, aki játszsza és olyan verseket szavaltak, amelyek nem rimeltek és amelyek azt a benyomást tették, mintha valami igen magvas idegen költő műveinek rossz forditásai volnának. Aztán vita támadt a verista regény és a »Famille française« tárgyában. Verismus, naturalismus, egyforma szemétdomb. A nő és a férfi szerelmi regénye immár lejárta magát; az már az életben ép oly unalmas, mint a regényben. Most a kutya regényét kellene megkisérteni.

— Milyen gonosznyelvüek. Egy könyv, amelylyel annyit kinlódott. Ugy-e? sugta Antonin Geneviève fülébe, aki a kávéház egy szögletében ült mellette.

— Igazad van, nagyon rosszak. Ugy látszik, ezek az emberek a rossz tinta ivásával mérgezik meg magukat. A könyvektől száradt ki igy a lelkük. Sokat olvastak és nagyon fiatalon. Többet tudnak,

mint kellene. Még aztán az a vetélkedés, az az ambiczió, hogy ők legyenek mindenütt a legelsők, az életben valamint az iskolában, hogy a többieken felülkerekedjenek és mindenkit elnyomjanak!

Antonin szomoruan mosolygott.

— Ha igy áll a dolog, kis mama, akkor hálát adok szegény jó apámnak, hogy engem nem tanittatott, miután a műveltség elvaditja az embereket.

Geneviève ez ellen tiltakozott.

— Nem ugy van az, öcsém; a tudás soha nem rontotta meg az embert; hanem az a fiatal ember, akit az élet még nem csiszolt meg és aki még nem okult, az könnyen használhatja fel rosszra azt, amit tanult. Ez esett meg a mi Raymondunkkal is. Ő nagyon gyengéd szivü és mindamellett igen kegyetlen könyvet irt.

Antonin összerezzent. Noha órák hosszat voltak együtt, nem hozták szóba Raymond könyvét, hanem kerülgették, mint valami kinos veszedelmes beszédtárgyat.

— Igen, olyan egy könyvet, mely valamenynyiünket sirva fakasztott, tette hozzá Geneviève azzal a hangnyomatékkal, mely minden kijelentésének őszinte nyiltságot kölcsönzött.

Antonin ép válaszolni akart, de e pillanatban Raymond, egy kibontott hirlappal a kezében, hófehérre sápadt ajakkal, mélyen megilletődve közeledett hozzájuk. Geneviève fölé hajolva, lázasan reszkető hangon szólt:

— Kérlek, lelkem, Nas asszony fog néhány dalt elénekelni. Gyere közelebb, ne tégy ugy, mintha duzzognál!

Geneviève engedelmeskedett, szó nélkül kelt fel az asztaltól; Raymond a következő pillanatban pedig odatette a fivére elébe az imént forgatott ujságot és néhány sorra rámutatva az ujjával, halkan sugta oda neki:

— Nem akartam Geneviève előtt említést tenni róla, mert a Marquès név mindig megszomoritja — — de olvasd el ezt az ujdonságot.

Tonin szeme gyorsan futotta át a következő sorokat:

— Rettenetes szerencsétlenség érte a miniszterelnököt és családját. Marquès Florence urhölgy, Valfon ur mostohaleánya, ma délután, élete és egészsége virágában, hirtelen meghalt, alig husz esztendős korában.

— Kaczagnom kell, igazán kaczagnom kell, ha hallom, hogy ezek a bikficzek még azzal csufolnak minket, hogy mi a hétköznapi életet rajzoljuk — mormogta a fiatal verista regényiró, — ha tudnád, milyen szörnyü dráma és mennyi rettenetes myszterium rejlik ez egyszerü napi hir alatt! — — — — —

XIII.

Néhány hónappal azután, hogy Antonin utoljára Párisban volt sorozása ügyében, beköszöntött a tavasz. Ernyedetlen munkássággal és szép illuziókkal teli napok voltak ezek, amelyeket a derék fiu villanyos gépei mellett töltött a Themze sárgás köde és a meg-megrengő gyár alatt zugva elomló habok moraja közepett. Noha a sorozás alkalmával szerencsétlen számot huzott ki, párisi jó barátjai váltig biztositották róla, hogy hebegésénél meg gyenge szemeinél fogva majd kiszuperálják . . . És ő ebben bizott eznap reggelig . . . Oh az a rettenetes sötét és esős áprilisi nap, amikor a reviziotanácsterméből hazatérve, toppant be a kis otthonba, azzal a kétségbeejtő hirrel: »Besoroztak«.

Bezzeg ezen a reggelen ugyancsak borus hangulat uralkodott a kis boltban. Az esőtől patakzó hatalmas ablaktáblák mögött melyeknek üvegén át a rózsaszinű, zöld és kék kis lámpások mint darabokra tört szivárvány szilánkjai ragyogtak, Eudeline mama lesujtva gubbaszkodott a pénztár mögötti karosszékben, bánatát fájdalomcsillapitó vizbe mártott nedves borogatásokkal csillapitva. Tonin pedig szembe ült vele és hüledezve gondolt reá, hogy neki most álló öt esztendeig kell szolgálnia a tengerészetnél, ahova szerencsétlen száma besorozta. Magát a kis Dinát arra a gondolatra, hogy oly hosszu időre meg kell

válnia ettől a fivérétől, akit imádott, aki minden érzelmének meghittje volt olyan vad haragos indulatroham fogta el, hogy még mindég reszketett tőle.

Édes Uram Istenem, mi lesz belőlük, Tonin jóságos mosolyának éltető melege, szemöldöknélküli vörös szemének szeretetteljes, bátoritó hű tekintete nélkül? Mind-e baját tetézte még az is, hogy több mint egy hónapja hirt se hallott már Claudiusról és csak annyit tudott róla, hogy már nincs Engadinban. Szegény kis Dina! Sok bátorságra és szent ereklyéibe vetett egész jámbor hitére volt szüksége, hogy ismét visszanyerje életkedvét, és hogy ezzel a sok szomorusággal a lelkében, tovább is hivatalba járjon, mint eddig, e felhős, sötét ég alatt, a sáros utczákon végig. Mialatt keztyüit húzta és feltette a kalapját, az ujságárusitók hangos sikoltása ütötte meg a fülét, akik künn kiabálták:

— Tessék kérem, a Matin. A miniszterium bukása. A Valfon-kabinet utolsó perczei.

A miniszterium bukása hidegen hagyta, de oh milyen kisérteties szellemtánczot, minő felejthetetlen estét varázsolt a lelke elé Valfon nevének emlitése. Oh azok a pásztornők, meg azok a márkinők, a czifra szalagok meg a pásztorbotok! Meg az a szép Florence, aki oly rejtelmesen tünt el örökre az élők sorából, fehér lovaktól vont és fehér rózsakoszoruk terhe alatt görnyedező kocsin költözve el e világból ama téli napok egyikén, amikor annyi hó esett. Dina megrázta szőke fürtjeit, hogy elker-

gesse a viziókat és hóna alá csapva a kis zacskóját, az anyjának kezet csókolt.

— Viszontlátásra, mamuskám. Tonin, nem jösz velem?

Nem. Toninnak annyi ideje sem volt, hogy elkisérje. Londoni gyárának vevőit sorba kellett járnia, meg aztán géprészeket kellett rendelnie a párisi gyár számára; azután reggelire hivatalos a főnökénél és egy pillanatra be is akart szólani Raymondhoz, hogy közölje vele a rossz hirt; annyi a dolga, hogy el se tudja mind végezni.

Dina már megnyomta az ajtó kilincsét, aztán megállt:

— Mégis csak furcsa dolog az, hogy én nem mehetek el szintén látogatóba Raymondhoz, mert bizonyos hölgyikék fordulnak meg nála . . . Én, aki olyan sokat dolgoztam a függönyein, meg az öltöző-szoba kárpitozásán, és ime most meg se nézhetem a lakását . . .

Szép buzavirágszemében pajkos vidámság szikrája pattogott fel.

— No hiszen, szép hölgyikéket láthattál te nála, ugy-e, édes öcsikém? Mond te, szépek legalább?

Eudeline asszony legkomolyabb hangján szólott rá:

— Dina!

De az ajtó már is bezárult mögötte és a piczi kis kalap meg a fekete kis zacskó a központi hivatal felé vették irányukat.

— A miniszterium bukása! Legujabb hirek a Valfon-kabinetről! kiabáltak a rikkancsok. És mialatt a fiatal lány a szitáló esőben ruganyos léptekkel ballagott végig a Saint-Germain sártócsákban uszó kocsiutján, azt gondolta magában:

— Én is ismerek valakit, aki óhajtja ennek a miniszteriumnak a bukását és aki felette boldognak érezheti magát, hogy igy boszulódik meg az az igazságtalanság, amit Valfon meg Javel Márk vele szemben elkövettek, amikor felfüggesztették a hivatalától — — — Mintha az állam csak ugy bővelkednék derék emberekben. — — —

Ugyanabban a perczben, amidőn Dina ezt igy magában mondogatta, ime a Palais Bourbon felől, ugyanazon a járdán, melyen Dina a hivatalba sietett, közelgetett az is, akivel gondolatai az imént foglalkoztak. Messziről ráismert rövid, zömök alakjáról, széles huszárnadrágjáról, aminőt már kivüle senki se visel, és arról a rengő, hosszu hófehér szakállról, melylyel Párisban csakis Meissonieré vetélkedhetett.

Izoard Péter arczának ma igen furcsa volt a kifejezése, de a miniszterium bukásának ugylátszik nincs semmi része az ő izgatottságában, melyen az öröm legkisebb nyoma se látszott.

Dühös, vad taglejtésekkel hadonázva rohant előre és arczán indulatos felhevülés kifejezése biborlott, aminőt Dina még sohsem tapasztalt nála . . . Elmegy mellette és nem ismer rá, nem állitja meg. Mindenki megfordul a tömzsi kis emberke után, aki

szenvedélyesen gesztikulál és hangosan beszél önnönmagával. Mi lelte Geneviève apját? Tán az, hogy az országgyülés vége közelg és vele együtt az a pillanat is, amikor az agg gyorsirónak meg kell válnia a Palais Bourbontól, ahol husz esztendőnél tovább lakott? . . .

Oh, hogy változnak az idők, milyen gazdag az emberi élet fordulatokban, meglepetésekben és változatokban! Dina visszaemlékezett ama kellemes estékre, amiket a kis mamával szokott vasárnaponként tölteni a Sullyudvar csendes kis lakásában. Lehet-e annál békésebb, melegebb kis fészket, két szivnek szorosabb és bizalmasabb viszonyát elképzelni, mint azt, amely az apát és leányát szeretetteljes ragaszkodásban egymáshoz füzte?

Most pedig, ha ellátogat az ember hozzájuk és ha a véletlen már ugy hozza magával, hogy egyszer együtt találja őket, érezni, hogy bizonyos feszültség van közöttük, hogy egymástól elidegenedtek és az ő kölcsönös kéjelmetlenségök a látogatóra is csakhamar ráragad. Mért van az? Az élet törvénye ez? Vajjon mi magunk esünk át ilyen szerencsétlen változáson, mi leszünk-e idővel komorabbakká és durvábbakká, vagy a viszonyok áldozatai vagyunk-e?

Amint Dina igyen bölcselkedve és elmerengve a Grenelle-utcza sarkára ért és szembe került a központi hivatallal, egy uri hintót pillantott meg, mely a kapu előtt várakozott. A hivatal portása, aki tiszteletteljesen szorongatta kezében aranyzsinóros

sapkáját, megállt a kocsi előtt Eudeline kisasszony közeledtére figyelmeztette a kocsiban ülő fiatalosan feketére festett haju, igen hosszu, igen szikár uri embert, akinek a szakálla és a szemöldöke gyanusan feketék és akinek a szeme természetellenesen fénylett.

A hórihorgas uri ember azonnal leszáll a kocsiról és a fiatal lány elébe siet. Egy pillanatig figyelmesen vizsgálja, mint ahogy egy műértő selyemszövő mustrálja a vég selymet, kétszer-háromszor szakértően csettint a nyelvével és aztán bemutatkozik:

— Kisasszony, kérem, én vagyok Jacquand Toni papa, lyoni szenátor . . . Claudius Párisban van és látni óhajtja. Megvallom, hogy öt percz óta teljesen érthetőnek találom az epedését . . . Jőjjön gyorsan. Magammal viszem . . .

A hivatalban a személyzet felváltását jelző csengetés hallatszott. A mindkét nembeli hivatalnokok jövő-menő sürgés-forgásának hullámzó árjai egymással összecsaptak és aztán tovább hömpölyögtek és arrahaladtukban mindannyian, különösen pedig a nők nézték kiváncsi szemmel azt a kis Eudelinet, akiért szenátorok jönnek kocsin. E mai látogatás következtében a dolgozó-termek, a ruhatár, meg az öltöző késő estig zsongtak a pletykázástól.

Minden más lány félt volna igy egyedül a kocsiban ezzel a vén ördögszemü kéjenczczel, akinek hosszu lábai az egész helyet elfoglalták a kocsiban; de a kis bálványimádó Dina ereklyéinek ol-

talma alatt egész biztosnak érezte magát és naiv, örömtől sugárzó arczczal azt kérdé az öreg Jacquandtól:

— Oh, uram, mondja meg, kérem, hogy van Claudius?

Oly őszinte, igaz, érzelmes hangon fakadt fel ez a kérdés ajkairól, hogy az apa, szive mélyéig meghatva, rögtön válaszolt:

— Jobban, sokkal jobban, édes lányom — — ugy hiszem, meg van mentve.

De azonnal gyanakvó bizalmatlansággal tette hozzá:

— De előre figyelmeztetem, még legalább tizennyolcz hónapba vagy két esztendőbe is beletart, mig teljesen felépül. Két esztendeig kell hát várniok a lakodalommal. Hallotta, lányom?

— Oh, akár tiz esztendeig; föltéve, hogy időről-időre egy ilyen édes találkát adhatunk egymásnak.

Midőn a cambon-utczai lakásba értek, Dina az ablakmélyedésben megpillantotta Claudiust, aki uti takarójával a térdén, fejét, melyre az utcza átelleni járdájának fenyői árnyékot vetettek, a karosszék támlájára pihentetve, leste a jöttét.

Nagyon megfogyott, homloka és szeme sokkal nagyobbnak látszott, és az a bús megadás baráz-dája sötétlett rajta, melyet hosszu betegség vés a fiatal arczokra. Claudius mind a két kezével vigan tapsolt, mikor meglátta, és feltörő örömsikolylyal kiáltott fel:

— Apám, apám, milyen szép az én Dinám!

A fiatal lány egy szempillantás alatt leborult melléje és szorosan odasimult hozzája, mig Jacquand papa a másik ablaknál telepedett le egy hirlapokkal megrakott asztalka előtt és vontatott, lágy lyoni hanglejtésével odaszólt a szerelmeseknek:

— A lapok ma reggel nagyon érdekesek. Én most egy óra hosszáig ujságot fogok olvasni. Egy egész órai időtök van hát; elmondhatjátok egymásnak azt a sok dőreséget, amit a szerelmesek összevissza fecsegnek. Egy óra mulva visszakisérem Eudeline kisasszonyt hivatalába és tiszteletemet teszem Eudeline asszonynál.

Aztán feléjük fordult és az ujjával megfenyegetve őket, ismételte:

— De csak két év mulva, gyerekek, jegyezzétek meg magatoknak!

— Igen, apám, két év mulva.

Aztán nem törődtek többé egymással. A volt lyoni selyemtakács hangosan olvasgatta a lapokat, hogy jobban megértse; a fiatalok pedig halkan egymás fülébe sugták a szerelem édes balgaságait és félig politikából, félig szerelmeskedésből szövődő beszélgetésbe elegyedtek, amely szakasztott hasonmása volt annak, ahogy a szemközti kert czinegéinek és verebeinek csicsergése váltakozott az utczai rikkancsok kiabálásával:

— A miniszterium bukása! A Valfon-kabinet utolsó napjai!

Ez a hangos kiáltás verte fel Páris utczáit reggeltől estig és visszhangra lelt minden városrészben, minden házban, minden lakásban. Esprit Cornatnál, ahol Antonin reggelire volt hivatalos; minden vevőjüknél, akihez ma ellátogatott, nem hallott egyébbről mint a miniszterium bukásáról, melyet ép oly ügyesen mint zajosan kürtöltek szerte. Raymond is, midőn az öcscse beállitott hozzá, épen erről a napieseményről beszélt, mialatt felöltözködött; az öltözőszobából a szalonba fel és alá sétálgatott, ahol két-három éhenkórász telepedett meg, akiken nyoma se látszott a fiatal irodalmi kapaszkodnokok ultracorrect modorának és dagályos, válogatott nyelvezetének.

Raymond leereszkedően csókra nyujtotta az öcscsének orczáit, és annyi fáradságot se véve magának, hogy bemutassa az uraknak, folytatta félbeszakadt mondatát:

— Ne ámitsuk magunkat, uraim, az az ügy, amely a Valfon-kabinet bukását okozta, igen komoly és fontos kérdés. Ez egyszer ezeknek az iparlovagoknak kedvezett a szerencse — — de azért mégis csak jobb volna, ha a hivatalok tisztességes emberek kezébe jutnának . . . Ha én egyszer be találok jutni a parlamentbe . . .

— Itt vannak a keztyüid, szólt Geneviève, a szónokhoz közeledve fehér posztó-pongyolájában; lazán és hanyagul feltüzött hosszu, gyönyörü hajfonadékai, melyeknek sulya alatt szinte

meggörnyedt szép kis szőke feje, félig leomlottak.

— Tudod, mi történt az öcséddel? tette hozzá halkan.

Percznyi halk beszélgetésük ideje alatt Antonin, aki őket a szalon egy szögletéből félénken figyelte meg, megütköződött a fiatal asszony arczának elcsüggedt, unott és fáradt arczkifejezésén, akit ő legutolsó ittjárta alkalmával oly virulónak és egészségtől sugárzónak látott. A bátyja pedig, aki aranyfürtjeivel és arczának sugaras üdeségével még mindig oly szép volt, mint azelőtt, modorában bizonyos cynikus ledérséget tanusitott. Már a beszédmodora se volt a régi. Odalépett az öcscséhez és bizonyos pártfogói leereszkedéssel átkarolva a vállait, félig tréfás tempóban kérdé:

— Hát mégis csak bakának ragadtál meg, szegény öregem? No, hisz utóvégre, mit busulsz? Öt év hamar elmulik.

Toninnak ajkaira tolult már a válasz: Különösen, ha téged tudlak itt anyám mellett.

De nem volt már ennyi ideje, mert Raymond máris az ajtóban volt, két kullancsa kiséretében és kedvese buskomor Istenhozzádot mondott neki.

— Igen, igen, viszontlátásra, mormogta Raymond a fogai közt, unott arczczal.

Midőn magukra maradtak, Antonin azt kérdezte Geneviètől, vajjon valami kellemetlenség érte-e Raymondot? Mert egészen megváltozott.

— Nem a, semmi, biztositlak, semmi. Raymond olyan, mint amilyen volt.

Antonin most már tudta, mihez tartsa magát és folytatta:

— Nincs kelendősége a »Famille française«-nek. Ugy hiszem, nagyon keveset foglalkoztak a könyvével.

Geneviève nem akarta bevallani. Sőt ellenkezőleg, nagyon is sokat foglalkoztak a könyvvel, sokkal többet, mint amennyit kezdő iró remélhet. Csak az volt tőle dőre illuzió, hogy azt hitte, miként egy olyan könyv, melynek szerzőjeként ismeretlen név szerepel, sok pénzt fog jövedelmezni. A szegény Raymondot, akit mindig a család iránti kötelezettségei aggasztottak, e tekintetben nagy csalódás érte. De szerencsére most már tultette magát rajta, nem is gondol rá többé.

— Szakitott volna talán az irodalommal? szólt Antonin. Itt az asztalon egy csomó tudományos munkát látok itt .... Hüledezve mutatott a szalon közepén álló asztalra, mely nagy foliánsokkal volt tele.

Geneviève kissé elfogultan vallotta be, hogy Raymond tényleg egyelőre szegre akasztja az irodalmat, de csak egyelőre.

— Tudod, nagyon göröngyös az ut! Mindenki, akinek kedve tartja, ráveti magát az irodalomra. Itt nincs ellenőrzés, nincs vámsorompó. Meg aztán sok az irigy meg a rossz ember ezen a pályán ... Nagyon örvendtem, mikor az orvosi pályára lépett.

Antonin is pompás gondolatnak tartotta.

— Nagy önmegtagadással fogott hozzá a derék fiu, és leküzdte az undort, melyet a betegség és a rút látása kelt a lelkében.

— Ő maga olyan szép . . . sóhajtotta az öcscse.

És Geneviève folytatta:

— Én szemtanuja voltam törekvéseinek, de az anatomiától igazán nagyon undorodott — — nem birta folytatni.

Tonin megdöbbenve bámult rá, aztán csüggedten hanyatlottak le a karjai.

— Persze, persze, ha nem birja — — —

— Néhány nap óta politikával foglalkozik. Biztos a föllépése, csengő hangja van.

Geneviève igy szólva felkelt és kinyitotta a szalon ablakait, hogy a kora reggeli vendégek után visszamaradt szivarfüsttől szellőztesse.

— Városi tanácsost fognak választani Charonneban. Azt akarják, hogy jelöltnek lépjen fel . . . Csak hogy ahhoz ám sok idő és sok pénz kell.

Antonin pirulva rebegte:

— Ti bizonyosan pénzszükiben vagytok. Az ő izé — — — kiadójának az előlegét bizonyosan elköltötte már . . .

— Oh nem, még nem.

Az a mély csend és feszültség állott be, melyet a pénzkérdés hoz mindig magával.

Egyszerre hangosan csengetett valaki. Castagnozoff Zsófia toppant be a szobába, félrecsuszott pápa-

szemmel, átázott haja odatapadt az arczához. Mihelyt belépett, azonnal az asztalra csapta le nedves kalapját és barátnőjének nyakába borult.

— Raymond elment? Annál jobb, hát akkor téged csókollak meg és tőled kérek bocsánatot és egyuttal Antonintól is, miután a szerencsés véletlen ugy akarta, hogy ép itt találom.

Geneviève fagyosan bontakozott ki öleléséből. De az orosz lány nem tágitott.

— Ugyan kérlek, csak nem fogod velem szemben a megsértett büszkeséget tettetni. No igen, bevallom, tévedtem; Raymond derék fiu és nem követhet el olyan ocsmány dolgot, mint amilyennel gyanusitottam. Most már ismerem az igazi bünöst, aki kiszolgáltatta Lupniákot a rendőrségnek. Ő jött el én hozzám és ugyanazt tette, amit én teszek most, bocsánatot kért. No, de erről majd később beszélünk. Egyelőre sokkal sürgősebb dolgunk van.

Az öt emelet meg az izgatottság ugy megakasztották a lélegzetét, hogy alig lihegett, aztán végre kibökte a rettenetes hirt:

— Egy óra mulva, vagy tán még előbb, itt lesz Izoard Péter!

Geneviève megtántorodva fogódzkodott mindkét kezével az asztalba.

— Az apám! Végem van! — —

Tonin igyekezett őt megnyugtatni.

— Bizonyos ez? Honnan tudja ezt, Casta?

— Hogy honnan tudom? Dinától, kedves

Antonin, attól az aranyos teremtéstől, aki Izoard urat az anyjánál találta és noha ő maga nagyon izgatott ma — hogy mért, azt ma este meg fogjátok tudni, — azonnal arra gondolt, hogy értesitsen a fenyegető veszélyről. Ugy látszik, valami névtelen levél adta tudtul Izoard bácsinak, hogy a lánya nem dolgozik Castagnozoff Zsófiánál. Ha akarja tudni, hol és mivel tölti a lánya az idejét, hát csak menjen el a boulevard Saint-Germainre, negyedik emelet, első szám.

Geneviève néma kétségbeeséssel rebegte:

— Ha a dolog igy áll, akkor nem tehetek ellene semmit.

— Persze, hogy nem tehetsz semmit, helyeselte az orosz lány, de egész más hangon. Az apád el fog jönni és itt talál majd nálam, ahol velem együtt dolgozol. Itt van az asztalunk, itt a könyveink. Sőt két szék is áll az asztalnál. Az esetre, ha előbb találna lenn tudakozódni a portásnál, Alcide asszonynak megadtam a szükséges utasításokat. Ha pedig egyenest ide állit be, hát én beszélek a fejével.

Antonin, aki rémült tekintetét körüljártatta a falakon meg a butorokon, vajjon nem talál-e valami kompromittálót, hirtelen mintha gyanakvó bizalmatlanság czikázott volna át agyán, kérdé:

— Izoard ur nem tudja tehát, hogy Raymond itt lakik?

— Sohse volt itt nála, felelte Casta élénken.

Már régóta nem érintkeznek. Nagyon haragszik Raymondra a könyve miatt, meg aztán azért a viszonyáért — — Valfonnéval — — —

Ezt akarta mondani, de még idejekorán visszaszítta és rövidesen annyit mondott csak:

— Különben csak bizzátok rám. Bolonddá tartottam én már Izoard bácsinál sokkal furfangosabb vizsgálóbirákat. Nem félek tőle egy cseppet sem.

Geneviève felháborodva tiltakozott:

— Nem, köszönöm Casta! Elég volt a hazugságból! Nem kérek belőle többet, megutáltam már ezt mostani életemet. Először is nagyon ügyetlen vagyok, meg aztán már nagyon sokáig huzódik a dolog. Ezt a szegény öreg embert, akinek nincs a világon kivülem senkije, örökös gyanakvásra kárhoztatom. Néha szinte azt hinné az ember, hogy meg akar kimélni a hazudozás szégyenétől. Ha elmegyek hazulról, ha visszajövök, már soha nem kérdi tőlem többé: Hova mész? Honnan jösz? Ugy élünk egymás mellett, mint az idegenek. Oh, alig ismernétek most rá a mi kis morangisi hajlékunkra, amely hajdan oly derüs, oly barátságos volt. Nem beszélgetünk többé, nincs mit mondanunk egymásnak. Alig merünk egymásnak a szemébe nézni. Kerüljük egymás tekintetét. Hadd jőjjön hát, és legyen már egyszer vége mindennek.

— Megőrültél? Hisz megöl! Az orosz lány hevesen pattant fel és megrázta rövidre nyirt férfias üstökét. — Hisz ismered az ősz rómait, aki oly büszke

az ő Virginiájára és arra érzi magát feljogositva, hogy élete vagy halála felett döntsön. — —

Geneviève busan mosolygott.

— Megöl? No hát aztán?

Zsófia haragra lobbant.

— Hát aztán? — — — Hát aztán? Hisz tudod te azt jól, hogy az öreg téged tul nem élne. Meg aztán mit csináljon Raymond nélküled; és vannak még mások is, akik téged szeretnek.

— Az ám, sóhajtotta a derék Antonin, kinek visszafojtott, csukló zokogása ugy hangzott, mint amikor egy kivetett horgony láncza csördül meg a köveken.

Geneviève szomoruan rázta a fejét.

— Ha sikerül is, hogy ma eltitkoljam előtte a valót és ha egy ideig rejtegethetem is előtte, egyszer csak meg fogja tudni. Jön majd idő — — —

Kezének egy jelentőségteljes mozdulatából, meg ama szánalomteli csüggedt pillantásból, amelylyel végignézett saját magán, Zsófia mindent megértett.

— Oh te szegény balga teremtés, rebegte mély megindultsággal. — Pedig hogy intettelek. Hányszor figyelmeztettelek rá, hogy milyen veszedelmes utra térsz. No de sebaj, még van négy-öt hónapunk . . . Majd csak elintézzük a dolgot valahogy. Most csak a legsürgősebbet. Antonin lemegy és Alcidéknél fog lesbe állani. Én ugyan meg adtam nekik a szükséges utasitást, de hát ők tulbuzgóságból

valami ügyetlenséget követhetnek el, vagy pedig valami előre nem látható véletlen jöhet közbe.

— Értem — — — izé — — — izé — — Ott leszek.

Már is rohant a lépcső felé, de Zsófia tartóztatta.

— Várj. Egy jó ötletem támadt. Az orosz lány szemeiben csak ugy ragyogott a szellem és a furfangosság. Egy névjegyet vett ki a zsebéből:

CASTAGNOZOFF ZSOFIA
a párisi szegény gyermekkórház alapítója.

Toninnak elmenet nem kellett mást tennie, minthogy ezt a névjegyet az ajtóra szegezze. Egy bizonyitékkal több.

Geneviève várt, mig Antonin elhagyta a szobát.

Aztán holthalvány arczczal, komoly hangon szólalt meg:

— Kérlek Zsófia, ne szerepeltess engem a te komédiádban. A szivem csordultig van tele könyes fájdalommal, nem tudok alakoskodni.

Casta két forró anyai csókot nyomott a barátnője arczára és betuszkolta a szomszéd szobába.

— Nincs most szükségem rád, uczczu neki!

Alig hogy Geneviève visszavonult a szobájába, már is felhallatszott a lépcsőházból Izoard apó érczes hangjának dörgése, amint Alcide asszonynak megköszönte a fáradságot, aki feljött vele a lépcsőn, hogy kinyissa az ajtót és egyre azt hajtogatta:

— Kérem, nincs miért, azért teszem, hogy ne háborgassuk a lakónőmet.

Geneviève apja habozó léptekkel állitott be, félig vidám, félig elszontyolodott és bünbánó arczczal. Ha volt is némi kételye, azt véglegesen eloszlatta az a nyugodt fogadtatás, melyben őt Castagnozoff Zsófia részesitette, aki az iróasztalánál ült, hatalmas orvosi és gyógyszerész művei fölé hajolva.

Zavarában nem tudta, hogy látogatásának mit adjon ürügyül.

— Azt hittem, hogy maga Ivryban lakik, kedves Zsófia. Hát kiköltözködött onnan?

Zsófiát ez a váratlan kérdés nem hozta zavarba, ámbár ezt Izoard a legtermészetesebb hangon mondta, csakhogy ép valamit mondjon, hanem rámutatva a mellette levő székre, igy szólt:

— Igen, kiköltözködtem onnan. Lupniak esete meg a rendőrség házkutatásai folytán megutáltam azt a környéket... Tessék, foglaljon helyet, Izoard bácsi.

Az öreg rá se hallgatott már. Mosolyogva simogatta hosszu szakállát, ami nála nagy lelki izgalom jele volt; amint ugyanis az asztalhoz közeledett, a sok papir és iromány között egyszerre megpillantotta lányának az arczképét. Oh, ha erőnek erejével nem uralkodott volna önnönmagán, ha most a kezébe vehetné és az ajkához szorithatná a drága arczképet.

— Szabad tudnom, kedves Izoard bácsi, minek köszönhetem ezt a ritka látogatást?

Aranyfoglalatu pápaszeme mögül villogó, zöldes szikrákat szórtak rövidlátó szemei.

Mert azt sejtem, hogy nem Castagnozoff Zsófia kedveért jött fel hozzám — Tudom, hogy haragszik arra a gyermekrabló Castara. És ép ma, sajnos, Geneviève künn dolgozik a bayoni füvészkertben . . . Pedig ugy-e, neki szólt a látogatása?

— Neki? Oh nem, kedves Zsófia, sőt arra kérném . . .

Melléje ült az asztalhoz és mind a két kezét megfogva, halkan kérlelte: Ha akar egy nagy szivességet tenni jó öreg barátjának, ne mondja meg a lányomnak, hogy itt jártam! Ő aztán tudni akarná, hogy mit kerestem itt, én meg pirulnék, ha szegényke sejtené. Majd egyszer elmondom magának, de csakis magának, hogy minő gazságnak vagyok az áldozata, hogy milyen rettenetes gyanu hozott ide — — de kérve kérem, hogy Geneviève soha meg ne tudja — — —

Hirtelen felrezzent: Hacsak a házfelügyelőnő nem értesiti róla. — — Mert ugy-e, az a kis rattler-arczu némber, aki utánam iramodott föl a lépcsőn, az a házfelügyelőnő?

Zsófia megnyugtatta. Oh nem. Mióta meggyógyitotta a gyereküket, azóta ők testestől-lelkestől hivei. Sőt igen sajátságos esete is volt ezekkel a derék emberekkel.

Casta egy vastag orosz czigarettára gyujtott rá és füstfellegbe burkolódzva mesélte:

— Ön emlékszik, hogy én kit gyanusitottam azzal, hogy Lupniakot feljelentette. Ha jól tudom, ön is osztotta a nézeteimet . . . Nos hát, nem ugy van, tévedtünk ; az egyetlen, aki bünös Alcide asszony férje, egy volt kommunardista, kit a tiz esztendei fegyház és a gályarabság teljesen megtört és aki azóta annyira fél és retteg a rendőrségtől, hogy nem tudott nekik megtagadni semmit. Mikor a szegény ördög aztán látta, hogy kigyógyitottam a nyomorék gyerekét, oly lelkiismeretfurdalásokat érzett, hogy hetekig a portás-szobába bezárkózott és egy árva szót se szólt az egész idő alatt. Ma reggel végre nem birta tovább, feljött a feleségével és zokogva kért tőlem bocsánatot. Megbocsátottam neki azon feltétel alatt, hogy segédkezik Lupniakot megszöktetésében, mert azt csak gondolhatja, hogy megkisérlek mindent, ami tőlem telik. Még ha hat hónappal, tiz hónappal kellene is elhalasztanom az utazásomat, megesküdtem magamban, hogy az én derék bajtársam nem fogja a börtönben végigélni az életet, hanem magammal viszem Calkuttába betegápolónak.

Izoard apó felkelt.

— Kedves Zsófiám, én ugyan nem osztom ama vademberek iránti rokonszenvét, de abban, amit most elmondott, annak az egynek örülök csak, hogy Raymondnak nincs semmi része annak az embernek az elfogatásában. Nagyon örülök szegény Eudeline Viktor barátom emléke kedveért, aki fiának hősies halál példáját adta; örvendek az anyja meg

az egész derék, becsületes családja kedveért. Antoninnak mégis igaza volt, a fiu többet ér, mint hittem volna. Nem ő a rossz, hanem az ő generácziója, ezeknek a tanult és kegyetlen fiatal mandarinoknál a nemzedéke . . . No de én itt papolok és a galambocskám minden perczben hazajöhet — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

A derék Izoard bácsi szenvedélyes haragját, melyet korának ifjusága ellen táplált és mely szinte rögeszmévé fejlődött nála, miután sehogy sem tudta megérteni az uj korszak eszméit és embereit, rövid idő mulva erős próbára állitották.

— Izoard barátom, legyünk igazságosak, mit szólna ön ahhoz, ha e fiatal szörnyetegek közt, melyek tőlünk ezer mértföldnyire esnek, melyeknek nincsen se eszményük, se hitük, se meggyőződésük egy szentet, egy hőst, fedeztem volna fel, mit szólna hozzá?

Egy áprilisi estén kérdezték ezt tőle, a Bastille környékén, a hires »Sergeants de la Rochelle« czimü ódon vendéglőben, melyet az öreg Izoard oly gyakran emlegetett és mely negyvennyolczban nagy hirnévnek örvendett.

Mielőtt ebédhez fogtak, a nagy aranydiszitményü, fehérfalu teremben néhány késedelmező meghivottat vártak és Esprit Cornat ezalatt Izoarddal vitatkozott.

Az alkotmánygyülés e volt tagja, egy szikár, hórihorgas ember, kinek fürtös, hófehér hosszu haja

ragadozómadár csőrre emlékeztető arczélt koszoruzott, a kandallóhoz támaszkodva beszélgetett.

Izoard alacsony karosszékébe dőlve, földet söprő jelképes szakállával méltatlankodva tiltakozott e kijelentés ellen.

— Egy hős a mai fiatalság között, a mai tanult, polgári fiatalság között, amelynek a kis ujjban van meg Kant, Hartmann és Nietzsche, amely gunyolódik a negyvennyolczas évek vén hóbortos bolondjain, helyén valónak mondja a deczember másodiki államcsinyt és nevetségeseknek találja a revanche után áhitozó hetveneseket? Egy hős ama gyalázatos ficzkók között? No azt szeretném látni, Esprit Cornat barátom!

Halkuló hangon mutatott rá a szalonban köröttük gyülekező ünneplő ruhás férfiak jóságos ábrázataira, mindazokra a kifényesedett, kopott felöltőjü villanyos munkásokra, akik a fényes vendéglői nagyterem aranyozása és csillárai közepett hallgatagon és feszélyezetten mozogtak.

— Nézze meg, mi történik itt jelenleg. Ön ma Antonin összes műhelybeli pajtásait, valamennyi munkavezetőit és felügyelőit, sőt még Alexist is, meghivta az Eudeline czég volt könyvelőjét, aki az imént toppant be, tetőtől talpig hóval és darával boritott régi köpönyegében, amelyet én már negyven esztendő óta ismerek rajta. Oh ezek aztán derék, jó fiuk! Nincs köztük egy se, aki nem fogadta volna el a meghivását. Az egyetlen, aki még hiány-

zik és akit Antonin szeme legtürelmetlenebbül keres, az a bátyja, Raymond, ama fiatalok egyike, akikről az imént beszéltem.

Esprit Cornat, kinek szeme szintén az ajtóhoz tapadt, titoktudó mosolylyal válaszolt:

— Tán nagyon sok dolga van ma este.

— Dehogy! — Azért várat magára, mert a mi társaságunkban nem talál mulatságot; ez amolyan érzelgős ünnepély, mely félreeső, szegényes, városrészben folyik le, meg aztán rossz idő is van. Mert ne felejtse el kérem, hogy ma április 12-ike van és esik a hó. Ez különben hozzátartozik az általános elfajuláshozt. Nincs többé tavasz, nincs többé fiatalság! Azt fogja mondani, hogy zöldeket beszélek. De mikor én husz esztendős vol am, a fiatal poéták tavaszi dalainak az volt a czime: Áprilisi dalok, tavaszi rimek. Mos már ez nonsens volna.

Alexis a könyvelő, a bellevillei polgár, egy fakósárgás bőrü, zömök ember, akinek arcza az évek hosszu során fonnyadt fakóvá, szerényen huzódott közelébük.

— Bátorkodom emlékeztetni az urakat arra, hogy április tizedikén, Lajos Fülöp névnapján, a nemzeti őrség fehér nadrágot öltött és hogy aznap minden igazszivü párisi már vászonruhában járt.

— A vászonöltöny pedig időjelző, mondta Esprit Cornat.

A könyvelő folytatta:

— Ugyancsak április tizedikén délután a Pont Royalról élőkacsákat dobtak a Szajnába és a gye-

rekek uszva igyekeztek őket kifogni. Én egymásután három esztendeig két-két párt nyertem el.

Izoard nevetett.

— Tessék, ugorjon most a Szajnába kacsavadászatra, a mai hőmérséklet mellett.

A főpinczér, egy impozáns termetü és kopasz férfi, aki külső megjelenésénél fogva elnöke lehetett volna valami állami testületnek, halkan kérdezte Esprit urtól, vajjon lehet-e már tálalni?

— Várjunk még.

A főpinczér visszavonult és a nyitott ajtón át a fényárban uszó szomszéd teremből felcsillogó óriási patkó-alaku asztal dús virág- meg kristálydiszével eltünt a bezáruló ajtó mögött.

Ez a végtelen hosszura nyuló várakozás nagyon lehangolta Antonint. Igaz ugyan, hogy ez a nagy lakoma, melyet a főnök az ő tiszteletére adott és mely egyuttal köszönet a multért és tanuk előtti fogadalom a jövőre, meg pajtásainak szivélyessége, akik ismerték élete folyását, és derék, szorgalmas emberek nagyrabecsülése büszkeségére szolgálhatott, de mindez semmit sem ért bátyjának távolmaradása folytán.

— Oh az ő bátyja, az ő legjobb barátja, a nagy fivér maradna távol a bucsulakomájától, ő okozná neki ezt a nagy bánatot? Miért? Mert mesteremberek társaságába kerül? Hát az apjuk nem volt tán mesterember és ő maga, Antonin, nem lesz-e az egész életén át?

Egy idő óta Raymond különben sem viseli

magát vele szemben ugy, mint azelőtt. Ha Antonin ellátogatott hozzá, kerülte, mintegy elrejtőzködött előtte. Ma is, mikor a boulevard saint germaini lakására szólt be, csak Geneviève-et találta odahaza, és ő is oly szórakozott, oly közömbös volt, hogy Antonin nem tudta magának megmagyarázni azt a hideg fogadtatást, melyben őt ilyen hosszu, hosszu válás és távollét küszöbén részesitették. A legkisebb gyöngédséget, a tuláradó szeretet legkisebb megnyilatkozását se tapasztalta most, amikor oly nagy szükségét érezte.

— Hadd el, fiam, vannak bajok, melyek sokkal nagyobbak a tiednél.

Geneviéve, aki rendesen oly részvételjes és oly érzékeny szivü volt mások szenvedései iránt, oly közömbösség és csüggedés hangján ejtette ki e szavakat, hogy Antonin nem tudta elfelejteni.

Mi megy végbe a fivére otthonában? Hová lett a nagy szerelmi boldogság? Hát Raymond nem fogja-e magát arra elhatározni, hogy őt nőül vegye? Fogja-e némán türni, hogy Geneviève nehéz golgotháját végig járja, hogy az önfeláldozást még tovább is vigye?

Még ma este magyarázatot akart kérni a bátyjától ezért és sok másért. Arra számitott, hogy felhasználja a pohárköszöntők zajos lármáját és az elhagyatott quai mentén kettesben hazafelé való bandukolásukat, hogy olyan hangon beszéljen vele, ahogy még soha sem mert vele beszélni.

De mit csinál, ha Raymond nem jön el?

A főpinczér ujra megjelent nagy ünnepélyesen. Csakhogy most Esprit Cornat, kinek az néhány szót sugott a fülébe, a mellékterembe követte őt.

Egy pillanatig mély, kinos csend állott be, mintha a csillárok fénye elhalványodnék; minden szem habozva bámult Antoninra, aki kicsi, félénk kifejezésü arczát kabátjának nagy gallérjába mélyesztve, vastag ajkainak néma remegésével és szemöldöknélküli szemének izgatott hunyorgatásával mintegy azt mondta: Én se tudok többet, mint ti.

Egyszerre aztán felnyilott az ajtó mindkét szárnya, ünnepélyes lassusággal. A felvirágozott diszterem fényárban uszó és illatos keretében megjelent Esprit Cornat, karján egy karcsu, szép tengerész-katonával, kinek szőke bajusza és szakálla csak ugy fénylett a csillárok sugaraiban.

— Barátaim, szólalt meg az öreg dörgő hangon, van szerencsém önöknek bemutatni Eudeline Raymond urat, az ötödik tengerész-ezred önkénytesét, akinek tiszteletére önöket a mai ünnepélyre meghivtam, mert ez a hőslelkü ifju azért szegődött katonának, hogy kiváltsa az öcscsét és neki köszönhetjük, hogy kedves Antoninunk nálunk marad.

Falatrenditő éljenzés és lábdobogás köszöntötte a hőstettet, még mielőtt jóformán megértették volna egész jelentőségét. Antonin a falnál is fehérebb arczczal, kitárt karokkal ugy tántorgott felé, mint

egy alvajáró. A bátyja elejébe sietett és megölelte, mire ujra kitört a tapsvihar.

— Igaza volt Dinának, te vagy a család igazi támasza, az özvegyasszony családfentartó fia; én csak tiszteletbeli támasza voltam; később látom be, de mégis belátom . . . Te nem leszel katona, Antonin, miután én önkénytesnek jelentkeztem, te szabad vagy.

Aztán Izoard apóhoz fordult, aki a diadalmaskodó Esprit Cornattal együtt hozzájuk csatlakozott:

— Izoard bácsi, bocsássa meg nekem azt a kellemetlenséget, amit önnek a könyvemmel okoztam.

Az öreg mély megindulásában hiába keresett érzelmeinek megfelelő választ. Latin meg görög mondatok, provencei szavak, történelmi szálló igék, professzorkorabeli frázisok tolultak az ajkaira és kóválygogtak az agyában.

Végre kitárta a karjait és hevesen magához ölelte az ifju hőst, és biborra gyult arczczal, melyen két nehéz könycsepp perdült végig, mennydörgő hangon rebegte:

— Bonn bougre.

Akik ismerik a provencei ember tősgyökeres szólásmódjait, hamisitatlan fellendüléseit, azok tudják, hogy Izoard Péter elragadtatásának jellemzőbb kifejezést nem adhatott volna.

XIV.

— Meggyónok neked, Antonin! Neked, egyedül csak neked irom e sorokat, mert ez az őszinte meggyónás nagy áldozatomba kerül, de egyszersmind könnyit a lelkemen. Nem akarok hazulról elmenni képmutatás álarcza mögé bujva; nem akarom, hogy hősként ünnepeljenek, amikor tulajdonképen gyáva vagyok csupán. Te legalább, te, akinek gyöngéd szeretete mindig megbocsátott, te, akinek meg merek vallani mindent, meg fogsz bocsátani.

— Gyáva! Nem, ezzel talán sokat találtam mondani. Mauglas gyáva volt; de noha kitértem valamennyi kötelességeim elől, soha nem sülyedtem olyan aljas cselekedetekre, mint ő. Mondjuk, hogy gyenge ember vagyok, amilyen sok van a világon és erre is az a mentségem, hogy ez a gyengeség apánk halála óta datálódik. Az a tragikus rázkódás, melyet a gyermeklelkek elviselni nem tudnak, nálad a beszédképességet akasztotta meg; rám külsőleg semmi hatása nem volt, de belső szervezetemen sokat változtatott. Hogy mit, azt kérdem magam is. Mindaddig kitünő tanuló voltam és büszke örömmel arattam sikert siker után; attól a percztől fogva középszerü tanitvány noha szorgalmasabb voltam, mint azelőtt; sőt ha lehetséges, még nagyravágyóbb és még hiubb, de törekvéseimnek soha nem volt eredménye. Vajjon az akaraterőm

csappant-e meg? Valószinüleg. Mindenesetre úgy érzem, hogy ama nap óta csupán a külsőm, a lényem puszta fölülete élt; belülről üres és alá-aknázott volt mindenem, mint ama feneketlen mélységek, amelyeket a tenger itt velünk szemben mos alá, a bazalt ragyogó fekete oszlopai tövén, Bonifacio hófehér házikói alatt.

— Mindamellett a lyceumban töltött éveim édes emlékeket hagytak hátra a lelkemben, mert ott az élet szigoruan volt be osztva; a munka, úgy mint a szórakozás kötelezők voltak. Azt parancsolták: »Jobbra fordulj — balra fordulj« és én örömest engedelmeskedtem és kéjesen élveztem azt a boldogságot, hogy tagja vagyok egy nagy egésznek. És midőn a többi tanulók oly boldognak látszottak, hogy végre otthagyhatják azt a szigoruan fegyelmezett ketreczet, nekem, emlékszem, nagy örömöm telt abban, hogy a tanárképző vizsgára készülve, még néhány hónapot ott tölthetek.

— Mert az automata gépies élet örömein kivül a lyceumban való tartózkodás meghosszabbitása ismét későbbre halasztotta azt a rettenetes pillanatot, amikor rám zudult volna az a kegyetlen felelősség, melyet apám halála örökbe hagyott nekem.

— Éltem minden órájának gyötrő gondja és réme volt e teljesitendő kötelesség tudata, amikor szentül meg voltam győződve róla, hogy nem fogom teljesithetni. Oh minő iszonyu rémületet keltett gyermek-emlékezetemben Hamlet tragédiája. Mennyire

szerettem mennyire sajnáltam a szegény ifju királyfit, meg aztán azt a saját terhének sulya alatt roskadozó karyatidát, Rodin remek kis márványszobrát, melyet a hires Javel Mark iróasztalán láttam és amely fetisként vándorolt vele hüségesen ama számtalan minisztériumok során, amelyekben Izoard bácsival együtt felhajszoltuk. Annak a nő arczának a fájdalmas arczkifejezése, aki az óriási kemény monolith alatt csak úgy roskadozik, mely őt földhöz sujtja, meg a dán herczeg kétségbeesett mosolya voltak ama rémitő és ijesztő symbolumok, amelyek ifjuságom egész ideje alatt jövendőbeli életfeladatomat ábrázolták. Láthatod ebből, hogy komolyan vettem az apai örökséget. Hogy miért nem sikerült jobban, amikor megvolt bennem a jóakarat? Mi zugolódva a mesterségemet okoztuk és vádoltuk, hogy latinnal és bölcsészettel nehéz egy családot fenntartani. Pedig nem ugy van, nem! Én magam voltam a gyenge, az én karom nem birta a munkát; de a hiuságom ezt az utolsó perczig nem akarta beismerni.

— Oh maró gúnyja a létnek! Ha eszembe jut, hogy nálunk odahaza, az ismerőseink körében, a te műhelyedben, meg a hadügyminiszteriumban, ahová Esprit Cornat ur elkisért, hogy megkönnyitse a lehető leggyorsabb utrakelést, mindenütt bátoritottak, megdicsértek: »Ez nagyon szép cselekedet, fiatal barátom, nagyon szép az, amit ön tesz.« Amit én tettem! Gyáván megszöktem a küzdtérről. Leráztam magamról minden kötelességet, minden felelősséget,

mindazokat a nehéz terheket, amelyeket a gyenge férfi válla el nem birt.

— Megszöktem a család elől, melynek kenyerét nem tudom megkeresni, gyáván megszöktem a feleség, a gyermek elől, mert Geneviève ma-holnap anya lesz és már előre láttam Izoard Péter mereven rám szegzett szemét: »Vedd őt el feleségül, vagy megöllek!« Ez a fenyegető kettős veszedelem szintén egy ok volt reá, hogy szökésre késztessen. Éreztem, hogy nem vagyok arra teremtve, ami pedig olyan egyszerü és amitől mégis ugy irtóztam, mint a haláltól, hogy fészket rakjak, otthont alapitsak, gyermekeket neveljek, jó példával járjak eléjük, s pályát válaszszak számukra . . Mindettől félek, mindettől huzódozom. És ha tudnád, hány ezer ilyen magamforma fiatal ember van . . .

— Az én tervem, hogy helyetted állok be katonának, utolsó párisi utazásod alkalmával érlelődött meg. Annyi kudarcz, annyi terméketlen kisérlet után az irodalom, az orvostudomány, a politika terén, azt gondoltam magamban, hogy legalább valamire lehet majd hasznomat venni. Midőn Genevièvenek legelőször emlitettem ezt a tervet, ő csak annyit mondott: »Szegény gyermek!« Egy szóval se emlegette se magát, se a gyermeket. Vajjon mit gondolt, mikor látta, hogy utazom? Vajjon ő is csodált-e? Vajjon hitt-e ő is az én testvéri szeretetem fönségében . . . kétlem?

— Ő jobban ismerte a gyengeségemet, mint bárki más és első percztől fogva ép ezért szeretett.

Ő sokkal inkább van anyának teremtve, mint feleségnek és szeretőnek, mindig az ő »szegény gyermeke« voltam. Oh, öcsém, kérlek, ne hagyd el őt! A te gondjaidra bizom.

Rövid idő mulva a mi kis hamupipőkénk mesébe illő házassága felment terheidnek egy része alól, mert Dina, mint Jacquand Claudiusné, nem fogja megengedni, hogy az anyja tovább vezesse az üzletet. Gondolj akkor a jóságos, a nagylelkü kis mamára. Gondoskodjál róla meg a gyermekemről. Emlékezzél meg arról, hogy ő minden erejével arra törekedett, hogy ember legyen belőlem; de bárhogy iparkodott is, nem tudott czélt érni. Tán ti ketten egyesült erővel férfit fogtok nevelhetni abból a gyermekből, melynek ő éltet ad.

A tarisznyámon irom e sorokat, viharos időben, a hajónk fedélzetén. Ne csodálkozzál hát, ha a betüim meg a mondataim szaggatottak. Jacquand Toni szenátor, meg a te főnököd befolyása folytán egyéb kedvezményen kivül, megengedték nekem, hogy nem kell Toulonban vesztegelnem, hanem egyenesen Cochinchinába mehetek, ahol az én ezredem állomásozik; ott lenn azt az automata életet fogom élni, amelyért rajongok. — »Egy-kettő, egy-kettő! Jobbra fordulj! Balra fordulj!« Még a káplári vállbojttal járó felelősség se fogja nyomni a vállamat. A napok egyhanguságát az uj környezet, az óriási rónaságok, a muskátliillatu folyamok és a veszély folytonos varázsa enyhitik majd.

Mert ép veszélyről van szó, a kabin-szomszédom, az idegenek légiójának egy harczosa, a rettenetes Bonifacio-szorosnak, a viz színével majdnem egymagasságu zátonyain, melyek közvetlen szomszédságunkban vannak, amelybe a hajónk ép most befordul, egy hófehér sirkőre figyelmeztet, melyen egy kereszt jelzi az alatta rejlő sirt. Itt merült alá a krimi háboruban a »Sémillante«, utasostól és rakományostól együtt. Körülbelül ezer embert találtak halva ezen a kis szigeten, halomra verődve, összefonódottan és el is temették őket a hajótörés szinhelyén.

Olyan halottak ezek, akiknek sirjait nem látogatja senki; oly sirok, amelyeknek virágait nem váltják fel gyakran. És mégis van valami csábító varázs ebben a temetőben, a nyilt tenger kellő közepén. Jól eshetik az itt alvás. Itt nincs annak kitéve az ember, hogy a sirján egymást mészárolják az emberek, mint Páris temetőin.

A szél, mely reggel óta viharosan dühöngött, hirtelen elállt; de a tenger hatalmas hullámokat vet a kékesfekete mozdulatlan ég alatt, melyen egy szellő se rezdül. Időről-időre a hajó tetőirányosan állva égnek ágaskodik, ugy, hogy az ember azt hiszi, hogy a harmadik osztály utasai előrebuknak, s azonnal lecsusznak az első osztály hintaszékei közé. És képzeld csak, öcsém, az imént, ama muló viziók egyikében, amidőn a hajó igy felfelé emelkedik, hogy a szem végignézhet rajta, ugy rémlett, mintha egy

csoport feketefátyolos apácza között Valfonné arczát pillantottam volna meg, közvetlen közelében pedig kékkeresztes, fehérkarkötőjü betegápolók csoportjába elvegyülve, kik közül az egyiknek kalmuk orra Lupniakot juttatta eszembe, a mi doktor-kisasszonyunk szegletes, olajszin arczát vettem észre aranykeretü pápaszemével az orrán és sárgavirágos kis kalappal a fején. Ami Zsófiát illeti, biztos vagyok benne, hogy ő az. Mert tisztán emlékszem, hogy röviddel elutazásom előtt egy czikket olvastam, mely Castagnozoff Zsófia doktor betegápoló missziójának legközelebbi elindulásáról referált és az önkénytes szamaritánusnők közt Valfonnét is említette, kit lányának halála teljesen lesujtott.

A volt külügyminisztert, kit ugyanama mély gyász ért, csak ugy lehetett rábirni, hogy ne szentelje magát ő is a beteg gyermekek menhelyének, hogy barátai egyesült erővel rábeszélték a maradásra, mivel nagy szolgálatokat tehet még az országnak, a mely szükében van államférfiaknak és politikusoknak, meg hogy a vállalat klerikális szinezetére figyelmeztették, mely, bármily emberbaráti intézmény legyen is, mégis csak don Bosco védnöksége alatt áll. Ez pedig nem való a szabadkőmivesek nagymesterének.

Jól mulattam ezen a czikken, ráismertem a »Galoubet« volt szerkesztőjének szájhősködő és arczfintorgató irályára. De ez egyszer a nagy Tartuffe elmaradt a korszellemtől. Már akkor

a Mark Javel órája pontosabban jár. Emlékszel még az apánk temetésére? Akkoriban még Javel Mark ur nem lépte át a templom küszöbét. Most pedig, Marquès Florence temetése alkalmával, mialatt Valfon a Saint Clotilde templom előtti kis téren fel és alá járkált, Javel Márk a kar pallóján véresre horzsolta a térdét meg a homlokát a derék Wilkievel, azzal a drágalátos ifjuval egyetemben, aki szintén a helyzet magaslatán áll és tudja már jól, hogy Comte Ágost tudományos köztársasága végre lejárta magát.

Igaza volt Izoardnak; Márk Javel a legnagyobb kópé mindannyijuk közül; ő az a szélkakas, aki arra fordul, amerre a szél fujj, aki senkit és semmit se szolgál; de aki azt az illuziót kelti mindenkiben, amit bennünk keltett, hogy ő ama erős szirtfok, amelybe bele lehet kapaszkodni. Ő többre fogja vinni, mint a többi. Javel Márk nem tud latinul, tán ez a titka az erejének . . .

— Tonin, Geneviève, arra az egyre kérlek, a fiam ne tanuljon latinul, ne a fogjátok klasszikus tudományokra. Midőn az apám az ellenkezőt kivánta a fia számára, vesztét okozta mindörökre . . .

Vége.

OSZK

OSZK

OSZK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár